

รายงานฉบับสมบูรณ์

(Final Report)

โครงการศึกษาวิจัยตามแผนงาน

การศึกษาหนี้สินและพฤติกรรมการออม

(ระยะที่หนึ่ง)

ภายใต้โครงการพัฒนาเครื่องมือนโยบายเศรษฐกิจมหภาค

โดย

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

และ

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

ตุลาคม 2551

คณะวิจัย

ดร. สมชัย จิตสุชน	หัวหน้าโครงการและนักวิจัย
ดร. วรวรรณ ชาญด้วยวิทย์	นักวิจัย
นางจิราภรณ์ แผลงประพันธ์	นักวิจัย
นางสาวนันทพร เมธาคุณวุฒิ	นักวิจัย
นายยศ วัชรคุปต์	นักวิจัย
นายพัฒนยุทธ์ ศานติยานนท์	นักวิจัย
นางสาวพิงคพฐ ศาลกลาง	นักวิจัย

บทสรุปผู้บริหาร

การออมที่เพียงพอและเหมาะสมเป็นประเด็นสำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 ที่ภาคีในการขับเคลื่อนแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติต้องร่วมกันผลักดันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มระดับการออมรวมของประเทศให้เพียงพอกับความต้องการลงทุนที่คาดว่าจะขยายตัวเพิ่มขึ้น และเพื่อลดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพด้านดุลการชำระเงิน ขณะเดียวกันต้องมีการเพิ่มการออมในระดับครัวเรือนเพื่อเตรียมรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในยามเกษียณมากขึ้น รวมทั้งเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตของผู้ที่มีความเปราะบางด้านการออมต่างกลุ่มอื่น ๆ

งานวิจัยนี้ทำการศึกษาวิเคราะห์พฤติกรรมการออมและปัจจัยที่มีผลต่อการออมของภาคเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค รวมทั้งการใช้เครื่องมือทางการเงินหรือช่องทางในการออมที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยผลการศึกษาสามารถนำมาช่วยกำหนดแนวนโยบายในการส่งเสริมการออมได้อย่างเหมาะสม

ภาพรวมการออมในระดับมหภาคของไทยมีความผันผวนและมีการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น ในช่วงที่เศรษฐกิจไทยขยายตัวสูงระหว่างช่วงกลางทศวรรษ 1980s ต่อเนื่องถึงกลางทศวรรษ 1990s นั้นการออมโดยรวมอยู่ในระดับสูง โดยเป็นผลจากการเพิ่มของการออมภาครัฐเป็นหลัก ในขณะที่การออมภาคครัวเรือนลดลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในช่วงปี 1985-1997 เป็นผลจากการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการบริโภคและการลงทุนภาคครัวเรือนในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองและช่วงฟองสบู่ ส่วนภาคธุรกิจนั้นในช่วงแรกของระยะเวลาเดียวกัน (ช่วงปี 1985-1994) ยังมีการออมที่ขยับสูงขึ้น ก่อนจะมีความผันผวนสูงในช่วงระหว่างวิกฤติเศรษฐกิจปี 1997 ทั้งนี้หลังวิกฤติ การออมมีแนวโน้มลดลงมาก โดยเป็นการลดทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน

การออมที่ผันผวนและมีแนวโน้มลดลงนี้ทำให้ศักยภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยมีความเปราะบาง เนื่องจากหากเศรษฐกิจขยายตัวทั้ง ๆ ที่การออมต่ำย่อมหมายถึงการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด (หรือช่องว่างการออมการลงทุน) ที่สูง ก่อให้เกิดปัญหาเสถียรภาพของดุลภายนอกและนำไปสู่การขยายตัวที่ไม่ยั่งยืนในที่สุด

ในการศึกษานี้จึงนิยามการออมที่เหมาะสมว่าหมายถึงระดับการออมที่ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวได้ใกล้เคียงกับเป้าหมายในขณะที่รักษาดุลภายนอกให้มีเสถียรภาพ และได้สร้างแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคขนาดเล็กที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การออม การลงทุน ปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ และปัจจัยเชิงนโยบาย ซึ่งลักษณะแบบจำลองเพื่อวางแผน (planning model) ที่สามารถใช้งานได้มี 2 รูปแบบ คือรูปแบบแรก ใช้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการขยายตัวเป้าหมายระดับต่างๆ กับช่องว่างการออมการลงทุน รูปแบบที่สอง ใช้เพื่อศึกษามาตรการทางนโยบายที่สามารถปรับปรุงช่องว่างการออมการลงทุน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการส่งเสริมการออมหรือการลดการลงทุน

ผลการใช้แบบจำลอง พบว่าเศรษฐกิจไทยจะไม่มีปัญหาช่องว่างการออมการลงทุนหากการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ที่ร้อยละ 5 หรือ 6 แต่ช่องว่างการออมการลงทุนจะติดลบมากขึ้นเรื่อย ๆ ที่

อัตราการขยายตัวร้อยละ 7 อย่างไรก็ตามมีมาตรการส่งเสริมการออมหลายประการที่สามารถบรรเทาปัญหานี้ได้ เช่น การส่งเสริมการออมครัวเรือนด้วยการเพิ่มการใช้จ่ายด้านสุขภาพของรัฐบาล (ทำให้ครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายด้านนี้ลดลง) และเพิ่มสัดส่วนรายได้ครัวเรือนจากทรัพย์สิน ซึ่งมีอัตราการออมส่วนเพิ่ม (marginal saving rate) สูง หรือเพิ่มการออมภาคธุรกิจด้วยการส่งเสริมการพัฒนาตลาดทุนและเพิ่มการออมภาครัฐด้วยการลดงบประมาณรายจ่ายประจำ อย่างไรก็ตามพบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้สินทรัพย์มีส่วนช่วยลดช่องว่างการออมการลงทุนมากที่สุด

การศึกษาในระดับจุลภาค ได้ใช้ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ซึ่งจัดทำทั่วประเทศเป็นครั้งแรกโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปี 2548-2550 จำนวนเริ่มต้น 6,000 ครัวเรือน พบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่มีรายได้สูงสุดในช่วงอายุ 45-60 ปี มีรายจ่ายสูงสุดในช่วงอายุ 45-50 ปี หนี้สินสูงสุดช่วงอายุ 45-55 ปี ส่วนเงินออมนั้นค่อนข้างสม่ำเสมอตั้งแต่อายุ 30 ถึง 60 ปี จากนั้นจึงเริ่มลดต่ำลงอย่างชัดเจน ในด้านช่องทางการออมนั้น พบว่าประมาณร้อยละ 50 นิยมฝากเงินกับธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ รองลงมาคือถือเป็นเงินสด ซื้อสินทรัพย์ถาวร และประกันชีวิต

ครัวเรือนร้อยละ 11.6 ไม่เคยมีการออมเลย สำหรับครัวเรือนที่มีการออมนั้นมีการออมเฉลี่ยเดือนละ 2,600-3,100 บาท มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าครัวเรือนที่ไม่มีเงินออมประมาณ 3 เท่า ในขณะที่มีหนี้สินมากกว่า 4-5 เท่า และพบว่ามีเพียงครัวเรือนร้อยละ 41.2 เท่านั้นที่มีการออมอย่างสม่ำเสมอทั้ง 3 ปีที่สำรวจ แสดงถึงความผันผวนของการออมที่สูง

ความผันผวนของการออมตลอดจนการไม่มีเงินออมของครัวเรือนเป็นประเด็นที่มีการศึกษาเพิ่มเติมในเชิงลึก โดยแยกศึกษาสองกลุ่มคือ

1. 'กลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม' หมายถึงกลุ่มครัวเรือนที่มีการออมสูง คิดเป็นร้อยละ 80 ของการออมรวมภาคครัวเรือน (ซึ่งพบว่าประกอบด้วยครัวเรือนที่มีการออมสูงสุดร้อยละ 20 ของครัวเรือนทั้งหมด) แต่มีแนวโน้มการออมลดลง ซึ่งมีผลทำให้การออมโดยรวมของภาคครัวเรือนทั้งหมดลดลงไปด้วย ดังนั้นหากสามารถส่งเสริมการออมของกลุ่มนี้ได้ การออมโดยรวมก็จะเพิ่มขึ้น
2. 'กลุ่มเปราะบางด้านการออม' หมายถึงกลุ่มที่มีการออมและสินทรัพย์สะสมไม่เพียงพอต่อการรักษาสถานะการดำรงชีวิตขั้นต่ำ (ตามเกณฑ์เส้นความยากจน) เป็นระยะเวลาเกิน 6 เดือน (เปราะบางรุนแรง) หรือ 24 เดือน (เปราะบางปกติ) หากครัวเรือนกลุ่มนี้ประสบปัญหาด้านรายได้ เช่น ตกงาน ก็จะมีความเสี่ยงสูงต่อคุณภาพชีวิต

การศึกษาในทั้งสองกลุ่มครัวเรือน ใช้วิธีศึกษาลักษณะครัวเรือน (household profile) และสร้างสมการเศรษฐมิติพฤติกรรมออมโดยวิธี Panel Data Analysis ผลการศึกษาพบว่า

สำหรับกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออมและกลุ่มออมสูง

- ภายในกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม (ออมสูงแต่ลดลง) ยังมีความแตกต่างกันมากระหว่างครัวเรือนที่ออมสูงแน่นอน (ออมสูงทั้ง 3 ปีที่ศึกษา) และออมสูงแต่ไม่แน่นอน โดยกลุ่มที่ออมสูงแน่นอนมีลักษณะครัวเรือนที่ดีกว่าในทุกๆ ด้าน เช่น การศึกษาสูงกว่า อาชีพมั่นคงกว่า (ข้าราชการ พนักงานเอกชน) รายได้เฉลี่ยสูงกว่า มีสินทรัพย์มากกว่า

- กลุ่มเป้าหมายการออมมักออมในรูปการซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน) รองลงมาคือ ฝากธนาคาร เล่นแชร์ และพบว่าครัวเรือนที่ออมสูงแน่นอนยังเพิ่มการลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวม (ทั้งของรัฐและเอกชน)
- การศึกษาเศรษฐมิติพบว่า ระดับการออมของกลุ่มออมสูงโดยรวมนั้นขึ้นอยู่กับระดับ การศึกษา รายได้ หนี้สิน และสินทรัพย์ และพบว่าผู้ประกอบการอาชีพเกษตร/ประมง คำขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน มีการออมสูงกว่ากลุ่มอาชีพอื่น
- อาชีพข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ เป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะมีการออมลดลงมากกว่ากลุ่ม อื่นหากประสบเหตุที่ทำให้การออมลดลง เช่น ตกงาน เกษียณ
- กลุ่มการออมสูงใช้ช่องทางการออมที่หลากหลายและมีวัตถุประสงค์การออมที่ หลากหลายเช่นกัน เช่น ฝากธนาคารเพื่อเก็บไว้ใช้ในครัวเรือน เพื่อเก็บไว้ในวัยชรา และเพื่อเป็นเงินทุนประกอบอาชีพ หรือออมโดยซื้อสินทรัพย์เพื่อเก็บไว้ในเวลาเจ็บป่วย หรือวัยชรา ลงทุนในพันธบัตร/หุ้น/กองทุนรัฐบาลเพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว

สำหรับกลุ่มเปราะบางด้านการออม

- ความเปราะบางปกติมีความสอดคล้องกับภาพความยากจนมากกว่าความเปราะบาง รุนแรง หมายความว่าคนจนไม่ได้มีความเปราะบางด้านการออมรุนแรงเนื่องจากมักมี ทรัพย์สินสะสมเพียงพอต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 6 เดือน แต่มีความ เปราะบางปกติเพราะทรัพย์สินสะสมที่มีไม่มากพอต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานนานกว่า 24 เดือน
- อย่างไรก็ตาม มีคนจนอีกกว่าร้อยละ 40 ไม่ได้เปราะบางเลย กล่าวคือมีทรัพย์สินสะสม เพียงพอต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐานเกิน 24 เดือน
- ครัวเรือนเปราะบางรุนแรงอาศัยอยู่ในเขตเมืองในสัดส่วนที่สูงกว่าที่อยู่ในเขตชนบท ซึ่ง คาดว่าเป็นเพราะผู้มีรายได้น้อยในเขตเมืองมักไม่มีสินทรัพย์ราคาสูง (เช่น ไม้ใช้เจ้าของ บ้าน) และมีการศึกษาต่ำกว่ากลุ่มไม่เปราะบาง ทำงานในภาคการผลิตอุตสาหกรรม เป็นลูกจ้างเอกชน
- ด้านพฤติกรรมการออม การศึกษาเศรษฐมิติพบว่า รายได้และการศึกษายังคงมี ความสำคัญต่อการออมในกลุ่มเปราะบางรุนแรง ผู้ประกอบอาชีพรับจ้างหรือกรรมกรก็มี การออมต่ำกว่าอาชีพอื่น ๆ
- ครัวเรือนที่เปราะบางนั้นแม้จะมีความเปราะบางด้านการออมและน่าจะเป็นผู้มีรายได้ น้อย แต่ก็ให้ความสำคัญต่อการออมทั้งเพื่อเหตุฉุกเฉิน (precautionary saving) เพื่อ ประโยชน์ในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหลักประกันให้ครอบครัวว่าสามารถรับมือ กับเหตุการณ์ไม่คาดฝันได้ การออมเพื่อการรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย การออมเพื่อ ใช้จ่ายในวัยชรา โดยรูปแบบการออมเพื่อการนี้มักเป็นการสะสมสินทรัพย์ (เช่น ซื้อทอง จำนวนแม้จะไม่มากแต่ก็เป็นหลักประกันที่ดี หรือผ่อนซื้อบ้านเพื่อให้แน่ใจว่ามีความ มั่นคงด้านที่อยู่อาศัยในวัยชรา) ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษานั้นมีสองช่องทางคือ สำหรับรายจ่ายก้อนใหญ่จะใช้การเล่นแชร์ ส่วนรายจ่ายรายวันใช้เงินสด

ผลการศึกษาทั้งในระดับมหภาคและจุลภาคนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางนโยบายหลายประการ โดยทางด้านมหภาคนั้น ต้องระมัดระวังการตั้งเป้าหมายการเจริญเติบโตให้เหมาะสมกับความสามารถของประเทศในด้านเงินออมเพื่อป้องกันมิให้ช่องว่างการออมการลงทุนมีปัญหา และถ้าหากต้องการขยายตัวมากขึ้นก็มีความต้องการส่งเสริมการออมในหลาย ๆ ด้านได้ เช่น การเพิ่มรายจ่ายภาครัฐด้านสังคม ส่งเสริมให้ครัวเรือนมีรายได้จากสินทรัพย์มากขึ้น การพัฒนาตลาดทุน การควบคุมรายจ่ายประจำภาครัฐ และที่สำคัญคือควรส่งเสริมประสิทธิภาพการใช้สินทรัพย์

สำหรับกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายนั้น ควรเน้นสร้างความแน่นอนและสม่ำเสมอของการออม โดยเฉพาะในกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการออมลดลง เช่น กลุ่มข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจที่มีระดับการออมสูง และถึงแม้กลุ่มนี้จะใช้ช่องทางการออมที่หลากหลายอยู่แล้ว แต่ก็ยังมีช่องทางอื่นที่มีศักยภาพแต่ยังไม่เป็นที่นิยม เช่น การลงทุนในหุ้นกู้และกองทุนรวมเอกชน การซื้อประกันชีวิต รัฐสามารถให้ความรู้ด้านการออมอย่างต่อเนื่องผ่านองค์กรทั้งที่มีอยู่แล้ว เช่น สถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุน ศูนย์ส่งเสริมการบริหารการออม เป็นต้น นอกจากนี้ควรทำการศึกษาผลกระทบของการใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองเงินฝากว่าจะมีผลต่อพฤติกรรมการออมของผู้มีการออมสูงกลุ่มนี้ได้อย่างไร เพื่อเตรียมช่องทางการออมอื่นที่ผู้ออมอาจใช้ทดแทนการฝากเงินกับสถาบันการเงินได้ อีกประการหนึ่งคือข้อค้นพบที่ว่าผู้มีการออมสูงมีหนี้ในระดับที่สูงมากเช่นกัน โดยเฉพาะหนี้ที่อยู่อาศัย ซึ่งแม้จะเป็นช่องทางการออมที่ดีช่องทางหนึ่ง แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อครัวเรือนได้หากมีการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าหรือการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นควรมีมาตรการดูแลหนี้ในส่วนนี้ไม่ให้เกิดปัญหาระดับโครงสร้างได้

ส่วนกลุ่มเปราะบางนั้น รัฐบาลควรมีมาตรการกำกับดูแลค่าเช่าบ้านที่เป็นธรรม เพราะกลุ่มเปราะบางมีภาระค่าเช่าสูงกว่ากลุ่มอื่น และควรทำควบคู่ไปกับนโยบายด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยเพื่อให้ผู้มีกำลังซื้อพอควรมีบ้านเป็นของตนเองได้ นอกจากนี้ข้อค้นพบที่ว่ากลุ่มเปราะบางนิยมออมด้วยการซื้อสินทรัพย์ซึ่งคาดว่าเป็นสินทรัพย์ที่เป็นที่นิยมในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย เช่น ทองรูปพรรณนั้น ควรจะส่งเสริมให้มีความรู้ถึงสินทรัพย์ประเภทอื่นที่อาจให้ผลตอบแทนดีกว่าในระยะยาว เช่น หุ้น พันธบัตร กองทุน โดยต้องทำให้สินทรัพย์เหล่านี้เข้าถึงโดยผู้มีรายได้น้อยได้ง่ายขึ้นด้วย ส่วนการเล่นแชร์ซึ่งเป็นที่นิยมมากโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาของบุตรหลานนั้น รัฐควรเพิ่มการให้บริการสินเชื่อเพื่อการศึกษาเพื่อทดแทนการเล่นแชร์ หรืออาจศึกษาวิธีทำให้การเล่นแชร์เป็นระบบมากขึ้นเพื่อป้องกันความเสี่ยงจากอัตราดอกเบี้ยที่อาจสูงเกินไปหรือการโกงแชร์ ในด้านการออมเพื่อประกอบธุรกิจส่วนตัวนั้น กลุ่มเปราะบางนิยมออมด้วยช่องทางการฝากธนาคารอยู่แล้ว ก็อาจเพิ่มการเข้าถึงช่องทางให้กว้างขวางขึ้น

สารบัญ

บทสรุปผู้บริหาร	i
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	3
1.2 วิธีการศึกษา	3
บทที่ 2 วรรณกรรมปริทัศน์	5
บทที่ 3 ช่องทางการออม	17
3.1 ช่องทางการออมที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐ	17
3.2 ช่องทางการออมผ่านกองทุนชุมชน	33
3.3 ระบบการสงเคราะห์สำหรับผู้ไม่สามารถออมได้	36
ภาคผนวกบทที่ 3 การจัดแบ่งชั้นของหลักประกันรายได้ สำหรับผู้สูงอายุของไทย	38
บทที่ 4 การศึกษาการออมระดับมหภาค	41
4.1 แนวโน้มการออมประเทศไทย	43
4.2 กรอบแนวคิดอัตราดอกเบี้ยและการลงทุนระดับมหภาคที่เหมาะสมในระยะยาว	46
4.3 การกำหนดระดับการออมที่เหมาะสมโดยใช้แบบจำลองมหภาคอย่างง่าย	49
4.4 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลในแบบจำลอง	52
4.5 ผลการประมาณการทางเศรษฐมิติ	53
4.6 ผลการใช้แบบจำลอง	57
ภาคผนวก บทที่ 4 นิยามตัวแปรและข้อมูลในแบบจำลองมหภาค	66
บทที่ 5 การออมในระดับบุคคลและครัวเรือน	71
5.1 การออมและหนี้สินของครัวเรือนในรูปแบบต่างๆ	72
5.2 ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม	82
5.3 ครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออม	92
บทที่ 6 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย	111
6.1 การส่งเสริมการออมระดับมหภาค	111
6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการออมกลุ่มเป้าหมาย	112
6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการออมกลุ่มเปราะบาง	116
บรรณานุกรม	119

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 จำนวนบัญชีเงินฝากและจำนวนเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามขนาดบัญชี ปี พ.ศ. 2547-2550	18
ตารางที่ 3.2 จำนวนบัญชีเงินฝากและจำนวนเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามประเภทบัญชี ปี พ.ศ. 2547-2550	20
ตารางที่ 3.3 จำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ มูลค่าหุ้น เงินฝากจากสมาชิก และสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ ณ สิ้นปี จำแนกตามรูปแบบย่อยของสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2549.....	21
ตารางที่ 3.4 สถิติการประกันชีวิตของบริษัทเอกชนในปี พ.ศ. 2543-2549 (หน่วย: ล้านบาท).....	26
ตารางที่ 3.5 จำนวนสมาชิก กบข. จำแนกตามเพศและช่วงอายุ ในปี พ.ศ. 2543-49 (หน่วย: คน)	27
ตารางที่ 3.6 บำเหน็จบำนาญสำหรับลูกจ้างเอกชนที่สมทบเพื่อการประกันชราภาพ.....	29
ตารางที่ 3.7 สถิติของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน.....	34
ตารางที่ 3.8 ข้อมูลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปี 2550.....	34
ตารางที่ 3.9 จำนวนกองทุน สมาชิก และเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนในช่วงปี 2548-2549.....	35
ตารางที่ 4.1 การออมสุทธิแยกตามสถาบันการออม และการออมรวมของประเทศ (ล้านบาท)	44
ตารางที่ 4.2 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 5 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท).....	58
ตารางที่ 4.3 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 6 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท).....	59
ตารางที่ 4.4 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 7 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท).....	59
ตารางที่ 4.5 โครงสร้างการออมรวมและการลงทุนรวมเทียบกับรายได้ประชาชาติ ทั้ง 3 กรณีฐาน 2009-2016	60
ตารางที่ 4.6 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมครัวเรือน ในช่วงปี 2008-2016	61
ตารางที่ 4.7 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมธุรกิจ ในช่วงปี 2008-2016	62
ตารางที่ 4.8 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมรัฐบาล ในช่วงปี 2008-2016.....	63
ตารางที่ 4.9 การลดช่องว่างการออมด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทุน ในช่วงปี 2008-2016.....	64
ตารางที่ 4.10 การลดช่องว่างการออมด้วยชุดมาตรการ ในช่วงปี 2008-2016 (พันล้านบาท).....	65
ตารางผ 4.1 นิยามของตัวแปร และแหล่งที่มาของข้อมูล	66
ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง.....	67
ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง (ต่อ).....	68
ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง (ต่อ).....	69
ตารางที่ 5.1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างของการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548 - 2550.....	73
ตารางที่ 5.2 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2548.....	74
ตารางที่ 5.3 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2549.....	74
ตารางที่ 5.4 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2550.....	75

ตารางที่ 5.5 พฤติกรรมการอมของควัวเรือนไทยระหว่างปี 2548-2550.....	75
ตารางที่ 5.6 ลักษณะของควัวเรือนที่มีการอมในปี 2548-2550	77
ตารางที่ 5.7 วิธีการอมของควัวเรือน ปี 2548.....	81
ตารางที่ 5.8 วิธีการอมของควัวเรือน ปี 2549.....	81
ตารางที่ 5.9 วิธีการอมของควัวเรือน ปี 2550.....	82
ตารางที่ 5.10 ลักษณะของควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (มีการอมสูงแต่แนวโน้มการอมลดลง).....	84
ตารางที่ 5.11 สถานภาพทางการเงินของควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (บาทต่อเดือนต่อควัวเรือน)	85
ตารางที่ 5.12 อาชีพของสมาชิกในควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (ร้อยละของควัวเรือน).....	85
ตารางที่ 5.13 การอมต่อหัวของควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย จำแนกตามช่องทางการอมและ	
วัตถุประสงค์การอม (บาทต่อเดือนต่อคน)	87
ตารางที่ 5.14 ปัจจัยกำหนดการอมของควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย	89
ตารางที่ 5.15 คำอธิบายตัวแปรสมการการอมของควัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย	90
ตารางที่ 5.16 สัดส่วนควัวเรือนที่เปราะบางด้านการอมรุนแรง (ร้อยละ)	94
ตารางที่ 5.17 สัดส่วนควัวเรือนที่เปราะบางด้านการอมปกติ (ร้อยละ)	94
ตารางที่ 5.18 สัดส่วนควัวเรือนที่เปราะบางด้านการอมกับความยากจน (ร้อยละ)	95
ตารางที่ 5.19 รายได้ รายจ่าย และการอมของกลุ่มเปราะบางรุนแรง (บาท)	95
ตารางที่ 5.20 รายได้ รายจ่าย และการอมของกลุ่มเปราะบางปกติ (บาท).....	96
ตารางที่ 5.21 คุณลักษณะของควัวเรือนที่เปราะบางรุนแรง	97
ตารางที่ 5.22 คุณลักษณะของควัวเรือนที่เปราะบางปกติ	98
ตารางที่ 5.23 ช่องทางและวัตถุประสงค์การอมของกลุ่มเปราะบางด้านการอมแยกตามพื้นที่.....	100
ตารางที่ 5.24 คุณลักษณะของควัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางรุนแรงทั้ง 3 ปี.....	101
ตารางที่ 5.25 คุณลักษณะของควัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี.....	102
ตารางที่ 5.26 เปรียบเทียบลักษณะควัวเรือนกลุ่มเปราะบางและไม่เปราะบางรุนแรงและ	
กลุ่มเปราะบางและไม่เปราะบางปกติโดยใช้ข้อมูลปี 2548.....	104
ตารางที่ 5.27 ปัจจัยกำหนดการอมของควัวเรือนกลุ่มเปราะบางรุนแรงปีใดปีหนึ่งในช่วงปี 2548-50	106
ตารางที่ 5.28 คำอธิบายตัวแปรสมการการอมของควัวเรือนกลุ่มเปราะบางรุนแรง	107
ตารางที่ 5.29 ลำดับความสำคัญของช่องทางการอมและวัตถุประสงค์การอม	
สำหรับกลุ่มควัวเรือนเปราะบางด้านการอมรุนแรง	108

สารบัญรูป

รูปที่ 3.1	จำนวนเงินฝากและจำนวนบัญชีเงินฝากธนาคารพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2542-2547.....	18
รูปที่ 3.2	สัดส่วนบัญชีเงินฝากและปริมาณเงินฝากธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามประเภทบัญชี ปี พ.ศ. 2550.....	19
รูปที่ 3.3	อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำรายเดือนเฉลี่ยของธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2547-50.....	20
รูปที่ 3.4	จำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ มูลค่าหุ้น เงินฝากจากสมาชิก และสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ ณ สิ้นปี ปี พ.ศ. 2545-49	21
รูปที่ 3.5	มูลค่าตราสารหนี้คงค้าง ณ สิ้นปี	23
รูปที่ 3.6	มูลค่าซื้อขายตราสารหนี้เฉลี่ยต่อวัน.....	23
รูปที่ 3.7	อัตราผลตอบแทนของทองรูปพรรณ ที่ดินและเงินฝากประจำ 12 เดือนของธนาคารพาณิชย์.....	24
รูปที่ 3.8	ดัชนีราคาทองรูปพรรณ ที่ดินและเงินฝากประจำ 12 เดือนของธนาคารพาณิชย์.....	25
รูปที่ 3.9	เงินกองทุน กบข.	28
รูปที่ 3.10	จำนวนผู้ประกันตนและสถานประกอบการ ณ สิ้นปี 2542-2549	29
รูปที่ 3.11	เงินสะสมของกองทุนประกันสังคม 2 กรณี (กรณีสงเคราะห์บุตรและชราภาพ)	30
รูปที่ 3.12	จำนวนกองทุน จำนวนสมาชิก และสินทรัพย์สุทธิของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ.....	31
รูปที่ 3.13	จำนวนกองทุนและสินทรัพย์สุทธิของกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ และกองทุนรวมหุ้นระยะยาว.....	32
รูปที่ 3.14	จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพและงบประมาณในแต่ละปี.....	37
รูปที่ 4.1	ดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลเงินทุนเคลื่อนย้ายสะสม (นับจากปี 1991)	41
รูปที่ 4.2	ช่องว่างการออมและการลงทุนของประเทศเกิดใหม่เอเชีย.....	42
รูปที่ 4.3	สัดส่วนการลงทุนแท้จริงในรายได้ประชาชาติราคาคงที่ (real GDP).....	42
รูปที่ 4.4	การออมสุทธิแยกตามสถาบันการออม และการออมรวมของประเทศ (ร้อยละของรายได้ประชาชาติราคาประจำปี)	45
รูปที่ 4.5	แนวโน้มการออมสุทธิครัวเรือนและธุรกิจ (ร้อยละของการออมสุทธิรวม)	46
รูปที่ 4.6	ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิต การบริโภค การออม การลงทุน และปัจจัยกำหนด.....	49
รูปที่ 4.7	ความสัมพันธ์ในแบบจำลองระหว่างเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย และช่องว่างการออมและการลงทุน	52
รูปที่ 4.8	เปรียบเทียบช่องว่างการออมการลงทุน (ต่อ GDP) ที่ระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจระดับต่าง ๆ.....	60
รูปที่ 5.1	รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2548.....	78
รูปที่ 5.2	หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2548	78
รูปที่ 5.3	รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2549.....	79
รูปที่ 5.4	หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคลปี 2549	79
รูปที่ 5.5	รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2550.....	80
รูปที่ 5.6	หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคลปี 2550	80

บทที่ 1

บทนำ

การออมที่เพียงพอและเหมาะสมเป็นประเด็นสำคัญในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 ที่ภาคีในการขับเคลื่อนแผนฯ ไปสู่การปฏิบัติต้องร่วมกันผลักดันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มระดับการออมรวมของประเทศให้เพียงพอกับความต้องการลงทุนที่คาดว่าจะขยายตัวเพิ่มขึ้น และเพื่อลดความเสี่ยงต่อเสถียรภาพด้านดุลการชำระเงิน ขณะเดียวกันต้องมีการเพิ่มการออมในระดับครัวเรือนเพื่อเตรียมรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องใช้จ่ายในยามเกษียณมากขึ้น ด้วยเหตุดังกล่าวจึงจำเป็นต้องศึกษาวิเคราะห์ในเรื่องพฤติกรรม การออมและปัจจัยที่มีผลต่อการออมของภาคเศรษฐกิจต่างๆ ทั้งทิศทางและขนาดของผลกระทบ รวมไปถึงความเชื่อมโยงและแนวโน้มของการใช้เครื่องมือทางการเงินหรือช่องทางในการออมของภาคส่วนต่างๆ เพื่อสามารถกำหนดแนวนโยบายในการส่งเสริมการออมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะต้องรวมถึงการศึกษาในเรื่องผลกระทบจากภาวะสังคมผู้สูงอายุต่อภาวะเศรษฐกิจและการออมของประเทศ เพื่อหาแนวทางในการเตรียมการรองรับในเรื่องระบบการออม การเงิน และการคลัง ที่จะสนับสนุนการสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและความมั่นคงในชีวิตของประชาชน

ในการศึกษาเรื่องการออมนั้นมีประเด็นที่ต้องพิจารณาทั้งในระดับมหภาค ระดับกลุ่มประชากรต่างๆ ไปจนถึงระดับเครื่องมือทางการเงินหรือช่องทางในการออมที่สามารถตอบสนองความต้องการและกระตุ้นการออม

- ประเด็นในระดับภาพรวม ได้แก่ การทบทวนระดับการลงทุนของประเทศในช่วงแผนฯ 10 ที่จะทำให้เศรษฐกิจขยายตัวอย่างยั่งยืน และกำหนดระดับการออมที่ประเทศต้องมีเพื่อสนับสนุนการลงทุนดังกล่าว และสามารถรักษาเสถียรภาพเศรษฐกิจ รวมทั้งกำหนดเป้าหมายในการเพิ่มการออมของแต่ละภาคส่วน โดยเฉพาะการออมของภาคครัวเรือน โดยอาศัยโครงสร้างการออมในปัจจุบันเป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์แนวโน้มการออมรายภาคเศรษฐกิจ นอกจากนี้ต้องศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุต่อเศรษฐกิจของประเทศและการออม
- ประเด็นการออมในระดับครัวเรือน จากข้อมูลการออมในระยะที่ผ่านมาพบว่า การออมของภาคครัวเรือนมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่มีหนี้สินภาคครัวเรือนเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้สัดส่วนการออมในระดับมหภาคลดลง ดังนั้นควรทำการศึกษาหามาตรการส่งเสริมหรือกระตุ้นการออมที่ออกแบบให้เหมาะสมกับฐานรายได้ พฤติกรรมการใช้จ่าย และการออมของแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกันไป ซึ่งจำเป็นต้องใช้ข้อมูลโครงสร้างรายได้ การใช้จ่าย และการออมของครัวเรือนตามระดับรายได้ กลุ่มอาชีพ และช่วงอายุ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเพิ่มการออม รวมทั้งการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการก่อหนี้กับรายได้ รายจ่าย และการลงทุนหรือสะสมทรัพย์สินของครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์ระดับ

ความรุนแรงของปัญหาหนี้สิน ความเสี่ยง และลำดับความสำคัญที่จะต้องดำเนินการช่วยเหลือหรือแก้ไข

- เครื่องมือทางการเงิน/สถาบันที่เกี่ยวข้องกับการออม เป็นกลไกที่สนับสนุนการจัดสรรเงินออมไปลงทุนให้เกิดผลประโยชน์ อาทิ การลงทุนในรูปของหุ้นทุน ตราสารหนี้ กองทุนรวม และการฝากเงินกับสถาบันการเงิน รวมถึงการออกแบบเพื่อเกื้อหนุนอายุ ทั้งภาคบังคับและภาคสมัครใจ ประเด็นที่ต้องศึกษาวิเคราะห์ ได้แก่ แนวโน้มของการออมผ่านช่องทางหรือเครื่องมือทางการเงินเหล่านี้ วิเคราะห์ความเพียงพอของกลไกการออมที่มีอยู่ในการตอบสนองความต้องการของคนในกลุ่มต่างๆ อย่างทั่วถึง รวมถึงเงื่อนไขผลตอบแทนและความเสี่ยง ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเพิ่มอัตราการออมตามที่ตั้งเป้าหมาย

จากสภาพปัญหาและข้อพิจารณาข้างต้น สามารถแยกเป็นประเด็นคำถามที่ต้องการคำตอบได้ดังต่อไปนี้

1. เป้าหมายอัตราการออมของประเทศที่ต้องเพิ่มขึ้นให้เพียงพอสำหรับการสนับสนุนการลงทุนในช่วงระยะแผนฯ 10 โดยกำหนดให้มีการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดไม่เกินร้อยละ 2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ ภายใต้เกณฑ์การคำนวณดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงินที่เปลี่ยนไป
2. กำหนดอัตราการออมของแต่ละภาคเศรษฐกิจ ได้แก่ ครุภัณฑ์ ธุรกิจ และภาครัฐ โดยอาศัยการวิเคราะห์โครงสร้างการออมของประเทศในปัจจุบัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายการออมรวมของประเทศ รวมถึงข้อเสนอแนวทางหรือกลไกที่จะทำให้การออมของแต่ละภาคส่วนเป็นไปตามเป้าหมาย
3. ในการศึกษาเชิงลึกเพื่อเพิ่มระดับการออมของครัวเรือนให้ได้ตามเป้าหมายการออมเพื่อสนับสนุนการลงทุนของประเทศและเพื่อความมั่นคงในชีวิต จากการวิเคราะห์ฐานรายได้และรายจ่ายของครัวเรือนรายกลุ่ม จะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มที่จะมีปัญหารายการออมไม่เพียงพอ หรือมีข้อจำกัดในการออมทั้งจากด้านฐานรายได้หรือความสามารถในการลดรายจ่าย จนนำไปสู่การก่อหนี้ ตลอดจนอาจมีปัญหาสภาพคล่องจนไม่สามารถชำระหนี้ได้ ซึ่งจะต้องมีการกำหนดมาตรการหรือแนวทางเพื่อกระตุ้นให้คนกลุ่มนี้ออมเพิ่มขึ้น หรือให้ความช่วยเหลือหากจำเป็น รวมทั้งวิเคราะห์ประสิทธิภาพของกลไกการออมที่มีอยู่ในปัจจุบันในการครอบคลุมและตอบสนองความต้องการของคนแต่ละกลุ่ม
4. คาดการณ์ความต้องการใช้จ่ายในวัยชราของบุคคลที่ต่างกันตามกลุ่มอายุและระดับรายได้ เปรียบเทียบกับแนวโน้มฐานรายได้ในช่วงเดียวกัน เพื่อคำนวณหาระดับการออมที่จำเป็นต้องเตรียมสะสมไว้รองรับการใช้จ่ายที่มีแนวโน้มสูงกว่ารายได้ วิเคราะห์ความเพียงพอของอัตราการออมของคนกลุ่มที่มีการออมอยู่แล้วในปัจจุบัน และหาแนวทางดำเนินการสำหรับกลุ่มที่ไม่มีการออมหรือไม่สามารถออม

1.1 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักสามประการ คือ

1. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้ม รายได้ รายจ่าย และระดับการออม ในระยะปานกลางโดยจำแนกตามกลุ่มอายุและระดับรายได้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่ชี้ถึงแนวโน้มช่องว่างระหว่างรายได้และรายจ่าย ซึ่งมีนัยถึงระดับการออมหรือภาวะหนี้สินที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต และเพื่อวิเคราะห์อัตราการออมขั้นต่ำของครัวเรือนรายกลุ่ม ที่จะทำให้สามารถรักษามาตรฐานการครองชีพในวัยหลังเกษียณ รวมทั้งรักษาระดับการออมรวมของประเทศ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาในอนาคตได้ ทั้งนี้เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการกำหนดนโยบายส่งเสริมการออมของกลุ่มต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
2. เพื่อวิเคราะห์สถานการณ์หนี้สินของครัวเรือน ความเสี่ยงต่อฐานะการเงินของครัวเรือน และต่อระบบเศรษฐกิจโดยรวม เพื่อนำไปสู่การพิจารณาหาแนวทางแก้ไขในส่วนที่จำเป็น
3. เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ และถ่ายทอดความรู้ให้เจ้าหน้าที่ สศช. ในการใช้เครื่องมือต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และการคาดการณ์แนวโน้มการออม เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายที่เหมาะสมกับสถานการณ์

1.2 วิธีการศึกษา

การเลือกวิธีการศึกษาขึ้นกับโจทย์การวิจัยที่ชัดเจนและตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ซึ่งจากการวิเคราะห์ประเด็นคำถาม 4 ข้อที่กล่าวถึงข้างต้น และวัตถุประสงค์ 3 ข้อในส่วนที่ 1.1 สามารถแยกเป็นโจทย์การวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ระดับการออมมหภาคที่เหมาะสมสำหรับเศรษฐกิจไทยในระยะปานกลางถึงระยะยาว เป็นเท่าไร สามารถกำหนดได้อย่างไร
2. ในระดับจุลภาค ปัจจัยที่กำหนดการออม รายได้ รายจ่าย ของครัวเรือนกลุ่มต่างๆ คืออะไร
3. แนวโน้มการออมในระดับมหภาคที่ลดลงมีปัจจัยหรือองค์ประกอบจากภาคส่วนใดของเศรษฐกิจ เช่น ภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจ ภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ หรือมาจากกลุ่มประชากรกลุ่มใด
4. ประชากรกลุ่มใดเป็น ‘กลุ่มเสี่ยง’ หรือกลุ่มเป้าหมายที่มีแนวโน้มมีปัญหาการออมในระดับที่กระทบต่อมาตรฐานความเป็นอยู่ขั้นพื้นฐาน
5. มาตรการอะไรที่สามารถส่งเสริมการออมในระดับมหภาค ทั้งการออมภาคครัวเรือน การออมภาคธุรกิจ และการออมภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ
6. มาตรการอะไรที่สามารถส่งเสริมการออมระดับจุลภาคในกลุ่มเสี่ยงอย่างได้ผล โดยรวมทั้งการออมระยะยาวเพื่อการเกษียณด้วย

การตอบโจทย์ข้างต้นสามารถทำได้ด้วยการศึกษาในสองระดับ คือระดับมหภาคสำหรับโจทย์ข้อ 1, 3 และ 5 และระดับจุลภาคสำหรับโจทย์ข้อ 2, 4 และ 6 ซึ่งในส่วนนี้จะเสนอรายละเอียดแยกตามนี้ กล่าวคือ จะประกอบด้วยสี่ส่วน คือ

1. การวิเคราะห์การออมและการลงทุนในระดับมหภาค ซึ่งจะกำหนดกรอบแนวคิดเรื่องระดับการออมที่เหมาะสม ปัจจัยที่กระทบการออมระดับมหภาค
2. การวิเคราะห์พฤติกรรมการออมและหนี้สินในระดับจุลภาค เพื่อให้สามารถเข้าใจถึงปัจจัยที่กำหนดการออม
3. การกำหนดกลุ่มเป้าหมายสำหรับส่งเสริมการออมในระดับมหภาคและระดับจุลภาค รวมถึงคนชรา
4. การศึกษาช่องทางการออมและแนวทางการส่งเสริมการออม ในระดับมหภาคและในกลุ่มเสี่ยง/กลุ่มเป้าหมายระดับจุลภาค

บทที่ 2

วรรณกรรมปริทัศน์

การศึกษาเรื่องการออมมีในทั้งแง่ทฤษฎีและในแง่เชิงประจักษ์ โดยเป็นการศึกษาทั้งในระดับโลก หรือในระดับประเทศ ในที่นี้จะเลือกกล่าวเฉพาะงานที่สำคัญบางชิ้น โดยเริ่มจากงานในระดับทฤษฎี เชิงประจักษ์ระดับโลก และเชิงประจักษ์สำหรับประเทศไทย

2.1 Saving and Growth โดย Angus Deaton, Research Program in Development Studies, Princeton University (November 1997)

เป็นบทความวิจัยเชิงทฤษฎีที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการออมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจซึ่งในส่วนของทฤษฎีเติบโตนี้เป็นสิ่งที่รัฐบาลของทุกประเทศต้องการผลักดันให้เกิดขึ้น โดยมีปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การลงทุนในเครื่องจักรกลและการลงทุนในด้านบุคลากร ในระบบเศรษฐกิจแบบปิด (Closed economy) การลงทุนเหล่านี้จะได้แหล่งเงินมาจากการออมของประเทศเป็นหลัก แต่สำหรับระบบเศรษฐกิจแบบเปิด (International Economy) เงินลงทุนอาจจะมาจากการออมจากแหล่งอื่นนอกประเทศ โดยทั่วไปพบว่าการลงทุนและการออมในระดับประเทศนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะในระยะสั้นพบว่าการลงทุนในระดับประเทศที่เพิ่มสูงขึ้นจะไปส่งผลต่อระดับของการลงทุนด้วย

ในระดับทฤษฎี การศึกษาได้แบ่งออกเป็นหัวข้อหลัก ๆ คือ การทบทวนความสัมพันธ์ระหว่างการออมกับการเจริญเติบโต (From saving to growth) ในโมเดลของ Solow ซึ่งพบว่าในระยะสั้นการออมที่สูงขึ้นจะหมายถึงการเติบโตที่มากขึ้น ขณะเดียวกันการลงทุนที่สูงขึ้นก็จะนำไปสู่การเติบโตที่มากขึ้นด้วยเช่นกัน ส่วนต่อมาเป็นแบบจำลองทั่วไปของการออม (From growth to saving) ซึ่งอ้างอิงจากทฤษฎีการบริโภคแบบรายได้ถาวร (Permanent Income Hypothesis) กับทฤษฎีการบริโภคแบบวงจรชีวิต (Life Cycle Hypothesis) นอกจากนี้ยังศึกษาถึง Precautionary Saving, แบบจำลอง Buffer Stock, การออม และการเติบโต รวมทั้งรูปแบบการออมที่เพื่อเป็นมรดก (Bequests) เช่น การประกันชีวิต ซึ่งทฤษฎีเหล่านี้ให้คำทำนายเกี่ยวกับการออมที่แตกต่างกัน

2.2 “Why are saving rates so different across countries? An International Comparative Analysis” โดย Sebastien Edwards (NBER Working paper No.5097, April 1995)

งานวิจัยชิ้นนี้ได้ทำการวิเคราะห์ถึงปัจจัยหลักที่นำไปสู่การออมในระบบเศรษฐกิจของโลก และอภิปรายว่าเพราะเหตุใดสัดส่วนการออมในแต่ละประเทศจึงมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มีการแยกให้เห็นความแตกต่างระหว่างการออมของภาคเอกชนกับการออมของภาครัฐบาล ในการศึกษานี้ได้ใช้ Panel Data จากประเทศต่างๆ รวม 36 ประเทศ ตั้งแต่ปี 1970 จนถึงปี 1992 โดยตั้งสมมติฐานว่าการออมของภาครัฐนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกเท่านั้นแต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยภายในซึ่งก็คือระบบเศรษฐกิจและกลยุทธ์ทางการเมืองของประเทศด้วย

เมื่อใช้วิธีการประมาณค่าตัวแปรมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ พบว่าการออมทั้งในภาครัฐและภาคเอกชนนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยต่างกัน การออมของภาคเอกชนจะตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ค่าใช้จ่ายทางด้านประกันสังคม และหนี้สินของภาคการเงิน ในขณะที่การออมของภาครัฐนั้นมีปัจจัยที่สำคัญที่ส่งผลกระทบคือระดับของความสามารถของประเทศ จากการศึกษาพบว่าประเทศที่ไร้เสถียรภาพทางการเมืองมีแนวโน้มของการออมต่ำกว่าประเทศที่มีความมั่นคงทางการเมือง อย่างไรก็ตามการออมทั้งของรัฐและเอกชนยังได้ขึ้นอยู่กับภาระเงินที่แท้จริงของเศรษฐกิจ การเปลี่ยนแปลงในดุลบัญชีเดินสะพัด รวมทั้งจากการออมของต่างประเทศด้วย ทั้งนี้งานวิจัยนี้ยังเห็นว่าการออมของภาครัฐที่สูงขึ้นจะไปเป็นตัวลดการออมของภาคเอกชนให้ต่ำลง โดยการออมของรัฐที่เพิ่มขึ้น 1 % จะส่งผลให้การออมของเอกชนลดลงประมาณ 0.45 % อีกด้วย

2.3 ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมการออมของประเทศไทย โดย กลุ่มงานดุลยภาพการเงิน การออม และการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง

วัตถุประสงค์การศึกษานี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมการออมในเบื้องต้น อันจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายที่สามารถกระตุ้นการออมของประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด โดยอาศัยข้อมูลอนุกรมเวลา จาก ธปท. กับ สศช. ซึ่งการวิเคราะห์จะแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ การออมภาครัฐเรือน ภาคธุรกิจ ภาคสถาบันการเงิน และภาคต่างประเทศ การวิเคราะห์ที่มีทั้งเชิงปริมาณโดยวิธี OLS และในเชิงพรรณนาเพื่อหาความสัมพันธ์และเหตุผลระหว่างตัวแปรต่างๆ ทางเศรษฐกิจ

แนวคิดหลักที่ใช้ในการศึกษาจะเป็นแนวคิดทางด้านการบริโภคและแนวคิดทางด้านการออม ส่วนของการบริโภคมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้สมบูรณ์ (Absolute Income Theory of Consumption)
2. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้เปรียบเทียบ (Relative Income Theory of Consumption)
3. ทฤษฎีการบริโภคในวัฏจักรชีวิต (Life-Cycle Theory of Consumption)
4. ทฤษฎีการบริโภคที่สัมพันธ์กับรายได้ถาวร (Permanent Income Theory of Consumption)

ในส่วนของการออมนั้นมักจะเป็นรายได้ส่วนที่เหลือหลังจากบริโภคซึ่งคนจะเก็บสะสมไว้ ดังนั้นทั้งการบริโภคและการออมจึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด อย่างไรก็ตามยังมีอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการออม นั่นคืออัตราดอกเบี้ย โดยอัตราดอกเบี้ยแท้จริงที่เป็นบวกจะเป็นสิ่งจูงใจให้ผู้ออมทำการออมมากขึ้น

การศึกษาคครั้งนี้ได้กำหนดตัวแปรเพื่อใช้เป็นแบบจำลอง ได้แก่

- 4 ประเภทของการออม
- GDP
- R (อัตราดอกเบี้ย)
- I (อัตราเงินเฟ้อ)

- W/GDP (สัดส่วนความมั่งคั่งของภาคการออมต่อGDP)
- EXR (อัตราแลกเปลี่ยน)
- Top 5 GDP (GDP เฉลี่ยของ 5 ประเทศที่สำคัญทางเศรษฐกิจ)
- Top 5 R (อัตราดอกเบี้ยเฉลี่ยของ 5 ประเทศที่สำคัญทางเศรษฐกิจ)

ผลจากการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออมของภาคต่างๆเป็นดังนี้

(1) การออมภาคครัวเรือน

$$(HS/GDP)_t = 0.678315 + 0.00935(G_GDP)_t - 0.009974R_{t-1} - 0.028507I_{t-5} - 1.351971(W/GDP)_t + 0.604706(FS/GDP)_{t-4}$$

$$R^2 = 0.620144$$

$$F\text{-statistic} = 4.24$$

$$\text{Prob}(F\text{-statistic}) = 0.016514$$

$$\text{Durbin-Watson stat} = 2.301276$$

(2) การออมภาคธุรกิจ

$$(BS/GDP)_t = -0.925262 + 0.009708(G_GDP)_{t-1} + 0.001609R_{t-4} + 0.07688I_{t-1} + 2.062435(W/GDP)_{t-3} - 0.83516(FS/GDP)_{t-2}$$

$$R^2 = 0.828745$$

$$F\text{-statistic} = 13.54988$$

$$\text{Prob}(F\text{-statistic}) = 0.00006$$

$$\text{Durbin-Watson stat} = 2.154171$$

(3) การออมภาคสถาบันการเงิน

$$(FINS/GDP)_t = 0.847763 + 0.011516(G_GDP)_{t-4} - 0.056061R_{t-4} + 0.156653I_{t-4} + 2.476735(W/GDP)_{t-2} - 0.016929EXR_{t-3}$$

$$R^2 = 0.589435$$

$$F\text{-statistic} = 4.019876$$

$$\text{Prob}(F\text{-statistic}) = 0.017991$$

$$\text{Durbin-Watson stat} = 1.880837$$

(4) การออมภาคต่างประเทศ

$$(FS/GDP)_t = 0.051543 + 0.001412 G_GDP_{t-2} - 0.007492R_t - 0.002151EXR_t - 0.000407Top5GDP_{t-4} + 1.245162Top5R_{t-1}$$

$$\text{Prob}(F\text{-statistic}) = 0.000002$$

$$\text{Durbin-Watson stat} = 2.12197$$

สรุปผลจากการศึกษา

	ภาคครัวเรือน	ภาคธุรกิจ	ภาคสถาบัน	ภาค
GDP	0.00935	0.00971	0.011516	0.001412
อัตราดอกเบี้ย	-0.00997	0.00161	-0.05606	-0.00749
อัตราเงินเฟ้อ	-0.02851	0.07688	0.156653	
สภาพคล่อง	-1.35197	2.06244	2.476735	
เงินออมจากต่างประเทศ	0.604706	-0.8352		
อัตราแลกเปลี่ยน			-0.01693	-0.00215
GDP ต่างประเทศ				-0.00041
อัตราดอกเบี้ยต่างประเทศ				-1.24516

เนื่องจากงานวิจัยนี้สรุปว่าครัวเรือนและธุรกิจซึ่งเป็นภาคการออมที่ใหญ่ที่สุดไม่ตอบสนองต่ออัตราดอกเบี้ยแต่จะตอบสนองต่ออัตราดอกเบี้ยทางเศรษฐกิจของประเทศมากกว่า นโยบายเพิ่มอัตราดอกเบี้ยจึงอาจจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังนั้นรัฐบาลต้องเพิ่มความสามารถในการออมโดยการส่งเสริมให้คนมีรายได้สูง ด้วยการส่งเสริมอาชีพ การส่งออก รวมไปถึงการลงทุน สำหรับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมการออมมากที่สุด คือ สภาพคล่องของหน่วยเศรษฐกิจนั้นๆ ดังนั้นรัฐจึงควรมุ่งสนับสนุนให้ภาคธุรกิจและสถาบันการเงินมีสภาพคล่องมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ต้องพยายามจูงใจให้ภาคครัวเรือนนำส่วนเกินของตนมาเก็บเป็นเงินออมระยะยาวให้มากขึ้นอีกด้วย นอกจากนี้ปัจจัยที่มีผลอย่างมากต่อปริมาณเงินออมจากต่างประเทศ คือ อัตราดอกเบี้ยต่างประเทศ ซึ่งเป็นส่วนที่ควบคุมได้ยาก ดังนั้นรัฐบาลควรจะไปมุ่งไปที่การเพิ่มปริมาณเงินออมภายในประเทศเป็นสำคัญ

2.4 การออมในประเทศไทย: ความพอเพียงและความเสี่ยง โดย ธนากร แห่งประเทศไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมกรรมการออมของประเทศ โดยทำการพิจารณาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาคและวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลแบบ Cross-sectional data

เนื่องจากแนวโน้มการออมของไทยได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง เป็นปัญหาที่รัฐควรให้ความสนใจในระยะต่อไป ทั้งนี้เพื่อช่วยลดความจำเป็นของการกู้ยืมเงินจากต่างประเทศในภาวะที่กำลังจะเกิดการลงทุนจำนวนมากโดยการศึกษานี้ได้ตอบคำถามหลักๆ 3 ข้อ ได้แก่ คำถามที่ว่า (1) เพราะเหตุใดอัตราการออมของภาครวมและภาคครัวเรือนจึงลดลงในช่วงปี 1993-2003 (2) อัตราการออมเพียงพอหรือยังสำหรับความจำเป็นในอนาคต และท้ายสุด (3) รัฐควรจะใช้นโยบายใดเข้ามาจัดการปัญหาด้านการออมนี้บ้าง

ผลจากการศึกษาพบว่าอัตราการออมรวมของไทยลดลงมากจากที่เคยสูงสุด 35.2% ในปี 2534 ได้ลดต่ำมาอยู่ที่ 30.5% ในปี 2546 ในส่วนการออมภาคครัวเรือนสุทธิ ลดลงจากจุดสูงสุดที่ 14.4% ในปี 2532 เหลือเพียง 3.8% ในปี 2546 อัตราการออมของภาครวมที่ลดลงนั้นสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากการลดลงของการออมในภาคครัวเรือนซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของการบริโภคที่เปลี่ยนไป เห็นได้จากการที่สินค้าคงทน เช่น ยานพาหนะ อุปกรณ์สำหรับติดต่อสื่อสารและอุปกรณ์สำหรับการ

พักผ่อนได้รับความนิยมนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว รวมทั้งบริการทางการเงินที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น เช่น การใช้บัตรเครดิต การให้สินเชื่อส่วนบุคคล และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่ง่ายขึ้น ล้วนกระตุ้นให้เกิดเป็นค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น กล่าวคือพฤติกรรมทางการเงินของคนได้เปลี่ยนจาก “ออมตอนนี้แล้วค่อยใช้ทีหลัง” มาเป็น “ใช้ตอนนี้แล้วค่อยออมทีหลัง” ทำให้ใช้จ่ายมากขึ้นส่งผลให้การออมลดลงนั่นเอง อย่างไรก็ตามจากการวิจัยพบว่าอัตราการออมที่ลดลงไม่ได้เป็นผลมาจากการโครงการประกันสังคมของรัฐที่เข้ามาแทนที่การออมของภาคเอกชนหรือแม้แต่การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรสูงอายุซึ่งไม่ได้ทำการออมไว้ก็ไม่ได้ส่งผลต่อการออมของประเทศแต่อย่างใด

สำหรับเรื่องของอัตราการออมในขณะนี้ว่ามีความเพียงพอหรือยังสำหรับความจำเป็นในอนาคต ผลจากการวิจัยพบว่าถึงแม้การออมของไทยจะอยู่ในอัตราที่สูงกว่าอัตรามาตรฐานเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆแล้ว แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าเราได้ออมไว้เพียงพอ เพราะอัตราการออมของแต่ละประเทศนั้นมีความแตกต่างกันออกไป อัตราการออมที่เหมาะสมที่สุดจะต้องสามารถรองรับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจ รวมทั้งการลงทุนภายในประเทศได้โดยปราศจากผลกระทบจากต่างประเทศ นอกจากนี้ผลจากการวิจัยยังกล่าวว่าการออมที่เพียงพอในระดับรวมนั้นไม่ได้สะท้อนให้เห็นว่าการออมในบุคคลจะมีความเพียงพอด้วยเช่นกัน

จากคำถามทั้งสองข้อดังกล่าวนำไปสู่การตอบคำถามข้อสุดท้ายว่ารัฐควรจะใช้หรือออกมาตรการใดบ้างเพื่อแก้ปัญหาในด้านนี้ ทั้งนี้นโยบายที่ถูกแนะนำขึ้น ได้แก่

ด้านการออมภาครวม (Aggregate Saving)

- เพิ่มการออมจากภาคอื่น ๆ นอกเหนือจากการออมในภาคครัวเรือน เช่น เพิ่มการออมในภาคเอกชนโดยการเพิ่มภาษีส่วนบุคคลซึ่งจะทำให้เอกชนลดการลงทุนของตนลงแล้วนำเงินส่วนนี้ไปเป็นเงินออมมากขึ้น

ด้านการออมในภาคครัวเรือน (Household Saving)

- จัดการกับปัญหาด้านพฤติกรรมและทัศนคติของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไป ทั้งนี้ต้องพยายามควบคุมการให้บริการบัตรเครดิตและการให้สินเชื่อส่วนบุคคลเพื่อให้การใช้เงินในสินค้าที่มีราคาสูงนี้ลดลง โดยให้อนุญาตเฉพาะลูกค้าที่มีความสามารถในการจ่ายคืนเท่านั้นที่จะได้รับสิทธิในบริการนั้น
- ปรับปรุงกฎระเบียบของโครงการกองทุนต่างๆ เช่น การขยายอัตราการออมให้กับสมาชิก การอนุญาตให้สมาชิกทำการเปลี่ยนแปลงกองทุนได้เมื่อมีการย้ายงาน เป็นต้น
- การเพิ่มสิทธิประโยชน์ทางการเงิน
- นโยบายอื่นๆเพื่อระดมให้เกิดการออมที่มากขึ้น
- การสนับสนุนการออมในระยะยาว เช่นการเพิ่มอัตราภาษีให้กับผู้ออมเงินในระยะยาว
- เพิ่มช่องทางในการออมให้มีความหลากหลายมากขึ้น เนื่องจากรูปแบบการออมของประเทศส่วนใหญ่จะเป็นแบบเงินฝากธนาคาร ดังนั้นควรจะพัฒนาให้คนมีความรู้ความเข้าใจทางการเงินให้มากขึ้นเพื่อที่จะสามารถนำเงินไปออมในด้านอื่นๆที่ให้ผลตอบแทนที่มากกว่า เช่น การออมในรูปแบบของพันธบัตร เป็นต้น

โดยสรุปแล้วบทวิจัยนี้ได้เสนออัตราการออมที่เหมาะสมและเพียงพอกับการลงทุนแต่ละระยะ เช่น ในระยะสั้น (ประมาณ 5 ปี) แต่มีข้อเสนอที่ตรงข้ามกับงานวิจัยของกระทรวงการคลังข้างต้น เนื่องจากเสนอให้มีการปรับขึ้นอัตราดอกเบี้ยเพื่อเพิ่มการออม โดยเสนอว่าควรเพิ่มขึ้นประมาณ 1.8-3.5% พร้อมทั้งไปกับการลดค่าใช้จ่ายด้านอุปโภคบริโภคของภาคเอกชนที่เกินความจำเป็น ปลุกฝังค่านิยมการใช้จ่ายอย่างประหยัด ใช้นโยบายที่เหมาะสมและการเสริมความรู้ด้านการเงินกับภาคครัวเรือนให้มากขึ้น อีกทั้งยังเสนอให้มีเครื่องมือกระตุ้นการออม เช่น การใช้นโยบายภาษีโดยการเพิ่มเพดานการยกเว้นภาษี ส่วนในระยะกลางนั้น ได้เสนอให้มีการเพิ่มการออมทั้งการออมภาคธุรกิจและการออมภาคประชาชน สำหรับการออมในระยะยาวจะเน้นไปที่การกระตุ้นให้การออมมีวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงมากขึ้น ส่วนในระยะยาวจะต้องเพิ่มช่องทางให้กับคนที่มีรายได้น้อยให้เข้าถึงการออมได้มากขึ้น ลดอุปสรรคและข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งเงินออม อีกทั้งเพิ่มมาตรการจูงใจทางด้านภาษีสำหรับการออมที่มีข้อผูกพันในระยะยาว เช่น การถือพันธบัตรระยะยาวอายุมากกว่า 7 ปี เป็นต้น

2.5 การสร้างภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงจากการผันผวน โดย สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

การศึกษาในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ (1) ศึกษาปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนและ (2) ศึกษาการส่งเสริมการออมผ่านกองทุนบำเหน็จบำนาญต่างๆทั้งของภาครัฐและเอกชน และเห็นว่าปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนคือรายได้โดยใช้ทฤษฎีต่างๆมาสนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นสมมติฐานรายได้สมบูรณ์ สมมติฐานรายได้เปรียบเทียบ สมมติฐานรายได้ถาวรรวมทั้งสมมติฐานแบบวัฏจักรชีวิต

ในด้านการศึกษาปัจจัยที่กำหนดพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนไทย (1) ได้ใช้ข้อมูลจากการสำรวจพฤติกรรมกรรมการออมของภาคครัวเรือนโดยธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2536 และ 2541 และข้อมูลจากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ ดังมีรายละเอียดดังนี้

การสำรวจพฤติกรรมกรรมการออมของภาคครัวเรือนโดยธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2536 และ 2541 นั้น พบว่าพฤติกรรมกรรมการออมเปลี่ยนไป รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเพิ่มขึ้นแต่ขณะเดียวกันรายจ่ายการบริโภคก็เพิ่มขึ้นเช่นกัน แสดงว่าครัวเรือนพยายามรักษามาตรฐานการครองชีพไว้ ทำให้ระดับการออมลดลง ครัวเรือนจะเริ่มมีเงินออมเมื่อมีรายได้ขั้นต่ำ 9,000 บาทขึ้นไป รูปแบบการออมที่นิยมมากที่สุดคือการฝากเงินไว้กับธนาคาร ปัจจุบันการออมในรูปแบบกรมธรรม์ประกันชีวิตนั้นลดลงมากเนื่องจากรายได้เฉลี่ยที่แท้จริงลดลง ในขณะที่การออมในรูปแบบเงินฝากสหกรณ์ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเพราะสะดวกและสามารถเข้าถึงได้ง่ายกว่า วัตถุประสงค์การออมส่วนใหญ่คือเพื่อยามเจ็บป่วย ชรา เพื่อการศึกษาและเป็นทุนประกอบอาชีพ เป็นที่สังเกตว่าการออมเพื่อบ่มขวัญผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ยนั้นได้รับความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ผลสำรวจในครั้งนี้นำมากำหนดเป็นแนวทางได้ว่า ภาครัฐควรส่งเสริมให้ครัวเรือนมีรายได้สูงขึ้นเพราะอัตราการออมจะสัมพันธ์ในเชิงบวกกับรายได้ รวมทั้งการณรงค์ให้ประชาชนใช้จ่ายอย่างประหยัดและพัฒนารูปแบบการออมเพื่อเป็นหลักประกันยามชราภาพได้

สำหรับข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมภาคครัวเรือนจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยใช้สมการถดถอย พบว่าอัตราการออมของครัวเรือนจะขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจ โครงสร้างครัวเรือน อาชีพ และแหล่งที่อยู่อาศัย ครอบครัวที่รวยมักมีอัตราการออมสูงกว่าครอบครัวยากจน อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงช่วยกระตุ้นการออมแต่มีผลค่อนข้างน้อย โครงสร้างทางอายุของสมาชิกในครอบครัวมีผลต่อการออม ครอบครัวที่มีเด็กจะบริโภคน้อยกว่าผู้ใหญ่ ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวอายุน้อยมีแนวโน้มที่จะบริโภคมากกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครอบครัวอายุสูง ขณะเดียวกันครัวเรือนที่ประกอบอาชีพส่วนตัวจะออมมากกว่าครัวเรือนที่เป็นลูกจ้าง ส่วนครัวเรือนที่หัวหน้าครอบครัวเป็นลูกจ้างภาครัฐนั้นจะมีอัตราการออมที่สูงกว่าลูกจ้างภาคเอกชนเนื่องจากครัวเรือนเหล่านี้ได้รับความช่วยเหลือในส่วนของการใช้จ่ายบางอย่างจากรัฐ ด้านแหล่งที่อยู่อาศัยพบว่าครัวเรือนในกรุงเทพฯ จะออมน้อยกว่าครัวเรือนในแถบอื่นเนื่องจากมีค่าใช้จ่ายในสินค้าฟุ่มเฟือยที่มากกว่า ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่ารัฐควรเน้นมาตรการกระตุ้นเงินออมไปยังผู้ที่มีศักยภาพและอัตราการออมที่สูงกว่า เช่น ผู้ที่ประกอบอาชีพส่วนตัว ผู้มีการศึกษาสูงและกลุ่มครัวเรือนในต่างจังหวัดโดยเฉพาะในเขตภาคใต้

ในส่วนของการศึกษาการส่งเสริมการออมผ่านกองทุนบำเหน็จบำนาญทั้งของภาครัฐและเอกชน (2) พบว่าปัจจุบันกองทุนเหล่านี้มักอยู่ในรูปแบบกองทุนบำเหน็จบำนาญเพื่อการเกษียณอายุเป็นหลัก ตามทฤษฎีวงจรชีวิตการบริโภคซึ่งกล่าวว่าบุคคลจะออมในขณะที่ทำงานและจะใช้เงินอนมนั้นหลังจากเกษียณอายุ ดังนั้นความมั่งคั่งของสังคมจึงขึ้นอยู่กับสัดส่วนคนทำงานที่ออมกับผู้เกษียณอายุที่เป็นผู้ใช้จ่าย อย่างไรก็ตามความไม่สมดุลระหว่างตัวแปร 2 ตัวนี้อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างประชากร ความต้องการในการเกษียณอายุ รวมทั้งเหตุผลในการออมของแต่ละบุคคลอีกด้วย โดยเฉพาะตัวแปรด้านโครงสร้างประชากรซึ่งคาดว่าในอนาคตจำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มมากขึ้นทำให้กองทุนประกันสังคมอาจประสบปัญหาทางการเงินในระยะยาว ดังนั้นทางทางจึงควรมีการปฏิรูประบบบำเหน็จบำนาญให้สามารถรองรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

โดยทั่วไปกองทุนบำเหน็จบำนาญจะตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ในการออม (Saving) เพื่อการกระจายรายได้ (Income Redistribution) และเพื่อประกันรายได้ (Insurance) รูปแบบการดำเนินงานของกองทุนมีอยู่ 3 รูปแบบ คือโครงการบำเหน็จบำนาญแบบบังคับบริหารงานโดยรัฐเพื่อกระจายรายได้และประกันรายได้ในอนาคต โครงการบำเหน็จบำนาญแบบบังคับบริหารงานโดยเอกชนเพื่อการออมและประกันรายได้ในอนาคตและสุดท้ายโครงการบำเหน็จบำนาญแบบสมัครใจสำหรับผู้ที่ต้องการมีรายได้และหลักประกันมากขึ้นในยามชรา

สำหรับในประเทศไทย มีรูปแบบของกองทุนบำนาญด้วยกัน 4 แบบ ได้แก่ (1) กองทุนประกันสังคม (Social Security Fund) วัตถุประสงค์เพื่อจ่ายให้แก่ลูกจ้างที่เจ็บป่วย คลอดบุตร ประสบอันตราย ทูพพลภาพหรือตายซึ่งไม่ใช่มาจากการทำงาน ใช้งบกลางที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป ทั้งลูกจ้างและนายจ้างจะจ่ายเงินสมทบในอัตราที่เท่ากันคือร้อยละ 3 ในขณะที่รัฐจ่ายร้อยละ 1 ประโยชน์ทางภาษีสามารถหักตามจ่ายจริงแต่ไม่เกิน 5,400 บาท (2) กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) เพื่อเป็นเงินออมให้แก่ข้าราชการไว้ใช้หลังเกษียณ ทั้งข้าราชการและรัฐจะจ่ายเงินสมทบเท่ากันที่อัตราร้อยละ 3 การหักภาษีทำได้ในส่วนที่สะสมไม่เกิน 300,000 บาท (3) กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Provident Fund) เป็นเงินออมให้แก่ลูกจ้างเอกชนในยามเกษียณหรือออกจากบริษัท การจ่ายเงินสมทบลูกจ้างจะจ่ายในอัตราร้อยละ 2-15 ในขณะที่นายจ้างจะสมทบในอัตราที่ไม่น้อย

กว่าลูกจ้าง การหักภาษีจะหักตามจ่ายจริงแต่ไม่เกินปีละ 10,000 บาท สำหรับส่วนที่เกิน 10,000 บาทแต่ไม่เกิน 290,000 บาทจะได้รับยกเว้นไม่ต้องนำไปรวมคำนวณเพื่อเสียภาษี และสุดท้ายคือ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) เพื่อเป็นเงินออมให้แก่ลูกจ้างเอกชนไว้ใช้เมื่อเกษียณอายุ ลูกจ้างจะจ่ายเงินไม่น้อยกว่าร้อยละ 3 ของเงินได้ในแต่ละปีหรือไม่น้อยกว่า 5,000 บาทต่อปี การหักภาษีจะหักตามจ่ายจริงแต่ไม่เกินร้อยละ 15 ของเงินได้ในปีภาษีนั้นและเมื่อรวมกับเงินสะสมเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการแล้วต้องไม่เกิน 300,000 บาท

เนื่องจากเพิ่งก่อตั้งได้ไม่นานทำให้ปัจจุบันกองทุนบำนาญประสบปัญหาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความครอบคลุมของกองทุนที่ยังไม่เพียงพอ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร สัดส่วนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอาจทำให้กองทุนประสบปัญหาการเงินในระยะยาว ขาดกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดในการถอนเงินออกก่อนเกษียณอายุ ข้อจำกัดด้านอัตราการออมและกฎที่ระบุให้กองทุนต้องจ่ายเงินออกเป็นเงินก้อนงวดเดียว นอกจากนี้ด้านตลาดเงินและตลาดทุนของไทยก็ยังไม่สามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับอุปสงค์ของกองทุนได้อย่างเพียงพอ รวมทั้งข้อจำกัดด้านการบริหารข้อมูลสมาชิกและข้อจำกัดการลงทุนที่ถูกกำหนดโดยกฎระเบียบการลงทุนของรัฐบาล

อย่างไรก็ตามเพื่อให้กองทุนบำนาญมีการบริหารงานที่ดีขึ้นจึงมีการปฏิรูปกองทุนโดยการขยายขอบเขตโครงการบำนาญให้ครอบคลุมผู้ใช้งานทำที่มีรายได้ให้มากที่สุด สนับสนุนการออมอย่างต่อเนื่องเพื่อแก้ปัญหากองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่ผู้ออมต้องออกจากกองทุนเมื่อลาออกจากงาน การอนุญาตให้สมาชิกสามารถถอนเงินจากกองทุนบำนาญเป็นงวดๆ ได้แทนการถอนทั้งก้อนเพื่อลดความเสี่ยงในกรณีที่สมาชิกไม่มีความรู้ด้านการลงทุนเท่าที่ควร การเปิดโอกาสให้สมาชิกกู้เงินจากกองทุนบำนาญ นอกจากนี้ผู้ออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการควรได้เลือกนโยบายและผู้จัดการลงทุนด้วยตัวเอง รวมทั้งจัดตั้งกองทุนใหม่ๆ ที่สนองความต้องการของผู้ออมที่มีความต้องการที่ต่างกันออกไป

2.6 ทางรอดของระบบประกันสังคมไทย: แนวทางการปฏิรูปสู่ความยั่งยืน **โดย กอบศักดิ์ ภูตระกูล และ อนรรฆ เสรีเชษฐพงษ์ บทความวิชาการ** **ประกอบการสัมมนาวิชาการธนาคารแห่งประเทศไทย ตุลาคม 2550**

งานวิจัยนี้กล่าวถึงปัญหาเชิงนโยบายที่เป็นความเสี่ยงที่ประเทศอาจต้องเผชิญในระยะยาว นั่นก็คือ ปัญหาของระบบประกันสังคม (ในส่วนของประโยชน์ทดแทนกรณีชราภาพ) ซึ่งหากไม่มีการเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายและรัฐบาลไม่ได้เตรียมการรองรับปัญหานี้ไว้ ประชากรในรุ่นปัจจุบันที่เพิ่งเข้าเป็นสมาชิกประกันสังคมจะได้รับสิทธิประโยชน์สูงสุดจากประกันสังคมน้อยลง หรืออาจไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ตามที่ตนคาดว่าจะได้รับ ทำให้คนกลุ่มนี้กลายเป็นภาระของลูกหลานและสังคมในอนาคต ทั้งนี้ ปัญหาดังกล่าว ส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรซึ่งมีอัตราการเกิดต่ำ สัดส่วนผู้สูงอายุของไทยจึงเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากการประมาณการด้านประชากรพบว่า จำนวนผู้เกษียณอายุจะเพิ่มขึ้นจาก 6 ล้านคน ในปัจจุบันมาเป็นมากกว่า 20 ล้านคน ในอีก 40-50 ปีข้างหน้า ในขณะที่จำนวนของผู้สูงอายุที่มีอายุมากกว่า 80 ปีขึ้นไปจะเพิ่มจาก 0.8 ล้านคนในปัจจุบัน กลายเป็น 4.7 ล้านคนในเวลาเดียวกัน ด้วยเหตุนี้ทำให้เงินที่กองทุนประกันสังคมจัดเตรียมไว้อาจไม่เพียงพอต่อการจ่ายสิทธิประโยชน์ต่างๆ ให้กับสมาชิก มีการคาดการณ์ว่าหากให้อายุของการเกษียณเป็น 55 ปีในอีก 35 ปีต่อจากนี้ (พ.ศ.2585) เงินของ

กองทุนประกันสังคมจะหมดลง ในขณะที่หากอายุของการเกษียณเป็น 60 ปีเงินกองทุนจะหมดลงในปี พ.ศ.2589 ซึ่งก็คือในอีก 39 ข้างหน้า

บทความนี้ได้ทำการศึกษาลงข้อมูลระดับจุลภาคเกี่ยวกับปัญหาประชากรผู้สูงอายุของไทยในปัจจุบัน และได้จำแนกที่มาของรายได้ที่ผู้สูงอายุจะได้รับหลังเกษียณออกเป็น 4 แหล่ง ได้แก่ จากรายได้ของตนเอง (Own Income) ผลจากการสำรวจครัวเรือน พบว่าแนวโน้มที่ผู้เกษียณแล้วจะยังคงทำงานต่อไปนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น กว่าร้อยละ 77 ของครัวเรือนระบุว่ายังทำงานต่อไปจนกว่าจะไม่สามารถทำได้ซึ่งครัวเรือนดังกล่าวส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีรายได้น้อย (สำหรับครัวเรือนที่มีรายได้สูงกว่านั้นเลือกที่จะเกษียณมากกว่าจะทำงานต่อไป) เมื่อพิจารณาแยกตามเพศพบว่าในเพศหญิงมีรายได้น้อยกว่าเพศชายและเมื่อมีอายุมากกว่า 55 ปี รายได้ของคนกลุ่มนี้จะปรับลดลงเร็วมาก ดังนั้นจึงอาจนำไปสู่ปัญหารายได้ไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงชีพต่อไปได้

ที่มาของรายได้ในส่วนต่อไปนั้นมาจากการออมในอดีตของผู้สูงอายุเอง จากข้อมูลการสำรวจครัวเรือนด้านเศรษฐกิจและสังคมปี 2549 วิเคราะห์ถึงความสามารถในการออมของแต่ละครัวเรือน ทำให้เห็นว่าครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุจะมีการออมเพียง 5,800 บาทต่อเดือน ซึ่งน้อยกว่าครัวเรือนทั่วไปที่มีการออมถึง 6,400 บาทต่อเดือน แต่กรณีนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหามากนัก เนื่องจากครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุนั้นเป็นกลุ่มที่มีสินทรัพย์สูงเนื่องจากการสะสมมูลค่าของสินทรัพย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นอสังหาริมทรัพย์และขณะเดียวกันก็มีสัดส่วนของหนี้ต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนทั่วไป อย่างไรก็ตามเมื่อทำการศึกษาในเชิงลึก โดยแบ่งรายได้ครัวเรือนออกเป็น 4 ส่วนพบว่าเกือบร้อยละ 40 ของครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำและไม่มีเงินเหลือสำหรับการออม ซึ่งส่วนนี้อาจนำไปสู่ปัญหาความไม่เพียงพอได้ในระยะยาว ดังข้อมูลที่แสดงในตาราง

Financial Conditions	Overall Households	Elderly Households in the Lowest Quartile (39.21%)
1. Average Monthly Flows (Bath/month)		
Income	17,400.00	4,165.00
Expenditure	13,830.00	5,124.00
Saving	6,400.00	-475.00
Saving Rate	0.15	-0.14
2. Average Balance Sheet (Bath)		
Total Assets	975,000.00	429,000.00
Total Liability	117,000.00	25,000.00
Wealth	858,000.00	404,000.00

รายได้ของผู้สูงอายุจากแหล่งอื่นๆ นอกเหนือจากนี้ ยังมาจากการช่วยเหลือจุนเจือของครอบครัว (Immediate Family) และจากการสนับสนุนของโครงการของรัฐ (Government Program) เช่น ระบบประกันสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมไทยที่ครอบครัวมีความใกล้ชิดกันมาก รายได้ส่วนใหญ่ของผู้สูงอายุจึงมาจากการจุนเจือของลูกหลาน ผลจากการศึกษาพบว่ารายได้ในส่วนนี้คิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 77.2 ของรายได้ทั้งหมดของผู้สูงอายุ ในขณะที่รายได้ของตนเองที่มาจากการ

เลือกที่จะทำงานต่อไปหลังการเกษียณ รายได้ที่มาจากการออมในอดีตและรายได้จากการโครงการของรัฐบาลนั้นคิดเป็นร้อยละ 38, 17.1 และ 4.1 ตามลำดับ

นอกจากนี้ ในบทความยังทำการวิเคราะห์ประเมินผลกระทบของทางเลือกเชิงนโยบายในด้านต่างๆ โดยได้นำแนวทางการปฏิรูประบบประกันสังคมจากต่างประเทศมาประยุกต์ใช้ เน้นไปที่การแก้ปัญหาตั้งแต่แรก โดยเริ่มจากการดูแลให้ระบบประกันสังคมสามารถจ่ายสิทธิประโยชน์ให้แก่สมาชิกได้อย่างเพียงพอ พยายามทำให้เกิดความเสมอภาคของประชากรในทุกกลุ่ม ไม่มีการเอาเปรียบประชากรกลุ่มอายุใดอายุหนึ่งมากเกินไป การสร้างแรงจูงใจให้ประชากรเลือกเกษียณอายุช้าลงให้สอดคล้องกับอายุซึ่งมีแนวโน้มที่จะยืนยาวมากขึ้น รวมถึงการเตรียมการปฏิรูปโครงสร้างของระบบประกันสังคมควบคู่ไปกับการส่งเสริมการออมในระยะยาว อันจะเป็นภูมิคุ้มกันให้ประเทศสามารถบริหารจัดการความท้าทายอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรของประเทศในอนาคต

2.7 การเปลี่ยนแปลงในวิธีการปิดงบขาดดุลงรายได้ของคนไทยและนัยต่อการเข้าสู่รัฐสวัสดิการ โดย มัทนา พนานิรามย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ นำเสนอในงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2550 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย

งานวิจัยนี้นำเสนอการเปลี่ยนแปลงในธรรมชาติของรายได้จากแรงงานและการบริโภคของบุคคลในวัยต่างๆ ในประเทศไทย รวมทั้งศึกษาว่าเมื่อเกิดขาดดุลงรายได้ (การบริโภคมีมากกว่ารายได้จากแรงงาน) ในวัยเด็กและวัยสูงอายุ คนไทยใช้วิธีการใดบ้างเพื่อปิดงบขาดดุลงดังกล่าวและในปัจจุบันวิธีการปิดงบนั้นมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตอย่างไร

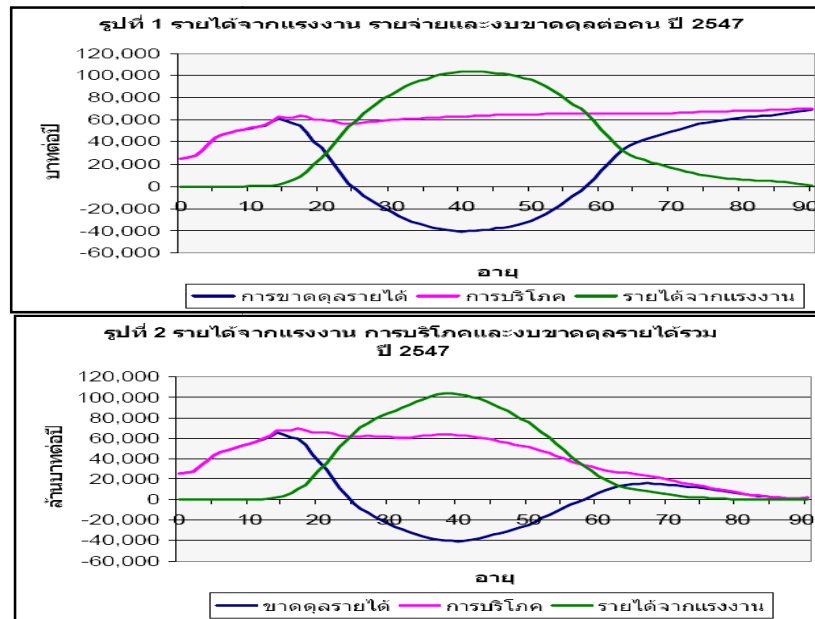
การศึกษานี้ได้จำแนกรูปแบบการปิดงบขาดดุลงรายได้และการบริโภคออกเป็น 2 วิธีหลักๆ คือ การออมหรือลดเงินออม (Saving or Dis-Saving) ซึ่งในบทความนี้จะเรียกว่า การจัดการด้านสินทรัพย์ (Asset - Based Reallocation) และการโอนระหว่างรุ่น (Intergenerational Transfer) อันเป็นกลไกที่สามารถกระทำผ่านรัฐหรือครอบครัวก็ได้ ซึ่งความสำคัญของแต่ละวิธีในการปิดงบขาดดุลงรายได้จากแรงงานย่อมแตกต่างกันในแต่ละสังคมและตามวัยที่เกิดการขาดดุลงนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ ในการวิเคราะห์จะใช้ผลจากการประมาณบัญชีการโอนประชาชาติ (National Transfer Accounts) เป็นหลัก โดยนำข้อมูลจากปี 2524 กับปี 2547 มาทำการเปรียบเทียบกัน และได้อาศัยข้อมูลการสำรวจรายได้และรายจ่าย (SES) มาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์

หลักของวิธีประมาณการมีอยู่ว่า ทุกกระแสธุรกรรมจะเป็นการกระทำระหว่างบุคคลซึ่งสถาบันต่างๆ ทั้งรัฐ ครอบครัว ธุรกิจ และองค์กรไม่แสวงหากำไรจะเป็นเพียงตัวกลางที่บุคคลกระทำธุรกรรมผ่าน การใช้จ่ายของรัฐกระจายให้เป็นการบริโภคของบุคคลตามลักษณะของการใช้จ่าย เช่น โครงการด้านการศึกษาในโรงเรียนกระจายให้ประชากรวัยเรียนที่กำลังเรียน เป็นต้น โดยจะปรับรายได้รวมและการบริโภครวมให้เท่ากับค่าในบัญชีรายได้ประชาชาติในปีเดียวกัน

ผลจากการศึกษา พบว่าในปี 2547 โดยเฉลี่ยแล้วคนไทยจะขาดดุลงรายได้ตั้งแต่เกิดจนถึงอายุ 24 ปี เมื่ออายุ 25 ปีจะเริ่มเกินดุลงรายได้ และคงอยู่ในสภาพเกินดุลงดังกล่าวจนกระทั่งอายุ 57 ปี จึงกลับไปอยู่ในสภาพขาดดุลงอีกครั้ง นั่นคือจะมีการเกินดุลงรายได้ทั้งหมดเป็นจำนวน 32 ปีของชีวิต

จากแบบแผนการขาดดุลหรือเกินดุลตามอายุพบว่า ที่ระดับบุคคลโดยเฉลี่ย แต่ละคนจะไม่สามารถปิดงบขาดดุลรายได้ทั้งในวัยเด็กและในวัยสูงอายุด้วยส่วนที่เกินดุลในระหว่างทำงาน แต่สำหรับระดับรวมทั้งประเทศ กลุ่มที่เกินดุลรายได้มีความสามารถในการปิดงบขาดดุลของกลุ่มเด็กและผู้สูงอายุได้ดีกว่า ทั้งนี้เป็นผลมาจากการที่โครงสร้างทางอายุของประชากรมีสัดส่วนของประชากรในวัยทำงานสูงนั่นเอง

สำหรับวิธีการปิดงบขาดดุลรายได้พบว่า ร้อยละ 90 ของงบขาดดุลรายได้ในกลุ่มประชากรอายุต่ำกว่า 25 ปี ถูกปิดด้วยเงินโอนโดยแบ่งเป็นเงินโอนภาคเอกชนร้อยละ 63 ของภาครัฐร้อยละ 27 แต่ในกลุ่มผู้สูงอายุ แหล่งเงินใหญ่ที่สุดถึงร้อยละ 74 ของการขาดดุลทั้งหมดถูกปิดด้วยการจัดการด้านสินทรัพย์ ส่วนการขาดดุลที่เหลือถูกปิดจากเงินโอนภาคเอกชน ทั้งนี้ ในอดีต ประเทศไทยมีโครงการที่ภาครัฐจัดเพื่อผู้สูงอายุไม่มาก ดังนั้น บทบาทของเงินโอนภาครัฐในการปิดงบขาดดุลรายได้ในผู้สูงอายุจึงน้อย

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลปี 2547-2548ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในวิธีการปิดงบขาดดุลรายได้ว่าช่วงเวลาที่คนไทยมีการเกินดุลรายได้นั้นสั้นลง สัดส่วนการบริโภคในเด็ก วัยรุ่นและผู้สูงอายุที่ได้แหล่งเงินมาจากรายได้จากแรงงานลดลง เพราะวัยรุ่นเรียนนานขึ้นและผู้สูงอายุก็เกษียณตนเองเร็วขึ้นเช่นกัน นอกจากนี้ทั้งวัยเด็กและวัยสูงอายุมีการขาดดุลรายได้มากขึ้น ไม่ใช่เพราะเข้าทำงานช้าและออกจากงานเร็วขึ้นเท่านั้น แต่เพราะรายจ่ายต่อคนที่เพิ่มขึ้นทั้งในวัยเด็ก (ค่าศึกษาเล่าเรียน) และวัยสูงอายุ (ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ) ขณะเดียวกันส่วนเกินดุลรายได้ของวัยกลางคนก็มีได้เพิ่มขึ้นรวดเร็วเท่า ดังนั้น ถ้ามองการขาดดุลตามอายุเสมือนเป็นการขาดดุลรายได้ตลอดชีวิตของคนหนึ่ง ส่วนเกินดุลรายได้จะสามารถไปปิดส่วนขาดดุลได้น้อยลง อย่างไรก็ตาม ด้วยโครงสร้างทางอายุของประชากรที่มีสัดส่วนของคนวัยทำงานเพิ่มขึ้น ทำให้ส่วนเกินดุลทั้งสังคมสามารถปิดบส่วนขาดดุลได้มากขึ้น แต่สถานการณ์ที่ดีเช่นนี้จะขึ้นอยู่กับเพียงแค่วัยชราเท่านั้น

บทที่ 3

ช่องทางการออม

ความสามารถในการออมของประเทศย่อมขึ้นกับช่องทางการออมที่มีให้เลือก ตลอดจนประสิทธิภาพของช่องทางเหล่านั้นในการระดมเงินออม ซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับพัฒนาการของตลาดการเงิน (Financial market) ที่ทำหน้าที่ในการระดมเงินออม ในบทนี้จึงทำการสำรวจช่องทางการออมที่มีอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนแนวโน้มของการพัฒนาการในตลาดเงินและตลาดทุนที่จะมีผลต่อความสามารถในการระดมและรองรับเงินออมได้ ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมการออมให้มีความเพียงพอทั้งในระดับมหภาคและระดับบุคคล

ช่องทางการออมมีทั้งช่องทางในระบบ (formal channels) กึ่งในระบบ (semi-formal channels) และช่องทางนอกระบบ (informal channels) ตัวอย่างของช่องทางการออมในระบบ เช่น การออมผ่านระบบธนาคาร สถาบันการเงินเฉพาะกิจ ตลาดทุน ตลาดตราสารหนี้ และการออมผ่านเครื่องมือทางการเงินใหม่ๆ ที่มีส่วนช่วยกระตุ้นการออม ส่วนช่องทางการออมกึ่งในระบบและนอกระบบ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สัจจะออมทรัพย์ กลุ่มสินเชื่อ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังอาจแบ่งช่องทางการออมที่เป็นการส่งเสริมโดยภาครัฐ โดยภาคเอกชน และโดยภาคประชาชนหรือชุมชน สำหรับรายงานนี้ทำการสำรวจช่องทางการออมที่เป็นการส่งเสริมของรัฐ และช่องทางการออมผ่านระบบชุมชน เนื่องจากเป็นส่วนที่จะมีความต่อเนื่องไปถึงแนวทางการส่งเสริมการออมต่อไป

3.1 ช่องทางการออมที่ได้รับการส่งเสริมโดยรัฐ

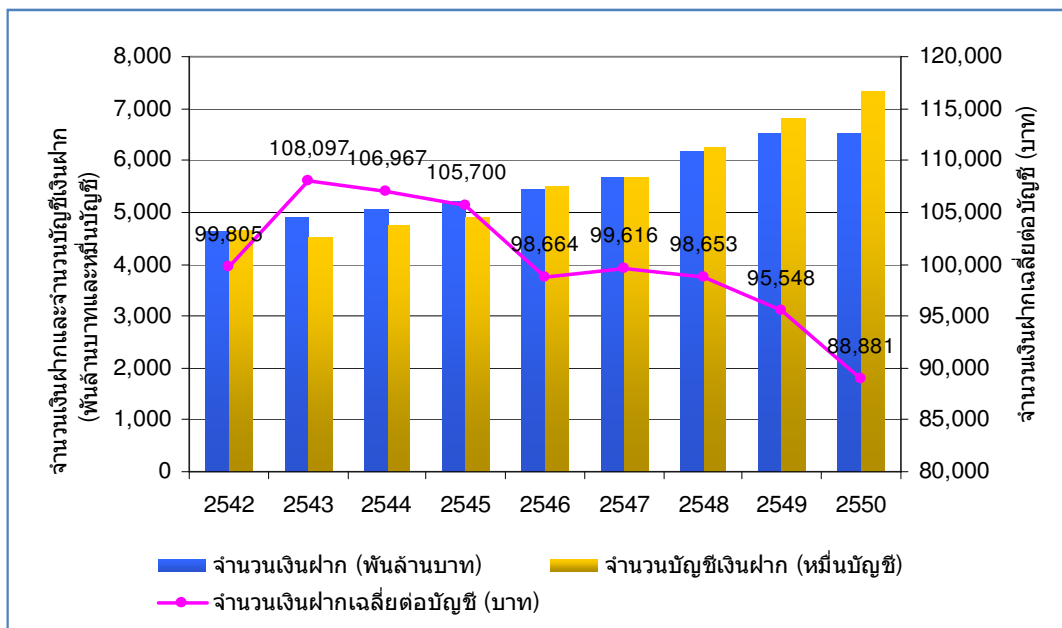
3.1.1 ช่องทางการออมผ่านระบบธนาคารพาณิชย์

ธนาคารพาณิชย์เป็นสถาบันการเงินรูปแบบหนึ่งที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชน รวมถึงเป็นแหล่งระดมเงินออมที่สำคัญของประเทศ ธุรกิจธนาคารพาณิชย์เข้ามามีบทบาทในประเทศไทย ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อประเทศไทยติดต่อกับต่างชาติกับต่างประเทศมากขึ้น ธนาคารพาณิชย์ต่างประเทศจึงเห็นเป็นช่องทางที่จะหาประโยชน์และเข้ามาเปิดสาขาในไทยครั้งแรกในปี 2431 ต่อมา พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในขณะนั้น จึงได้ริเริ่มจัดตั้งธนาคารพาณิชย์แห่งแรกของคนไทยขึ้นในปี 2449 ชื่อว่า “แบงก์สยามกัมมาจล”

ธุรกิจธนาคารพาณิชย์ของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้น และมีการพัฒนารูปแบบการให้บริการมาเป็นลำดับ จำนวนเงินฝากและบัญชีเงินฝากของธนาคารพาณิชย์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ในปี 2542 ธนาคารพาณิชย์ในประเทศไทยสามารถระดมเงินฝากได้ทั้งสิ้น 4.64 ล้านล้านบาท เพิ่มขึ้นเป็น 6.51 ล้านล้านบาทในปี 2550 จำนวนบัญชีเงินฝากเพิ่มขึ้นจาก 46.50 ล้านบัญชีในปี 2542 เป็น 73.33 ล้านบัญชีในปี 2550 แต่หากพิจารณาจำนวนเงินฝากเฉลี่ยต่อบัญชีจะพบว่า มีแนวโน้มลดลงจาก 108,097 บาทต่อบัญชีในปี 2543 เป็น 88,881 บาทต่อบัญชีในปี 2550 (รูปที่ 3.1)

สาเหตุสำคัญที่ทำให้จำนวนเงินฝากเฉลี่ยต่อบัญชีมีแนวโน้มลดลงนี้ มาจากการขยายตัวอย่างมากของบัญชีเงินฝากขนาดเล็กที่มีจำนวนเงินฝากไม่เกิน 50,000 บาท ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงประมาณปีละ 5 ล้านบัญชีตั้งแต่ปี 2547 (ตารางที่ 3.1) แม้ว่าการเพิ่มขึ้นของบัญชีเงินฝากขนาดเล็กนี้ ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการถอนเงินจากบัญชีหนึ่งมาเปิดบัญชีใหม่ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2550 ซึ่งปริมาณเงินฝากไม่เพิ่มขึ้นแต่จำนวนบัญชีเงินฝากยังคงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง) อย่างไรก็ตาม คาดว่าสาเหตุอีกส่วนหนึ่งยังน่าจะมาจากการที่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยสามารถฝากเงินหรือเข้าถึงระบบธนาคารพาณิชย์ได้เพิ่มมากขึ้น

รูปที่ 3.1 จำนวนเงินฝากและจำนวนบัญชีเงินฝากธนาคารพาณิชย์ ปี พ.ศ. 2542-2547

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ สิ้นปี

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 3.1 จำนวนบัญชีเงินฝากและจำนวนเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามขนาดบัญชี ปี พ.ศ. 2547-2550

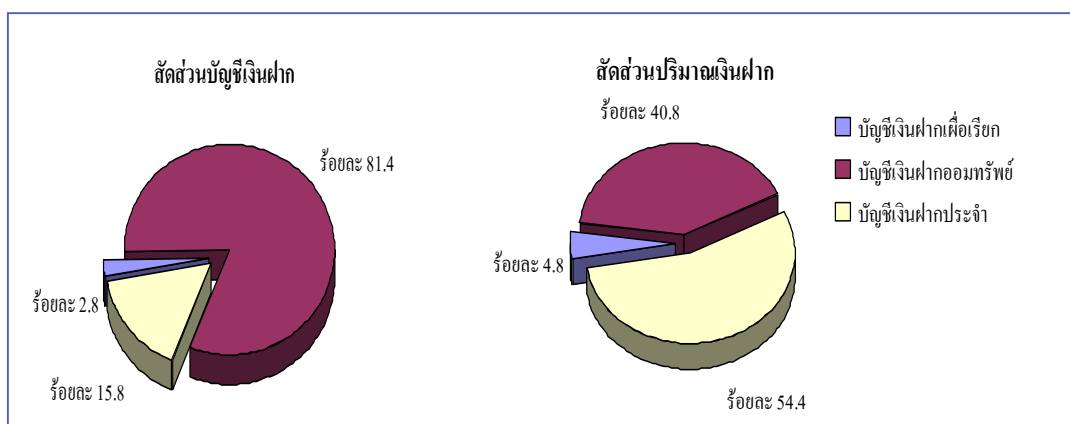
	จำนวนบัญชีเงินฝาก (พันบัญชี)				จำนวนเงินฝาก (พันล้านบาท)			
	2547	2548	2549	2550	2547	2548	2549	2550
ไม่เกิน 50,000 บาท	49,787	55,164	60,564	65,283	230	239	257	277
50,000-1 แสนบาท	2,305	2,388	2,552	2,681	160	167	181	188
1 แสน- 2 แสนบาท	1,827	1,877	1,976	2,084	248	256	273	285
2 แสน - 5 แสนบาท	1,472	1,522	1,596	1,683	455	473	502	522
5 แสน - 1 ล้านบาท	667	689	699	735	469	491	510	520
1 - 10 ล้านบาท	752	764	779	792	1,896	1,959	2,030	1,994
10 ล้านบาทขึ้นไป	58	64	69	67	2,204	2,576	2,765	2,728
รวม	56,871	62,470	68,237	73,328	5,665	6,162	6,520	6,517

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ สิ้นปี

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

บัญชีเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ประมาณร้อยละ 81.4 เป็นบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ (Saving deposit) ร้อยละ 15.8 เป็นบัญชีเงินฝากประจำ (Time deposit) และอีกร้อยละ 2.8 บัญชีเงินฝากเผื่อเรียก (demand deposit) จากพฤติกรรมการฝากเงินดังกล่าว แสดงให้เห็นว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังคงต้องการความคล่องตัวในการถอนเงินในขณะเดียวกันก็ต้องการดอกเบี้ย จึงนิยมฝากเงินในบัญชีออมทรัพย์ แม้ว่าจะได้รับดอกเบี้ยน้อยกว่าบัญชีเงินฝากประจำ อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาปริมาณเงินฝากจะพบว่า เงินฝากของธนาคารพาณิชย์ส่วนใหญ่หรือประมาณร้อยละ 54.4 เป็นเงินฝากประเภทเงินฝากประจำ โดยมีเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากเผื่อเรียกประมาณร้อยละ 40.8 และร้อยละ 4.8 ตามลำดับ (รูปที่ 3.2)

รูปที่ 3.2 สัดส่วนบัญชีเงินฝากและปริมาณเงินฝากธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามประเภทบัญชี ปี พ.ศ. 2550

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

เมื่อพิจารณาจำนวนเงินฝากต่อบัญชีจำแนกตามประเภทบัญชี จะพบว่า บัญชีเงินฝากประเภทเงินฝากประจำมีปริมาณเงินฝากต่อบัญชีสูงสุดโดยเฉลี่ย 297,560 บาทต่อบัญชีในปี 2550 รองลงมาเป็นบัญชีเงินฝากเผื่อเรียกซึ่งมีเงินฝากต่อบัญชีเฉลี่ย 175,655 บาทต่อบัญชี ส่วนบัญชีเงินฝากออมทรัพย์ซึ่งมีจำนวนบัญชีมากที่สุด กลับมีจำนวนเงินฝากต่อบัญชีต่ำที่สุดเฉลี่ยเพียง 44,577 บาทต่อบัญชีเท่านั้น

จะเห็นได้ว่า สำหรับผู้ฝากเงินที่มีจุดประสงค์เพื่อหวังผลตอบแทนดอกเบี้ยเป็นสำคัญ ย่อมเปิดบัญชีกับธนาคารพาณิชย์เป็นบัญชีเงินฝากประจำ โดยบัญชีเงินฝากประจำเหล่านี้มีขนาดบัญชีเฉลี่ยเกือบ 3 แสนบาทต่อบัญชีทีเดียว จากตารางที่ 3.2 พบว่า ผู้ฝากเงินที่หวังผลตอบแทนดอกเบี้ยเหล่านี้ส่วนใหญ่นิยมเปิดบัญชีเงินฝากประจำระยะสั้นไม่เกิน 3 เดือน ในปี 2547 มีจำนวนบัญชีเงินฝากประจำไม่เกิน 3 เดือนสูงถึง 5.95 ล้านบัญชี มีจำนวนเงินฝากทั้งสิ้น 1.40 ล้านล้านบาท แต่ทว่าการถือบัญชีเงินฝากประจำระยะสั้นดังกล่าวมีแนวโน้มลดลงในช่วงปี 2547-2550 (แต่จำนวนเงินฝากต่อบัญชีกลับเพิ่มสูงขึ้น) โดยผู้ฝากเงินที่หวังผลตอบแทนดอกเบี้ยเริ่มให้ความสนใจฝากเงินประจำกับธนาคารพาณิชย์ระยะปานกลางและยาวมากขึ้นโดยคาดว่าอัตราดอกเบี้ยเป็นปัจจัยสำคัญที่จูงใจให้มีการเปลี่ยนประเภทบัญชีเงินฝากประจำ (รูปที่ 3.3)

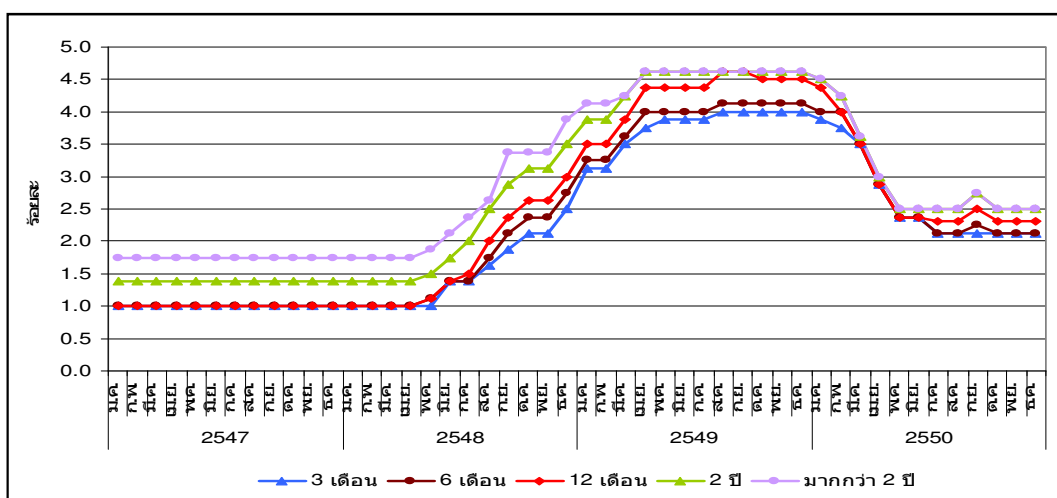
ตารางที่ 3.2 จำนวนบัญชีเงินฝากและจำนวนเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ จำแนกตามประเภทบัญชี ปี พ.ศ. 2547-2550

	จำนวนบัญชีเงินฝาก (พันบัญชี)				จำนวนเงินฝาก (พันล้านบาท)			
	2547	2548	2549	2550	2547	2548	2549	2550
บัญชีเงินฝากเพื่อเรียก	1,575	1,768	1,874	1,796	253	296	293	315
บัญชีเงินฝากออมทรัพย์	44,841	50,849	55,513	59,621	2,589	2,682	2,376	2,657
บัญชีเงินฝากประจำ	10,454	9,853	10,850	11,911	2,822	3,183	3,851	3,544
- ไม่เกิน 3 เดือน	5,951	5,526	5,131	5,417	1,404	1,594	1,532	1,551
- เกิน 3 เดือน ถึง 6 เดือน	932	979	1,143	1,219	290	469	722	567
- เกิน 6 เดือน ถึง 1 ปี	2,383	2,525	3,029	3,079	374	483	1,121	917
- เกิน 1 ปี ถึง 2 ปี	383	384	881	1,423	203	213	152	251
- เกิน 2 ปีขึ้นไป	804	437	663	771	549	424	322	255
รวม	56,871	62,470	68,237	73,328	5,665	6,162	6,520	6,517

หมายเหตุ: ข้อมูล ณ สิ้นปี

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

รูปที่ 3.3 อัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำรายเดือนเฉลี่ยของธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2547-50

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

3.1.2 ช่องทางการออมผ่านสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินรูปแบบหนึ่งที่มีสมาชิกเป็นบุคคลซึ่งมีอาชีพอย่างเดียวกันหรือที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งแรกในประเทศไทย จัดตั้งขึ้นในหมู่ข้าราชการสหกรณ์และพนักงานธนาคารเพื่อการสหกรณ์ จดทะเบียนเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2492 คือ “สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัดสินใช้” และได้แพร่หลายไปในหน่วยงานของรัฐและเอกชนทั่วประเทศ จนในปี 2549 มีจำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ที่จดทะเบียนทั้งสิ้น 1,272 แห่ง มีสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ทั้งสิ้น 2,132,383 คน โดยสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่รับราชการครู (ตารางที่ 3.3)

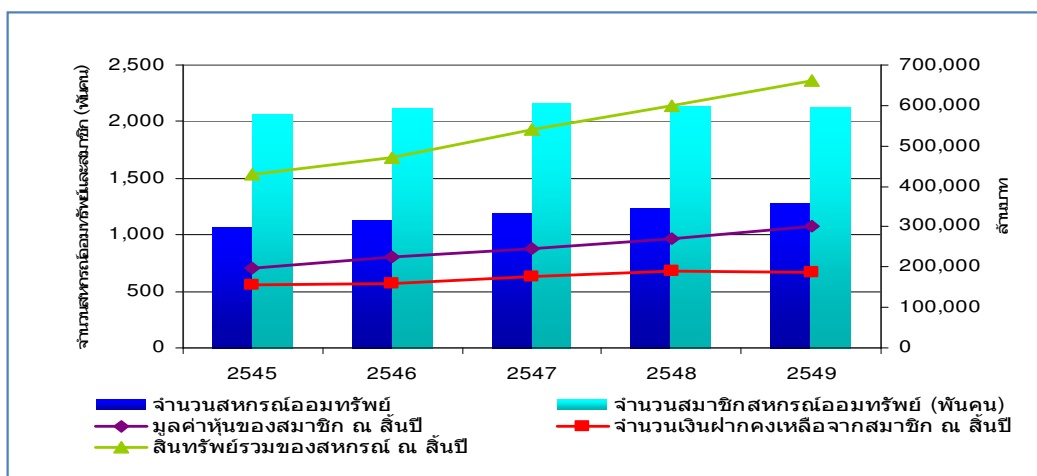
ตารางที่ 3.3 จำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ มูลค่าหุ้น เงินฝากจากสมาชิก และสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ ณ สิ้นปี จำแนกตามรูปแบบย่อยของสหกรณ์ ปี พ.ศ. 2549

	จำนวน สหกรณ์ ออมทรัพย์ ตามทะเบียน	จำนวน สมาชิก สหกรณ์ ออมทรัพย์	มูลค่าหุ้น ณ สิ้นปี (ล้านบาท)	เงินฝาก จากสมาชิก ณ สิ้นปี (ล้านบาท)	สินทรัพย์รวม ของกองทุน ณ สิ้นปี (ล้านบาท)
หน่วยราชการ	746	1,652,896	233,726	131,525	515,583
ตำรวจ	125	197,234	19,392	4,699	34,866
ทหาร	174	199,805	15,036	8,691	29,380
ครู	121	602,703	112,117	41,470	254,842
มหาวิทยาลัย	21	78,446	19,223	41,477	72,122
โรงพยาบาล/สาธารณสุข	149	188,801	26,266	12,823	49,623
ราชการอื่นๆ	156	385,907	41,691	22,366	74,750
รัฐวิสาหกิจ	57	203,892	47,616	34,427	103,503
เอกชนและอื่นๆ	469	275,595	19,313	20,035	43,908
รวมทั้งหมด	1,272	2,132,383	300,654	185,987	662,994

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, สถิติผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์ทุกรูปแบบปี พ.ศ. 2549

สมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์สามารถออมเงินกับสหกรณ์ได้ 2 วิธี นั่นคือ 1) ซื้อหุ้นสหกรณ์ ซึ่งจะได้รับผลตอบแทนในรูปเงินปันผล และ 2) ฝากเงินกับสหกรณ์ ซึ่งจะได้รับผลตอบแทนในรูปดอกเบี้ยเช่นเดียวกับการฝากเงินกับสถาบันการเงินทั่วไป จากตารางที่ 3.3 แสดงให้เห็นว่า ส่วนใหญ่แล้วสมาชิกสหกรณ์ออมทรัพย์ออมเงินกับสหกรณ์โดยการซื้อหุ้นมากกว่าการฝากเงิน ยกเว้นสหกรณ์ออมทรัพย์ในมหาวิทยาลัย หน่วยงานเอกชนและอื่นๆ ที่มียอดการฝากเงินมากกว่ามูลค่าหุ้นสหกรณ์ โดยสหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยเป็นสหกรณ์ที่มีปริมาณเงินฝากสูงที่สุด รองลงมาเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์ครู นอกจากนี้สหกรณ์ออมทรัพย์ครูยังเป็นสหกรณ์ที่มีมูลค่าหุ้นสูงสุดอีกด้วย

รูปที่ 3.4 จำนวนสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกสหกรณ์ มูลค่าหุ้น เงินฝากจากสมาชิก และสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ ณ สิ้นปี ปี พ.ศ. 2545-49

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, สถิติผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ออมทรัพย์ทุกรูปแบบปี พ.ศ. 2549

โดยภาพรวมแล้ว มูลค่าหุ้น เงินฝากจากสมาชิก และสินทรัพย์รวมของสหกรณ์ออมทรัพย์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย (รูปที่ 3.4) จนในปี 2549 มูลค่าหุ้นและเงินฝากจากสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์ทั่วประเทศมีสูงถึง 300,654 และ 185,986 ล้านบาทตามลำดับ โดยมีสินทรัพย์รวมทั้งสิ้น 662,994 ล้านบาท

3.1.3 ช่องทางการออมผ่านการซื้อตราสารหนี้

ตราสารหนี้ ได้แก่ พันธบัตรรัฐบาล ตั๋วเงินคลัง ตั๋วสัญญาใช้เงิน พันธบัตรรัฐวิสาหกิจ ตั๋วเงินและหุ้นกู้ เป็นตราสารการเงินประเภทหนึ่ง ซึ่งเป็นสัญญาแสดงความเป็นหนี้ระหว่างผู้ออก และผู้ถือตราสารหนี้ ผู้ออกตราสารหนี้ คือ ผู้กู้เงินจากผู้ซื้อตราสารหนี้ ดังนั้น ผู้ออกตราสารหนี้จึงมีฐานะเป็น “ลูกหนี้” ในขณะที่ผู้ซื้อมีฐานะเป็น คือ “ผู้ให้กู้” หรือ “เจ้าหนี้” นั่นเอง

ลักษณะของตราสารหนี้จะต้องมีการกำหนดอายุและอัตราดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์อื่นใดเป็นจำนวนที่แน่นอน พร้อมทั้งระบุวันที่ชำระดอกเบี้ยและเงินต้นล่วงหน้า นอกจากนี้ในระหว่างที่ตราสารหนี้ยังไม่ครบกำหนดไถ่ถอน หากผู้ซื้อตราสารหนี้มีความประสงค์จะเปลี่ยนสภาพตราสารหนี้ดังกล่าว ก็ยังสามารถซื้อขายโอนเปลี่ยนมือได้

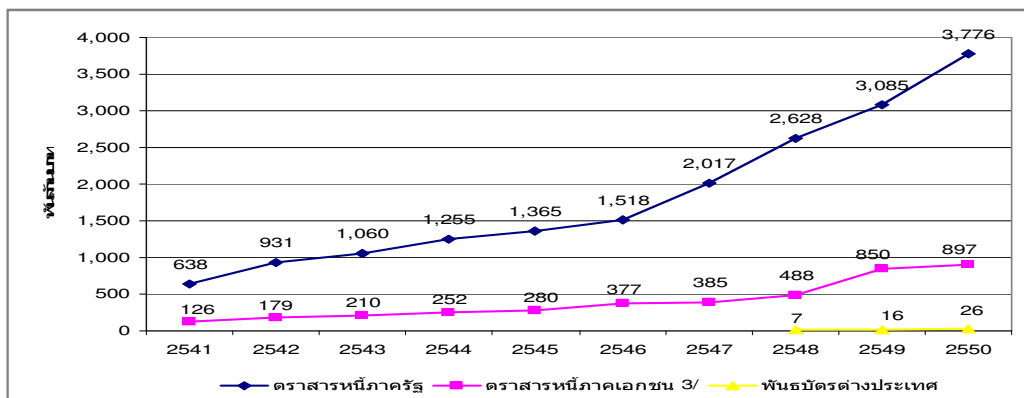
การออกตราสารหนี้เป็นวิธีการระดมทุนอย่างหนึ่ง เป็นการกู้ยืมเงินโดยตรงจากผู้ถือเงินแทนการกู้ยืมเงินผ่านสถาบันการเงินหรือธนาคาร ตราสารหนี้เป็นที่รู้จักในประเทศไทยครั้งแรกในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ปี 2448 โดยรัฐบาลไทยขณะนั้นทำการออกพันธบัตรเพื่อลงทุนพัฒนาทางรถไฟ ตราสารหนี้ภาครัฐของไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี 2504 เมื่อประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมุ่งเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน และเมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 การออกตราสารหนี้ในภาคเอกชนจึงมีการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างมาก

การซื้อตราสารหนี้ เช่น พันธบัตร หุ้นกู้ ถือเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้ต้องการออมเงิน นอกเหนือจากการนำเงินไปฝากกับสถาบันการเงิน สำหรับประชาชนทั่วไปที่สนใจซื้อตราสารหนี้สามารถติดตามข้อมูลได้จากหนังสือชี้ชวนของผู้ออกตราสารหนี้ ซึ่งจะกำหนดช่วงเวลาการเสนอขายรายละเอียดของเงื่อนไขและข้อกำหนดสิทธิไว้ ส่วนใหญ่แล้วตราสารหนี้เหล่านี้จะจำหน่ายผ่านทางผู้จัดการ/ตัวแทนการจัดจำหน่าย ได้แก่ บริษัทหลักทรัพย์และธนาคารพาณิชย์ต่างๆ หรือบางกรณีบริษัทผู้ออกตราสารหนี้อาจจัดจำหน่ายตราสารหนี้เองโดยตรง

การจำหน่ายตราสารหนี้ใหม่ข้างต้น เรียกว่า การขายตราสารหนี้ใน “ตลาดแรก” ราคาซื้อขายในตลาดแรกนี้มักกำหนดราคาพาร์ส่วนใหญ่เท่ากับ 1,000 บาทต่อหน่วย และมักกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำที่ซื้อสำหรับประชาชนทั่วไปไว้ที่ 50,000-100,000 บาท ในปี 2550 มีมูลค่าตราสารหนี้คงค้าง ณ สิ้นปีรวม 4.70 ล้านล้านบาท โดยกว่าร้อยละ 80.4 หรือ 3.77 ล้านล้านบาทเป็นตราสารหนี้ภาครัฐ (รูปที่ 3.5) นอกจากนี้สำหรับผู้ที่มีความประสงค์จะซื้อขายเปลี่ยนมือตราสารหนี้สามารถทำได้ใน “ตลาดรอง” ซึ่งปัจจุบันประชาชนทั่วไปสามารถดำเนินการผ่านโบรกเกอร์หลักทรัพย์ โดยปริมาณการซื้อขายตราสารหนี้มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปี 2550 มีปริมาณการซื้อขายสูงถึง 73,295 ล้านบาทต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปี 2549 ถึงประมาณ 2.6 เท่า (รูปที่ 3.6)

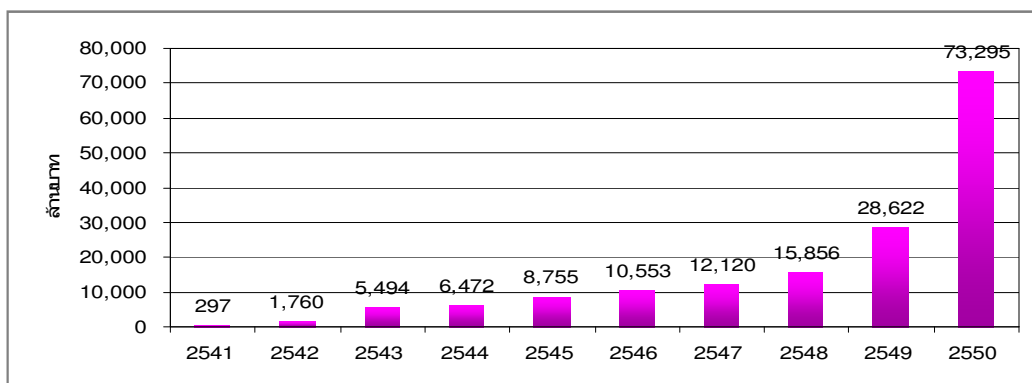
อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้ซื้อขายตราสารหนี้เหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นนักลงทุนสถาบันมากกว่าประชาชน ข้อมูลตราสารหนี้คงค้างดังกล่าวมาข้างต้นส่วนใหญ่จึงเป็นปริมาณการออมของภาคธุรกิจมากกว่าภาคครัวเรือน การกำหนดจำนวนเงินขั้นต่ำในการซื้อตราสารหนี้ไว้ค่อนข้างสูงเป็นอุปสรรคหนึ่งที่ทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงการออมผ่านช่องทางนี้ได้มากนัก นอกจากนี้แม้การซื้อตราสารหนี้ใน “ตลาดรอง” เริ่มมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น แต่ผู้ทำการซื้อขายในตลาดนี้ส่วนใหญ่มิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อการออมเงิน แต่มักมีวัตถุประสงค์เพื่อลงทุนหรือเก็งกำไรมากกว่า ดังนั้นปริมาณการซื้อขายตราสารหนี้ดังกล่าวจึงมิได้สะท้อนถึงปริมาณการออมอย่างมีนัยสำคัญ

รูปที่ 3.5 มูลค่าตราสารหนี้คงค้าง ณ สิ้นปี

ที่มา: รายงานตลาดทุนรายไตรมาส, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

รูปที่ 3.6 มูลค่าซื้อขายตราสารหนี้เฉลี่ยต่อวัน

ที่มา: รายงานตลาดทุนรายไตรมาส, สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

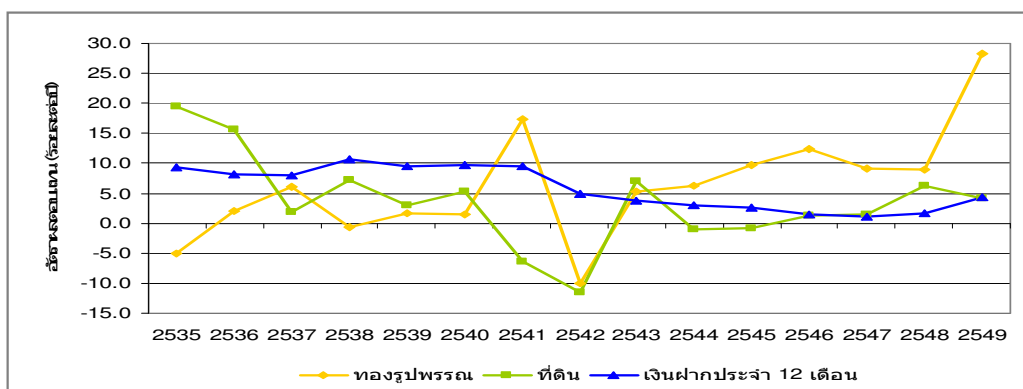
3.1.4 ช่องทางการออมผ่านการซื้อสินทรัพย์ถาวร

ในสถานการณ์ที่อัตราดอกเบี้ยอยู่ในระดับต่ำ ผู้ออมเงินในรูปเงินฝากก็จะได้รับผลตอบแทนดอกเบี้ยที่ลดต่ำลงไปด้วย เมื่อประกอบกับอัตราเงินเฟ้อที่สูงมากขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อให้เงินออมในรูปเงินฝากมีมูลค่าลดลง ประชาชนที่ไม่พอใจอัตราดอกเบี้ยดังกล่าวมักมองหาช่องทางการออมอื่นเพื่อรักษามูลค่าของเงินออมไว้ ทางเลือกหนึ่ง คือ การออมเงินด้วยการซื้อสินทรัพย์ถาวรเก็บไว้ การซื้อสินทรัพย์ถาวรจึงนับเป็นทางเลือกในการออมเงินทางหนึ่ง

สินทรัพย์ถาวรที่ประชาชนนิยมซื้อไว้เพื่อการออม ได้แก่ ที่ดิน บ้าน ห้องชุด ทองคำ สินทรัพย์ถาวรเหล่านี้เป็นที่นิยมใช้เพื่อการออม เนื่องจากมักมีราคาเพิ่มสูงขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป ในบางช่วงเวลาให้ผลตอบแทนสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารพาณิชย์ ตัวอย่างเช่น ในช่วงปี 2535-2536 การออมโดยการซื้อที่ดินจะให้ผลตอบแทนต่อปีสูงกว่าเงินฝากธนาคารพาณิชย์ ส่วนทองคำเริ่มให้ผลตอบแทนสูงกว่าเงินฝากธนาคารหลังจากปี 2543 (รูปที่ 3.7) อย่างไรก็ตาม จะเห็นว่าผลตอบแทนของการซื้อที่ดินและทองคำมีความผันผวน ดังนั้นสำหรับผู้ที่ต้องการออมเงินโดยการซื้อสินทรัพย์ถาวรเหล่านี้อาจประสบกับความเสี่ยงในระยะสั้น

รูปที่ 3.8 เปรียบเทียบมูลค่าสะสมของเงินออมในช่วงปี 2535-2549 ระหว่างวิธีการออมต่างๆ โดยกำหนดให้ออมเงิน 100 บาทในปี 2534 โดยการซื้อทองรูปพรรณ การซื้อที่ดิน และการฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ (ฝากประจำ 12 เดือน) พบว่า เงินออมโดยการซื้อที่ดินมีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นกว่าวิธีอื่นๆ ในช่วงปี 2535-2539 ภายหลังปี 2540 ประเทศไทยประสบกับวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้มูลค่าเงินออมโดยที่ดินลดลง จนในปี 2543 มูลค่าเงินออมโดยที่ดินจึงปรับตัวเพิ่มขึ้น จนในปี 2549 หรือปีที่ 15 ของการออม มูลค่าเงินออมโดยที่ดินเพิ่มขึ้นเป็น 161.7 บาท สำหรับเงินออมโดยการฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ แม้ในช่วงแรกจะให้ผลตอบแทนน้อยกว่าการซื้อที่ดิน แต่เนื่องจากมีความมั่นคงมากกว่าส่งผลให้มูลค่าของเงินออมไม่ลดลงในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจส่งผลให้ในปี 2549 หรือปีที่ 15 ของการออม มูลค่าเงินออมโดยเงินฝากธนาคารเพิ่มขึ้นเป็น 232.8 บาท

รูปที่ 3.7 อัตราผลตอบแทนของทองรูปพรรณ ที่ดินและเงินฝากประจำ 12 เดือนของธนาคารพาณิชย์

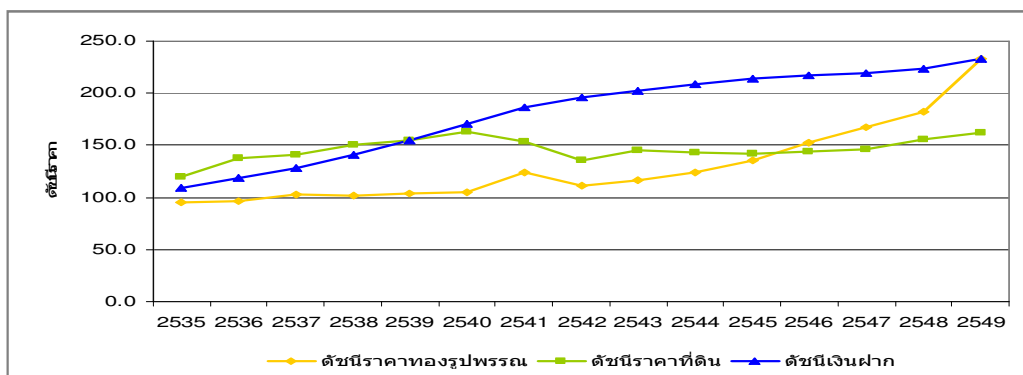

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

ส่วนเงินออมโดยการซื้อทองคำ ในช่วงปี 2535-2540 เป็นช่วงที่มูลค่าเงินออมโดยการซื้อทองคำอยู่ในระดับต่ำ แต่หลังจากช่วงปี 2542 มูลค่าเงินออมโดยการซื้อทองคำเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงปี 2549 จนในปีที่ 15 ของการออมมีมูลค่าเงินออมโดยการซื้อทองคำสูงถึง 233.5 บาทซึ่งสูงกว่าวิธีการออม 2 วิธีข้างต้น

จากรูปที่ 3.8 แสดงให้เห็นว่า การออมโดยการซื้อสินทรัพย์ถาวรมีความเสี่ยงมากกว่าการออมโดยการฝากเงินกับธนาคารพาณิชย์ แต่ในระยะยาวแล้วการซื้อสินทรัพย์ถาวรเหล่านี้มักไม่ขาดทุนจึงนับเป็นการออมได้ สำหรับผลตอบแทนจากการซื้อสินทรัพย์ถาวรมีความเสี่ยงมากขึ้นกับช่วงเวลาที่ซื้อ การซื้อสินทรัพย์ถาวรเพื่อหวังผลตอบแทนในระยะสั้นจึงต้องอาศัยความรู้และข้อมูล ซึ่งมักมีวัตถุประสงค์เพื่อลงทุนมากกว่าการออม

รูปที่ 3.8 ดัชนีราคาของรูปพรรณ ที่ดินและเงินฝากประจำ 12 เดือนของธนาคารพาณิชย์

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

3.1.5 ช่องทางการออมผ่านการประกันชีวิต

การประกันชีวิตเริ่มเป็นที่รู้จักในเมืองไทยราวสมัยรัชกาลที่ 5 โดยมีบริษัทต่างประเทศเข้ามาดำเนินการ และตั้งสำนักงานตัวแทนเสนอขายประกันชีวิตแบบตลอดชีพ พร้อมกับมีสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เอกอัครมหาเสนาบดี เป็นผู้ถือกรรมสิทธิ์ฉบับแรกนั้น การประกันชีวิตยังไม่เป็นที่นิยมมากนัก แต่หลังจากที่ได้มีการก่อตั้งกองประกันภัย สังกัดกระทรวงพาณิชย์และคมนาคมขึ้นในปี 2472 ธุรกิจประกันชีวิตก็เริ่มเป็นที่แพร่หลาย มีบริษัทประกันชีวิตต่างชาติเข้ามาประกอบธุรกิจเป็นจำนวนมาก ซึ่งต่อมาช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 การประกันชีวิตได้หยุดชะงักลง บริษัทต่างชาติพากันปิดกิจการ ด้วยเหตุนี้คนไทยและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ในสมัยนั้นจึงได้รวมตัวกันก่อตั้งบริษัทประกันชีวิตที่เป็นของคนไทยขึ้นเป็นครั้งแรกในปี 2485 ด้วยหนังสืออนุญาตให้ประกอบธุรกิจประกันภัยจากกระทรวงการคลัง และในช่วงตั้งแต่ปี 2494 เป็นต้นมารัฐไม่อนุญาตให้จัดตั้งบริษัทประกันชีวิตขึ้นใหม่ตามมติ ครม. ซึ่งต่อมาได้ยกเลิกมติ ครม.ดังกล่าวตามพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 เป็นการเปิดโอกาสให้มีการจัดตั้งบริษัทประกันชีวิตใหม่ได้อีกครั้ง

เนื่องจากกฎหมายว่าด้วยการประกันชีวิต พ.ศ. 2510 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน และมีบทบัญญัติหลายประการไม่เหมาะสมกับสมัยปัจจุบัน และไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์เศรษฐกิจและสังคมที่กำลังขยายตัวในปัจจุบันและอนาคต ประกอบกับได้เปลี่ยนฐานะของสำนักงานประกันภัยเป็นกรมการประกันภัย เพื่อให้สามารถควบคุมและกำกับดูแลกิจการธุรกิจประกันชีวิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้นจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2535 และได้ใช้บังคับมาจนปัจจุบัน

ในปี 2545 ด้วยการที่การประกันชีวิตเป็นหลักประกันทางสังคมแก่ครอบครัวของผู้เอาประกันและยังเป็นการส่งเสริมการออมเพื่อการชราภาพ ภาครัฐจึงมีนโยบายอนุญาตให้กรมธรรม์ประกันชีวิตสามารถหักลดหย่อนภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาได้เพิ่มขึ้นจากเดิม 10,000 บาท เป็น 50,000 บาท และสูงสุด 100,000 บาทในปี 2551 ซึ่งส่งผลให้ธุรกิจประกันชีวิตได้รับความสนใจจากบุคคลทั่วไปมากขึ้นเพราะได้เล็งเห็นและเข้าใจถึงผลประโยชน์ที่แท้จริงของการประกันชีวิตมากยิ่งขึ้น ทำให้ธุรกิจประกันชีวิตมีเบี้ยประกันภัยรับรวมทั้งสิ้น 115,518 ล้านบาท นอกจากนี้จำนวนกรมธรรม์ยังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และในปี 2549 มีเบี้ยประกันภัยรับรวม 173,708 ล้านบาทจากกรมธรรม์ทั้งหมดกว่า 2 ล้านกรมธรรม์ (ตารางที่ 3.4)

ตารางที่ 3.4 สถิติการประกันชีวิตของบริษัทเอกชนในปี พ.ศ. 2543-2549 (หน่วย: ล้านบาท)

พ.ศ.	จำนวนบริษัท	จำนวนกรมธรรม์	จำนวนเงินเอาประกัน	จำนวนเบี้ยประกัน
2543	25	1,481,062	433,954	75,646
2544	25	1,700,056	781,013	94,367
2545	25	1,442,543	500,408	115,518
2546	25	1,579,210	732,240	133,355
2547	24	1,643,761	592,056	151,313
2548	24	1,767,416	766,548	166,830
2549	24	2,004,147	894,051	173,708

ที่มา: กรมการประกันภัย

3.1.6 ช่องทางการออมผ่านกองทุนชราภาพประเภทต่าง ๆ

ปัจจุบัน ประเทศไทยมีระบบการออมเพื่อการชราภาพที่จัดตั้งขึ้นหลายรูปแบบ ซึ่งมีทั้งระบบที่จัดตั้งขึ้นสำหรับลูกจ้างภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบอาชีพอิสระต่างๆ และผู้มีรายได้ประจำและไม่ประจำที่มีความต้องการจะออมเพื่อเกษียณอายุและมีความสามารถออมได้ การออมผ่านกองทุนชราภาพเหล่านี้มีทั้งแบบบังคับและสมัครใจ สำหรับกองทุนชราภาพแบบบังคับ ได้แก่ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) กองทุนประกันสังคม ส่วนกองทุนชราภาพแบบสมัครใจ ได้แก่ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ และกองทุนรวมหุ้นระยะยาว

กองทุนชราภาพเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของระบบหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุของไทยซึ่งปัจจุบันยังไม่เป็นระบบหลายชั้นอย่างสมบูรณ์ตามแนวคิดของ World Bank (1994) การออมแบบบังคับในกองทุนประกันสังคมและกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการนั้นถือว่าเป็นหลักประกันชั้นที่ 2 สำหรับคนทำงานเป็นลูกจ้างหรือข้าราชการ ส่วนการออมในกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและกองทุนรวมหุ้นระยะยาวถือว่าเป็นหลักประกันชั้นที่ 3 รายละเอียดการจัดแบ่งชั้นของหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุของไทยที่อ้างอิงในการศึกษาครั้งนี้แสดงในภาคผนวกบทที่ 3

กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.)

การที่ภาระการจ่ายเงินบำเหน็จบำนาญข้าราชการของภาครัฐเพิ่มขึ้นสูงมากทำให้ต้องมีการปฏิรูประบบบำเหน็จบำนาญข้าราชการ โดยมีการจัดตั้งกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) ตามพ.ร.บ. กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2539 และให้ทางเลือกแก่ข้าราชการที่รับราชการก่อนวันที่ 27 มีนาคม 2540 ให้สามารถเป็นสมาชิก กบข.หรือไม่ก็ได้ สำหรับผู้ที่ไม่เป็นสมาชิก กบข. ยังสามารถได้รับหลักประกันด้านรายได้เหตุนายอายุตาม พ.ร.บ.บำเหน็จบำนาญข้าราชการ พ.ศ. 2494 เช่นเดิม สำหรับข้าราชการที่เริ่มรับราชการหลังวันที่ 27 มีนาคม 2540 ทุกคนจะต้องเป็นสมาชิก กบข. ในช่วงสามปีแรกหลังจัดตั้ง กบข. มีข้าราชการเป็นสมาชิก กบข.ประมาณ 1.14 ล้านคน และเพิ่มขึ้นเป็น 1.17 ล้านคน¹ ในปี 2549 (ตารางที่ 3.5)

¹ สมาชิก กบข. คือ ข้าราชการ 12 ประเภท ซึ่งประกอบด้วย ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการตุลาการ ข้าราชการอัยการ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ข้าราชการพลเรือนในสถาบันอุดมศึกษา ข้าราชการรัฐสภาสามัญ ข้าราชการตำรวจ

ตารางที่ 3.5 จำนวนสมาชิก กบข. จำแนกตามเพศและช่วงอายุ ในปี พ.ศ. 2543-49 (หน่วย: คน)

พ.ศ.	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549
จำแนกตามเพศ							
ชาย	613,460	626,601	631,055	632,408	617,042	626,996	629,916
หญิง	522,090	524,547	529,204	528,912	529,012	537,608	543,037
จำแนกตามช่วงอายุ							
น้อยกว่า 20 ปี	264	187	557	478	99	300	221
20-29 ปี	160,791	145,904	155,803	135,123	118,518	125,603	118,327
30-39 ปี	365,729	350,843	348,906	335,217	324,390	325,215	323,650
40-49 ปี	473,909	489,070	490,043	493,173	478,962	468,782	448,976
50 ปีขึ้นไป	134,857	165,144	164,950	197,329	224,085	244,704	281,779
รวม	1,135,550	1,151,148	1,160,259	1,161,320	1,146,054	1,164,604	1,172,953

ที่มา: รายงานประจำปี กบข.

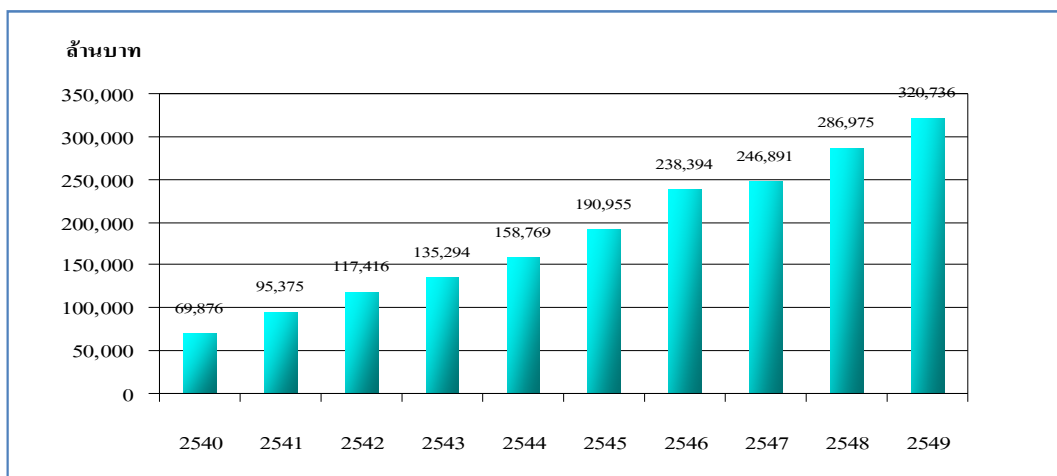
เงินกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการประกอบด้วยเงิน 4 ส่วนคือ ส่วนที่หนึ่ง เป็นเงินออมของข้าราชการที่เป็นสมาชิกซึ่งหักจากเงินเดือนไว้ตลอดช่วงเวลาที่ เป็นสมาชิกในอัตราร้อยละ 3 ของเงินเดือน เรียกว่า “เงินสะสม” ส่วนที่สอง คือ เงินของรัฐที่จัดสรรเข้าบัญชีไว้ในบัญชีรายบุคคลของสมาชิกในอัตราเดียวกัน คือ ร้อยละ 3 ของเงินเดือน เรียกว่า “เงินสมทบ” ส่วนที่สาม คือ เงินของรัฐที่ฝากไว้กับกองทุนในอัตราร้อยละ 2 ของเงินเดือนเพื่อจ่ายเป็น “เงินชดเชย” ให้กับข้าราชการที่ทำงานจนถึงครบอายุเกษียณและเลือกรับบำนาญ และส่วนสุดท้าย คือ “เงินประเดิม” ที่รัฐจะจ่ายให้กับสมาชิกผู้เข้ารับราชการก่อนวันที่ 27 มีนาคม 2540 และสมัครใจเข้าเป็นสมาชิกของกองทุน นอกจากนี้เงินกองทุนของ กบข. ยังรวมถึงดอกเบี้ยหรือผลประโยชน์ที่ได้รับจากการนำเงินส่วนต่างๆ ไปลงทุนหาผลประโยชน์และได้กระจายหรือจัดสรรให้สมาชิกแต่ละคนตามสัดส่วนของเงิน กล่าวโดยสรุป เงินกองทุนของ กบข. คือ เงินที่สมาชิกและรัฐจัดสรรไว้เพื่อเป็นเงินสวัสดิการให้แก่ข้าราชการที่เป็นสมาชิกในยามที่ออกจากราชการ หรือในยามเกษียณอายุราชการ

ข้าราชการที่เป็นสมาชิกทุกคนเมื่อออกจากราชการจะมีสิทธิได้รับเงิน 2 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง สมาชิกจะได้รับบำเหน็จหรือบำนาญจากงบประมาณของรัฐ (หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 1) ทั้งนี้เงินที่ได้รับจะขึ้นอยู่กับอายุราชการและเหตุแห่งการออกจากราชการ และส่วนที่สอง สมาชิกจะได้รับเงินก่อนจาก กบข. อีกจำนวนหนึ่ง (หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 2) หากสมาชิกออกจากราชการโดยไม่มีสิทธิได้รับบำเหน็จบำนาญ หรือออกจากราชการโดยเลือกรับบำเหน็จจากรัฐ สมาชิกจะได้รับเงินสะสม เงินสมทบ และผลประโยชน์ของเงินดังกล่าว แต่หากสมาชิกเลือกรับบำนาญ สมาชิกจะได้รับเงินสะสม เงินสมทบ เงินประเดิม (ถ้ามี) เงินชดเชย และผลประโยชน์ของเงินดังกล่าว

ในปีแรกกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ มีเงินกองทุน 69,876 ล้านบาท และเพิ่มเป็น 320,736 ล้านบาท ณ สิ้นปี 2549 โดยเพิ่มขึ้นจากช่วงเดียวกันของปีก่อนหน้า 33,761 ล้านบาท หรือร้อยละ 11.76 (รูปที่ 3.9)

ข้าราชการทหาร ข้าราชการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ข้าราชการสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ข้าราชการศาลปกครอง ข้าราชการสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน และรวมถึงข้าราชการที่เคยเป็นสมาชิก กบข. ที่โอนย้ายไปปฏิบัติงานที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการออกจากระบบราชการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐโดยให้ได้รับสิทธิต่างๆ เช่นเดิมต่อไป ตามพ.ร.บ.กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2549

รูปที่ 3.9 เงินกองทุน กบข.

ที่มา: กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ, รายงานประจำปี พ.ศ. 2549

กองทุนประกันสังคม

กองทุนประกันสังคม เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติประกันสังคม พ.ศ. 2533 ซึ่งเป็นกองทุนที่ให้หลักประกันทางสังคมรวมถึงหลักประกันด้านรายได้เมื่อสูงอายุภาคบังคับแก่ลูกจ้างเอกชนนอกภาคเกษตร² ซึ่งจะเรียกสั้นๆ ว่าลูกจ้างเอกชน โดยลูกจ้างและนายจ้างจะต้องจ่ายเงินสมทบเพื่อกรณีชราภาพและสงเคราะห์บุตรฝ่ายละร้อยละ 3 ของค่าจ้าง และรัฐบาลสมทบอีกร้อยละ 1 ของค่าจ้าง (ฐานค่าจ้างอยู่ในช่วง 1,650-15,000 บาท) เงินสมทบร้อยละ 1 ของค่าจ้างที่รัฐบาลสมทบใช้เพื่อการสงเคราะห์บุตร โดยให้ประโยชน์ทดแทนแก่ผู้ประกันตนที่มีสิทธิและมีบุตรอายุ 0-6 ปี จำนวนไม่เกิน 2 คนๆ ละ 350 บาทต่อเดือน ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าการประกันชราภาพของกองทุนประกันสังคมเป็นหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุที่มาจากการออมเงินของลูกจ้างเอกชนและนายจ้าง (หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 2)³

การได้รับบำเหน็จบำนาญชราภาพนั้นจะให้เฉพาะลูกจ้างเอกชนที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกันตนและมีการสมทบเงินเป็นระยะเวลาอย่างต่ำ 180 เดือน และมีอายุ 55 ปีขึ้นไปจึงจะมีสิทธิได้รับบำนาญเพื่อการชราภาพ แต่ถ้าลูกจ้างจ่ายเงินสมทบไม่ถึง 180 เดือนจะได้รับบำเหน็จชราภาพเท่ากับส่วนที่ต้นและนายจ้างสมทบบวกกับผลตอบแทนจากการลงทุน (ตารางที่ 3.6)

² การประกันสังคมสำหรับลูกจ้างนอกภาคเกษตร เริ่มต้นในปี พ.ศ. 2533 ในระยะเริ่มต้นให้การครอบคลุมเฉพาะลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีลูกจ้างตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป และให้การคุ้มครอง 4 กรณี คือ เจ็บป่วย คลอดบุตร ทูพพลภาพ และตาย ในปี พ.ศ. 2537 ขยายความคุ้มครองลูกจ้างในสถานประกอบการที่มีลูกจ้าง 10 คนขึ้นไป ในสิ้นปี พ.ศ. 2542 จึงเริ่มให้ความคุ้มครองกรณีสงเคราะห์บุตรและชราภาพ และในปี พ.ศ. 2545 ขยายความคุ้มครองถึงลูกจ้างเอกชนในสถานประกอบการทุกขนาด และในปี พ.ศ. 2547 เริ่มให้ความคุ้มครองกรณีว่างงาน

³ ดูรายละเอียดการจัดแบ่งชั้นของหลักประกันรายได้สำหรับผู้สูงอายุของไทยในภาคผนวกบทที่ 3

ตารางที่ 3.6 บำเหน็จบำนาญสำหรับผู้ประกันตนที่สมทบเพื่อการประกันสุขภาพ

อายุ	สมทบมาแล้ว	บำเหน็จบำนาญ
น้อยกว่า 55 ปี		ไม่มีบำเหน็จบำนาญ
55 ปีขึ้นไป	น้อยกว่า 12 เดือน	บำเหน็จเท่ากับส่วนที่ผู้ประกันตนสมทบพร้อมดอกเบี้ย
	12-180 เดือน	บำเหน็จเท่ากับส่วนที่ผู้ประกันตนและนายจ้างสมทบพร้อมผลตอบแทนจากการลงทุน
	180 เดือน	บำนาญเท่ากับร้อยละ 20 ของค่าจ้างเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย
	180 เดือนขึ้นไป	เหมือนกรณี 180 เดือน และบวกด้วยร้อยละ 1 ของค่าจ้างเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้ายต่อทุกๆ 12 เดือนที่สมทบเกิน 180 เดือน (เช่น สมทบทั้งหมด 360 เดือนจะได้รับบำนาญเท่ากับร้อยละ 30 ของค่าจ้างเฉลี่ย 60 เดือนสุดท้าย)

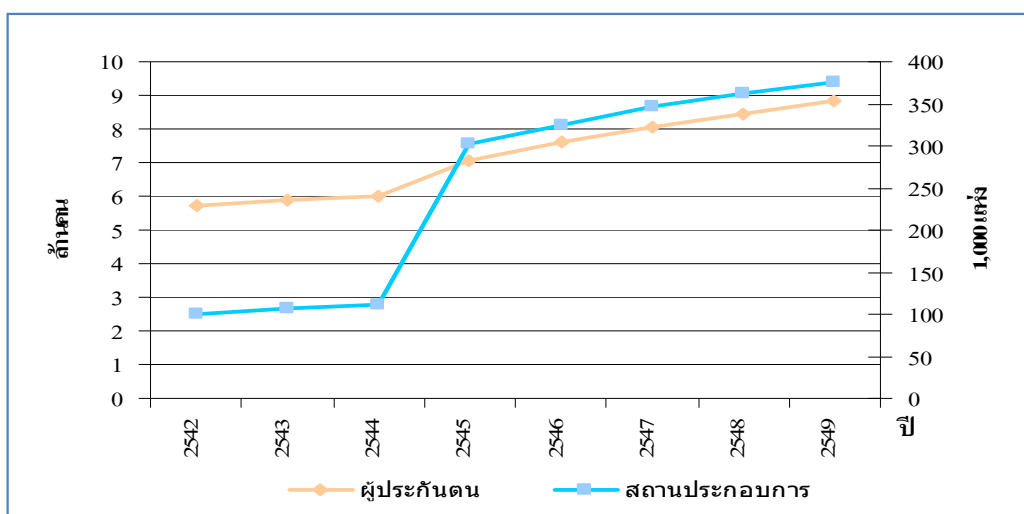
หมายเหตุ: 1. อัตราบำนาญร้อยละ 20 มีการปรับเพิ่มจากอัตราร้อยละ 15 ในปี พ.ศ. 2550

2. ค่าจ้างสูงสุดที่ได้รับการประกันเท่ากับ 15,000 บาทต่อเดือน

ที่มา: ปรับปรุงจาก วรรณชน ชาญชัยวิทย์ (2549)

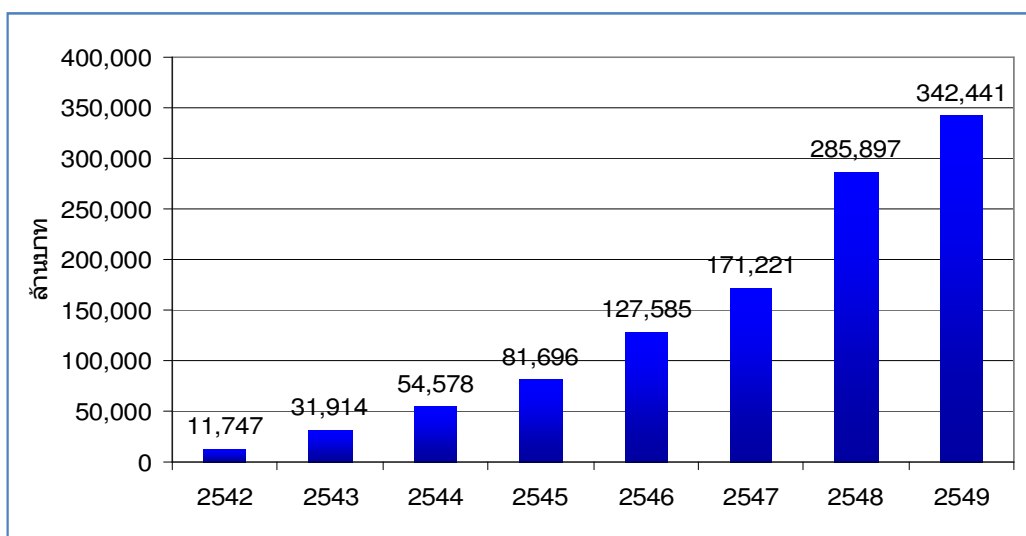
ในปี 2542 ซึ่งเป็นปีแรกที่กองทุนประกันสังคมเริ่มให้ความคุ้มครองกรณีชราภาพนั้น กองทุนฯ มีผู้ประกันตนเป็นสมาชิกจำนวน 5.75 ล้านคน จากสถานประกอบการกว่า 1 แสนแห่ง มีเงินกองทุน 2 กรณี (สงเคราะห์บุตรและชราภาพ) 11,747 ล้านบาท ที่มาจากการออมของผู้ประกันตนภาคบังคับตามมาตรา 33 และภาคสมัครใจตามมาตรา 39 ในปี 2549 มีผู้ประกันตนเพิ่มเป็น 8.86 ล้านคน จากสถานประกอบการ 3.75 แสนแห่ง มีเงินกองทุนสะสมกรณีสงเคราะห์บุตรและชราภาพถึง 342,441 ล้านบาท (รูปที่ 3.10 และ 3.11)

รูปที่ 3.10 จำนวนผู้ประกันตนและสถานประกอบการ ณ สิ้นปี 2542-2549

ที่มา: สำนักงานประกันสังคม

รูปที่ 3.11 เงินสะสมของกองทุนประกันสังคม 2 กรณี (กรณีสงเคราะห์บุตรและชราภาพ)

ที่มา: สำนักงานประกันสังคม

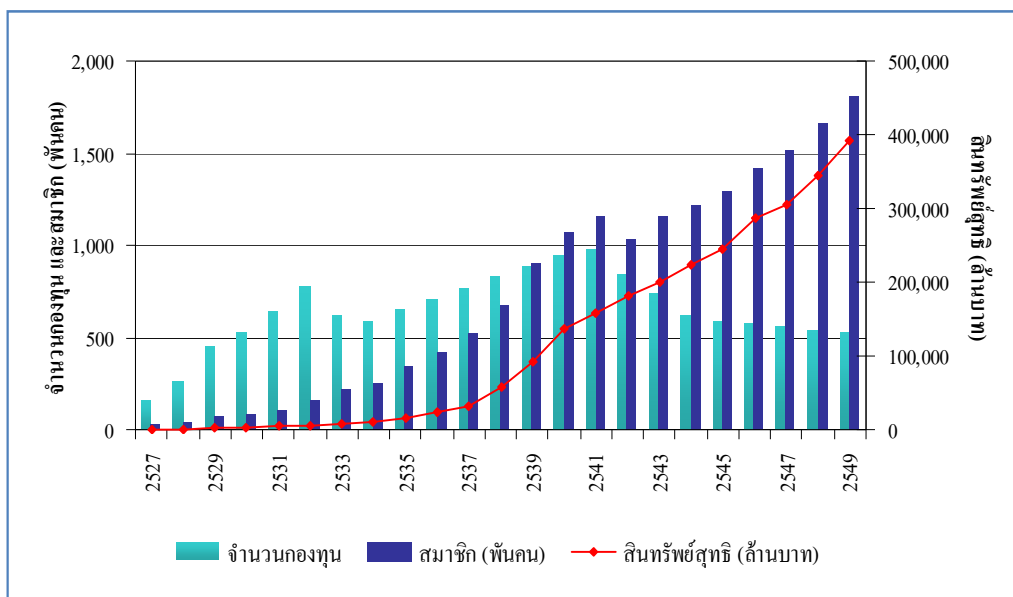
กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ มีการจัดตั้งขึ้นในประเทศไทยก่อนปี 2527 และในช่วงแผนพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 5 ได้มีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 โดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังเป็นผู้รักษาการและมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลทั่วไป ต่อมากระทรวงการคลังได้ริเริ่มที่จะโอนงานการกำกับดูแลกองทุนสำรองเลี้ยงชีพจากสำนักงานเศรษฐกิจการคลังมายังสำนักงาน ก.ล.ต. เนื่องจากเล็งเห็นว่า การจัดการกองทุนในประเทศไทยในขณะนั้นได้แก่ กองทุนรวมและกองทุนส่วนบุคคลซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ ก.ล.ต. อยู่แล้ว การรับหน้าที่กำกับดูแลกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพิ่มอีกประเภทหนึ่งน่าจะมีความเหมาะสมและทำให้หลักเกณฑ์ในการประกอบธุรกิจและมาตรฐานในการกำกับดูแลเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขพระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 และพระราชบัญญัติหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ พ.ศ. 2535 เพื่อให้การจัดการกองทุนสำรองเลี้ยงชีพอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงาน ก.ล.ต.

สมาชิกของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ได้แก่ ลูกจ้างประจำของรัฐ พนักงานของรัฐและรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างเอกชนที่สมัครใจร่วมกับนายจ้างจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพขึ้น เพื่อต้องการมีเงินเลี้ยงชีพเมื่อออกจากงาน เงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพมีที่มาจาก 2 แหล่งได้แก่ เงินสะสมจากลูกจ้าง และเงินสมทบจากนายจ้าง โดยลูกจ้างจ่ายเงินสะสมเข้ากองทุนได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 2 แต่ไม่เกินร้อยละ 15 ของค่าจ้าง และนายจ้างต้องจ่ายเงินสมทบไม่น้อยกว่าอัตราที่ลูกจ้างสะสม เมื่อลูกจ้างออกจากงานจะได้รับเงินก้อนในส่วนที่ตนสะสมและที่นายจ้างสมทบรวมทั้งผลตอบแทนจากการลงทุนภายใน 30 วัน (หลักประกันรายได้ขั้นที่ 3)

ในปี 2549 มีลูกจ้างที่เป็นสมาชิกกองทุนสำรองเลี้ยงชีพจำนวน 1.8 ล้านคน จากกองทุนทั้งหมด 525 กองทุน มีสินทรัพย์สุทธิ 390,928 ล้านบาท (รูปที่ 3.12)

รูปที่ 3.12 จำนวนกองทุน จำนวนสมาชิก และสินทรัพย์สุทธิของกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ

ที่มา: 1. กองนโยบายการออมและการลงทุน สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ปี พ.ศ. 2527-42
2. สำนักงาน ก.ด.ค. ปี พ.ศ. 2543-49

กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF)

เป็นกองทุนที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการออม และการลงทุนของบุคคล เพื่อใช้เตรียมความพร้อมในกรณีเกษียณอายุอย่างมีคุณภาพ เป็นระบบส่งเสริมการออมที่สามารถรองรับประชาชนทั่วไป และเหมาะกับคนทุกกลุ่มที่ต้องการออมเงินเพื่อวัยเกษียณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่ยังไม่มีสวัสดิการเงินออมเพื่อวัยเกษียณดังกล่าวมารองรับ เช่น ผู้ประกอบอาชีพอิสระต่างๆ เป็นต้น รวมทั้งลูกจ้างที่นายจ้างไม่พร้อมที่จะจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเพื่อเป็นสวัสดิการจึงไม่สามารถออมผ่านกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ หรือ กบข. ได้ ก็สามารถจะออมผ่านช่องทางของกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพแทนได้ หรือแม้กระทั่งผู้ที่ไม่มีสวัสดิการเงินออมเพื่อเกษียณอายุในระบบแรกอยู่แล้วแต่ต้องการออมเพิ่มเนื่องจากยังมีกำลังออมได้มากกว่านั้น หากมีความประสงค์จะออมผ่านกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพก็สามารถทำได้ ซึ่งรูปแบบการออมเป็นแบบสมัครใจ (หลักประกันรายได้ชั้นที่ 3)

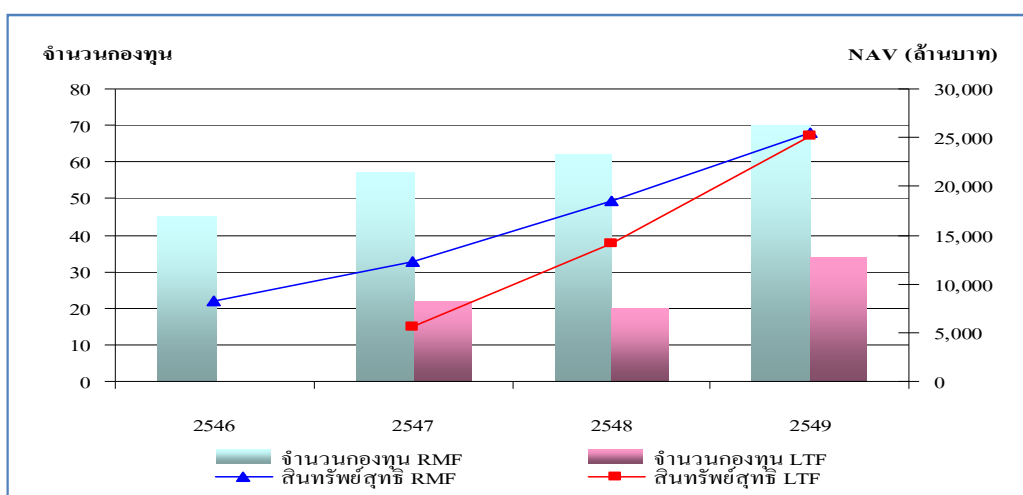
รัฐบาลให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีกับประชาชนที่ออมกับกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ สามารถนำมลดหย่อนการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาในอัตราไม่เกินร้อยละ 15 ของรายได้ และเมื่อรวมกับเงินสะสมที่นำเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และกบข. แล้วต้องไม่เกินปีละ 300,000 บาท และเพิ่มเป็น 500,000 และ 700,000 บาท ในปี 2551 เพื่อเป็นแรงจูงใจให้คนหันมาให้ความสำคัญกับการออมเพื่อการเกษียณอายุมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น ผู้ลงทุนจะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขการลงทุนของ RMF ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ต้องสะสมเงินอย่างต่อเนื่องโดยซื้อหน่วยลงทุนของ RMF อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง และต้องไม่ระงับการซื้อหน่วยลงทุนเกินกว่า 1 ปีติดต่อกัน (ยกเว้นไม่มีเงินได้ในปีภาคนั้นก็ไม่ต้องลงทุน)
- ต้องลงทุนขั้นต่ำร้อยละ 3 ของเงินได้ในแต่ละปี หรือ 5,000 บาท (แล้วแต่จำนวนใดจะต่ำกว่า)
- การขายหน่วยลงทุนทำได้เมื่อผู้ลงทุนมีอายุไม่ต่ำกว่า 55 ปี และลงทุนมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี ยกเว้นกรณีที่ผู้ลงทุนเสียชีวิตหรือทุพพลภาพเท่านั้น จึงจะไม่ถือว่าผิดเงื่อนไขของการลงทุนเฉพาะ

ในปี 2546 มีประชาชนสนใจออมกับกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพเป็นจำนวนมากทำให้กองทุนที่มีอยู่ 45 กองทุนมีสินทรัพย์สุทธิถึง 8.3 พันล้านบาท ณ สิ้นปี พ.ศ. 2549 มีกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพถึง 70 กองทุน และมีสินทรัพย์สุทธิสูงถึง 25.5 พันล้านบาท (รูปที่ 3.13)

รูปที่ 3.13 จำนวนกองทุนและสินทรัพย์สุทธิกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ และกองทุนรวมหุ้นระยะยาว

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

กองทุนรวมหุ้นระยะยาว (LTF)

แม้ว่ากองทุนรวมหุ้นระยะยาวจะไม่ได้มีเจตนาเป็นกองทุนชราภาพโดยตรง แต่เป็นกองทุนที่เหมาะสมกับการลงทุนระยะยาว ดังนั้นเมื่อพิจารณาตามวัตถุประสงค์ของการลงทุนแล้ว หากผู้ถือกองทุนนี้ถือหน่วยลงทุนต่อไปเรื่อยๆ ก็น่าจะได้ผลประโยชน์ตอบแทนที่มากขึ้นซึ่งสามารถนำมาใช้เมื่อชราภาพได้ เนื่องจากเป็นกองทุนรวมที่เน้นการลงทุนในหุ้นสามัญของบริษัทจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย (โดยเฉลี่ยในรอบปีบัญชีไม่น้อยกว่าร้อยละ 65 ของมูลค่าทรัพย์สินสุทธิของกองทุน) ซึ่งเหมาะสำหรับประชาชนทุกกลุ่มที่ต้องการลงทุนในหุ้นระยะยาว แต่อาจไม่มีความชำนาญเกี่ยวกับการลงทุนในหุ้น หรือไม่มีเวลา ทั้งนี้ ผู้ลงทุนจะต้องเข้าใจและยอมรับความเสี่ยงจากการลงทุน และเงื่อนไขเกี่ยวกับระยะเวลาในการลงทุนได้ โดยเงื่อนไขของการลงทุนเพื่อให้ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีเช่นเดียวกับการลงทุนในกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพดังกล่าว คือ เมื่อลงทุนใน LTF แล้วต้องถือหน่วยลงทุนไว้ไม่น้อยกว่า 5 ปี (นับตามปีปฏิทิน เช่น เงินลงทุนแต่ละยอดที่ซื้อในระหว่าง

ปี 2547 จะครบเงื่อนไขตั้งแต่มกราคม 2551 เป็นต้นไป และส่วนที่ลงทุนในปี 2548 ก็ครบเงื่อนไขตั้งแต่มกราคม 2552 เป็นต้นไป โดยในการขายคืนนั้นจะขายคืนเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้) ทั้งนี้สามารถนำเงินลงทุนใน LTF มาลดหย่อนภาษีเงินได้จนถึงปี 2559 ในอัตราไม่เกินร้อยละ 15 ของรายได้ และเมื่อรวมกับเงินสะสมที่นำเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และ กบข. แล้วต้องไม่เกินปีละ 700,000 บาทเช่นเดียวกันกับกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ

ในปี 2547 เป็นปีแรกที่กองทุนรวมหุ้นระยะยาว จัดตั้งขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 27 เมษายน 2547 ซึ่งในปีแรกมีกองทุนฯ เกิดขึ้น 22 กองทุน มีสินทรัพย์สุทธิ 5.6 พันล้านบาท ต่อมาได้รับความสนใจในการออมจากประชาชนเพิ่มขึ้นเช่นเดียวกับกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ ทำให้ในปี 2549 มีกองทุนรวมหุ้นระยะยาวเพิ่มขึ้นเป็น 34 กองทุน และมีสินทรัพย์สุทธิถึง 25.2 พันล้านบาท ซึ่งใกล้เคียงกับจำนวนสินทรัพย์สุทธิของกองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ

3.2 ช่องทางการออมผ่านกองทุนชุมชน

กลุ่มเครดิตยูเนียน

กลุ่มเครดิตยูเนียนเป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นจากการรวมตัวของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกกลุ่มไม่จำเป็นต้องมีรายได้ประจำซึ่งเป็นข้อแตกต่างจากสหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มเครดิตยูเนียนส่วนมากเริ่มต้นจากการมีผู้นำเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกลุ่มเครดิตยูเนียนให้กับผู้สนใจ จากนั้นจะมีการประชุม ร่างหลักการและจัดตั้งกลุ่มสะสม โดยจะจัดตั้งคณะกรรมการชั่วคราวขึ้นมาเตรียมการด้านต่างๆ เมื่อดำเนินการครบ 3 เดือนจึงจัดประชุมเพื่อขอมติจัดตั้งเป็นกลุ่มเครดิตยูเนียน โดยกลุ่มเครดิตยูเนียนสามารถพัฒนาเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้เมื่อจดทะเบียนเป็นสหกรณ์

หลักการทำงานของกลุ่มเครดิตยูเนียนคล้ายคลึงกับหลักการสหกรณ์แต่มีกฎระเบียบข้อบังคับที่ความยืดหยุ่นมากกว่า กลุ่มเครดิตยูเนียนใช้ทุนการดำเนินงานจากเงินสะสมค่าหุ้นและเงินรับฝากจากสมาชิก กิจกรรมหลักของกลุ่มเครดิตยูเนียน ได้แก่ การสะสมเงินค่าหุ้น การรับฝากเงิน การให้สมาชิกกู้ยืมเงิน การจัดสวัสดิการเพื่อสมาชิก

ผู้ประสงค์จะสมัครเป็นสมาชิกของกลุ่มเครดิตยูเนียนจะต้องชำระเงินค่าธรรมเนียมแรกเข้า พร้อมทั้งเงินสะสมค่าหุ้นงวดแรก จากนั้นต้องฝึกหัดสะสมเป็นเวลา 3 หรือ 6 เดือน สมาชิกทุกคนจะสะสมเงินตามกำลังความสามารถอย่างสม่ำเสมอตามสัญญาเมื่อสมัครเป็นสมาชิก เงินสะสมนี้ถือเป็นเงินสะสมค่าหุ้นที่สมาชิกจะถอนคืนได้ต่อเมื่อออกจากการเป็นสมาชิก และทุกสิ้นปีสมาชิกจะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินปันผลหุ้นตามผลกำไรที่กลุ่มจัดสรรให้

กลุ่มเครดิตยูเนียนเกิดขึ้นในประเทศไทยครั้งแรกเมื่อปี 2508 กลุ่มเครดิตยูเนียนหลายแห่งจดทะเบียนเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียน ปี 2550 มีจำนวนสหกรณ์และกลุ่มเครดิตยูเนียนรวมทั้งสิ้น 1,233 แห่ง มีสมาชิกรวม 725,726 คน มีทุนเรือนหุ้น 7,430.29 ล้านบาท แม้กิจกรรมรับฝากเงินจะเริ่มต้นขึ้นในปี 2535 แต่จำนวนเงินฝากของสหกรณ์และกลุ่มเครดิตยูเนียนก็ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ในปี 2550 มีมูลค่าเงินฝากใกล้เคียงกับมูลค่าทุนเรือนหุ้น คือ 7,256.50 ล้านบาท (ตารางที่ 3.7)

ตารางที่ 3.7 สถิติของสหกรณ์/กลุ่มเครดิตยูเนียน

ปี	จำนวน สหกรณ์/กลุ่ม	จำนวน สมาชิก	ทุนเรือนหุ้น (ล้านบาท)	เงินรับฝาก (ล้านบาท)	ทุน (ล้านบาท)	เงินกู้ค้างชำระ (ล้านบาท)	ทรัพย์สิน (ล้านบาท)
2510	7	531	0.21			0.19	0.23
2515	78	5,786	4.80		0.06	4.71	5.45
2520	120	9,601	14.56		0.85	12.61	16.04
2525	257	22,286	38.99		2.76	39.66	50.32
2530	389	47,550	144.72		11.54	163.97	201.36
2535	505	101,812	483.60	111.73	39.88	606.25	730.12
2540	642	788,665	1,600.00	799.63	215.71	2,509.32	3,059.70
2545	806	363,503	3,045.07	2,713.31	429.21	4,556.12	6,681.12
2550	1,233	725,726	7,430.29	7,256.50	847.72	12,018.00	17,153.55

ที่มา: ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นขบวนการออมทรัพย์ที่เกิดจากการส่งเสริมของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี 2517 โดยใช้รูปแบบการจัดการง่ายๆ และไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดทุนของชุมชนเพื่อใช้ในการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดจากการรวมตัวของสมาชิกโดยสมัครใจ สมาชิกจะเลือกตั้งประธานกรรมการและกรรมการกลุ่มเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการ กิจกรรมของกลุ่มเน้นในเรื่องการรับฝากเงิน และการให้สินเชื่อเช่นเดียวกับธนาคารพาณิชย์ การรับฝากเงินมี 2 ประเภท คือ เงินสัจจะสะสม และเงินสัจจะสะสมพิเศษ ซึ่งสมาชิกจะต้องฝากเงินสัจจะสะสมทุกเดือน โดยจำนวนเงินฝากของสมาชิกแต่ละคนไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความสามารถในการออม สมาชิกมีสิทธิที่จะเพิ่มหรือลดเงินสัจจะสะสมได้ปีละ 1 ครั้งทุกสิ้นปี ส่วนเงินสัจจะสะสมพิเศษนั้นสมาชิกสามารถฝากได้โดยไม่จำกัดจำนวน

การส่งเสริมของกรมพัฒนาชุมชนในการสร้างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนี้ ส่งผลให้เกิดการออมขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ นอกจากนี้ยังจุดประกายความคิดในด้านการออมให้กับองค์กรชุมชนที่มีการออมแบบของตนเองในช่วงต่อมา ในปี 2550 มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกระจายไปทั่วประเทศ ประมาณ 37,742 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกกลุ่ม 4,214,437 คน มีสัจจะสะสมทรัพย์ (เงินออม) รวมกันประมาณ 16,079 ล้านบาท (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 ข้อมูลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปี 2550

ภูมิภาค	จำนวนกลุ่ม	จำนวนสมาชิก	สัจจะสะสม (บาท)
ภาคกลาง	4,828	577,748	2,872,986,209
ภาคเหนือ	9,305	1,124,011	3,325,742,017
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	19,560	1,780,409	3,200,369,058
ภาคใต้	4,049	732,269	6,680,478,970
รวม	37,742	4,214,437	16,079,576,254

ที่มา: สำนักพัฒนาวิสาหกิจชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน

กองทุนสวัสดิการชุมชน (กลุ่มสัจจะออมทรัพย์)

กองทุนสวัสดิการชุมชนในแต่ละชุมชนอาจมีจุดเริ่มต้นของกองทุนแตกต่างกันไป แต่การพัฒนาแนวคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ส่วนใหญ่เริ่มต้นจากแนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว แห่งบ้านน้ำขาว อำเภอนะบือ จังหวัดสงขลา นอกจากนี้ยังมีกองทุนจำนวนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากเครือข่ายกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (SIF) ในช่วงปี 2542-2543 ที่ได้สนับสนุนการจัดสวัสดิการเร่งด่วนเพื่อผู้ยากลำบาก

ในปี 2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองได้รับงบประมาณ 80 ล้านบาท จากโครงการแก้ไขปัญหาดนชนในในเมืองในภาวะวิกฤต และนำมาจัดตั้งกองทุนสวัสดิการผู้สูงอายุจังหวัดละ 1 ล้านบาท ผลจากการจัดตั้งกองทุนใน 71 จังหวัด มีผู้สูงอายุได้รับประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมกว่าแสนราย

กองทุนสวัสดิการชุมชนส่วนใหญ่จะมีประเภทสวัสดิการพื้นฐานที่ครอบคลุมเรื่อง เกิด แก่ เจ็บ ตาย คล้ายกัน แต่รายละเอียดเรื่องจำนวนเงิน จำนวนครั้ง จะแตกต่างกันตามขนาดและระยะเวลาในการจัดตั้งกองทุน และการเป็นสมาชิกกองทุน นอกจากนี้กลุ่มที่มีการจัดสวัสดิการมานานกว่า หรือมีฐานทุนแตกต่างกันจะมีประเภทสวัสดิการที่เพิ่มขึ้นจากสวัสดิการพื้นฐาน เช่น สวัสดิการการศึกษา สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการคนทำงานที่จัดเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับแกนนำที่ไปประชุมภายนอก หรือการทำงานด้านต่างๆ ของกลุ่ม สวัสดิการสาธารณประโยชน์ และสวัสดิการด้านอื่นๆ เช่น กรณีเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น

ในปี 2547 เครือข่ายชุมชนด้านสวัสดิการได้จัดสัมมนาสวัสดิการชุมชน แก้น้อยอย่างยั่งยืน และได้นำไปสู่การสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน การจัดตั้งกองทุนของชุมชนมีฐานมาจากการออมในชุมชน และบางส่วนยังได้รับงบประมาณสนับสนุนกองทุนสวัสดิการชุมชน 32.5 ล้านบาท ผ่านสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ระยะแรกได้มีการสนับสนุนกองทุนสวัสดิการใน 14 พื้นที่ จากนั้นได้กระจายการสนับสนุนสู่กองทุนสวัสดิการชุมชนในพื้นที่ต่างๆ

ตารางที่ 3.9 จำนวนกองทุน สมาชิก และเงินกองทุนสวัสดิการชุมชนในช่วงปี 2548-2549

ภาค	จำนวน กองทุน	หมู่บ้าน/ชุมชน		จำนวนสมาชิก (ราย)		เงินกองทุน (ล้านบาท)	
		ทั้งหมด	เข้าร่วม	ตั้งต้น	ปัจจุบัน	ตั้งต้น	ปัจจุบัน
ยังไม่ได้รับเงินสมทบจาก พอช.	395	n.a.	n.a.	n.a.	89,216	n.a.	99.2
ได้รับเงินสมทบจาก พอช.	191	1,912	1,484	67,256	133,100	18.4	125.5
กรุงเทพฯ/ปริมณฑล	5	149	32	678	1,614	0.3	1.0
กลางตอนบน	17	171	156	6,797	13,092	1.1	11.4
ตะวันตก	17	166	137	5,309	9,536	0.7	4.6
ตะวันออก	29	159	148	7,446	12,838	1.7	42.9
ตะวันออกเฉียงเหนือ	41	495	406	16,182	24,572	4.4	26.7
เหนือ	38	403	309	16,962	22,613	7.5	14.7
ใต้	44	369	296	13,882	48,835	2.7	24.1
รวม	586	n.a.	n.a.	n.a.	222,316	n.a.	224.7

ที่มา: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

จนในช่วงปี 2548-2549 มีจำนวนกองทุนสวัสดิการชุมชน (กลุ่มสัจจะสะสม) ทั่วประเทศรวม 586 กองทุน มีสมาชิกกองทุนประมาณ 2.2 แสนราย และมีเงินกองทุนทั้งสิ้น 234.7 ล้านบาท ในจำนวนนี้เป็นกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ พอช.สนับสนุนงบประมาณสมทบทั้งสิ้น 191 กองทุน ครอบคลุมสมาชิก 1.3 แสนรายใน 1,484 หมู่บ้าน/ชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก พอช. เหล่านี้มีเงินกองทุนรวม 125.5 ล้านบาท (ตารางที่ 3.9) ส่วนกองทุนที่ยังไม่ได้รับเงินสนับสนุนงบอุดหนุนจาก พอช. มีเป็นจำนวน 395 กองทุน มีสมาชิกรวม 89,216 ราย และเงินกองทุนรวมประมาณ 99.2 ล้านบาท

3.3 ระบบการสงเคราะห์สำหรับผู้ไม่สามารถออมได้

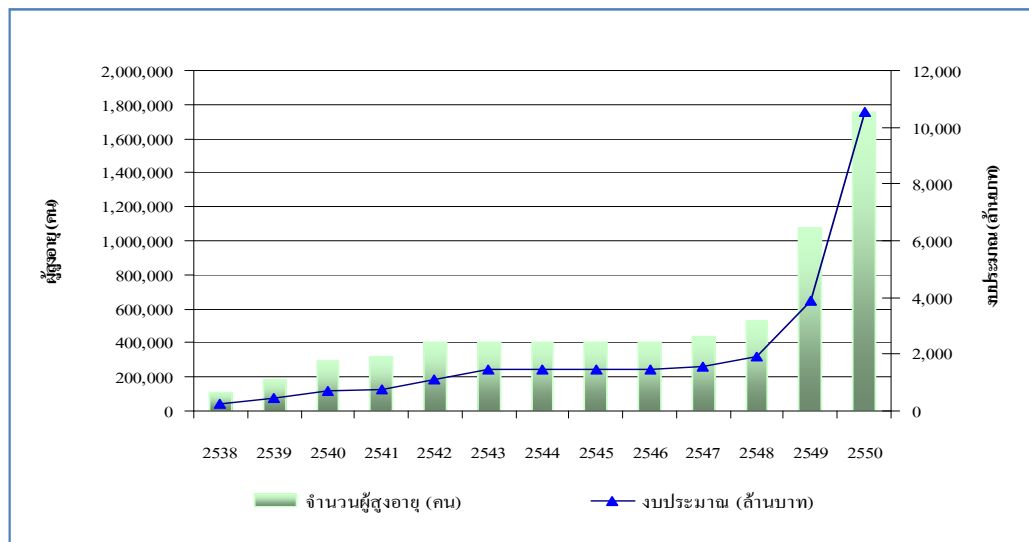
แม้ว่าในปัจจุบันช่องทางการออมต่างๆ จะมีเพิ่มมากขึ้น ทั้งที่ภาครัฐกำกับดูแล และที่ภาคชุมชนจัดตั้งขึ้นเอง ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบการออมได้เพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ยังมีประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่มียารายได้ หรือมีรายได้น้อยเพียงพอในการดำรงชีพ และไม่มีความสามารถในการออมเงิน ประชาชนกลุ่มนี้จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือในรูปแบบการสงเคราะห์จากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุยากจน

ระบบสงเคราะห์สำหรับคนสูงอายุที่ยากจนนี้มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นเงินสวัสดิการเพื่อการชราภาพที่ไม่ได้มาจากเงินออมของตนเองในวัยทำงาน แต่มาจากเงินงบประมาณจากรัฐบาล สวัสดิการนี้เริ่มตั้งแต่ปี 2536⁴ ในปีแรกมีผู้สูงอายุจำนวน 200,000 คนที่ได้รับเบี้ยยังชีพคนละ 200 บาทต่อเดือน จนกระทั่งในปี 2542 รัฐได้เพิ่มเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุจากเดิมเป็นคนละ 300 บาทต่อเดือน และมีผู้ได้รับเบี้ยยังชีพในปีนั้นจำนวน 400,000 คน ซึ่งงบประมาณที่จัดสรรเป็นเบี้ยยังชีพในปีเดียวกันเท่ากับ 1,102 ล้านบาท ในปี 2549 มีผู้สูงอายุได้รับเบี้ยยังชีพทั้งหมด 1,073,190 คน ใช้งบประมาณเท่ากับ 3,863 ล้านบาท และในปี 2550 ได้ปรับเพิ่มเบี้ยยังชีพเป็นคนละ 500 บาทต่อเดือนและเพิ่มจำนวนผู้ได้รับเบี้ยยังชีพเป็น 1,755,266 คน (รูปที่ 3.14)

โดยสรุปจะเห็นว่าประเทศไทยมีช่องทางการออมเพื่อการชราภาพหลายช่องทาง ผู้ที่ทำงานในภาคทางการ (เป็นลูกจ้างเอกชนนอกภาคเกษตร ข้าราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ) มีทางเลือกในการออมมากกว่าผู้ทำงานในภาคไม่เป็นทางการ และยังได้รับการสมทบออมเพิ่มจากนายจ้าง ในขณะที่ผู้ทำงานในภาคไม่เป็นทางการสามารถเข้าร่วมออมกับกลุ่มสวัสดิการของชุมชน ผู้ที่ไม่สามารถออมได้และอยู่ในภาวะยากลำบากในยามชราภาพนั้นอาจได้รับการสงเคราะห์จากเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ

⁴ โดยกรมประชาสงเคราะห์ และนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 จึงมีการถ่ายโอนงานและงบประมาณให้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบล กระทรวงมหาดไทย

รูปที่ 3.14 จำนวนผู้สูงอายุที่ได้รับเงินสงเคราะห์เบี้ยยังชีพและงบประมาณในแต่ละปี

- ที่มา: 1. กรมประชาสงเคราะห์
2. กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ
3. กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาคผนวกบทที่ 3

การจัดแบ่งชั้นของหลักประกันรายได้

สำหรับผู้สูงอายุของไทย

การศึกษาของ World Bank (1994) เสนอให้ระบบหลักประกันด้านรายได้ของผู้สูงอายุนั้นควรเป็นหลายชั้น (Multi-pillar) และเป็นระบบที่ทำหน้าที่ครบ 3 ประการคือ ส่งเสริมการออม (saving) การกระจายรายได้อีกรูป (redistribution)⁵ และหลักการประกัน (insurance) รัฐไม่จำเป็นต้องจัดการระบบทั้งหมดควรให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ หลักการจัดแบ่งหลักประกันด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุแบบหลายชั้นของ World Bank แสดงได้ดังนี้

ที่มา: แปลจาก World Bank (1994)

ระบบหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุในประเทศไทยก็มีลักษณะเป็นแบบหลายชั้นตามแนวคิดของ World Bank เช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากระบบประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุบางระบบมีลักษณะที่คาบเกี่ยวกันระหว่างขั้นที่ 1 และ 2 ดังนั้นการแบ่งว่าเป็นหลักประกันชั้นใดจึงขึ้นกับว่าจะยึดหลักใดเป็นเกณฑ์ในการแบ่งชั้นของหลักประกันรายได้ดังกล่าว

⁵ หมายถึง ระบบที่คนกลุ่มหนึ่ง (ยากจนกว่า) ได้รับค่าคาดหวังของผลประโยชน์ที่จะได้รับตลอดชีวิตสูงกว่าค่าคาดหวังของต้นทุนที่จะต้องจ่ายตลอดชีวิต และคนอีกกลุ่มหนึ่ง (ซึ่งรวยกว่า) จะได้รับค่าคาดหวังของผลประโยชน์ที่จะได้รับตลอดชีวิตต่ำกว่าค่าคาดหวังของต้นทุนที่จะต้องจ่ายตลอดชีวิต รายได้มีการจัดสรรใหม่ระหว่างกลุ่ม

สำหรับการศึกษาคำนี้จัดแบ่งระบบหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุโดยใช้เกณฑ์แหล่งเงินเป็นสำคัญและได้แบ่งระบบหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุของไทยออกเป็น 3 ชั้นดังนี้

	ชั้นที่ 1	ชั้นที่ 2	ชั้นที่ 3
ข้าราชการส่วนกลาง	ระบบบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการ	กองทุนบำเหน็จ บำนาญข้าราชการ	กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Provident Fund) กองทุนรวมเพื่อการ เลี้ยงชีพ (RMF) กองทุนรวมหุ้น ระยะยาว (LTF) ประกันชีวิต กองทุนออมทรัพย์ ชุมชน
ลูกจ้างประจำของรัฐ	บำเหน็จ		
ข้าราชการส่วนท้องถิ่น	ระบบบำเหน็จบำนาญ ข้าราชการ		
พนักงานรัฐวิสาหกิจ			
ลูกจ้างเอกชนนอกภาค เกษตร		กองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ	
ครูโรงเรียนเอกชน		กองทุนครูใหญ่และครู โรงเรียนเอกชน	

สำหรับผู้ทำงานเป็นข้าราชการส่วนกลาง ลูกจ้างประจำของรัฐ และข้าราชการส่วนท้องถิ่น ประชาชนกลุ่มนี้จะได้รับบำเหน็จหรือบำนาญ ซึ่งมีแหล่งเงินมาจากงบประมาณของรัฐเพียงอย่างเดียว ดังนั้น ระบบบำเหน็จบำนาญเหล่านี้จึงถูกจัดอยู่ใน “หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 1” นอกจากนี้ สำหรับข้าราชการส่วนกลาง ยังมีการส่งเสริมการออมผ่านกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนดังกล่าวเป็นหลักประกันรายได้แบบบังคับจัดการโดยเอกชน มีลักษณะเป็นบัญชีส่วนบุคคล ดังนั้น กองทุนบำเหน็จบำนาญจึงถูกจัดอยู่ใน “หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 2” สำหรับกองทุนครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชนซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ กองทุนครูใหญ่และครูโรงเรียนเอกชนจึงถูกจัดอยู่ใน “หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 2” เช่นเดียวกัน

สำหรับลูกจ้างเอกชนนอกภาคเกษตรอยู่ในความคุ้มครองของกองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพ ซึ่งทำหน้าที่ตามหลักการประกัน กองทุนดังกล่าวเป็นหลักประกันรายได้แบบบังคับ มีแหล่งเงินมาจากการออมของลูกจ้างและนายจ้าง การจัดแบ่งระบบหลักประกันรายได้แก่ผู้สูงอายุโดยใช้เกณฑ์แหล่งเงินเป็นสำคัญจึงจัดกองทุนประกันสังคม กรณีชราภาพให้อยู่ใน “หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 2”

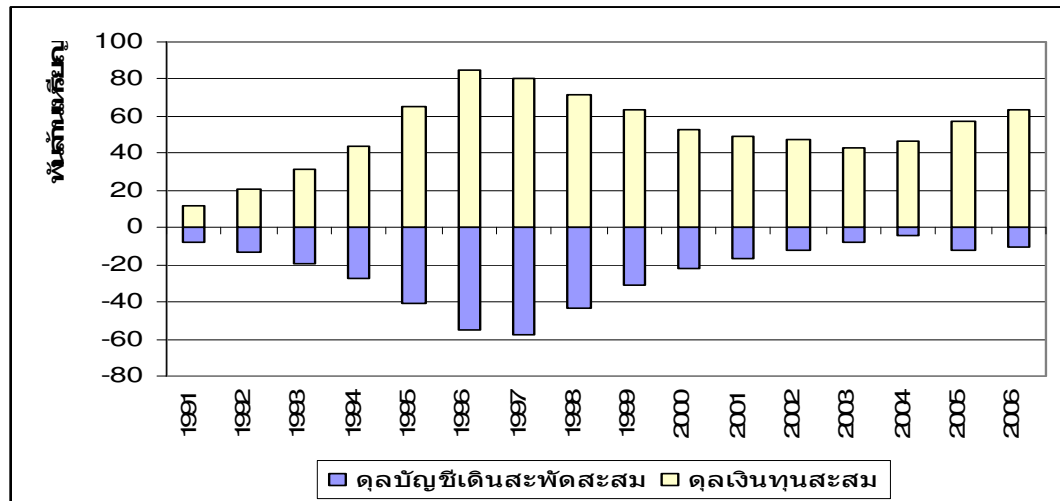
สำหรับกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (Provident Fund) กองทุนรวมเพื่อการเลี้ยงชีพ (RMF) กองทุนรวมหุ้นระยะยาว (LTF) การประกันชีวิต และกองทุนออมทรัพย์ชุมชน ซึ่งเป็นหลักประกันด้านรายได้ภาคสมัครใจ มีลักษณะเป็นการส่งเสริมการออมและการประกันร่วม กองทุนเหล่านี้จึงถูกจัดอยู่ใน “หลักประกันด้านรายได้ชั้นที่ 3”

บทที่ 4

การศึกษาการออมระดับมหภาค

เช่นเดียวกับประเทศในเอเชียที่มีอัตราการเติบโตค่อนข้างสูง ประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่มีระดับการออมสูง และได้ใช้เงินออมที่มีอยู่ในการขับเคลื่อนการขยายตัวทางเศรษฐกิจผ่านการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน เครื่องมือเครื่องจักร และทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งตรงกับแนวคิดทางทฤษฎี (ดู Angus Deaton ในวรรณกรรมปริทรรศน์) นอกจากนั้นแล้วไทยยังได้รับเงินทุนเคลื่อนย้ายจากต่างประเทศค่อนข้างมาก (รูปที่ 4.1) ดังนั้นเมื่อรวมกับเงินออมในประเทศแล้วจึงทำให้ประเทศมีระดับการลงทุนที่ค่อนข้างสูง

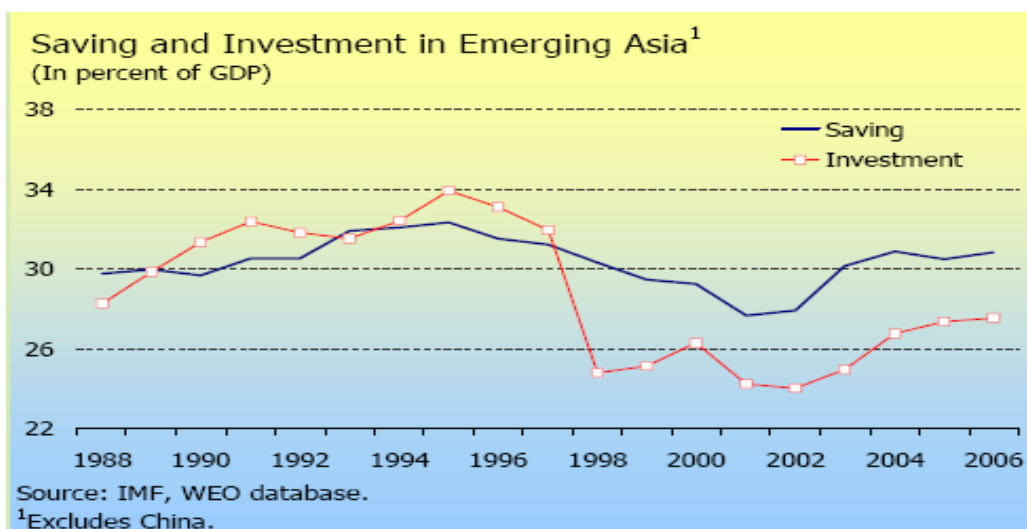
รูปที่ 4.1 ดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลเงินทุนเคลื่อนย้ายสะสม (นับจากปี 1991)

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย

อย่างไรก็ตาม นับจากเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 ความสัมพันธ์ระหว่างการออมและการลงทุนของไทยเจอจางลงอย่างมาก ซึ่งก็เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดกับประเทศในภูมิภาคนี้เป็นส่วนใหญ่ ดังตัวอย่างในรูปที่ 4.2 ซึ่งแสดงถึงการลดลงของการลงทุนต่อรายได้ประชาชาติอย่างรุนแรงนับตั้งแต่ปี 1998 จากระดับ 30-35% ของ GDP เหลือประมาณ 25% ของ GDP ทั้ง ๆ ที่การอัตราการออมได้กลับเข้าสู่ระดับเดิมตั้งแต่ประมาณปี 2003

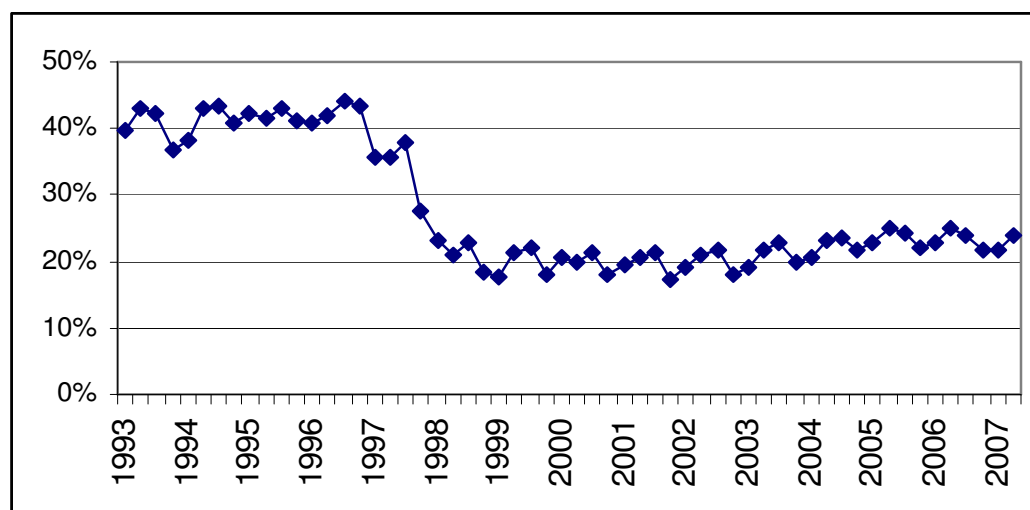
รูปที่ 4.2 ช่องว่างการออมและการลงทุนของประเทศเกิดใหม่เอเชีย

ที่มา: Burton, David, 'Asia: Ten Years On – Taking Stock and Looking Forward,' a presentation at Singapore Press Club, June 5, 2007.

รูปที่ 4.3 แสดงถึงปัญหาเดียวกันในกรณีประเทศไทย โดยสัดส่วนของการลงทุนแท้จริงในรายได้ประชาชาติตั้งแต่หลังวิกฤติเศรษฐกิจเป็นต้นมาอยู่ในระดับเพียงประมาณร้อยละ 20 เท่านั้น เทียบกับที่เคยสูงถึงร้อยละ 40 ในช่วงก่อนวิกฤติเศรษฐกิจ ซึ่งถึงแม้ว่าสัดส่วนในช่วงก่อนวิกฤติน่าจะสูงเกินไป เพราะเป็นที่ทราบดีว่าในช่วงนั้นมีการลงทุนเกินตัวแบบฟองสบู่จำนวนมาก แต่อย่างไรก็ตามสัดส่วนการลงทุนที่เหมาะสมก็ควรจะสูงกว่าร้อยละ 20 เช่นในปัจจุบันอยู่ดี

รูปที่ 4.3 สัดส่วนการลงทุนแท้จริงในรายได้ประชาชาติราคาคงที่ (real GDP)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ความเข้าใจของการลงทุนหลังวิกฤติเศรษฐกิจทั้งในประเทศไทยและในประเทศเอเซียอื่นๆ นี้ ยังไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนถึงสาเหตุที่เกิดจากอะไร เพราะประเทศส่วนใหญ่เหล่านี้หลุดพ้นจากภาวะวิกฤติเศรษฐกิจแล้ว แต่การเจริญเติบโตยังมาจากการส่งออกเป็นหลัก ไม่ใช่การลงทุนหรือการบริโภคภายในประเทศ คำอธิบายที่มักใช้กันทั่วไปในขณะนี้คือ นักลงทุนและผู้บริโภคมีทัศนภาพ (perception) ว่าความเสี่ยงในระบบเศรษฐกิจมีสูงกว่าในอดีต ซึ่งอาจเป็นเพราะ (ก) ยังมีความฝังใจกับเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจ ทำให้คิดว่าเศรษฐกิจมีความเสี่ยงที่อาจกลับไปสู่ภาวะวิกฤติเศรษฐกิจได้อีก หรือ (ข) กฎระเบียบต่างๆ ที่ออกมาใหม่หลังวิกฤติเศรษฐกิจมีความเข้มงวดขึ้น เช่นบรรษัทภิบาล การตรวจสอบระบบธนาคารและสถาบันการเงิน ความตื่นตัวทางด้านการรักษาสินแวดล้อม อาจมีผลทำให้ภาคธุรกิจมีความระมัดระวังในการลงทุนมากขึ้น (ค) การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจที่สืบเนื่องจากการเจรจาการค้าเสรีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะการเจรจา FTAs ต่างๆ ทำให้ความได้เปรียบเสียเปรียบระหว่างสาขาการผลิตเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นภาคธุรกิจอาจมีอาการลังเลหรือรอคอยผลการเจรจาให้มีความชัดเจนก่อนที่จะมีการลงทุนใหม่ ๆ

ปัจจัยที่กระทบการลงทุนที่กล่าวถึงข้างต้นน่าจะมีผลเพียงระยะสั้นถึงปานกลางเท่านั้น เพราะเมื่อภาคธุรกิจมีความคุ้นเคยกับความเสี่ยงแบบใหม่ๆ เหล่านี้มากขึ้น หรือเมื่อมีความชัดเจนในนโยบายต่างๆ ก็น่าจะทำให้เกิดการลงทุนมากขึ้นได้ ถึงแม้จะมีสัดส่วนต่อรายได้ประชาชาติไม่เท่ากับในสมัยก่อนวิกฤติเศรษฐกิจก็ตาม แต่ก็น่าจะปิดช่องว่างการออมการลงทุนที่มีอยู่สูงในปัจจุบันได้

4.1 แนวโน้มการออมประเทศไทย

ตารางที่ 4.1 แสดงตัวเลขการออมของประเทศไทยในรอบกว่าสามทศวรรษที่ผ่านมา โดยแยกเป็นการออมสุทธิภาคเอกชน การออมสุทธิภาครัฐ และการออมรวม (gross saving ซึ่งรวมค่าเสื่อมราคาแล้ว) ส่วนรูปที่ 4.3 แสดงการออมที่คิดเป็นสัดส่วนของรายได้ประชาชาติ ซึ่งเห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการออมระดับมหภาคในประเทศไทยพอสมควรทีเดียว กล่าวคือ

ประการแรก การออมโดยรวมคิดเป็นประมาณร้อยละ 20-35 ของรายได้ประชาชาติ ซึ่งถือได้ว่าเป็นระดับที่สูงพอควร โดยเฉพาะมีการปรับตัวสูงขึ้นของระดับการออมในช่วงปี 1987/88 ถึงปี 1996 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยมีการขยายตัวสูงมาก โดยเป็นการเพิ่มของการออมภาครัฐเป็นหลัก เนื่องจากรัฐบาลมีฐานะการคลังที่เกินดุลสูงในช่วงนั้น อย่างไรก็ตามเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี 1997 ระดับการออมก็ปรับตัวลงอย่างรวดเร็ว โดยการออมสุทธิปรับตัวมาใกล้เคียงกับระดับก่อนหน้าปี 1987/88 ส่วนการออมรวมแม้จะปรับตัวลงแต่ยังสูงกว่าก่อนปี 1987/88

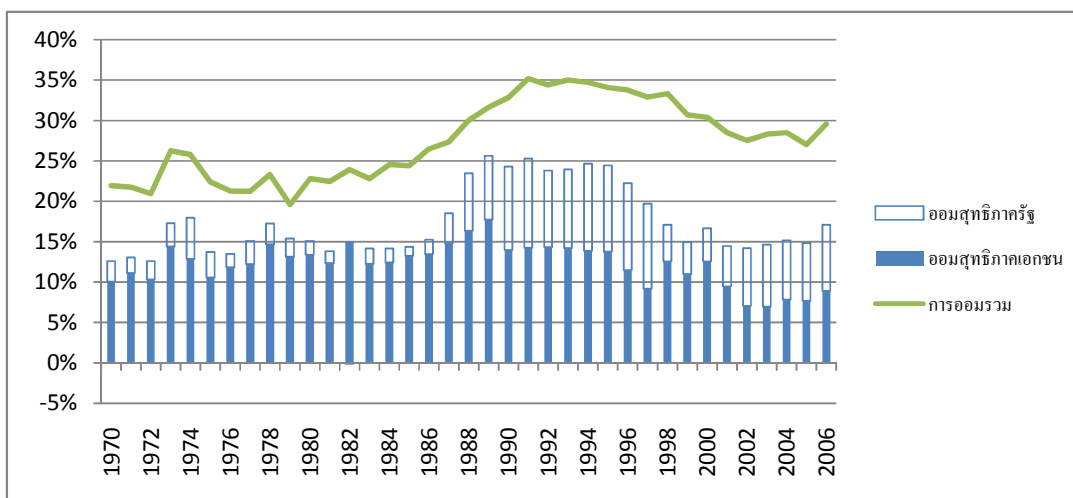
ตารางที่ 4.1 การออมสุทธิแยกตามสถาบันการออม และการออมรวมของประเทศ (ล้านบาท)

ปี	Private Net Saving			Public Net Saving			Total Net Saving	Total Gross Saving
	Total	Households Saving	Business	Total	General Government	Public Corporation		
1970	14,913	12,947	1,966	3,753	2,548	1,205	18,666	32,525
1971	17,159	15,409	1,750	3,005	1,785	1,220	20,164	33,618
1972	17,697	15,080	2,617	3,885	2,341	1,544	21,582	35,881
1973	32,305	26,937	5,368	6,485	4,316	2,169	38,790	58,877
1974	36,294	29,598	6,696	14,416	11,858	2,558	50,710	72,711
1975	32,498	26,094	6,404	9,658	7,957	1,701	42,156	68,818
1976	41,324	32,859	8,465	5,973	4,502	1,471	47,297	74,430
1977	49,693	40,925	8,768	11,761	9,500	2,261	61,454	86,389
1978	72,106	61,479	10,627	12,576	9,568	3,008	84,682	114,526
1979	73,795	60,253	13,542	12,882	10,337	2,545	86,677	110,305
1980	88,712	75,256	13,456	11,432	10,531	901	100,144	150,953
1981	93,959	79,235	14,724	11,177	9,174	2,003	105,136	170,722
1982	126,328	113,011	13,317	-653	-3,384	2,731	125,675	201,147
1983	112,895	96,102	16,793	17,459	10,066	7,393	130,354	210,051
1984	122,691	105,974	16,717	17,286	5,703	11,583	139,977	242,546
1985	140,404	124,809	15,595	11,135	-3,320	14,455	151,539	257,872
1986	152,709	134,729	17,980	20,170	4,750	15,420	172,879	300,121
1987	193,039	161,224	31,815	47,934	29,404	18,530	240,973	355,482
1988	255,400	211,138	44,262	110,701	85,373	25,328	366,101	468,116
1989	329,305	267,435	61,870	146,578	112,848	33,730	475,883	586,941
1990	305,525	213,168	92,357	224,593	182,678	41,915	530,118	716,681
1991	357,459	255,434	102,025	277,076	234,145	42,931	634,535	881,527
1992	405,663	267,160	138,503	267,835	222,291	45,544	673,498	973,814
1993	449,769	279,743	170,026	308,624	255,246	53,378	758,393	1,107,751
1994	503,076	256,008	247,068	391,530	329,338	62,192	894,606	1,259,492
1995	575,747	318,094	257,653	447,032	378,648	68,384	1,022,779	1,425,967
1996	530,212	277,950	252,262	496,206	431,404	64,802	1,026,418	1,557,358

ปี	Private Net Saving			Public Net Saving			Total Net Saving	Total Gross Saving
	Total	Households Saving	Business	Total	General Government	Public Corporation		
1997	434,813	296,993	137,820	498,508	410,823	87,685	933,321	1,555,349
1998	581,613	470,295	111,318	209,317	229,721	-20,404	790,930	1,541,653
1999	510,842	420,265	90,577	182,952	139,793	43,159	693,794	1,422,296
2000	618,228	367,833	250,395	201,507	140,300	61,207	819,735	1,495,187
2001	486,217	274,737	211,480	256,861	154,157	102,704	743,078	1,461,425
2002	385,219	214,526	170,693	388,239	220,053	168,186	773,458	1,499,679
2003	411,975	249,996	161,979	455,555	314,154	141,401	867,530	1,674,750
2004	508,868	319,531	189,337	475,452	327,452	148,000	984,320	1,848,719
2005	544,046	344,517	199,529	506,867	374,170	132,697	1,050,913	1,914,636
2006	699,434	446,487	252,947	641,397	472,229	169,168	1,340,831	2,314,243

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

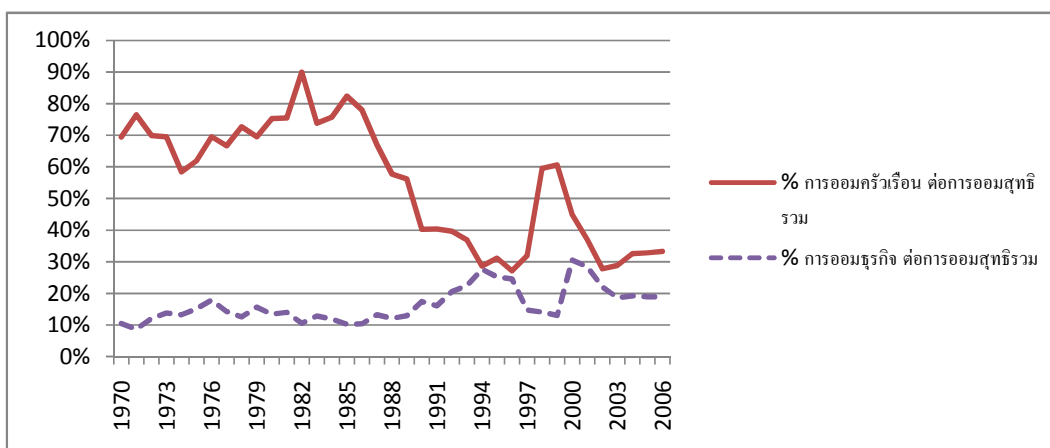
รูปที่ 4.4 การออมสุทธิแยกตามสถาบันการออม และการออมรวมของประเทศ (ร้อยละของรายได้ประชาชาติราคาประจำปี)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ประการที่สอง รูปที่ 4.5 แสดงว่าการออมภาคครัวเรือนมีแนวโน้มลดลงในภาพรวม โดยการลดลงเป็นไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงในช่วงปี 1985-1997 เป็นผลจากการใช้จ่ายใช้สอยเพื่อการบริโภคและการลงทุนภาคครัวเรือนในช่วงเศรษฐกิจรุ่งเรืองและช่วงฟองสบู่ ส่วนภาคธุรกิจนั้นในช่วงแรกของระยะเวลาเดียวกันยังมีการออมที่ขยับสูงขึ้น (ช่วงปี 1985-1994) ก่อนจะปรับตัวลดลงเล็กน้อยในช่วงปี 1995-96 ก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ

รูปที่ 4.5 แนวโน้มการออมสุทธิครัวเรือนและธุรกิจ (ร้อยละของการออมสุทธิรวม)

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4.2 กรอบแนวคิดอัตราการออมและการลงทุนระดับมหภาคที่เหมาะสมในระยะยาว

การออมในภาพรวม เป็นผลสืบเนื่องจากทั้งสภาวะเศรษฐกิจระดับมหภาคและการตัดสินใจออมเงินของหน่วยเศรษฐกิจระดับจุลภาค ในระดับมหภาคนั้นการออมของประเทศขึ้นกับความสามารถในการส่งออกสินค้าและบริการอันเป็นผลสืบเนื่องจากระดับความสามารถในการแข่งขันเปรียบเทียบกับคู่แข่งทางการค้า ความจำเป็นในการนำเข้าสินค้าและบริการ โดยผลต่างของการส่งออกและนำเข้าสินค้าและบริการจะร่วมกันกำหนดระดับดุลบัญชีเดินสะพัด ซึ่งสะท้อนถึงช่องว่างการออมการลงทุน (saving-investment gap) ของประเทศในขณะใดขณะหนึ่ง

ในระยะยาว อัตราการออมจะขึ้นกับปัจจัยเชิงโครงสร้างหลายประการ โดยอาจแบ่งได้เป็นสามกลุ่มดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการผลิตของประเทศ (production potential)
2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการบริโภคโดยรวม
3. ปัจจัยที่กำหนดระดับการออมการลงทุนจากต่างประเทศ (foreign saving and investment)

ตัวอย่างของปัจจัยเชิงโครงสร้างทั้งสามด้านมีดังต่อไปนี้

ปัจจัยเชิงโครงสร้างต่อความสามารถในการผลิต

- ระดับการสะสมทุนของประเทศ เนื่องจากปริมาณทุนมีผลต่อเนื่องไปถึงประสิทธิภาพการผลิตโดยรวมของประเทศ ไม่ว่าจะเป็น TFP หรือ labor productivity (เนื่องจาก labor เป็นปัจจัยการผลิตที่ complement กับทุน) อย่างไรก็ตาม ระดับการสะสมทุนจะเป็นเท่าไรก็มีความเกี่ยวข้องย้อนกลับไปที่ระดับการลงทุนและการออมอีกทีหนึ่ง

- ประสิทธิภาพการผลิตเฉลี่ยต่อประชากรวัยทำงาน (productivity) ซึ่งนอกจากจะขึ้นกับระดับการสะสมทุนที่กล่าวแล้ว ยังขึ้นกับระดับการศึกษาโดยเฉลี่ย ความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเข้าถึงข่าวสารอย่างครบถ้วน
- จำนวนประชากรในวัยทำงาน ซึ่งมีแนวโน้มลดน้อยลงในอนาคตเนื่องจากความชราภาพของสังคมโดยรวมในระยะ 15-20 ปีข้างหน้า และคาดว่าจะมีการชดเชยอายุเกษียณให้ยาวนานขึ้นอย่างแน่นอน โดยเริ่มจากภาคเอกชนก่อนแล้วตามด้วยภาครัฐ
- ระดับเทคโนโลยีและการลงทุนในการวิจัยและพัฒนา (technoLny and R&D) ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดทุนชนิดใหม่ๆ หรือเพิ่มประสิทธิภาพของทุนที่มีอยู่เดิม

ปัจจัยเชิงโครงสร้างต่อระดับการบริโภค

- มาตรฐานการดำรงชีวิต (หรือความคาดหวังต่อมาตรฐานการดำรงชีวิต) ที่สูงขึ้นของคนไทยโดยเฉลี่ย ซึ่งปกติขึ้นกับรายได้แท้จริงของประเทศว่าเป็นเท่าไร แต่ก็ยังขึ้นกับค่านิยมด้วย มาตรฐานการดำรงชีวิตจะเป็นตัวกำหนดระดับการบริโภคโดยเฉลี่ยของประเทศ
- เส้นความยากจนที่แท้จริง (real poverty line) ซึ่งสะท้อนถึงมาตรฐานของสังคมในการอดทน (tolerate) ต่อความยากจนที่แท้จริง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึงมาตรฐานการดำรงชีพขั้นต่ำที่สุดของคนจนที่สังคมยอมรับได้ ปัจจัยนี้มีผลต่อแรงกดดันต่อภาครัฐในการรับประกันชีวิตความเป็นอยู่ของคนจนของสังคม ซึ่งแน่นอนว่ามีผลต่อเนื่องไปถึงความจำเป็นในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อคนจน
- จำนวนประชากรวัยชราที่ยังชีพบนบำนาญ (ทั้งในรูปบำนาญภาครัฐ บำนาญภาคเอกชน หรือเงินเก็บส่วนตัว) รวมถึงมาตรฐานการดำรงชีพขั้นต่ำของคนชราด้วย
- แนวโน้มค่าใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาล ทั้งสำหรับบุคคลทั่วไปและสำหรับคนชรา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายจ่ายสำหรับคนชรามีผลอย่างมากต่อการกำหนดความจำเป็นในการใช้จ่ายของสังคมเพื่อการนี้
- ขนาดและโครงสร้างครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตราการพึ่งพิง (dependency ratio) มีผลต่อความสามารถของสถาบันครอบครัวในการเลี้ยงดูคนชรา และใช้จ่ายเพื่อรับประกันอนาคตของเยาวชน เช่น รายจ่ายเพื่อการศึกษา เป็นต้น
- ระดับและรูปแบบการกระจายรายได้ มีผลเป็นอย่างมากต่อความสามารถของสังคมในการแบกรับภาระการให้สวัสดิการสังคม เพราะหากสังคมมีการกระจายรายได้ที่เหลื่อมล้ำสูงมาก จะมีผลทำให้รายได้ของรัฐบาลมีจำนวนจำกัด เพราะฐานผู้เสียภาษีน้อย ในขณะที่จำนวนผู้มีสิทธิในสวัสดิการมีมาก
- โครงสร้างภาษี มีต่อความสามารถในการจัดเก็บภาษีและหารายได้ของรัฐเช่นกัน โดยมีความสัมพันธ์กับการกระจายรายได้ เช่น หากการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันมากในลักษณะที่ว่าผู้มียาได้สูงในสังคมมีแหล่งรายได้จากทรัพย์สินเป็นหลัก ถ้าเช่นนั้นโครงสร้างภาษีที่เหมาะสมก็ควรเป็นการเก็บภาษีทรัพย์สิน ภาษีมรดก เป็นต้น แต่หากสังคมพัฒนาจนขนาดของชนชั้นกลางขยายใหญ่มากขึ้น (ซึ่งมักมาพร้อม ๆ กับการ

กระจายรายได้ที่ดีขึ้น) โครงสร้างภาษีที่อิงกับรายได้บุคคลธรรมดาและนิติบุคคลก็เพียงพอในการจัดสรรสวัสดิการได้

- ความครอบคลุมของการประกันสังคมที่เป็นทางการ (formal social security) ซึ่งมีผลอย่างมากต่อ risk perception ของประชาชนโดยทั่วไป โดยรวมถึงความครอบคลุมในด้านจำนวนผู้ได้รับประกัน กับความครอบคลุมในเรื่องของความเสี่ยงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น เช่น ความเสี่ยงจากการทำงาน (อุบัติเหตุ ตกงาน) จากความเจ็บป่วย และจากภาพชราภาพ หากมีความครอบคลุมที่ดี หากความครอบคลุมในทั้งสองด้านนี้ดี ก็จะทำให้ประชาชนลดความจำเป็นในการเก็บออมเพื่อประกันตน (precautionary saving) ดังนั้นถึงแม้ว่าจะมีผลทำให้การลงทุนในประเทศลดน้อยลงตามการออม แต่หากประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้นจากการได้รับการประกันตนที่ดี ก็จะทำให้ welfare โดยรวมดีขึ้นได้เช่นกัน
- ความครอบคลุมและประสิทธิภาพของภาครัฐในการให้บริการประกันสังคมภาครัฐ (public formal social security) โดยเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับการจัดสรรโดยกลไกตลาด (เฉพาะในส่วนที่ไม่มีปัญหา market failure อย่างรุนแรง) หากความครอบคลุมสูง ในขณะที่ประสิทธิภาพต่ำ ก็จะมีผลทำให้รายจ่ายเพื่อการประกันสังคมสูงกว่าที่ควรจะเป็น มีผลทำให้เงินออมลดน้อยลงได้

ปัจจัยเชิงโครงสร้างต่อระดับออมและการลงทุนจากต่างประเทศ

ในระยะหลังนี้เงินทุนเคลื่อนย้ายได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ในการเป็นตัวกำหนดช่องว่างการออมการลงทุนของประเทศ เนื่องจากหากเงินทุนไหลเข้ามา (ด้วยสาเหตุที่อาจไม่เกี่ยวพันโดยตรงกับปัจจัยที่กำหนดการส่งออกและนำเข้า) ระบบเศรษฐกิจก็มักจะปรับตัวในทิศทางที่ทำให้เกิดการขาดดุลบัญชีเดินสะพัด (ค่าเงินแข็ง ดอกเบี้ยในตลาดปรับตัวลง เงินเฟ้อ การใช้จ่ายเกินตัวของประชาชน) และในทางตรงข้ามก็อาจเกิดการเกินดุลหากเงินทุนไหลออก และหากการปรับตัวนี้ไม่สมบูรณ์ ก็อาจทำให้เกิดการเกินดุลหรือขาดดุลบัญชีชำระเงินได้มาก และมีผลสืบเนื่องไปถึงระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ซึ่งอาจจะมากกว่าหรือน้อยกว่าระดับการขยายตัวตามศักยภาพได้ ตัวอย่างของปัจจัยที่มีส่วนในการกำหนดการออมและการลงทุนจากต่างประเทศ คือ

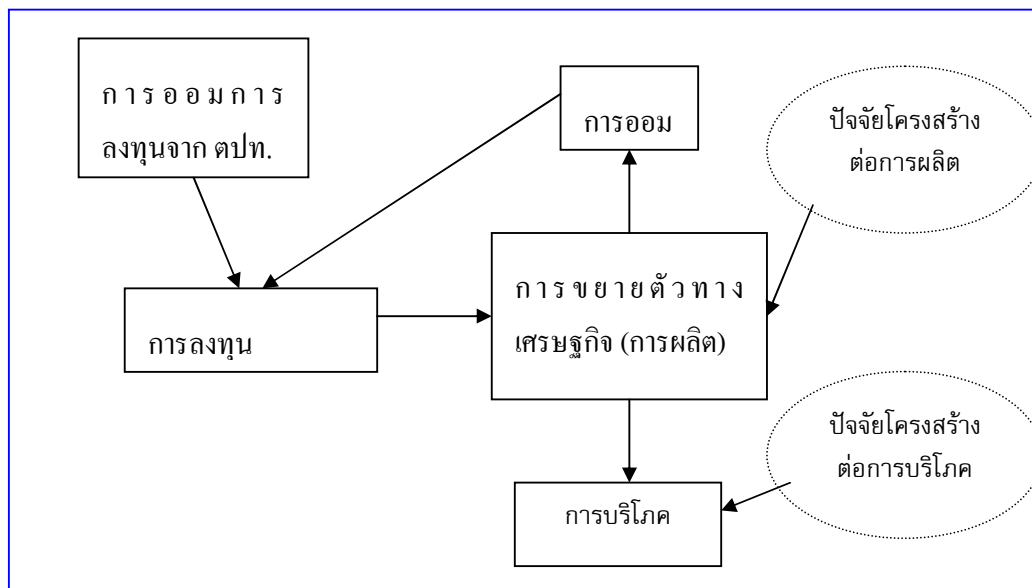
- ระดับการลงทุนและการออมภายในประเทศ เพราะเป็นตัวกำหนดว่าประเทศมีช่องว่างของการออมการลงทุนเป็นเท่าไร ดังนั้นปัจจัยข้างต้นทั้งหมดที่กำหนดความสามารถในการผลิตและการบริโภคล้วนมีผลสืบเนื่องไปถึงความต้องการเงินออมจากต่างประเทศ
- โครงสร้างพื้นฐานทางการเงินของประเทศ หมายถึงสถาบันการเงิน กลไกการบริหารทางการเงิน นโยบายภาครัฐในส่วนของสถาบันการเงิน เป็นต้น ซึ่งมีความสำคัญในการกำหนดความสามารถในการรองรับการลงทุนจากต่างประเทศ
- ระดับความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของประเทศไทยในสายตานักลงทุนต่างชาติ
- ส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยระหว่างไทยและต่างประเทศ รวมทั้งแนวโน้มค่าเงินบาทเปรียบเทียบกับเงินสกุลหลัก ๆ และสกุลเงินในภูมิภาค
- ปัจจัยอื่น ๆ ทั้งในระดับโลกและระดับประเทศ

ในการกำหนดระดับการออมและการลงทุนที่เหมาะสมนั้น ปัจจัยที่กล่าวข้างต้นล้วนมีอิทธิพลทั้งสิ้น กล่าวถึงที่สุดแล้วไม่ว่าจะเป็นอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การลงทุน การบริโภค และการออมในรูปแบบต่างๆ ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดี ทั้งสิ้น ซึ่งในมุมมองของนักเศรษฐศาสตร์ ความเป็นอยู่ที่ดีหมายถึงความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่เพื่ออำนวยความสะดวกสุขแห่งตนและคนและที่คนรักหรือเอาใจใส่ และเมื่อประยุกต์ใช้กับในระดับสังคม ก็หมายถึงการใช้ทรัพยากรเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับคนในสังคมทุกคนอย่างเสมอภาคกันและอย่างยั่งยืน

รูปที่ 4.6 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการผลิต การออม การบริโภค การลงทุนทั้งจากแหล่งเงินในประเทศและจากต่างประเทศ ในลักษณะที่เป็นความสัมพันธ์ทางมหภาคต่างๆ ไปอย่างง่าย (การออมเท่ากับรายได้หักด้วยการบริโภค) และเสริมด้วยความสำคัญของปัจจัยที่กระทบความสามารถในการผลิตและความต้องการบริโภคที่กล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างประชากร โครงสร้างเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและระดับโครงสร้างนี้จะรวมกันกำหนดว่าระดับการออมและการลงทุนในระยะยาวควรเป็นเท่าไร

วิธีการศึกษาตามกรอบแนวคิดข้างต้น จึงสามารถแบ่งออกได้เป็นสองระดับคือ การศึกษาความสัมพันธ์ระดับมหภาคและการศึกษาผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระดับโครงสร้าง

รูปที่ 4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างการผลิต การบริโภค การออม การลงทุน และปัจจัยกำหนด

4.3 การกำหนดระดับการออมที่เหมาะสมโดยใช้แบบจำลองมหภาคอย่างง่าย

การศึกษาระดับการออมที่เหมาะสมในระดับมหภาคนั้น จะทำการสร้างแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาคอย่างง่าย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการกำหนดระดับการออมที่เหมาะสม

การออมที่เหมาะสมจะต้องมีคุณสมบัติอย่างน้อยสองประการ คือ

- เป็นระดับการออมที่มีส่วนช่วยให้ให้เศรษฐกิจไทยเติบโตตามศักยภาพอย่างมีประสิทธิภาพ และอย่างยั่งยืนพอสมควร กล่าวคือแม้จะมีความผันผวนของอัตราการขยายตัวบ้าง แต่ไม่ควรมากเกินไป
- เป็นระดับการออมที่มีส่วนช่วยให้เศรษฐกิจไทยมีประสิทธิภาพของดุลภายนอกด้วย กล่าวคือดุลบัญชีเดินสะพัดไม่ขาดดุลหรือเกินดุลมากเกินไป หรืออีกนัยหนึ่งการออมและการลงทุนในประเทศควรมีระดับใกล้เคียงกันในระยะยาว

หากต้องการให้การออมมีความเพียงพออย่างยั่งยืนต่อระดับการลงทุนที่เหมาะสมต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจตามศักยภาพ ในขั้นแรกต้องศึกษาเพื่อให้ทราบถึงระดับการลงทุนที่เหมาะสมดังกล่าวก่อนว่าเป็นเท่าไร จากนั้นจึงกำหนดระดับการออมที่ใกล้เคียงกับระดับการลงทุนดังกล่าว (เช่น อยู่ในช่วงร้อยละ -2 ถึง +2 ของรายได้ประชาชาติ) แล้วทำการศึกษาต่อเนื่องจากเพื่อให้บรรลุถึงระดับการออมที่ต้องการนี้ ตัวแปรเศรษฐกิจมหภาคที่มีส่วนกำหนดการออมต้องเป็นเท่าไร (เช่น เงิน เพื่อ การขาดดุลการคลังของรัฐ อัตราดอกเบี้ยแท้จริง เป็นต้น)

โครงสร้างแบบจำลอง

แบบจำลองที่จะจัดสร้างขึ้นเป็นแบบจำลองเศรษฐมิติมหภาครายปี (macro-econometric model) ขนาดเล็ก ใช้ข้อมูลรายปีระหว่างปี พ.ศ. 2513 ถึง พ.ศ. 2549 รวม 37 ปี เหตุที่ใช้ข้อมูลค่อนข้างยาวเพราะต้องการให้เป็นแบบจำลองเชิงโครงสร้างใหญ่ๆ ระยะยาวมากกว่าแบบจำลองที่เน้นการประมาณการณ์หรือการวางแผนระยะสั้น

คุณสมบัติหลักของแบบจำลองนี้ ประกอบด้วย

1. มีลักษณะเป็นแบบจำลองเพื่อการวางแผน (planning model) มากกว่าแบบจำลองเพื่อการพยากรณ์ (forecasting model) ดังนั้นจึงให้ตัวแปรระดับรายได้ประชาชาติและดุลบัญชีเดินสะพัดเป็นตัวแปรนอกแบบจำลอง (exogenous variables) เนื่องจากทั้งคู่เป็นตัวแปรเป้าหมาย (target variables) ในการวางแผน
2. สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างการออมและการลงทุนต่อระดับรายได้ประชาชาติและดุลบัญชีเดินสะพัด และเนื่องจากรายได้ประชาชาติและดุลบัญชีเดินสะพัดเป็นตัวแปรเป้าหมายนอกแบบจำลอง การปิดแบบจำลอง (model closure) จึงเป็นการปิดจากภายในประเทศ กล่าวคือให้การลงทุนหรือการออมในประเทศปรับตัวตามสถานการณ์การค้าและการลงทุนจากนอกประเทศ เหตุที่เลือกการปิดจำลองแบบนี้เพราะจะสามารถทำให้กำหนดเป้าหมายของดุลบัญชีเดินสะพัดได้จากนอกแบบจำลอง
3. มีสมการการลงทุนในระดับมหภาค ที่เชื่อมโยง output (GDP) กับ ความต้องการลงทุน โดยมีตัวแปรเทคโนโลยี (A) ด้วย ซึ่งอาจใช้ตัวแปร proxy ที่เหมาะสม
4. มีสมการการออมระดับมหภาคแยกตามภาคครัวเรือน ธุรกิจ และรัฐบาล คือ

$$S_t (HH = f(\text{macro} \cdot \text{variables}_t, \text{structural variable}_t))$$

$$S_t (\text{corporate} = f(\text{macro} \cdot \text{variables}_t, \text{structural variable}_t))$$

$$S_t (\text{government}) = f(\text{macro} \cdot \text{variables}_t, \text{structural variable}_t)$$

โดย macro variables ได้แก่ตัวแปรมหภาคที่กำหนดการออมแต่ละประเภท เช่น ระดับรายได้ประชาชาติ เงินเฟ้อ เป็นต้น ส่วน structural variables ได้แก่ตัวแปรเชิงโครงสร้างที่กระทบพฤติกรรมการออมที่กล่าวได้แล้วข้างต้น

ส่วนการออมภาครัฐนั้น สามารถกำหนดได้จากแบบจำลองเศรษฐกิจมหภาค เนื่องจากการออมคือส่วนต่างของรายได้รวมและรายจ่ายรวมภาครัฐ ซึ่งมักเป็นตัวแปรในแบบจำลองอยู่แล้ว โดยรายได้ภาครัฐเป็นตัวแปรภายใน (endogenous variable) ส่วนรายจ่ายภาครัฐเป็นตัวแปรนโยบายภายนอก (exogenous variable)

จากโครงสร้างแบบจำลองที่กล่าวมาข้างต้น แบบจำลองมหภาคด้านการออมและการลงทุนจะประกอบด้วย 6 สมการพฤติกรรม คือ

- สมการระดับราคาผลผลิต (Deflator)
- สมการการลงทุน (Real Investment)
- สมการระดับราคาสินค้าทุน (Investment Deflator)
- สมการการออมภาคครัวเรือน (Household Saving)
- สมการการออมธุรกิจ (Corporate Saving)
- สมการรายได้ภาครัฐ (Government Revenue)

เหตุผลและความสัมพันธ์ระหว่างสมการทั้ง 6 นี้จะอธิบายเพิ่มเติมในหัวข้อ 4.5 ถัดไป นอกจากนี้ยังมี 5 สมการเอกลักษณ์ ดังนี้

1. รายได้ประชาชาติราคาปัจจุบัน = รายได้ประชาชาติราคาคงที่ * Deflator
2. การลงทุนราคาปัจจุบัน = การลงทุนราคาคงที่ * Investment Deflator
3. การออมภาครัฐ = รายได้รัฐบาล - รายจ่ายประจำรัฐบาล
4. การออมรวม = การออมครัวเรือน + การออมธุรกิจ + การออมรัฐบาล + การออมรัฐวิสาหกิจ + ค่าเสื่อมสินค้าทุน
5. ช่องว่างการลงทุน = การออมรวม - การลงทุนรวม

การใช้งานแบบจำลอง

เมื่อแบบจำลองได้รับการพัฒนาจนเสร็จสมบูรณ์แล้ว จะถูกใช้งานเพื่อตอบคำถามเรื่องการออมที่เหมาะสม และแนวทางส่งเสริมการออม ดังนี้

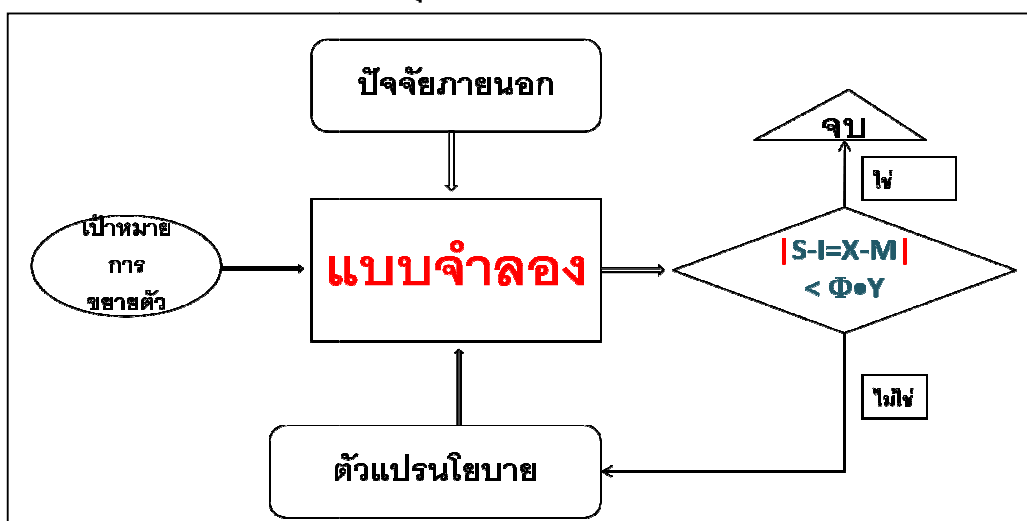
ทดลองให้เศรษฐกิจเติบโตในอัตราต่างๆ กันในช่วงระยะปานกลางถึงยาว เช่น ประมาณ 10 ปี โดยควรใช้อัตราการขยายตัวที่ใกล้เคียงกับอัตราการขยายตัวตามศักยภาพที่มีการศึกษาจากงานวิจัยก่อนหน้า

แบบจำลองจะโยงอัตราการขยายตัวในระดับต่างๆ นี้ ไปสู่ความต้องการลงทุนที่แตกต่างกันไปด้วย และยังส่งผลไปถึงระดับการออมที่แตกต่างกันไปเช่นกัน ดังนั้นจึงสามารถคำนวณช่องว่างการออม (S-I Gap) ซึ่งอาจจะสูงไปหรือต่ำไปเมื่อเทียบกับเกณฑ์ด้านเสถียรภาพภายนอก (external stability) ดังที่กล่าวมาข้างต้น

ความสัมพันธ์จากอัตราการขยายตัวไปสู่ S-I Gap สามารถปรับเปลี่ยนได้ผ่านการดำเนินนโยบายที่กระทบตัวแปรเชิงโครงสร้าง เช่น หากมีการส่งเสริมการออมที่เหมาะสม ก็จะสามารถบรรลุนโยบายที่กระตุ้นการขยายตัวได้ โดยเสถียรภาพภายนอกพร้อม ๆ กับอัตราการขยายทางเศรษฐกิจที่ต้องการได้ อย่างไรก็ตามตัวแปรเชิงโครงสร้างก็มีข้อจำกัดในการปรับเปลี่ยนเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ไม่อาจเปลี่ยนแปลงจากแนวโน้มที่เป็นมาตลอดได้มากนัก

รูปที่ 4.7 แสดงถึงวิธีการใช้แบบจำลอง โดยแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ปัจจัยภายนอก นโยบาย และช่องว่างการออมและการลงทุน

รูปที่ 4.7 ความสัมพันธ์ในแบบจำลองระหว่างเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย และช่องว่างการออมและการลงทุน

4.4 ข้อมูลและแหล่งข้อมูลในแบบจำลอง

ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำแบบจำลองเป็นข้อมูลอนุกรมเวลา รายปี ย้อนหลังไปค่อนข้างมาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513-2549 ข้อมูลที่จัดเก็บโดยหน่วยงานต่างๆ จึงอาจจะมีการเปลี่ยนนิยามในระหว่างช่วงเวลาของข้อมูลดังกล่าว รวมทั้งปรับปรุงข้อมูลย้อนหลัง หรือแม้กระทั่งมีการขาดช่วงของข้อมูลด้วย ซึ่งเกิดในสองกรณีคือ ขาดข้อมูลในปีต้นๆ เนื่องจากการจัดเก็บไม่สมบูรณ์ หรือ ขาดข้อมูลในปีท้ายๆ เนื่องจากการปรับเปลี่ยนการเก็บข้อมูลใหม่ ดังนั้นการนำข้อมูลมาใช้ในการแบบจำลองจึงต้องมีความระมัดระวัง และอาจจำเป็นต้องมีการต่อข้อมูลจากคนละแหล่งข้อมูลในกรณีที่ข้อมูลจากแหล่งใดแหล่งหนึ่งไม่สามารถย้อนหลังได้ไกลนัก ร่วมกับการใช้แนวโน้ม (growth) จากข้อมูลปีใหม่ๆ มาปรับ (apply) ต่อกับข้อมูลชุดเดิม (นิยามของตัวแปรและแหล่งข้อมูล แสดงอยู่ในตาราง ผ 4.1 และชุดข้อมูลของแต่ละตัวแปร แสดงอยู่ในตาราง ผ 4.2 ในภาคผนวก)

ข้อมูลด้านรายได้ประชาชาติ การบริโภค การลงทุน การสะสมทุน การออม และการส่งออกนำเข้า จะใช้ข้อมูลที่จัดเก็บโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (NESDB) ส่วนข้อมูลด้านแรงงาน ประมวลข้อมูลจากข้อมูลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (Labor Force Survey, LFS) จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) เช่นเดียวกับข้อมูลด้านปัจจัยเชิงโครงสร้างด้านการบริโภค ประมวลจากข้อมูลรายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey, SES) ที่จัดเก็บโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (NSO) เช่นกัน

ข้อมูลด้านปัจจัยเชิงโครงสร้างด้านการบริโภคจาก SES ประกอบด้วย การกระจายรายได้ อัตราการพึ่งพิงของเด็ก และคนชรา (dependency ratio) ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษา และรักษาพยาบาล โดยข้อมูลในส่วนนี้จะมีข้อจำกัดในเรื่องความต่อเนื่อง เนื่องจากลักษณะเฉพาะของข้อมูล SES ที่จัดเก็บแบบปีเว้นปี ดังนั้นสำหรับข้อมูลในปีที่ไม่มีรายงาน จะประมาณการโดยใช้สมมติฐานว่าการเปลี่ยนแปลงในระหว่างปีที่สำรวจมีอัตราการเปลี่ยนแปลงเท่ากันทุกปี (equal compound growth rate)

ข้อมูลด้านภาษี และรายได้ภาครัฐ ปรับใช้ข้อมูลจากสองแหล่ง คือธนาคารแห่งประเทศไทย และกระทรวงการคลัง ทั้งนี้เนื่องจากการแตกต่างกันในเรื่องนิยามของข้อมูล คือ ตัวเลขภาษีที่ธนาคารแห่งประเทศไทยรายงานคือ ภาษีที่ส่งเข้าคลังหลังจากหักการคืนภาษีและการจัดสรรให้ส่วนท้องถิ่น ในขณะที่ตัวเลขของกระทรวงการคลังเป็นตัวเลขที่เก็บจริง (ก่อนคืนภาษีและจัดสรร) ในการจัดทำแบบจำลองด้านการออมนี้ การใช้ข้อมูลภาษีสุทธิที่ส่งเข้าคลัง ที่เผยแพร่โดยธนาคารแห่งประเทศไทย จะสะท้อนปัจจัยที่กระทบด้านการออมได้ดีกว่า แต่ตัวเลขดังกล่าวได้หยุดเผยแพร่ในปี 2546 เนื่องจากปัญหาด้านการจัดเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ทำให้ต้องนำข้อมูลภาษีที่เก็บจริงมาต่อข้อมูล โดยอาศัยแนวโน้มมาปรับมูลค่าต่อจนถึงปี 2548

ข้อมูลทั้งหมดที่ใช้ในแบบจำลองได้เสนอไว้ในภาคผนวกท้ายบทนี้

4.5 ผลการประมาณการทางเศรษฐมิติ

ผลการประมาณการในแต่ละสมการพฤติกรรมแสดงดังรายละเอียดต่อไปนี้ โดยนิยามของตัวแปร และแหล่งข้อมูล สรุปอยู่ในภาคผนวกท้ายบท

1. สมการระดับราคารวม (GDP deflator)

GDP deflator เป็นตัวแปรที่แบบจำลองจำเป็นต้องใช้ในการแปลงมูลค่ารายได้ประชาชาติในราคาคงที่ (Real GDP) เป็นมูลค่าในราคาปัจจุบัน (Nominal GDP) โดยให้แปรผันตามระดับราคาสินค้าในประเทศ ซึ่งประกอบด้วยราคาผู้บริโภค (ดัชนีราคาผู้บริโภค (CPI_02)) และราคาผู้ขาย (ดัชนีราคาผู้ผลิต (PPI)) เป็นหลัก

Dependent Variable: LOG(DEFLATOR)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1971 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-2.853296	0.367505	-7.763974	0.0000
LOG(CPI_02)	0.412593	0.120932	3.411776	0.0018
LOG(PPI)	0.343983	0.087859	3.915164	0.0004
AR(1)	0.964020	0.019653	49.05194	0.0000
R-squared	0.999335	Mean dependent var		-0.031045
Adjusted R-squared	0.999272	S.D. dependent var		0.522005
S.E. of regression	0.014080	Akaike info criterion		-5.583715
Sum squared resid	0.006344	Schwarz criterion		-5.407768
Log likelihood	104.5069	F-statistic		16025.64
Durbin-Watson stat	1.641419	Prob(F-statistic)		0.000000

2. สมการการลงทุน

การลงทุนรวมในประเทศ มีความสัมพันธ์โดยตรงกับระดับรายได้ประชาชาติ (วัดโดยระดับราคาคงที่ทั้งคู่) และยิ่งขึ้นกับประสิทธิภาพการใช้สินค้าทุน เพราะหากการใช้สินค้าทุนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ความจำเป็นในการลงทุนจะน้อยลงเพื่อให้ได้จำนวนรายได้ประชาชาติที่เท่ากัน ในที่นี่ได้ใช้ตัวแปรสัดส่วนรายได้ประชาชาติต่อปริมาณสินค้าทุน (GDP per Captial Stock) เป็นตัวแปรแทน (proxy) ของประสิทธิภาพการลงทุน โดยมีผลการประมาณการณดังนี้

Dependent Variable: LOG(GCF_R)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1972 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(GDP_R)	1.011211	0.019375	52.19267	0.0000
LOG(GDP_N/K_GROSS)	1.120766	0.218889	5.120256	0.0000
AR(1)	1.335954	0.140783	9.489448	0.0000
AR(2)	-0.528202	0.128312	-4.116551	0.0003
R-squared	0.990689	Mean dependent var		13.05059
Adjusted R-squared	0.989788	S.D. dependent var		0.661225
S.E. of regression	0.066819	Akaike info criterion		-2.466447
Sum squared resid	0.138408	Schwarz criterion		-2.288693
Log likelihood	47.16283	Durbin-Watson stat		1.859774

3. สมการระดับราคาการลงทุน (Investment Deflator)

เนื่องจากในสมการก่อนหน้า แบบจำลองใช้การลงทุนที่เป็นราคาคงที่ จึงมีความจำเป็นต้องใช้ตัวแปรระดับราคาเพื่อแปลงให้เป็นราคาประจำปี เพื่อให้สามารถนำไปใช้คำนวณ S-I Gap ต่อไป ตัวแปรระดับราคาของการลงทุนจึงมีความจำเป็น โดยได้กำหนดให้มีความสัมพันธ์กับดัชนีผู้บริโภค และดัชนีราคาผู้ผลิต เช่นเดียวกับกับสมการ GDP Deflator

Dependent Variable: LOG(I_DEFLAT)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1971 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-2.679410	1.194876	-2.242416	0.0320
LOG(CPI_02)	0.174160	0.236532	0.736304	0.4669
LOG(PPI)	0.657029	0.169770	3.870119	0.0005
AR(1)	0.980901	0.027806	35.27610	0.0000
R-squared	0.998114	Mean dependent var		-0.029099
Adjusted R-squared	0.997938	S.D. dependent var		0.597639
S.E. of regression	0.027140	Akaike info criterion		-4.271147
Sum squared resid	0.023571	Schwarz criterion		-4.095200
Log likelihood	80.88065	F-statistic		5646.411
Durbin-Watson stat	2.087051	Prob(F-statistic)		0.000000

4. สมการการออมภาคครัวเรือน

การออมภาคครัวเรือน (S_{HH}) มีความสัมพันธ์กับทั้งตัวแปรในระดับมหภาค ได้แก่ รายได้ประชาชาติ (GDP_N) โดยมีความสัมพันธ์ในเชิงบวก และขึ้นกับโครงสร้างรายได้ของประชาชน คือสัดส่วนรายได้จากการประกอบธุรกิจในครัวเรือนที่มีได้จดทะเบียน (INC_{UNIN}/YD) และสัดส่วนรายได้จากการถือครองสินทรัพย์ (INC_{PROP}/YD) มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกทั้งคู่ โดยสามารถอธิบายได้ว่ารายได้จากการประกอบธุรกิจส่วนตัวที่มีได้จดทะเบียนมักจะเป็นรายได้ที่มีความเสี่ยงสูง ทำให้เกิดความจำเป็นต้องออมเพื่อความระมัดระวัง (precautionary saving) สูงตามไปด้วย ส่วนสินทรัพย์นั้นเป็นการถือครองที่ก่อให้เกิดรายได้เสริมจากรายได้หลัก (คือกำไรและค่าจ้าง ซึ่งเป็นส่วนกำหนดสำคัญของ GDP_N ที่ใส่ไว้ในสมการแล้ว) จึงมีผลการอธิบาย marginal saving ได้ดี

นอกจากนั้นการออมยังขึ้นกับโครงสร้างประชากรด้วย คือมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับอัตราพึ่งพิง (dependency ratio) ซึ่งเป็นสัดส่วนเด็กและคนแก่ต่อประชากรรวม เนื่องจากมีครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเพื่อเลี้ยงดูและให้การศึกษาเพิ่มขึ้น

อีกตัวแปรหนึ่งที่น่าสนใจคือ การออมภาคครัวเรือนยังสัมพันธ์กับระดับการใช้จ่ายเพื่อสุขภาพของรัฐบาล (Health_{GC}) เพราะหากรัฐบาลใช้จ่ายเพื่อให้การรักษาประชาชนมากขึ้น ครัวเรือนก็จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้และทำให้การออมเพิ่มขึ้นได้

Dependent Variable: LOG(S_HH)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1975 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(GDP_N)	0.789562	0.118643	6.654938	0.0000
LOG(DEP_OLD+DEP_CH)	4.008959	1.286298	3.116664	0.0044
LOG(HEALTH_GC)	0.646330	0.149236	4.330933	0.0002
LOG(INC_UNIN/YD)	3.837862	0.709462	5.409540	0.0000
LOG((INC_PROP)/YD)	1.255058	0.207716	6.042170	0.0000
LOG(S_HH(-1))	0.275688	0.122996	2.241437	0.0338
R-squared	0.979210	Mean dependent var		12.03776
Adjusted R-squared	0.975212	S.D. dependent var		0.787265
S.E. of regression	0.123947	Akaike info criterion		-1.170558
Sum squared resid	0.399437	Schwarz criterion		-0.895732
Log likelihood	24.72892	Durbin-Watson stat		2.008595

5. สมการการออมภาคธุรกิจ

โดยปกติการออมภาคธุรกิจ (S_Corp) ขยายตัวพร้อมกับจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ (GDP_N) เป็นหลัก อย่างไรก็ตามพบว่าการออมภาคธุรกิจยังมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาตลาดเงิน และตลาดทุนของประเทศนอกเหนือไปจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจด้วย ซึ่งได้ทดลองใช้ตัวแปร สัดส่วนของตลาดทุน (SET_mkcap) ต่อรายได้ประชาชาติเป็นตัวแทนระดับการพัฒนาของตลาดทุน ในประเทศ และพบว่ามีความสัมพันธ์เชิงบวกที่ชัดเจน การที่การออมธุรกิจมีความสัมพันธ์กับขนาด ของตลาดทุนโดยเปรียบเทียบนั้นสามารถอธิบายได้ คือ เมื่อธุรกิจสามารถระดมทุนจากในตลาดทุน ได้มากขึ้นทำให้ต้นทุนเงินทุนลดลง กำไรและเงินออมของธุรกิจก็ควรจะเพิ่มขึ้น

Dependent Variable: LOG(S_CORP)				
Method: Least Squares				
Sample (adjusted): 1976 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(GDP_N)	0.799708	0.007203	111.0263	0.0000
LOG(SET_MKCAP/GDP_N)	0.377072	0.051485	7.323979	0.0000
AR(1)	0.313788	0.179520	1.747928	0.0914
R-squared	0.959437	Mean dependent var		11.00240
Adjusted R-squared	0.956540	S.D. dependent var		1.244537
S.E. of regression	0.259451	Akaike info criterion		0.231265
Sum squared resid	1.884810	Schwarz criterion		0.370038
Log likelihood	-0.584611	Durbin-Watson stat		1.923943

6. สมการรายได้รวมภาครัฐ

รายได้รวมภาครัฐขยายตัวตามการขยายตัวทางเศรษฐกิจ (GDP_N) เป็นหลัก

Dependent Variable: LOG(GOV_REV) Method: Least Squares Sample (adjusted): 1971 2006				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-3.451830	0.555706	-6.211608	0.0000
LOG(GDP_N)	1.110865	0.037652	29.50320	0.0000
AR(1)	0.801583	0.105751	7.579912	0.0000
R-squared	0.998726	Mean dependent var		12.37296
Adjusted R-squared	0.998649	S.D. dependent var		1.298658
S.E. of regression	0.047736	Akaike info criterion		-3.166593
Sum squared resid	0.075199	Schwarz criterion		-3.034633
Log likelihood	59.99868	F-statistic		12935.30
Durbin-Watson stat	2.086330	Prob(F-statistic)		0.000000

4.6 ผลการใช้แบบจำลอง

ดังที่กล่าวแล้ว สองลักษณะของการใช้งานแบบจำลองมหภาคอย่างง่ายนี้ คือการใช้งานเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจระดับต่าง ๆ กับช่องว่างการออมการลงทุน (หรือดุลบัญชีเดินสะพัด) และการใช้งานเพื่อศึกษาช่องทางการส่งเสริมการออมในระดับมหภาคที่ช่วยให้ประเทศมีการออมที่เพียงพอต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นโดยพึ่งการออมจากต่างประเทศเท่าเดิม (ดุลบัญชีเดินสะพัดเท่าเดิม) หรือลดการพึ่งพาเงินออมจากต่างประเทศลงในขณะที่สามารถรักษ้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจเท่าเดิม

ในที่นี้จะเสนอผลการใช้แบบจำลองทั้งสองลักษณะ ดังนี้

4.6.1 การใช้แบบจำลองเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการขยายตัวทางเศรษฐกิจและช่องว่างการออม

ผลของการใช้แบบจำลองในลักษณะนี้ปรากฏในตารางที่ 4.2 ถึง 4.5 และรูปที่ 4.8 ซึ่งระดับและโครงสร้างการออม การลงทุน และช่องว่างการออมการลงทุน เมื่อเศรษฐกิจไทยขยายตัวในช่วงปี 2009-2016 ในระดับร้อยละ 5, ร้อยละ 6 และร้อยละ 7 ตามลำดับ ทั้งนี้ในการกำหนดค่าตัวแปรภายนอกแบบจำลอง (exogenous variables) สำหรับปี 2007 เป็นต้นมา (ซึ่งเป็นปีที่อยู่นอก sample ของแบบจำลอง) ได้ใช้แนวโน้มในอดีตของตัวแปรเหล่านั้นเป็นหลัก และทำการปรับด้วยแนวโน้มในอนาคตที่คาดว่าจะจะเป็น เช่น สัดส่วนคนแก่ที่น่าจะเริ่มมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น (ตัวเลขในอดีตตั้งแต่ปี 1970 ปรับตัวลดลง)

จะเห็นว่าเศรษฐกิจไทยไม่มีปัญหาช่องว่างการออมและการลงทุนหากเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 5 หรือ 6 ต่อปี ในช่วงปี 2009-2016 โดยในกรณีขยายตัวร้อยละ 5 ช่องว่างการออมมีแนวโน้มดีขึ้นเล็กน้อย และหากขยายตัวร้อยละ 6 ช่องว่างการออมจะรักษาระดับประมาณติดลบ 2% ต่อ GDP

ช่องว่างการออมการลงทุนมีแนวโน้มปรับตัวเปลี่ยนแปลงในกรณีที่ตั้งเป้าหมายให้เศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 7 ต่อปี โดยในปีสุดท้าย (ปี 2016) ดุลบัญชีเดินสะพัดจะขาดดุลร้อยละ 3.8 ของรายได้ประชาชาติ ซึ่งหากไม่มีการส่งเสริมการออมหรือออกมาตรการเพิ่มเติม ก็จะมีปัญหาในเรื่องเสถียรภาพภายนอก หรือในอีกด้านหนึ่งอาจทำให้เศรษฐกิจไทยไม่สามารถขยายตัวได้ถึงร้อยละ 7 ตามที่ตั้งเป้าไว้

ตารางที่ 4.2 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 5 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท)

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมสุทธิ			การออมรวม	การลงทุนรวม	ช่องว่างการออม-ลงทุน	S-I/GDP (%)
		ครัวเรือน	ธุรกิจ	รัฐบาล				
2001	2.2	275	211	154	1,461	1,181	280	5.5
2002	5.3	215	171	220	1,500	1,243	256	4.7
2003	7.1	250	162	314	1,675	1,424	251	4.2
2004	6.3	320	189	327	1,849	1,682	167	2.6
2005	4.5	345	200	374	1,915	2,053	-139	-2.0
2006	5.2	446	253	472	2,314	2,208	106	1.4
2007	4.8	560	288	443	2,819	2,348	471	5.6
2008	4.9	640	314	491	2,536	2,522	14	0.1
2009	5.0	713	337	544	2,805	2,740	65	0.7
2010	5.0	789	361	598	3,093	2,991	102	1.0
2011	5.0	870	386	656	3,406	3,271	135	1.2
2012	5.0	960	412	717	3,727	3,577	149	1.2
2013	5.0	1,059	440	783	4,077	3,907	170	1.3
2014	5.0	1,167	470	853	4,460	4,258	202	1.5
2015	5.0	1,286	502	927	4,880	4,634	246	1.7
2016	5.0	1,418	536	1,007	5,340	5,035	305	1.9

ตารางที่ 4.3 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 6 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท)

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมสุทธิ			การออมรวม	การลงทุนรวม	ช่องว่างการออม-ลงทุน	S-I/GDP (%)
		ครัวเรือน	ธุรกิจ	รัฐบาล				
2001	2.2	275	211	154	1,461	1,181	280	5.5
2002	5.3	215	171	220	1,500	1,243	256	4.7
2003	7.1	250	162	314	1,675	1,424	251	4.2
2004	6.3	320	189	327	1,849	1,682	167	2.6
2005	4.5	345	200	374	1,915	2,053	-139	-2.0
2006	5.2	446	253	472	2,314	2,208	106	1.4
2007	4.8	560	288	443	2,819	2,348	471	5.6
2008	4.9	640	314	491	2,536	2,522	14	0.1
2009	6.0	718	339	563	2,831	2,796	35	0.4
2010	6.0	802	364	640	3,151	3,114	36	0.3
2011	6.0	894	390	724	3,503	3,476	27	0.2
2012	6.0	997	419	817	3,869	3,879	-9	-0.1
2013	6.0	1,110	449	918	4,273	4,322	-49	-0.4
2014	6.0	1,237	481	1,029	4,718	4,807	-89	-0.6
2015	6.0	1,377	516	1,151	5,209	5,338	-129	-0.8
2016	6.0	1,534	553	1,286	5,752	5,919	-167	-1.0

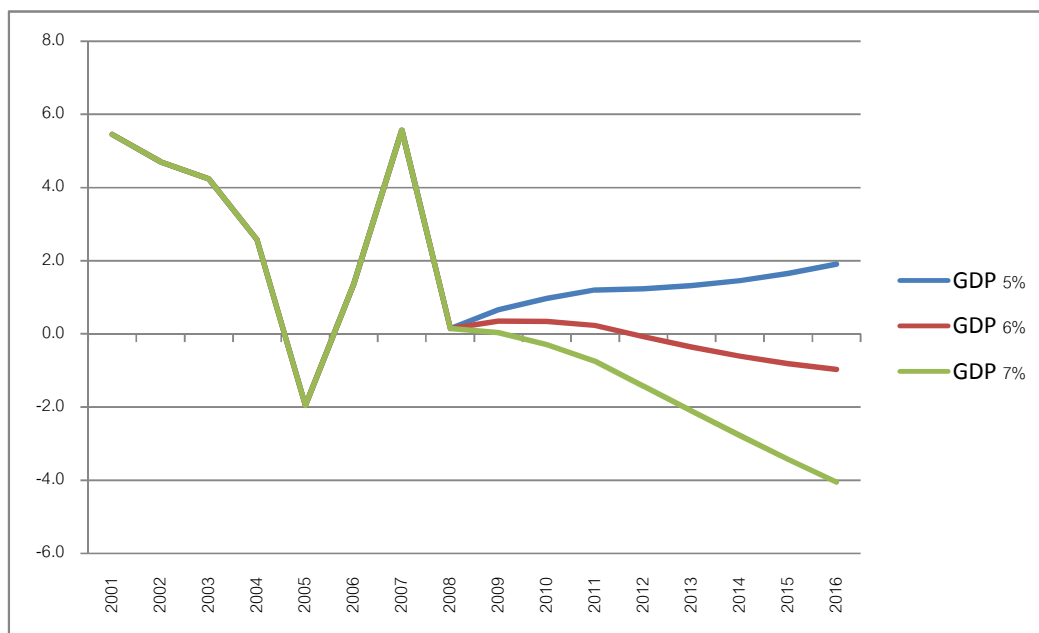
ตารางที่ 4.4 ช่องว่างการออมกรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 7 ในช่วงปี 2009-2016 (พันล้านบาท)

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมสุทธิ			การออมรวม	การลงทุนรวม	ช่องว่างการออม-ลงทุน	S-I/GDP (%)
		ครัวเรือน	ธุรกิจ	รัฐบาล				
2001	2.2	275	211	154	1,461	1,181	280	5.5
2002	5.3	215	171	220	1,500	1,243	256	4.7
2003	7.1	250	162	314	1,675	1,424	251	4.2
2004	6.3	320	189	327	1,849	1,682	167	2.6
2005	4.5	345	200	374	1,915	2,053	-139	-2.0
2006	5.2	446	253	472	2,314	2,208	106	1.4
2007	4.8	560	288	443	2,819	2,348	471	5.6
2008	4.9	640	314	491	2,536	2,522	14	0.1
2009	7.0	724	340	582	2,857	2,853	4	0.0
2010	7.0	816	367	682	3,210	3,242	-32	-0.3
2011	7.0	919	395	794	3,602	3,691	-89	-0.7
2012	7.0	1,034	425	919	4,016	4,202	-186	-1.4
2013	7.0	1,164	458	1,059	4,477	4,777	-300	-2.1
2014	7.0	1,310	493	1,215	4,989	5,421	-432	-2.8
2015	7.0	1,474	531	1,390	5,559	6,141	-582	-3.4
2016	7.0	1,658	571	1,586	6,195	6,947	-752	-4.1

ตารางที่ 4.5 โครงสร้างการออมรวมและการลงทุนรวมเทียบกับรายได้ประชาชาติทั้ง 3 กรณีฐาน 2009-2016

ปี	การออมรวม/รายได้ประชาชาติ (%)			การลงทุนรวม/รายได้ประชาชาติ (%)		
	5%	6%	7%	5%	6%	7%
2001	30.37	30.37	30.37	21.97	21.97	21.97
2002	28.47	28.47	28.47	23.01	23.01	23.01
2003	27.51	27.51	27.51	22.81	22.81	22.81
2004	28.30	28.30	28.30	24.07	24.07	24.07
2005	28.49	28.49	28.49	25.91	25.91	25.91
2006	27.01	27.01	27.01	28.97	28.97	28.97
2007	29.55	29.55	29.55	28.20	28.20	28.20
2008	33.33	33.33	33.33	27.76	27.76	27.76
2009	27.92	27.92	27.92	27.77	27.77	27.77
2010	28.76	28.75	28.74	28.09	28.40	28.70
2011	29.54	29.53	29.52	28.57	29.19	29.81
2012	30.31	30.30	30.29	29.11	30.06	31.04
2013	30.91	30.89	30.88	29.67	30.97	32.31
2014	31.51	31.50	31.48	30.19	31.86	33.60
2015	32.13	32.11	32.10	30.68	32.72	34.88
2016	32.78	32.74	32.72	31.12	33.55	36.14

รูปที่ 4.8 เปรียบเทียบช่องว่างการออมรวมและการลงทุนรวม (ต่อ GDP) ที่ระดับการขยายตัวทางเศรษฐกิจระดับต่างๆ

4.6.2 การใช้แบบจำลองเพื่อศึกษาช่องทางการส่งเสริมการออมในระดับมหภาค

เนื่องจากสมการพฤติกรรมในแบบจำลองมีตัวแปรเชิงนโยบายทั้งในส่วนที่เป็นตัวแปรมหภาคหรือกึ่งมหภาค และตัวแปรเชิงโครงสร้างจำนวนหนึ่งอยู่ด้วย แบบจำลองนี้จึงสามารถใช้เพื่อช่วยในการกำหนดแนวทางการส่งเสริมการออมในระดับมหภาคได้ในระดับหนึ่ง โดยสามารถแยกเป็นการส่งเสริมการออมภาคครัวเรือน ภาคธุรกิจ ภาครัฐบาล การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทุน การลดเงินเฟ้อ โดยใช้อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่ร้อยละ 7 เป็นกรณีฐานเพื่อการศึกษา เนื่องจากในระดับนี้ช่องว่างการออมการลงทุนตามแนวโน้มมีความน่าเป็นห่วงกว่ากรณีเศรษฐกิจขยายตัวร้อยละ 5 และ 6

แนวทางและผลการส่งเสริมการออมภาคครัวเรือน

ตารางที่ 4.6 แสดงถึงผลในการลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมภาคครัวเรือนในสองช่องทางคือ การให้รัฐเพิ่มรายจ่ายเพื่อสุขภาพให้กับประชาชนและการส่งเสริมช่องทางการลงทุนด้านสินทรัพย์ให้กับประชาชนเพื่อเพิ่มสัดส่วนรายได้จากสินทรัพย์ในภาพรวม ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวไว้แล้วในการอธิบายสมการการออมภาคครัวเรือนว่าประชาชนจะสามารถมีเงินออมเพิ่มขึ้นเมื่อต้องใช้จ่ายด้านสุขภาพลดลงหรือเมื่อมีรายได้เสริมจากสินทรัพย์มากขึ้น

ตารางที่ 4.6 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมครัวเรือน ในช่วงปี 2008-2016

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมครัวเรือน (พันล้านบาท)			S-I/GDP (%)		
		กรณีฐาน	รัฐเพิ่มรายจ่ายสุขภาพ 1%	เพิ่มรายได้สินทรัพย์ 1%	กรณีฐาน	รัฐเพิ่มรายจ่ายสุขภาพ 1%	เพิ่มรายได้สินทรัพย์ 1%
2001	2.2	275	275	275	5.5	5.5	5.5
2002	5.3	215	215	215	4.7	4.7	4.7
2003	7.1	250	250	250	4.2	4.2	4.2
2004	6.3	320	320	320	2.6	2.6	2.6
2005	4.5	345	345	345	-2.0	-2.0	-2.0
2006	5.2	446	446	446	1.4	1.4	1.4
2007	4.8	560	560	560	5.6	5.6	5.6
2008	5.2	640	644	647	0.1	0.2	0.2
2009	7.0	724	733	743	0.0	0.1	0.2
2010	7.0	816	833	851	-0.3	-0.1	0.0
2011	7.0	919	946	973	-0.7	-0.5	-0.3
2012	7.0	1,034	1,073	1,113	-1.4	-1.1	-0.8
2013	7.0	1,164	1,217	1,272	-2.1	-1.7	-1.4
2014	7.0	1,310	1,380	1,455	-2.8	-2.3	-1.8
2015	7.0	1,474	1,566	1,663	-3.4	-2.9	-2.3
2016	7.0	1,658	1,775	1,900	-4.1	-3.4	-2.7

แนวทางและผลการส่งเสริมการออมภาคธุรกิจ

ทางการออมธุรกิจนั้น นโยบายหนึ่งที่สามารถส่งเสริมได้คือการพัฒนาตลาดทุนของประเทศหรือ Capital Market Development ซึ่งแสดงผ่านการเพิ่มขนาดของตลาดทุน SET_mkcap ในแบบจำลองขึ้นร้อยละ 5 มีผลทำให้ช่องว่างการออมปรับตัวดีขึ้น โดยในปีสุดท้ายคือคือ 2016 นั้น ช่องว่างการออมปรับตัวจากติดลบร้อยละ 4.1 เหลือติดลบร้อยละ 3.6

ผลของการส่งเสริมการออมภาคธุรกิจแสดงอยู่ในตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมธุรกิจ ในช่วงปี 2008-2016

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมธุรกิจ (พันล้านบาท)		S-I/GDP (%)	
		กรณีฐาน	เพิ่มขนาดตลาดทุน 5%	กรณีฐาน	เพิ่มขนาดตลาดทุน 5%
2001	2.2	211	211	5.5	5.5
2002	5.3	171	171	4.7	4.7
2003	7.1	162	162	4.2	4.2
2004	6.3	189	189	2.6	2.6
2005	4.5	200	200	-2.0	-2.0
2006	5.2	253	253	1.4	1.4
2007	4.8	288	288	5.6	5.6
2008	5.2	314	319	0.1	0.2
2009	7.0	340	352	0.0	0.2
2010	7.0	367	386	-0.3	-0.1
2011	7.0	395	423	-0.7	-0.5
2012	7.0	425	463	-1.4	-1.1
2013	7.0	458	506	-2.1	-1.8
2014	7.0	493	554	-2.8	-2.4
2015	7.0	531	607	-3.4	-3.0
2016	7.0	571	664	-4.1	-3.6

แนวทางและผลการส่งเสริมการออมภาครัฐบาล

การออมภาครัฐสามารถปรับเพิ่มขึ้นได้หากรัฐบาลลดรายจ่ายประจำลง โดยช่องว่างการออมการลงทุนจะปรับตัวดีขึ้นเหลือติดลบร้อยละ 2.9 ในปี 2016

ผลของการส่งเสริมการออมภาคธุรกิจแสดงอยู่ในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 การลดช่องว่างการออมด้วยการส่งเสริมการออมรัฐบาล ในช่วงปี 2008-2016

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมรัฐบาล (พันล้านบาท)		S-I/GDP (%)	
		กรณีฐาน	ลดรายจ่ายประจำ 1%	กรณีฐาน	ลดรายจ่ายประจำ 1%
2001	2.2	154	154	5.5	5.5
2002	5.3	220	220	4.7	4.7
2003	7.1	314	314	4.2	4.2
2004	6.3	327	327	2.6	2.6
2005	4.5	374	374	-2.0	-2.0
2006	5.2	472	472	1.4	1.4
2007	4.8	527	527	5.7	5.8
2008	5.2	581	591	-0.3	-0.1
2009	7.0	672	693	-0.8	-0.5
2010	7.0	771	806	-1.2	-0.9
2011	7.0	882	931	-1.7	-1.2
2012	7.0	1,004	1,071	-2.1	-1.6
2013	7.0	1,140	1,226	-2.5	-1.9
2014	7.0	1,290	1,398	-3.0	-2.3
2015	7.0	1,457	1,590	-3.4	-2.6
2016	7.0	1,643	1,803	-3.8	-2.9

ผลของการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้สินค้าทุน

นอกจากจากการส่งเสริมการออมแล้ว อีกแนวทางหนึ่งคือการใช้สินค้าทุนให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งจะทำให้ความต้องการลงทุนมีน้อยลงในขณะที่ยังสามารถรักษาเป้าหมายการขยายตัวทางเศรษฐกิจได้ ซึ่งแนวทางนี้มีส่วนช่วยลดช่องว่างการออมการลงทุนค่อนข้างมาก กล่าวคือทำให้ช่องว่างการออมลดลงเหลือติดลบเพียงร้อยละ 0.7 ของ GDP ในปี 2016 อย่างไรก็ตามเป็นที่ทราบดีว่าการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้สินค้าทุนเป็นเรื่องใหญ่ที่ต้องใช้เวลา และต้องมีมาตรการหลายประการจึงจะสามารถบรรลุเป้าหมายนี้ได้

ตารางที่ 4.9 การลดช่องว่างการออมด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทุน ในช่วงปี 2008-2016

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การลงทุนรวม (พันล้านบาท)		S-I/GDP (%)	
		กรณีฐาน	เพิ่มประสิทธิภาพ 1%	กรณีฐาน	เพิ่มประสิทธิภาพ 1%
2001	2.2	1,181	1,181	5.5	5.5
2002	5.3	1,243	1,243	4.7	4.7
2003	7.1	1,424	1,424	4.2	4.2
2004	6.3	1,682	1,682	2.6	2.6
2005	4.5	2,053	2,053	-2.0	-2.0
2006	5.2	2,208	2,208	1.4	1.4
2007	4.8	2,348	2,348	5.6	5.6
2008	5.2	2,522	2,496	0.1	0.4
2009	5.0	2,853	2,795	0.0	0.6
2010	5.0	3,242	3,143	-0.3	0.6
2011	5.0	3,691	3,542	-0.7	0.5
2012	5.0	4,202	3,990	-1.4	0.2
2013	5.0	4,777	4,490	-2.1	-0.1
2014	5.0	5,421	5,043	-2.8	-0.3
2015	5.0	6,141	5,654	-3.4	-0.6
2016	5.0	6,947	6,330	-4.1	-0.7

การใช้มาตรการร่วมในลักษณะชุดมาตรการ (policy package)

มาตรการส่งเสริมการออมและเพิ่มประสิทธิภาพการใช้สินค้าทุน สามารถนำมาใช้พร้อมๆ กันได้ ทั้งนี้เพื่อให้มีความเป็นไปได้ทางปฏิบัติมากที่สุด เนื่องจากหากใช้เพียงมาตรการเดียวอาจไม่สามารถลดช่องว่างการออมการลงทุนได้เพียงพอ เพราะไม่สามารถผลักดันมาตรการนั้นได้มากนัก แต่หากใช้ร่วมกันหลายมาตรการ ภาระของแต่ละมาตรการก็จะเบาบางลง

ตาราง 4.10 แสดงตัวอย่างของผลการใช้มาตรการเป็นชุด โดยประกอบด้วย

- รัฐบาลเพิ่มการใช้จ่ายด้านสุขภาพร้อยละ 1 ต่อปี
- เพิ่มสัดส่วนรายได้ครัวเรือนจากทรัพย์สินร้อยละ 1 ต่อปี

- เพิ่มขนาดของมูลค่าตลาดหลักทรัพย์ร้อยละ 5 ต่อปี
- รัฐบาลลดการใช้จ่ายประจำลยร้อยละ 1 ต่อปีจากแนวโน้มปกติ
- เพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ทุนร้อยละ 0.5 ต่อปี

จะเห็นว่าด้วยชุดมาตรการนี้ เศรษฐกิจไทยสามารถขยายตัวในระดับสูงที่ร้อยละ 7 ต่อปี ในขณะที่ยังคงรักษาความสมดุลของช่องว่างการออมการลงทุนไว้ได้ค่อนข้างดี

ตารางที่ 4.10 การลดช่องว่างการออมด้วยชุดมาตรการ ในช่วงปี 2008-2016 (พันล้านบาท)

ปี	การขยายตัวทางเศรษฐกิจ (%)	การออมครัวเรือน	การออมธุรกิจ	การออมรัฐบาล	การออมรวม	การลงทุนรวม	ช่องว่างการออม-ลงทุน	S-I/GDP (%)
2001	2.2	275	211	154	1,461	1,181	280	5.5
2002	5.3	215	171	220	1,500	1,243	256	4.7
2003	7.1	250	162	314	1,675	1,424	251	4.2
2004	6.3	320	189	327	1,849	1,682	167	2.6
2005	4.5	345	200	374	1,915	2,053	-139	-2.0
2006	5.2	446	253	472	2,314	2,208	106	1.4
2007	4.8	560	288	443	2,819	2,348	471	5.6
2008	4.9	651	319	491	2,552	2,509	43	0.5
2009	7.0	753	352	582	2,897	2,824	74	0.7
2010	7.0	868	386	682	3,281	3,192	89	0.8
2011	7.0	1,001	423	794	3,712	3,615	97	0.8
2012	7.0	1,154	463	919	4,173	4,095	79	0.6
2013	7.0	1,330	506	1,059	4,691	4,631	60	0.4
2014	7.0	1,533	554	1,215	5,273	5,228	45	0.3
2015	7.0	1,766	607	1,390	5,928	5,892	36	0.2
2016	7.0	2,035	664	1,586	6,664	6,631	34	0.2

โดยสรุป แบบจำลองมหภาคอย่างง่ายที่สร้างขึ้น สามารถทำหน้าที่ในการช่วยให้เข้าใจโอกาสและข้อจำกัดของเศรษฐกิจไทยในการตั้งเป้าหมายการเจริญเติบโต โดยหากเศรษฐกิจไทยขยายตัวร้อยละ 7 ต่อเนื่องกันทุกปีจะเกิดข้อจำกัดในจัดหาแหล่งเงินออมในประเทศให้เพียงพอต่อการสนับสนุนการลงทุน อย่างไรก็ตามมีมาตรการส่งเสริมการออมหลายประการ รวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้น้ทุน ที่สามารถนำมาใช้เพื่อบรรเทาปัญหานี้ได้ ประเด็นทางนโยบายคือจะสามารถนำมาตรการเหล่านี้มาใช้ให้เกิดผลจริงในทางปฏิบัติได้หรือไม่ เพียงใด และอย่างไร ซึ่งเป็นประเด็นที่จะได้กล่าวถึงเพิ่มเติมในบทที่ 6 ต่อไป

ภาคผนวก บทที่ 4

นิยามตัวแปรและข้อมูลในแบบจำลองมหภาค

ตารางผ 4.1 นิยามของตัวแปร และแหล่งที่มาของข้อมูล

ตัวแปร	คำอธิบาย	นิยาม	ที่มา	วิธีคำนวณ	หน่วย
GDP_N	Gross Domestic Product At Current Market Prices	รายได้ประชาชาติ ณ ราคาประจำปี	สศช.		ล้านบาท
GDP_R	Gross Domestic Product At 1988 Prices	รายได้ประชาชาติ ณ ราคาคงที่ปี 2531	สศช.		ล้านบาท
DEFLATOR	GDP Deflator		TDRI คำนวณ	GDP_N / GDP_R	%
I_DEFLAT	Investment Deflator		TDRI คำนวณ	GCF_N / GCF_R	%
GCF_N	Gross Capital Formation At Current Market Prices	การลงทุนรวม ณ ราคาประจำปี	สศช.		ล้านบาท
GCF_R	Gross Capital Formation At Current Market Prices	การลงทุนรวม ณ ราคาประจำปี	สศช.		ล้านบาท
S_HH	Households Saving	การออมภาคครัวเรือน	สศช.		ล้านบาท
S_CORP	Corporations &	การออมภาคธุรกิจ	สศช.		ล้านบาท
GOV_REV	Government Revenue	รายได้ภาครัฐรวม	อปท.		ล้านบาท
CPI_O2	Headline Consumer Price Index (2002=100)	ดัชนีราคาผู้บริโภคทั่วไป	กระทรวงพาณิชย์		ดัชนี
PPI	Producer Price Index	ดัชนีราคาผู้ผลิต	กระทรวงพาณิชย์		ดัชนี
SET_MKCAP	Stock Market Cap	มูลค่ารวมตลาดหลักทรัพย์	SET		ล้านบาท
D9799	Dummy Variable 1997 - 1999=1, 0 otherwise	ตัวแปร dummy ปี 2540-2543=1 นอกนั้น =0	TDRI คำนวณ		
D9701	Dummy Variable 1997 - 2001=1, 0 otherwise	ตัวแปร dummy ปี 2540-2545=1 นอกนั้น =0	TDRI คำนวณ		
D98	Dummy Variable 1998=1, 0 otherwise	ตัวแปร dummy ปี 2541=1 นอกนั้น =0	TDRI คำนวณ		
DEP_CH	Children Dependency Ratio	อัตราการพึ่งพิงของเด็ก	TDRI คำนวณ	ข้อมูล SES, สศช.	สัดส่วน
DEP_OLD	Old Age Dependency Ratio	อัตราการพึ่งพิงของคนแก่	TDRI คำนวณ	ข้อมูล SES, สศช.	สัดส่วน
Health_GC	Government Health Expenditure	การใช้จ่ายด้านสุขภาพของรัฐบาล	สำนักงานประมาณ		ล้านบาท
INC_UNIN	Unincorporated Income	รายได้จากธุรกิจมิได้จดทะเบียน	สศช.		ล้านบาท
YD	Disposable Income	รายได้ที่จับจ่ายใช้สอยได้	สศช.	รายได้หักภาษี	ล้านบาท
K_GROSS	Gross Capital Stock At Market Prices	มูลค่าของทรัพย์สินถาวรเบื้องต้นที่มีอยู่ทั้งหมด ณ ปีใดปีหนึ่ง ณ ราคาปัจจุบัน	สศช.		ล้านบาท

ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง

ปี	GDP_R	GDP_N	GCF	GCF_R	GOV_REV	DEFLATOR	DEPRECIAT
1970	478,039	148,282	39,071	147,867	18,808	0.31	13,859
1971	501,202	154,468	39,828	148,003	19,887	0.31	13,454
1972	522,344	171,461	42,810	148,796	21,532	0.33	14,299
1973	574,415	224,341	55,505	162,961	27,174	0.39	20,087
1974	600,154	282,092	73,472	164,889	38,187	0.47	22,001
1975	629,858	307,365	77,323	162,159	39,084	0.49	26,662
1976	687,606	349,927	87,910	182,343	43,597	0.51	27,133
1977	755,414	406,660	116,083	226,031	53,957	0.54	24,935
1978	830,024	490,984	137,309	252,350	65,193	0.59	29,844
1979	873,508	562,581	160,052	262,337	78,669	0.64	23,628
1980	913,733	662,482	183,987	269,627	95,556	0.73	50,809
1981	967,706	760,356	212,821	287,170	111,963	0.79	65,586
1982	1,019,501	841,569	226,728	285,784	116,058	0.83	75,472
1983	1,076,432	920,989	262,138	327,409	143,635	0.86	79,697
1984	1,138,353	988,070	282,599	346,643	148,079	0.87	102,569
1985	1,191,255	1,056,496	286,999	333,644	160,570	0.89	106,333
1986	1,257,177	1,133,397	292,193	331,353	169,834	0.90	127,242
1987	1,376,847	1,299,913	359,269	392,408	202,364	0.94	114,509
1988	1,559,804	1,559,804	478,534	478,534	258,231	1.00	102,015
1989	1,749,952	1,856,992	642,876	586,318	328,248	1.06	111,058
1990	1,945,372	2,183,545	881,764	759,870	411,746	1.12	186,563
1991	2,111,862	2,506,635	1,043,552	856,227	462,608	1.19	246,992
1992	2,282,572	2,830,914	1,111,283	913,052	511,317	1.24	300,316
1993	2,470,908	3,165,222	1,252,920	997,746	574,932	1.28	349,358
1994	2,692,973	3,629,341	1,450,219	1,111,146	683,141	1.35	364,886
1995	2,941,736	4,186,212	1,719,120	1,236,094	776,681	1.42	403,188
1996	3,115,338	4,611,041	1,892,923	1,323,009	853,201	1.48	530,940
1997	3,072,615	4,732,610	1,598,633	1,051,255	847,696	1.54	622,028
1998	2,749,684	4,626,447	1,035,447	585,301	717,779	1.68	750,723
1999	2,871,980	4,637,079	965,899	566,413	713,079	1.61	728,502
2000	3,008,401	4,922,731	1,081,420	597,442	745,138	1.64	675,452
2001	3,073,601	5,133,502	1,181,315	604,215	775,802	1.67	718,347
2002	3,237,042	5,450,643	1,243,188	643,775	876,901	1.68	726,221
2003	3,468,166	5,917,368	1,424,194	721,400	1,012,588	1.71	807,220
2004	3,685,944	6,489,847	1,681,797	816,336	1,109,422	1.76	864,399
2005	3,851,295	7,087,660	2,053,157	906,546	1,241,235	1.84	863,723
2006	4,052,006	7,830,329	2,208,035	937,163	1,388,728	1.93	973,412

ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง (ต่อ)

ปี	S_HH	S_CORP	S_SE	DEP_CH	DEP_OLD	HEALTH_GC	INC_PROP	INC_UNIN
1970	12,947	1,966	1,205			638	13,773	76,321
1971	15,409	1,750	1,220			768	14,596	76,762
1972	15,080	2,617	1,544			823	15,981	83,687
1973	26,937	5,368	2,169			952	20,159	113,059
1974	29,598	6,696	2,558			1,190	24,038	141,399
1975	26,094	6,404	1,701	0.072	0.425	1,566	26,018	151,944
1976	32,859	8,465	1,471	0.074	0.417	2,346	29,705	171,219
1977	40,925	8,768	2,261	0.076	0.409	2,692	33,732	197,423
1978	61,479	10,627	3,008	0.078	0.401	3,160	37,921	238,705
1979	60,253	13,542	2,545	0.081	0.394	3,890	44,321	257,058
1980	75,256	13,456	901	0.083	0.386	4,551	59,559	287,108
1981	79,235	14,724	2,003	0.085	0.378	5,467	73,883	316,092
1982	113,011	13,317	2,731	0.085	0.372	6,877	88,078	342,127
1983	96,102	16,793	7,393	0.084	0.365	8,164	100,544	350,968
1984	105,974	16,717	11,583	0.084	0.358	8,880	119,148	362,836
1985	124,809	15,595	14,455	0.083	0.352	10,118	134,008	381,976
1986	134,729	17,980	15,420	0.083	0.346	10,324	135,094	412,472
1987	161,224	31,815	18,530	0.084	0.335	10,933	132,953	492,888
1988	211,138	44,262	25,328	0.085	0.325	11,868	150,216	590,666
1989	267,435	61,870	33,730	0.086	0.318	13,847	191,237	693,943
1990	213,168	92,357	41,915	0.087	0.311	15,517	243,535	723,358
1991	255,434	102,025	42,931	0.090	0.304	17,480	305,732	772,002
1992	267,160	138,503	45,544	0.093	0.296	21,985	316,535	827,599
1993	279,743	170,026	53,378	0.099	0.288	28,607	337,248	849,692
1994	256,008	247,068	62,192	0.105	0.280	32,197	358,738	925,606
1995	318,094	257,653	68,384	0.109	0.274	40,149	483,060	967,232
1996	277,950	252,262	64,802	0.114	0.268	44,343	475,782	1,065,086
1997	296,993	137,820	87,685	0.116	0.266	53,280	488,060	1,108,973
1998	470,295	111,318	-20,404	0.119	0.265	59,666	505,552	1,166,189
1999	420,265	90,577	43,159	0.123	0.255	60,752	300,701	1,342,791
2000	367,833	250,395	61,207	0.130	0.248	63,646	256,066	1,401,120
2001	274,737	211,480	102,704	0.134	0.245	69,963	233,654	1,441,558
2002	214,526	170,693	168,186	0.126	0.245	68,581	231,019	1,494,876
2003	249,996	161,979	141,401	0.134	0.239	63,404	240,884	1,657,843
2004	319,531	189,337	148,000	0.142	0.233	69,763	220,416	1,912,299
2005	344,517	199,529	132,697	0.146	0.231	93,492	233,780	2,089,957
2006	446,487	252,947	169,168	0.150	0.230	101,120	287,536	2,312,942

ตารางผ 4.2 ข้อมูลของตัวแปรในแบบจำลอง (ต่อ)

ปี	I_Deflat	YD	GC_implied	K_Gross	CPI_02	PPI
1970	0.26	116,648	16,260	842,527	16.1	18.2
1971	0.27	120,817	18,102	900,873	16.2	18.3
1972	0.29	133,260	19,191	965,758	17.0	19.7
1973	0.34	176,689	22,858	1,038,204	19.6	24.2
1974	0.45	220,562	26,329	1,117,228	24.4	31.2
1975	0.48	238,621	31,127	1,205,880	25.7	32.3
1976	0.48	272,265	39,095	1,310,643	26.7	33.6
1977	0.51	314,934	44,457	1,436,477	28.8	36.2
1978	0.54	379,403	55,625	1,575,557	31.1	38.9
1979	0.61	427,739	68,332	1,731,860	34.1	43.3
1980	0.68	512,998	85,025	1,907,610	40.9	52.0
1981	0.74	580,449	102,789	2,205,693	46.0	57.0
1982	0.79	653,477	119,442	2,472,126	48.4	57.5
1983	0.80	702,164	133,569	2,680,823	50.3	58.7
1984	0.82	743,270	142,376	2,904,204	50.7	56.8
1985	0.86	792,092	163,890	3,240,196	51.9	56.8
1986	0.88	839,471	165,084	3,499,523	52.9	56.6
1987	0.92	952,403	172,960	3,836,216	54.2	60.0
1988	1.00	1,109,459	172,858	4,519,636	56.3	64.9
1989	1.10	1,315,000	215,400	5,404,724	59.3	67.8
1990	1.16	1,470,730	229,068	6,504,493	62.8	70.2
1991	1.22	1,664,057	228,463	7,725,670	66.4	75.0
1992	1.22	1,858,323	289,026	8,714,388	69.2	75.1
1993	1.26	2,048,526	319,686	10,039,696	71.5	74.8
1994	1.31	2,277,684	353,803	11,619,758	75.1	77.8
1995	1.39	2,605,500	398,033	13,649,337	79.4	84.2
1996	1.43	2,841,540	421,797	15,646,826	84.1	85.7
1997	1.52	2,975,625	436,873	17,756,565	88.8	90.1
1998	1.77	3,043,451	488,058	21,395,448	96.0	101.0
1999	1.71	3,067,435	573,286	21,140,534	96.2	96.3
2000	1.81	3,179,750	604,838	22,719,906	97.8	100.0
2001	1.96	3,265,480	621,645	24,676,913	99.4	102.5
2002	1.93	3,385,022	656,848	25,220,173	100.0	104.2
2003	1.97	3,691,646	698,434	26,555,411	101.8	108.4
2004	2.06	4,090,863	781,970	28,539,466	104.6	115.7
2005	2.26	4,466,413	867,065	31,700,091	109.3	126.3
2006	2.36	4,912,543	916,499	34,210,429	114.4	135.2

บทที่ 5

การออมในระดับบุคคลและครัวเรือน

การศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการออมมักเป็นการศึกษาว่ารูปแบบการออมเป็นไปตาม Life Cycle Hypothesis (LCH) และการมี Social Security หรือการประกันสังคม ได้ทำให้ครัวเรือนออม น้อยลงหรือไม่ การศึกษาในประเด็นแรกค่อนข้างมีความเห็นตรงกันว่ารูปแบบการออมของครัวเรือน มีลักษณะเป็นขามคว่ำตาม LCH กล่าวคือ คนที่อยู่ในกลุ่มอายุน้อยๆ หรือสูงอายุจะมีการออมต่ำกว่า คนที่อยู่ในวัยทำงาน ดังเช่น การศึกษาของ Attanasio and Paiella (2001) และ Banks and Roh Wedder (2001) โดยที่กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นประชากรมีระดับการออมและอัตราการ ออมสูงที่สุดในช่วงอายุ 40 ปีปลายๆ

การศึกษาในประเด็นของผลกระทบของประกันสังคมต่อการออมได้รับการจัดประเด็นจาก Feldstein (1974) โดยพบว่า การมีหลักประกันทางสังคมทำให้คนในสหรัฐอเมริกาลดการออมของ ตนเองลง การที่รัฐเข้ามาดูแลประชากรในยามเจ็บป่วย ทุพพลภาพหรือชราภาพ ทำให้คนไม่ จำเป็นต้องออมมากเพื่อไว้ใช้ในยามฉุกเฉิน เพราะเหตุการณ์ฉุกเฉินใดๆ ได้มีตาข่ายของภาครัฐ รองรับไว้แล้ว อย่างไรก็ตาม การศึกษาหลายชิ้นที่เห็นตรงข้ามกับ Feldstein (1974) เช่น Koskela and Viven (1983) และ Barro and MacDonald (1979) งานวิจัยเหล่านี้พบว่าหลักประกันทาง สังคมไม่มีผลต่อการออมของครัวเรือน

งานวิจัยเกี่ยวกับการออมภาคครัวเรือนที่ทบทวนโดย Sussangkarn (1989) พบว่า

- รายได้ถาวรและรายได้สัมบูรณ์มีผลในการเพิ่มการออม
- Marginal Propensity to Save (MPS) ของรายได้ที่ไม่ประจำสูงกว่ากรณีรายได้ประจำ
- การออมจากรายได้ที่มาจากราคาจ้างเป็นสัดส่วนต่ำกว่าจากรายได้ที่ไม่ใช่ค่าจ้าง
- เกษตรกรที่เป็นเจ้าของกิจการเกษตรมักมีการออมสูง
- เกษตรกรที่มีที่ดินมี MPS สูงกว่าเกษตรกรที่เป็นลูกจ้าง
- ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นข้าราชการมีการออมต่ำ
- LCH และผลของอัตราดอกเบี้ยต่อการออมไม่ชัดเจน
- รายจ่ายก้อนโต เช่น การซื้อสินค้าคงทน ค่าใช้จ่ายรักษาพยาบาล มีผลทางลบต่อการออม
- ครัวเรือนขนาดใหญ่มีการออมต่ำ
- ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาสูงมีการออมต่ำ

การศึกษาของกอบศักดิ์ ภูตระกูล และคณะ (2548) พบว่า การออมของครัวเรือนขึ้นอยู่กับ รายได้ การเข้าถึงสถาบันการออมและเงินทุน หลักประกันสุขภาพ อาชีพ การเป็นเจ้าของบ้านที่อยู่อาศัย และการศึกษา การที่รัฐมีระบบคุ้มครองทางสังคมที่ดี การที่สังคมมีสัดส่วนของภาคเกษตร ลดลง และการลดลงของความผันผวนของรายได้ ทำให้การออมของครัวเรือนในประเทศไทยลดลง อย่างไรก็ตาม สาเหตุหลักของการออมลดลงนั้นมาจากการบริโภคที่เพิ่มขึ้นอย่างรุนแรง (consumption boom)

Paxson (1993) ได้ศึกษาการบริโภคและการออมของครัวเรือนในประเทศไทย โดยต้องการดูว่าการบริโภคและการออมที่เป็นฤดูกาลนั้นสาเหตุมาจากปัจจัยใด การศึกษานี้พบว่า ความผันผวนของรายได้ตามฤดูกาลไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้การบริโภคและการออมของครัวเรือนไทยผันผวนตามฤดูกาล แต่ปัจจัยที่มีผลกระทบกลับเป็นการผันผวนของราคาและรสนิยมการบริโภคตามฤดูกาลของคนไทยนั่นเอง

การศึกษาการออมของครัวเรือนในประเทศไทยมักใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (SES) โดยกำหนดให้การออมของครัวเรือนได้มาจากรายได้ของครัวเรือนลบด้วยค่าใช้จ่ายของครัวเรือน วิธีการคำนวณการออมแบบนี้ (residual method) มักได้การออมที่ต่ำเพราะครัวเรือนมักรายงานรายได้ต่ำ และการใช้จ่ายของครัวเรือนยังอาจมีสินค้าที่มีลักษณะเพื่อการออมรวมอยู่ได้ เช่น การซื้อสินทรัพย์ถาวร ข้อมูลที่น่าจะดีที่สุดต่อการศึกษาคือ ต้องการมีทั้งการออมที่เป็น flow และมีมูลค่าของสินทรัพย์ที่เป็น stock ซึ่งข้อมูลทั้งสองส่วนนี้ถูกรวบรวมอยู่ในการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ (PANEL) ปี 2548-2550 ที่จะใช้ในการศึกษานี้

ในบทนี้จะนำเสนอพฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนไทยในปี 2548-2550 และศึกษาว่าปัจจัยใดที่กำหนดการออมของครัวเรือน ครัวเรือนที่มีการออมต่ำจะอยู่ในภาวะเสี่ยงต่อความยากลำบากมีลักษณะอย่างไร โดยผลของการศึกษาจะนำไปประยุกต์เพื่อพัฒนาเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายต่อไป

5.1 การออมและหนี้สินของครัวเรือนในรูปแบบต่าง ๆ

ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการออมรายปี ได้จากการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (PANEL) ซึ่งการสำรวจชุดนี้เหมาะสำหรับการศึกษาการออมของครัวเรือนไทยมากกว่า ข้อมูลการสำรวจ SES ด้วยเหตุผล 2 ประการ นั่นคือ ประการแรก ข้อมูลชุดนี้มีการสำรวจข้อมูลซ้ำครัวเรือนเดิม ทำให้มีข้อมูลต่างๆ ของครัวเรือนทั้งในปี 2548 จนถึงปี 2550 จึงทำให้สามารถศึกษาการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของครัวเรือนได้ ประการที่สอง การสำรวจนี้มีข้อมูลเกี่ยวกับการออม จึงทำให้สามารถศึกษาลักษณะการออมของครัวเรือนได้อย่างชัดเจน

ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ในปี 2548 มีครัวเรือนตัวอย่างทั่วประเทศทั้งสิ้น 6,000 ครัวเรือน เป็นครัวเรือนที่ถูกสำรวจซ้ำในปี 2549 จำนวน 5,774 ครัวเรือน และเป็นครัวเรือนที่หายไปในการสำรวจปี 2549 เพียง 227 ครัวเรือน นอกจากนี้ในปี 2549 มีการสำรวจครัวเรือนใหม่ที่ขยายออกจากครัวเรือนตั้งต้นในปี 2548 เพิ่มเติมอีก 253 ครัวเรือน รวมแล้วในปี 2549 มีจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 6,026 ครัวเรือน สำหรับปี 2550 เหลือครัวเรือนที่ถูกสำรวจซ้ำตั้งแต่ ปี 2548 จำนวน 5,586 ครัวเรือน และมีครัวเรือนใหม่ที่แยกจากครัวเรือนตั้งต้น 377 ครัวเรือน มีครัวเรือนหายไปจำนวน 414 ครัวเรือน รวมในปี 2550 มีจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้น 5,963 ครัวเรือน (ตารางที่ 4.1)

ตารางที่ 5.1 จำนวนครัวเรือนตัวอย่างของการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548 - 2550

	2548	2549	2550
ครัวเรือนตัวอย่าง	6,000	6,026	5,963
ครัวเรือนที่สำรวจซ้ำ		5,774	5,586
ครัวเรือนที่หายไป		226	414
ครัวเรือนใหม่		252	377

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ข้อมูลจากการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ชี้ให้เห็นว่า ในปี 2548 ประชากรไทยที่มีการออมเงินจะออมเงินเฉลี่ยเดือนละ 2,829 บาท เมื่อเปรียบเทียบรายได้ระหว่างบุคคลที่มีการออมเงินและไม่จะมีพบว่า บุคคลที่มีการออมเงินจะมีระดับรายได้เฉลี่ยสูงกว่าถึง 3 เท่า (ตารางที่ 5.2) โดยบุคคลที่มีการออมเงินจะมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 11,672 บาท ส่วนบุคคลที่ไม่มีการออมเงินจะมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 4,107 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า บุคคลที่มีเงินออม (ซึ่งเป็นบุคคลที่มีรายได้สูงกว่า) จะมีหนี้สินคงเหลือสูงกว่าบุคคลที่ไม่มีเงินออม (ซึ่งมีรายได้ต่ำกว่า) อีกด้วย โดยผู้ที่มีเงินออมจะมีหนี้สินคงเหลือเฉลี่ย 105,524 บาท ส่วนผู้ที่ไม่มีเงินออมจะมีหนี้สินคงเหลือเฉลี่ย 25,712 บาท ประชากรในเขตกรุงเทพและปริมณฑลมีรายได้และการออมสูงที่สุดในขณะที่ประชากรในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้และการออมต่ำพอ ๆ กัน

ในปี 2549 ประชากรไทยที่มีการออมเงินมีระดับรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นเป็นเดือนละ 12,696 บาท แต่กลับมีการออมเงินลดลงเหลือเพียง 2,615 บาท (ตารางที่ 5.3) ทั้งนี้จะเป็นผลมาจากการที่ประชากรไทยที่มีการออมเงินมีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเพิ่มมากขึ้น โดยในปี 2549 ประชากรไทยที่มีการออมมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเฉลี่ยเดือนละ 6,524 บาท เพิ่มขึ้นจากปี 2548 ประมาณเดือนละ 554 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า ภาพรวมหนี้สินคงเหลือของประชากรที่มีเงินออมในปี 2549 ยังลดลงจากปี 2548 เหลือ 104,612 บาท โดยประชากรที่มีเงินออมในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้มีหนี้สินคงเหลือเพิ่มขึ้น ในขณะที่ประชากรที่มีเงินออมในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง และภาคกลางมีหนี้สินคงเหลือลดลง

ปี 2550 ประชากรไทยที่มีการออมเงินมีระดับรายได้เฉลี่ยลดลงจากปี 2549 เหลือเดือนละ 11,946 บาท แต่กลับมีการออมเงินเพิ่มขึ้นเป็น 3,114 บาท (ตารางที่ 5.4) แม้ว่าผู้ที่มีการออมเงินจะมีการใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเพิ่มขึ้นด้วยเช่นกัน โดยในปี 2550 ประชากรไทยที่มีการออมมีค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภคเฉลี่ยเดือนละ 6,870 บาท นอกจากนี้ยังพบว่า ภาพรวมหนี้สินคงเหลือของประชากรที่มีเงินออมในปี 2550 ยังลดลงจากปี 2549 เหลือ 98,441 บาท โดยประชากรที่มีเงินออมในทุกภูมิภาค (ยกเว้นภาคเหนือ) มีหนี้สินคงเหลือลดลง

ตารางที่ 5.2 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2548

	กทม. และ ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียง เหนือ	ใต้	รวม
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	23,765	10,465	7,575	7,479	9,938	11,672
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	10,011	6,201	4,354	4,260	5,575	5,970
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	5,579	2,811	1,624	1,841	2,601	2,829
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	143,689	125,943	89,702	87,546	83,586	105,524
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ไม่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	7,601	4,456	2,917	2,814	3,980	4,107
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	4,028	2,337	1,664	1,580	2,319	2,246
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	0	0	0	0	0	0
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	40,918	22,779	22,920	20,562	28,525	25,712

หมายเหตุ: กรุงเทพฯและใกล้เคียง หมายถึง กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.3 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2549

	กทม. และ ปริม ณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียง เหนือ	ใต้	รวม
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	23,469	12,745	9,770	8,122	12,068	12,696
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	11,397	6,787	5,189	4,186	6,498	6,524
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	4,702	2,074	1,877	2,167	2,526	2,615
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	135,63	99,711	103,423	95,164	91,522	104,612
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ไม่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	6,505	4,936	2,825	2,328	4,418	3,951
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	4,187	2,960	1,670	1,541	2,461	2,439
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	0	0	0	0	0	0
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	33,983	23,019	18,497	14,962	26,871	21,999

หมายเหตุ: กรุงเทพฯและใกล้เคียง หมายถึง กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 25489
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.4 การออมและหนี้สินของประชากรไทย อายุ 15 ปีขึ้นไป ปี 2550

	กทม. และ ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	รวม
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	23,465	11,527	9,389	7,505	10,910	11,946
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	12,500	7,061	5,572	4,252	6,764	6,870
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	6,005	2,912	2,146	2,357	2,775	3,114
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	124,623	77,605	108,003	92,419	91,402	98,441
ประชากรไทยอายุ 15 ปีขึ้นไปที่ไม่มีเงินออม						
รายได้เฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	6,819	5,002	3,102	2,825	5,028	4,315
ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	5,055	3,088	1,931	1,765	2,665	2,783
เงินออมเฉลี่ยของบุคคล (บาท/เดือน)	0	0	0	0	0	0
หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคล (บาท)	35,970	24,601	20,826	20,216	25,209	24,703

หมายเหตุ: กรุงเทพฯและใกล้เคียง หมายถึง กรุงเทพฯ นนทบุรี ปทุมธานี และสมุทรปราการ

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2550
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาพฤติกรรมการออมของครัวเรือนไทยระหว่างปี (ตารางที่ 5.5) จะพบว่า ประเทศไทยมีครัวเรือนเพียงร้อยละ 41.2 เท่านั้นที่มีความสามารถในการออมได้อย่างสม่ำเสมอ คือ มีการออมเงินทั้ง 3 ปี (2548-2550) ยังมีครัวเรือนไทยประมาณร้อยละ 47.2 ที่ประสบกับความเสี่ยและความผันผวนของความสามารถในการออม ทำให้สามารถมีเงินออมได้เพียงบางปีเท่านั้น และอีกร้อยละ 11.6 ของครัวเรือนไทยยังประสบปัญหาการขาดความสามารถในการออมเงิน ทำให้ไม่สามารถออมเงินได้ในทั้ง 3 ปี หรืออาจกล่าวได้ว่าปัจจุบันยังมีครัวเรือนไทยอีกประมาณครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 58.8) ที่ต้องการความช่วยเหลือด้านการออมจากภาครัฐ

ตารางที่ 5.5 พฤติกรรมการออมของครัวเรือนไทยระหว่างปี 2548-2550

		สัดส่วนครัวเรือนที่มีการออมปี 2549-2550			
		ไม่มีการออม	ออมบางปี	ออมทุกปี	รวม
สัดส่วนครัวเรือนที่มี การออมปี 2548	ไม่มีการออม	11.6	26.6	-	38.2
	มีการออม	-	20.5	41.2	61.8
	รวม	11.6	47.2	41.2	100.0

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-50
สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากข้อมูลในตารางที่ 5.6 ชี้ให้เห็นว่า ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปมีโอกาที่จะออมเงินสูงกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนที่จบการศึกษาในระดับที่ต่ำกว่า โดยครัวเรือนที่ไม่มีการออมประมาณร้อยละ 88-89 (ในช่วงปี 2548-2550) มี

หัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและต่ำกว่า ในขณะที่ครัวเรือนที่มีการออมมีหัวหน้าครัวเรือนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและต่ำกว่าเพียงร้อยละ 75-78 เท่านั้น (ในช่วงปี 2548-2550) นอกจากนี้ยังพบว่าครัวเรือนที่ไม่มีการออมยังมีสัดส่วนที่หัวหน้าครัวเรือนมีสถานภาพสมรสอื่นๆ เช่น ม่าย หย่าร้าง แยกกันอยู่ ค่อนข้างสูงประมาณร้อยละ 25 (ร้อยละ 24.1 ในปี 2548 ร้อยละ 25.8 ในปี 2549 และร้อยละ 25.9 ในปี 2550)

ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานเป็นลูกจ้างรัฐบาล หรือลูกจ้างรัฐวิสาหกิจมีโอกาสที่จะออมเงินค่อนข้างสูง (ร้อยละ 10.8 ในปี 2548 ร้อยละ 10.2 ในปี 2549 และร้อยละ 9.4 ในปี 2550) ทั้งนี้อาจเพราะครัวเรือนเหล่านี้มักมีความใกล้ชิดกับระบบการออม เช่น กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เป็นต้น ในขณะที่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานเป็นลูกจ้างเอกชนมีโอกาสที่จะออมเงินค่อนข้างต่ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนทำงานรับจ้างทั่วไปและกรรมกร

นอกจากนี้ ลักษณะของสมาชิกในครัวเรือนยังมีผลกระทบต่อการออมของครัวเรือนด้วย เช่น ครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้พิการ สมาชิกว่างงานและครัวเรือนที่มีผู้สูงอายุ มีโอกาสที่จะออมเงินค่อนข้างต่ำ ส่วนครัวเรือนที่มีเด็กเป็นสมาชิกยังเห็นผลกระทบต่อการออมไม่แน่ชัด

รูปที่ 5.1 ถึง รูปที่ 5.6 แสดงรายได้ต่อเดือน ค่าใช้จ่ายต่อเดือน การออมต่อเดือน และหนี้สินคงเหลือ จำแนกตามช่วงอายุของบุคคล (age cohort) ในปี 2548-2550 เพื่อพิสูจน์เกี่ยวกับ Life Cycle Hypothesis โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้แบ่งช่วงอายุของบุคคลออกเป็น 13 ช่วง ตามอายุในปี 2549 ดังนี้คือ 1) 15-19 ปี 2) 20-24 ปี 3) 25-29 ปี 4) 30-34 ปี 5) 35-39 ปี 6) 40-44 ปี 7) 45-49 ปี 8) 50-54 ปี 9) 55-59 ปี 10) 60-64 ปี 11) 65-69 ปี 12) 70-74 ปี และ 13) 75 ปีขึ้นไป พบว่า รายได้และค่าใช้จ่ายของบุคคลมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงอายุ 15-39 ปี (ช่วงอายุที่ 1-5) โดยระดับรายได้และค่าใช้จ่ายของบุคคลจะสูงสุดในช่วงอายุ 35-39 ปี (ช่วงอายุที่ 5) หลังจากนั้นรายได้และค่าใช้จ่ายของบุคคลจะค่อยๆ ลดลงจนเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ (ช่วงอายุที่ 10 เป็นต้นไป) จะพบว่ารายได้และค่าใช้จ่ายของบุคคลจะลดลงอย่างรวดเร็ว

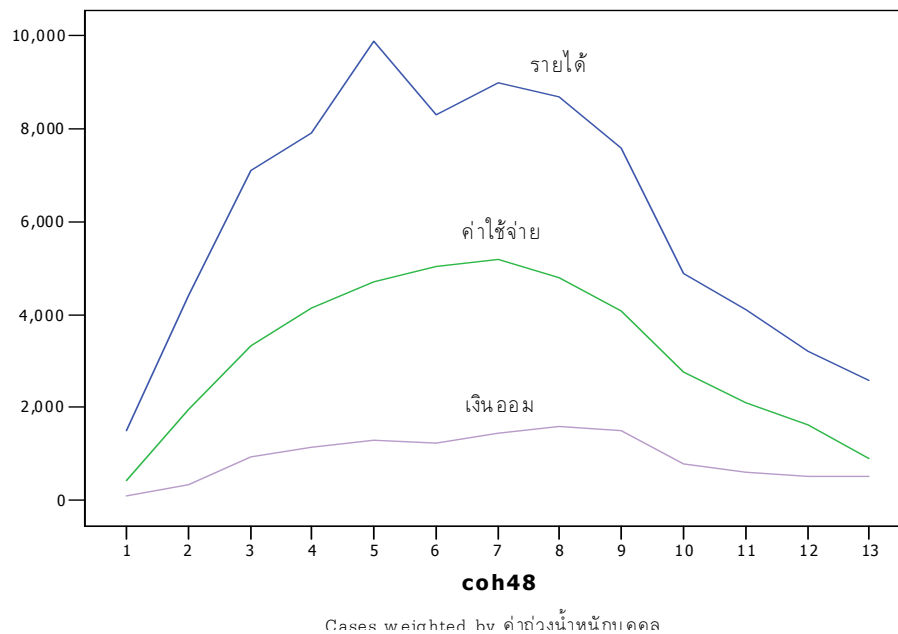
แม้ว่าหลังช่วงอายุ 35-39 ปีบุคคลจะมีรายได้ลดลง แต่ในช่วงอายุดังกล่าวกลับเป็นช่วงที่เริ่มมีการออมเงินเพิ่มสูงขึ้นและมีหนี้สินเพิ่มสูงขึ้นด้วยเช่นกัน บุคคลจะออมเงินในจำนวนเพิ่มมากขึ้นไปพร้อมกับการเพิ่มหนี้สินจนสูงสุดในช่วงอายุ 45-54 ปี (ช่วงอายุที่ 7-8) หลังจากนั้นการออมเงินของบุคคลจะเริ่มลดลง หนี้สินคงเหลือของบุคคลจะค่อยๆ ลดลงเรื่อยๆ จะเห็นว่าการออมของครัวเรือนไทยเป็นไปตาม LCH ถึงแม้ว่ากราฟรูปขามคว่ำจะไม่ใช่เส้นเรียบโค้งนัก

ตารางที่ 5.6 ลักษณะของครัวเรือนที่มีการออมในปี 2548-2550

	ปี 2548		ปี 2549		ปี 2550	
	ไม่มีการ	มีการออม	ไม่มีการ	มีการออม	ไม่มีการ	มีการออม
ลักษณะของหัวหน้าครัวเรือน						
ระดับการศึกษา						
ต่ำกว่าประถมศึกษา	10.7	5.8	36.0	32.5	37.3	32.2
ประถมศึกษา	68.6	59.6	45.0	36.6	44.2	37.9
มัธยมต้น	8.8	9.6	8.2	8.9	7.4	8.4
มัธยมปลาย	5.5	8.3	4.9	6.7	4.3	7.6
ปวช. ปวส. ปวท.	4.3	6.5	3.4	5.9	4.2	4.8
ปริญญาตรีขึ้นไป	2.2	10.2	2.5	9.5	2.6	9.1
สถานภาพสมรส						
โสด	6.4	6.6	6.8	5.2	6.7	5.3
สมรส	72.0	76.4	72.5	76.8	67.4	74.2
อื่นๆ	24.1	18.0	25.8	19.8	25.9	20.4
สถานภาพการทำงาน						
ไม่ได้ทำงาน	21.9	16.8	24.6	17.9	23.5	18.2
นายจ้าง	7.3	10.8	4.0	7.9	3.2	5.9
ทำธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง	34.9	33.6	38.6	38.7	37.9	40.7
ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับ	2.6	2.4	3.1	2.9	4.4	4.0
ลูกจ้างรัฐบาล	3.1	10.8	3.1	10.2	3.5	9.4
ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	0.4	1.4	0.3	1.2	0.5	1.3
ลูกจ้างเอกชน	32.2	24.9	31.2	22.6	26.8	20.1
การรวมกลุ่ม	0.2	0.3	0.1	0.4	0.2	0.3
ลักษณะของสมาชิกในครอบครัว						
มีผู้พิการ	4.4	3.6	5.3	3.2	7.3	5.0
มีผู้ว่างงาน	13.7	9.5	10.9	7.3	10.9	7.3
มีเด็ก (อายุต่ำกว่า 16)	59.5	56.7	54.7	56.9	53.9	56.0
มีผู้สูงอายุ	36.7	29.9	37.0	33.5	38.2	34.2

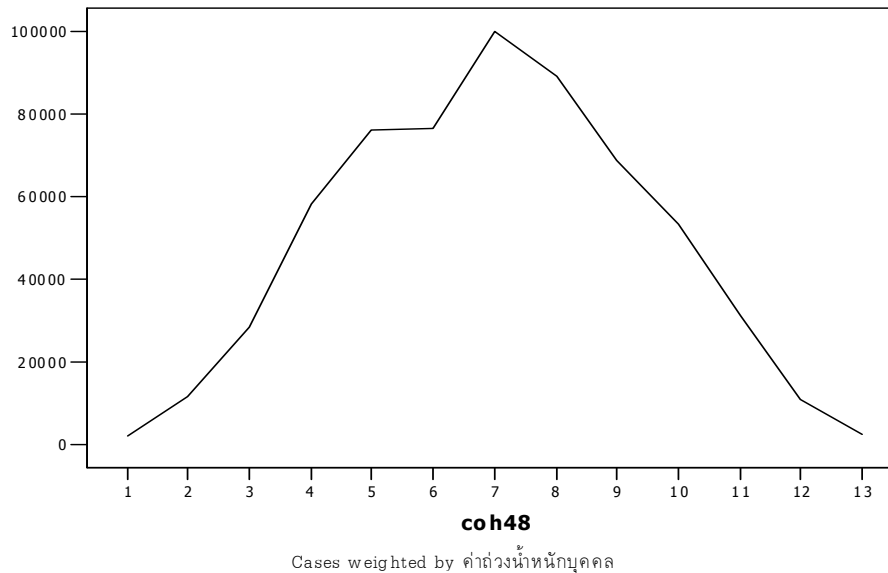
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.1 รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2548

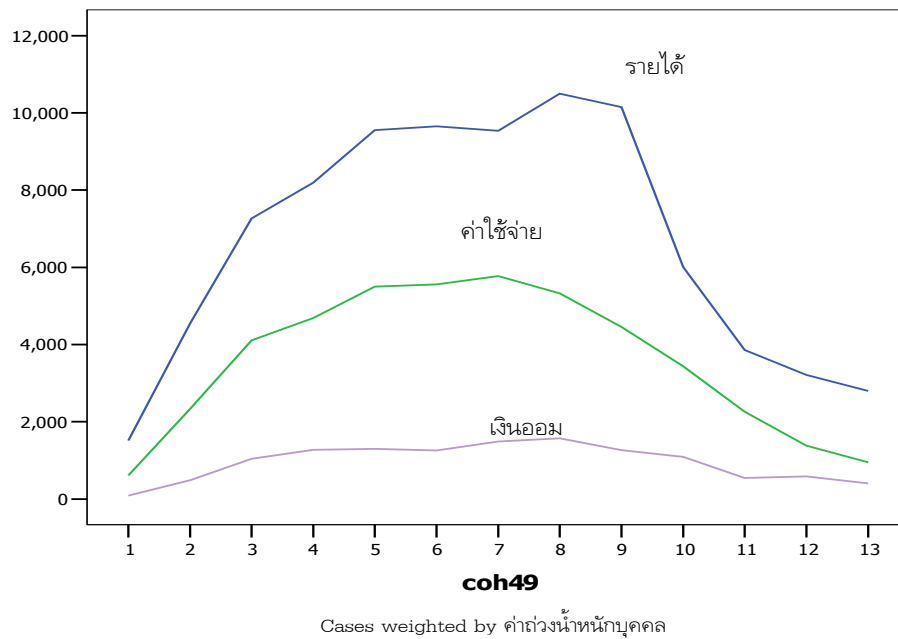
ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.2 หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2548

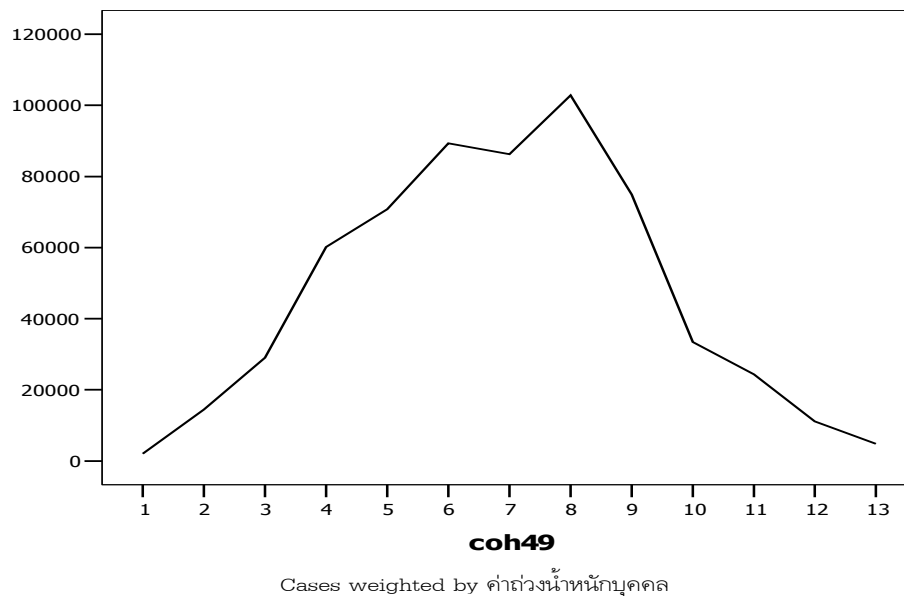
ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.3 รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2549

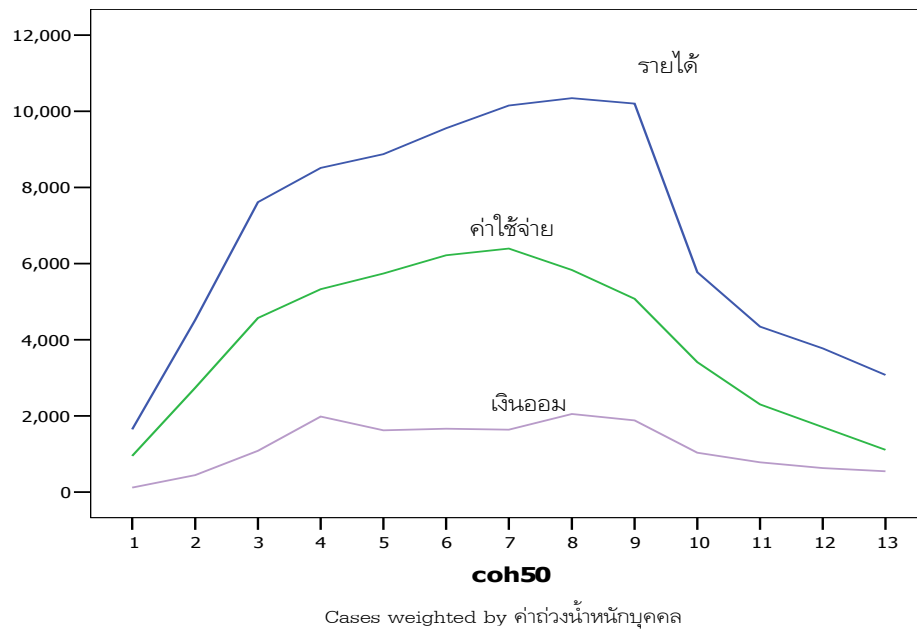
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.4 หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคลปี 2549

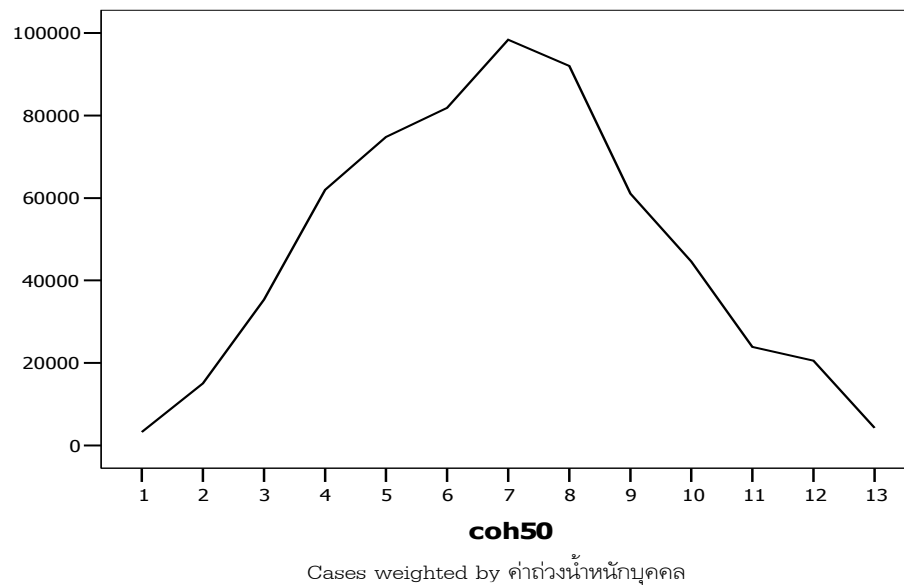
ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.5 รายได้ ค่าใช้จ่าย และการออมเฉลี่ยต่อเดือนของบุคคลปี 2550

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

รูปที่ 5.6 หนี้สินคงเหลือเฉลี่ยของบุคคลปี 2550

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.7- 5.9 แสดงวิธีการออมของประชากรไทยในปี 2548-2550 ตามลำดับพบว่า การออมเงินหลักของประชากรไทยยังคงเป็นการออมผ่านการฝากธนาคาร/สถาบันการเงิน/สหกรณ์ออมทรัพย์ ควบคู่ไปกับการเก็บไว้/ถือเป็นเงินสด วิธีการออมที่ใช้กันน้อยที่สุดคือ การซื้อพันธบัตร/หุ้น/กองทุนรวมของเอกชน สำหรับประชากรในเขตกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงมีวิธีการออมเงินโดยการซื้อสินทรัพย์ถาวรและซื้อประกันชีวิตและสูงกว่าประชากรในภาคอื่นๆ ประชากรในภาคใต้มีวิธีการออมเงินรองโดยการเล่นแชร์สูงกว่าประชากรในภาคอื่นๆ

ในปี 2549 และ 2550 ครั้วเรือนในแทบทุกภาคของประเทศออมเงินโดยการฝากธนาคาร/สถาบันการเงิน/สหกรณ์ออมทรัพย์มากขึ้น ยกเว้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือกับภาคใต้ที่ถือเงินสดมากขึ้น วิธีการออมที่เริ่มมีบทบาทน้อยลง ได้แก่ การออมกับบริษัทประกันชีวิต

ตารางที่ 5.7 วิธีการออมของครัวเรือน ปี 2548

	ภาค					รวม
	กรุงเทพฯ	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	
ธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์	58.2	51.2	34.1	41.2	54.6	46.4
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม รัฐบาล	0.5	2.3	4.6	1.6	0.9	2.1
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม เอกชน	0.0	0.7	3.1	0.6	0.5	1.0
ประกันชีวิต	8.4	8.8	4.0	4.2	3.2	5.6
ซื้อสินทรัพย์ถาวร	17.1	10.4	5.8	10.9	7.6	10.5
เล่นแชร์	1.0	3.6	0.3	0.1	4.5	1.5
เก็บเป็นเงินสด	14.4	17.9	31.4	27.0	25.1	23.7
อื่นๆ	0.4	5.1	16.8	14.3	3.6	9.2
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.8 วิธีการออมของครัวเรือน ปี 2549

	ภาค					รวม
	กรุงเทพฯ	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	
ธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์	64.3	52.8	50.0	40.7	51.7	49.9
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม รัฐบาล	1.4	1.1	2.7	3.0	2.4	2.3
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม เอกชน	0.1	1.3	0.6	0.1	0.4	0.4
ประกันชีวิต	4.4	3.0	5.5	2.0	1.8	3.2
ซื้อสินทรัพย์ถาวร	15.4	4.6	2.0	5.6	5.3	6.2
เล่นแชร์	2.4	2.0	0.3	0.5	4.3	1.6
เก็บเป็นเงินสด	10.0	26.2	26.5	38.7	28.7	28.1
อื่นๆ	2.0	9.0	12.5	9.5	5.4	8.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.9 วิธีการออมของครัวเรือน ปี 2550

	ภาค					รวม
	กรุงเทพฯ	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	
ธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์	69.3	52.7	47.2	39.7	50.6	49.5
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม รัฐบาล	0	1	1.8	1.5	1.6	1.3
พันธบัตร หุ้น กองทุนรวม เอกชน	0.2	0	2.1	1.6	0.2	1
ประกันชีวิต	5.9	2.9	2.8	1.7	1.5	2.7
ซื้อสินทรัพย์ถาวร	16.7	12.5	7.7	8.6	14.3	11.1
เล่นแชร์	1.3	0.5	0.1	0.1	4.9	1
เก็บเป็นเงินสด	6.6	26.4	23.8	37.9	24.4	26.1
อื่นๆ	0	4.1	14.4	8.9	2.5	7.2
รวม	100	100	100	100	100	100

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

พฤติกรรมการออมรายปีที่เสนอไว้ข้างต้น แม้จะเป็นข้อมูลจากการสำรวจซ้ำ แต่ก็เป็นการสำรวจซ้ำเพียงสามปี (ปี 2548-2550) เท่านั้น ลักษณะของผู้ออมที่ได้จึงยังอาจไม่สะท้อนความจริง ตัวอย่างเช่น ผู้ไม่มีเงินออมในทั้งสามปีดังกล่าว อาจจะไม่ใช่ว่ามีปัญหาการออมในระยะยาวก็เป็นได้ การไม่ออมหรือออมน้อยอาจเป็นเพราะรายได้ตกต่ำชั่วคราว ปัญหานี้จะเบาบางลงไปหากเรามีข้อมูลการสำรวจซ้ำเป็นเวลายาวนานเพียงพอ เช่น ประมาณ 10 ปีขึ้นไป ซึ่งในขณะนี้ยังไม่มีข้อมูลดังกล่าว

5.2 ครัวเรือนกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม

เพื่อให้สอดคล้องกับผลการศึกษาในระดับมหภาค ซึ่งพบว่า การออมภาคครัวเรือนโดยรวมมีแนวโน้มลดลง ในที่นี้จะใช้การสำรวจในระดับจุลภาพเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายครัวเรือนที่มีส่วนทำให้ภาพรวมของการออมครัวเรือนลดลง โดยเรียกกลุ่มนี้ว่า “กลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม”

ในส่วนนี้จะอธิบายการกำหนดกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มดังกล่าว ตลอดจนปัจจัยที่มีผลกระทบต่อ การออม ตามลำดับ ซึ่งจะช่วยเสริมแนวทางการกำหนดนโยบายของภาครัฐในการส่งเสริมการออมอีกทางหนึ่ง

5.2.1 การกำหนดกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม

กลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม คือกลุ่มที่มีการออมระดับสูง และอาจมีแนวโน้มการออมลดลง โดยครัวเรือนที่มีการออมระดับสูงหมายถึง ครัวเรือนที่มีการออมสูงสุดและมีผลรวมของการออมคิดเป็นร้อยละ 80 ของการออมภาคครัวเรือนทั้งหมด

การประเมินว่าครัวเรือนใดเป็นครัวเรือนที่มีการออมสูง ได้ใช้ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) (SES panel data) มาคำนวณจำนวนเงินออมรวมของครัวเรือน โดยใช้แนวคิด Initial Households ในปี 2548 เป็นนิยามของครัวเรือนใน panel data แล้วจึงนำมาเรียงลำดับ (sorting) ครัวเรือน จากครัวเรือนที่มีเงินออมมากไปหาครัวเรือนที่มีเงินอมน้อย

จากข้อมูลพบว่า ในปี 2548 ถึงปี 2550 มีจำนวนครัวเรือนที่มีการออมสูงสุดและมีผลรวมของการออมคิดเป็นร้อยละ 80 ของการออมภาคครัวเรือนทั้งหมด ดังกล่าว คิดเป็นประมาณร้อยละ 20 ของครัวเรือนนับซ้ำทั้งหมด โดยครัวเรือนที่มีการออมระดับสูงในปี 2548 และ 2549 จะมีเงินออมตั้งแต่ 3,500 และ 3,400 บาทต่อเดือนขึ้นไป ตามลำดับ ส่วนในปี 2550 ครัวเรือนที่มีการออมระดับสูงจะเป็นครัวเรือนที่มีเงินออมตั้งแต่ 4,000 บาทต่อเดือนขึ้นไป จะสังเกตเห็นว่าระดับเงินออมของครัวเรือนที่จัดว่าเป็นครัวเรือนที่มีการออมสูงในปี 2549 จะต่ำกว่าในปี 2548 ทั้งนี้เนื่องจากการออมในภาพรวมของปี 2549 มีระดับลดลงจากปี 2548

5.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มเป้าหมายส่งเสริมการออม

เมื่อพิจารณาลักษณะของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย หรือในกรณีนี้คือครัวเรือนที่มีการออมสูง แต่มีแนวโน้มการออมลดลง (ในปี 2549 หรือ 2550) (ตารางที่ 5.10) จะเห็นว่ามีความแตกต่างกันระหว่างครัวเรือนสองกลุ่มนี้อย่างชัดเจน จากข้อมูลพบว่าครัวเรือนที่ออมสูงส่วนใหญ่ยังเป็นครัวเรือนที่ออมไม่แน่นอน (ออมสูงเพียงปีใดปีหนึ่ง) คิดเป็นร้อยละ 82 ของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย และความแตกต่างระหว่างสองกลุ่มดังกล่าวยังแสดงให้เห็นว่า ความแน่นอนของการออมในระดับสูงมีความเชื่อมโยงกับลักษณะครัวเรือนค่อนข้างมาก ตัวอย่างเช่น ครัวเรือนที่มีการออมสูงไม่แน่นอนนั้นหัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับประถมศึกษา ในขณะที่ครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอน (ทั้งสามปีคือปี 2548-2550) ส่วนใหญ่หัวหน้าครัวเรือนมีการศึกษาระดับปริญญาตรี เช่นเดียวกันเมื่อดูการศึกษาของสมาชิกครัวเรือนที่มีการศึกษาสูงสุด พบว่าในกลุ่มแรก (กลุ่มออมสูงไม่แน่นอน) สัดส่วนผู้จบปริญญาตรีขึ้นไปต่ำกว่ากลุ่มสอง (กลุ่มออมสูงแน่นอน) คือร้อยละ 30 เทียบกับร้อยละ 50 จึงอาจกล่าวได้ว่าการศึกษามีผลทางบวกต่อความแน่นอนและสม่ำเสมอของการออมในระดับสูง

ในประเด็นของการศึกษานี้อาจจะมีผลเกี่ยวเนื่องถึงระดับรายได้ด้วย กล่าวคือการศึกษาที่สูงขึ้นแสดงถึงโอกาสทางรายได้ที่มากขึ้น และเหลือพอที่จะมีการออมที่สูงขึ้นด้วย จากตารางที่ 5.11 จะเห็นว่ารายได้ของครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอนมีระดับรายได้ที่สูงกว่าครัวเรือนที่มีการออมสูงไม่แน่นอน ในขณะที่รายจ่ายของครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอนก็มีระดับที่สูงกว่าเช่นกัน และมีผลต่อเนื่องไปถึงการออมในรูปส่วนต่างของรายได้-รายจ่าย คือการออมของครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอน สูงกว่าครัวเรือนที่มีการออมสูงไม่แน่นอน โดยอัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอน อยู่ที่ระดับร้อยละ 26 ในปี 48 ลดลงในปี 2549 เหลือร้อยละ 21 และปรับขึ้นในปี 2550 เป็นร้อยละ 25 แต่ยังคงต่ำกว่าปี 2548 ในขณะที่อัตราการออมต่อรายได้ของครัวเรือนที่มีการออมสูงไม่แน่นอน อยู่ที่ระดับร้อยละ 23 ในปี 2548 และปรับลดลงเหลือร้อยละ 20 ในปี 2549 และปี 2550

ลักษณะเปรียบเทียบอื่นๆ ที่สำคัญ คือ ครัวเรือนออมสูงแน่นอนมีสัดส่วนอยู่ในเขตเมืองมากกว่าเขตชนบท ในขณะที่ครัวเรือนออมสูงแต่ไม่แน่นอนอยู่ในเขตชนบทมากกว่า แต่สัดส่วนของความแตกต่างก็ไม่มากนัก คืออยู่ในระดับ 40-60% แสดงว่ามีครัวเรือนออมสูงอาศัยอยู่นอกเขตเทศบาลจำนวนไม่น้อย แต่ไม่ได้อยู่ในเขตปกครองใด อาชีพหลักของครัวเรือนออมสูง (ทั้งออมสูงแน่นอนและออมสูงไม่แน่นอน) มักเป็นอาชีพนอกภาคการเกษตรอย่างชัดเจนและเป็นครัวเรือนที่หัวหน้าครอบครัวสมรสแล้วเป็นส่วนใหญ่และมีอายุเฉลี่ยประมาณ 50 ปี ซึ่งน่าจะแสดงถึงความมั่นคงทางการเงินในช่วงอายุนี้ ตามลักษณะ life cycle ที่แสดงในหัวข้อก่อนหน้านี้

ตารางที่ 5.10 ลักษณะของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (มีการออมสูงแต่แนวโน้มการออมลดลง)

ครัวเรือนออมสูง แต่มีการออมลดลง ในปี 2549 หรือ 2550	2548		2549		2550	
	ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง	
	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)
จำนวนครัวเรือน	82.1	17.9	82.1	17.9	81.8	18.2
เขตการปกครอง						
ในเมือง	43.72	58.53	43.8	58.11	42.59	58.79
ชนบท	56.28	41.47	56.2	41.89	57.41	41.21
ระดับการศึกษา-หัวหน้าครัวเรือน						
ต่ำกว่าประถมศึกษา	4.86	4.37	28.73	18.42	22.76	13.17
ประถมศึกษา	48.55	25.24	26.13	11.71	30.28	16.88
มัธยมศึกษาตอนต้น	9.67	7.51	10.26	9.84	9.62	7.84
มัธยมศึกษาตอนปลาย	11	13.5	8.64	10.11	10.44	13.69
ปวช. ปวส. ปวท. อนุปริญญา	9.2	12.86	8.87	13.21	7.49	10.75
ปริญญาตรี	14.57	29.81	15.32	29.73	14.91	29.22
ปริญญาโท	1.92	5.62	1.87	6.12	2.11	6.25
ปริญญาเอก	0.24	1.09	0.19	0.86	0.24	0.86
อาชีพหัวหน้าครัวเรือน						
นอกภาคเกษตร	74.8	87.28	74.17	88.1	75.73	88.6
ภาคเกษตร	25.2	12.72	25.83	11.9	24.27	11.4
เพศ-หัวหน้าครัวเรือน						
ชาย	73.83	74.02	72.69	72.68	72	72.55
หญิง	26.17	25.98	27.31	27.32	28	27.45
อายุเฉลี่ย-หัวหน้าครัวเรือน (ปี)	50	51	51	51	52	52
สถานภาพสมรส-หัวหน้าครัวเรือน						
โสด	5.78	5.64	5.24	6.09	5.51	7.18
สมรส	80.07	81.02	80.49	82.38	79.97	81.38
ม่าย	9.91	7.66	11.31	8.87	11.35	9.02
หย่า	2.19	3.58	1.47	1.79	1.57	1.68
แยกกันอยู่	1.45	1.52	1.49	0.88	1.49	0.75
การศึกษาระดับสูงสุดของคนในครัวเรือน						
ต่ำกว่าประถมศึกษา	1.17	1.18	7.94	3.31	4.4	1.28
ประถมศึกษา	19.04	5.54	19.76	5.38	16.7	5.64
มัธยมศึกษาตอนต้น	15.57	6.84	13.49	8.59	15.29	6.11
มัธยมศึกษาตอนปลาย	15.58	8.95	13.68	7.31	14.93	10.46
ปวช. ปวส. ปวท. อนุปริญญา	15.04	13.46	12.05	10.19	13.99	11.52
ปริญญาตรี	29.43	51.1	28.73	52.28	29.31	51.22
ปริญญาโท	3.94	11.84	4.11	11.84	4.68	12.69
ปริญญาเอก	0.24	1.09	0.24	1.1	0.29	1.08
จำนวนสมาชิกใน dynasty (คน)	4	4	4	4	4	4
รายได้เฉลี่ยของครัวเรือน (บาท: เดือน)	33,651	61,260	34,355	62,519	31,995	56,480

ที่มา: การสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.11 สถานภาพทางการเงินของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (บาทต่อเดือนต่อครัวเรือน)

ครัวเรือนออมสูง แต่มีการออม ลดลง ในปี 2549 หรือ 2550	2548		2549		2550	
	ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง	
	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)
รายได้	33,651	61,260	34,355	62,519	31,995	56,480
รายจ่าย	15,430	24,397	16,932	26,201	18,194	28,644
สินทรัพย์	633,928	1,214,616	686,876	1,277,483	676,924	1,217,759
มูลค่าบ้าน	777,685	1,518,817	901,770	1,707,684	839,048	1,591,597
มูลค่ายานพาหนะ	305,785	569,009	294,988	529,551	310,595	527,451
จำนวนหนี้สิน	30,765	58,837	112,292	251,872	112,128	252,137
สินทรัพย์สุทธิ	603,163	1,155,779	574,584	1,025,611	564,796	965,622
เงินออม	7,796	15,877	6,788	13,357	6,261	14,082
รายได้-รายจ่าย	18,221	36,863	17,423	36,318	13,801	27,836
อัตราเงินออมต่อรายได้ (ร้อยละ)	23	26	20	21	20	25

ที่มา: การสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

นอกจากระดับรายได้ที่สูงขึ้นที่จะช่วยสร้างโอกาสการออมที่มากขึ้นดังกล่าวแล้ว ความสม่ำเสมอและแน่นอนของกระแสรายได้ก็มีส่วนกำหนดความสม่ำเสมอของการออมเช่นกัน ในส่วนนี้สามารถพิจารณาเพิ่มเติมจากอาชีพของสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย จากตารางที่ 5.12 พบว่าคิดเป็นสัดส่วนต่อครัวเรือนทั้งหมดแล้ว ครัวเรือนที่ออมสูงแต่ไม่แน่นอนประกอบอาชีพการเกษตร พนักงานลูกจ้างเอกชนและค้าขายประกอบธุรกิจส่วนตัวตามลำดับ ในสัดส่วนใกล้เคียงกัน ในขณะที่ครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอน ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพพนักงานลูกจ้างเอกชน และข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ ซึ่งเป็นอาชีพที่มีกระแสรายได้ที่สม่ำเสมอแน่นอน (ในรูปเงินเดือน) มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับอาชีพการเกษตรและธุรกิจส่วนตัว ที่จะผันผวนตามฤดูกาลและสภาพเศรษฐกิจ

ตารางที่ 5.12 อาชีพของสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย (ร้อยละของครัวเรือน)

ครัวเรือนออมสูง แต่มีการออม ลดลง ในปี 2549 หรือ 2550	2548		2549		2550	
	ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง	
	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)
1 เกษตร ประมง	<u>15.16</u>	6.46	<u>15.91</u>	6.64	<u>16.69</u>	7.62
2 การผลิต (หัตถกรรม)	1.17	0.62	0.57	0.42	0.61	0.54
3 การผลิต (อุตสาหกรรม)	2.69	3.48	1.38	1.82	1.66	2.18
4 ค้าขาย ประกอบธุรกิจส่วนตัว	<u>13.56</u>	13.00	<u>13.87</u>	12.95	<u>14.01</u>	13.33
5 ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	9.94	<u>17.75</u>	10.15	<u>17.38</u>	10.21	<u>17.44</u>
6 พนักงาน ลูกจ้างเอกชน	<u>13.87</u>	<u>16.59</u>	<u>15.05</u>	<u>18.36</u>	<u>15.18</u>	<u>18.03</u>
7 รับจ้างทั่วไป กรรมกร	2.16	0.54	1.97	0.82	1.42	0.54
8 อื่นๆ และไม่ระบุ	41.45	41.57	41.10	41.62	40.23	40.34

ที่มา: การสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ในคำถามเกี่ยวกับเรื่องการออม วิธีการออมหรือช่องทางการออมลำดับแรกที่ได้รับคามนิยมนมากที่สุดโดยเปรียบเทียบรายหัวในผู้ที่อยู่ในครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย คือการออมโดยการซื้อสินทรัพย์ เช่น บ้านที่ดิน (ตารางที่ 5.13) รองลงมาคือการฝากธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ ส่วนการออมในรูปแบบอื่น เช่น พันธบัตร กองทุนรวม ตราสารหนี้ ประกันชีวิต ยังไม่ได้รับความนิยมมากนัก แต่น่าสังเกตว่าครัวเรือนที่มีการออมสูงแน่นอนจะมีเงินออมผ่านช่องทางการออมระยะยาวสูงกว่าอย่างชัดเจน เช่น การซื้อพันธบัตร

เพื่อพิจารณาจากเงินออมเฉลี่ย พบว่าเงินออมส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์หลักๆ สามเรื่องคือ ออมเพื่อซื้อสินทรัพย์ ต้องการดอกเบี้ย เงินปันผล และออมเพื่อเป็นหลักประกันของครอบครัว ส่วนวัตถุประสงค์การออมอื่นๆ มีความสำคัญรองลงไป ประกอบด้วยการออมเพื่อใช้ในยามเจ็บป่วยหรือวัยชรา ออมเพื่อการศึกษา และเพื่อการลงทุน ซึ่งเมื่อพิจารณาวัตถุประสงค์การออมหลักทั้งสามเรื่องดังกล่าว จัดได้ว่าเป็นวัตถุประสงค์ที่ต้องการสภาพคล่อง (liquidity) ไม่สูงมากนัก ไม่เหมือนกับการใช้จ่ายในครัวเรือนที่ต้องการสภาพคล่องสูง การออมเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวข้างต้นจึงสามารถอยู่ในรูปของการออมในระยะปานกลาง ถึงระยะยาวได้ นั่นหมายถึงช่องทางหรือวิธีการออมจึงไม่จำเป็นต้องจำกัดอยู่ในรูปเงินฝากธนาคาร (มีสภาพคล่องสูง) เพียงอย่างเดียว อาจพิจารณาออมในกองทุนรวมต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือประกันชีวิตแบบออมทรัพย์ รวมทั้งการลงทุนในตลาดทุน และช่องทางการออมใหม่ๆ เช่น พันธบัตร ตราสารหนี้ รวมทั้งการซื้อสินทรัพย์ เช่นนี้จะเป็นการจัดการการออมอย่างมีประสิทธิภาพ ได้ประโยชน์ทั้งผลตอบแทนที่มากขึ้น และมีการกระจายความเสี่ยงที่เหมาะสมด้วย

ด้วยเหตุนี้ ความรู้ความเข้าใจในเรื่องวิธีการออมและช่องทางการออมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดการออมที่มีประสิทธิภาพในระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งข้อมูลวิธีการออมและวัตถุประสงค์การออมดังกล่าวแล้วข้างต้น แสดงให้เห็นว่าผู้ออมยังต้องการความรู้ความเข้าใจในช่องทางการออมอื่นๆ (นอกเหนือจากธนาคาร และสถาบันการเงินที่เป็นที่นิยมอยู่แล้ว) โดยเฉพาะช่องทางที่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น ตลาดทุน รวมทั้งการออมระยะยาว เช่น กองทุนรวม พันธบัตร ตราสารหนี้ (ระยะยาว) ประกันชีวิต เพื่อให้สอดคล้องความต้องการออมเพื่อการวางแผนระยะยาว (ยามเจ็บป่วย ชรา หลักประกัน) ซึ่งในส่วนนี้ภาครัฐสามารถเข้ามามีส่วนในการให้ข้อมูล ส่งเสริมและสนับสนุนได้

ตารางที่ 5.13 การออมต่อหัวของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย จำแนกตามช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออม (บาทต่อเดือนต่อคน)

ครัวเรือนออมสูง แต่มีการออมลดลง ในปี 2549 หรือ 2550	2548		2549		2550	
	ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง		ครัวเรือนออมสูง	
	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)	(ปีใดปีหนึ่ง)	(ทั้งสามปี)
วิธีการออม ลำดับที่ 1						
1 ฝากธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์	5,520	9,037	4,876	7,234	4,650	7,296
2 ลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวม รัฐบาล	4,751	5,080	3,825	4,111	3,988	4,715
3 ลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวม เอกชน	2,979	10,000	859	n.a.	2,082	4,473
4 ออมทรัพย์กับบริษัทประกันชีวิต	4,022	5,960	3,176	3,518	2,607	3,254
5 ซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน)	6,977	10,044	7,823	8,822	7,400	10,260
6 เล่นแชร์	5,931	12,393	4,185	4,887	2,747	3,214
7 เก็บไว้ ถือเงินสด	2,370	2,848	2,823	4,081	1,577	2,128
8 อื่นๆ (ระบุ)	2,092	4,902	1,007	1,793	1,032	3,389
รวม	2,052	4,070	1,793	3,477	1,745	3,802
วัตถุประสงค์การออม ลำดับที่ 1						
1 เก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา	3,942	6,061	3,991	6,948	4,592	8,543
2 เก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน	3,889	6,392	3,934	6,280	3,204	3,750
3 เพื่อการศึกษา	4,890	12,440	4,470	5,177	3,001	4,755
4 เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ	6,330	8,882	6,062	6,520	3,251	4,075
5 เป็นหลักประกันให้กับครอบครัว	6,260	12,102	4,270	5,607	4,025	7,194
6 เพื่อซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน)	6,820	10,407	7,639	9,086	7,165	9,775
7 ต้องการดอกเบี้ย เงินปันผล	5,407	10,028	2,696	8,332	3,028	8,109
8 อื่นๆ (ระบุ)	3,084	4,988	2,044	500	1,881	1,128
รวม	2,052	4,070	1,793	3,477	1,745	3,802

ที่มา: การสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) สำนักงานสถิติแห่งชาติ

5.2.3 ปัจจัยกำหนดการออมของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

เพื่อให้ทราบปัจจัยกำหนดการออมของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการดำเนินนโยบายเพื่อส่งเสริมการออมของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในส่วนนี้จะได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐมิติ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยดังกล่าว

ข้อมูล รูปแบบสมการ และตัวแปรอธิบายการออม

ตัวอย่างที่นำมาใช้ในจำลองจึงได้คัดเลือกกลุ่มที่มีการออมสูงปีใดปีหนึ่ง ทั้งหมด 2,055 ครัวเรือน และเนื่องจากต้องการวิเคราะห์เพื่ออธิบายพฤติกรรมกรรมการออมของกลุ่มเป้าหมายซึ่งหมายถึงกลุ่มที่มีการออมสูงแต่มีแนวโน้มการออมลดลง จึงได้ทำการสร้างตัวแปรหุ่นพิเศษขึ้นมาอีกตัวหนึ่ง ชื่อว่า BSDE ใช้ในการแสดงถึงสถานะการออมของครัวเรือนกรณีที่มีการออมลดลงระหว่างปี 2548-2549 หรือระหว่างปี 2549-2550 ประโยชน์ของตัวแปรนี้คือจะช่วยให้สามารถใช้สมการถดถอยวิเคราะห์ว่าครัวเรือนที่มีการออมลดลงนี้มีลักษณะอย่างไรบ้างที่เป็นลักษณะเด่นจนทำให้เกิดการออมที่ลดลง โดยวิธีใช้คือนำเอาผลคูณของตัวแปรหุ่นพิเศษนี้กับตัวแปรอื่นๆ ใส่ในสมการถดถอยแล้วทดสอบผลคูณกับตัวแปรใดสามารถอธิบายการออมที่ลดลงได้อย่างมีนัยสำคัญ (โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นลบด้วย)

ตัวแปรอื่นที่ใช้ในการอธิบายการออมส่วนใหญ่ได้จากการสร้างตัวแปรจากข้อมูลการสำรวจโดยตรง เช่น ตัวแปรหุ่น (dummy variable) สำหรับคุณลักษณะของสมาชิกในครัวเรือน และครัวเรือน เช่น เพศ สถานะภาพในครัวเรือน อาชีพ ช่องทางการออม วัตถุประสงค์การออม เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการคำนวณรายได้ ค่าใช้จ่าย ความมั่งคั่งจากสินทรัพย์แปลงสภาพได้ (wealth) (จะได้อธิบายการคำนวณในหัวข้อ 5.3 ต่อไป) หนี้สิน รวมทั้งคำนวณจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน เพิ่มเติม

อนึ่ง ในเรื่องข้อมูลการออม จากข้อมูลที่มีการตอบเรื่องเงินออมว่าออมแต่ละเดือนเป็นจำนวนเงินเท่าไรโดยไม่ได้แยกถามจำนวนการออมแต่ละช่องทาง อาจจะได้คำตอบที่ยังไม่ครอบคลุมการออมทั้งหมดทุกช่องทางการออมและมีผลต่อเนื่องทำให้การออมรวมต่ำกว่าความเป็นจริง ช่องทางการออมที่อาจตกหล่น เช่น การออมระยะยาว (เช่น ประกันชีวิต พันธบัตร สินทรัพย์ รวมถึงเงินที่คงอยู่ในธนาคารเฉยๆ) ดังนั้นลักษณะของผู้ออมระยะยาวซึ่งอาจเป็นผู้ที่ออมสูงด้วยจึงไม่ควรถ่วง

สาเหตุอีกประการที่คำตอบเรื่องการออมอาจต่ำกว่าความเป็นจริงคือผู้ตอบอาจนึกถึงการออมที่เป็นตัวเงินเป็นหลัก ละเลยการออมในรูปแบบอื่นๆ ไป เช่น การซื้อสินทรัพย์ (บ้าน คอนโดมิเนียม ทอง เพชร เป็นต้น) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเป็นการออมอีกรูปแบบหนึ่ง

ผลการวิเคราะห์โดยแบบจำลองการออม

ในการวิเคราะห์ที่ได้ใช้ การวิเคราะห์สมการถดถอยข้อมูล panel data โดยใช้วิธี Random Effect (RE)⁶ และได้ทำการปรับมาตรฐานของตัวแปรต่างๆให้อยู่ระดับเดียวกัน ทั้งตัวแปรหุ่น (dummy variable) เช่น อาชีพ ช่องทางการออมต่างๆ และตัวแปรการเงิน เช่น การออม สินทรัพย์แปลงสภาพ ได้ และหนี้สินของครัวเรือน โดยใส่ log ให้กับตัวแปรการเงิน เพื่อประโยชน์ในการอธิบายความสัมพันธ์ที่ว่าหมายถึงความยืดหยุ่นของตัวแปรการเงินต่อการออม

ผลจากการวิเคราะห์สมการถดถอยข้อมูล panel data ของการออมของครัวเรือนต่อเดือน (LSAV) พบว่า มีหลายปัจจัยที่กระทบการออม โดยได้ลองหลายรูปแบบสมการ เนื่องจากบางปัจจัยอาจจะหายไปจากสมการอธิบายการออมบางสมการเนื่องจากอาจจะถูกบดบังจากปัจจัยอื่นๆที่ส่งผลกระทบต่อการออมในระดับที่สูงกว่า ซึ่งปัจจัยเหล่านี้แท้จริงแล้วมีผลต่อการออมอยู่ จึงควรนำมาอธิบายและใช้ประโยชน์ในสมการอื่น ดังนั้นในส่วนนี้จึงได้รวบรวมผลการวิเคราะห์สมการอธิบายการออมไว้ทั้งหมด 4 สมการดังตารางที่ 5.14

ตารางที่ 5.14 ปัจจัยกำหนดการออมของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

Dependent Variable: LSAV	Coefficient Eq1	Coefficient Eq2**	Coefficient Eq3	Coefficient Eq4
Constant	2.02	2.00	1.90	1.90
EDUYR_M	0.03	0.03	0.04	0.04
LINC	0.28	0.29	0.30	0.30
LWEAL	0.10	0.10	0.09	0.10
LDEBT	0.19	0.18	0.16	0.15
LDEBT_BSDE	-0.02	-0.02	-0.01	-0.01 *
OC1	0.13 *		0.19	0.20
OC4	0.12 *		0.12 *	0.11 *
OC6	0.15		0.15	0.13 *
OC5_BSDE		-0.20		
DBA1			0.42	0.48
DBA2			0.18	0.58
DBA4			0.41	0.42
DBA1_BSDE			-0.40	-0.47
DBA2_BSDE				-0.51
DAS1			0.58	0.56
DAS5			0.49	0.49
DAS6			0.41	0.41
DBOG5			0.53 *	0.52 *
R-squared	0.28	0.29	0.32	0.33
Adjusted R-squared		0.28		
Number of obs	1,092	1,092	1,092	1,092

หมายเหตุ: ทุกตัวแปรผ่านที่ระดับขอบเขตความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ขึ้นไป ยกเว้น * ซึ่งผ่านที่ระดับขอบเขตความเชื่อมั่นร้อยละ 90 **เป็นสมการแบบ pooled regression

⁶ ผลการทดสอบ Hausmann Test พบว่าควรใช้แบบจำลองที่มี random effect มากกว่าแบบจำลอง fixed effect.

ตารางที่ 5.15 คำอธิบายตัวแปรสมการการออมของครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย

ชื่อตัวแปร	คำอธิบาย
LSAV	log ของเงินออมของครัวเรือนต่อเดือน
Constant	ค่าคงที่
EDUYR_M	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน
LINC	log ของรายได้
LWEAL	log ของสินทรัพย์แปลงสภาพได้
LDEBT	log ของหนี้ของครัวเรือน
BSDE	ตัวแปรหุ่น (dummy) ของการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง
LDEBT_BSDE	log ของหนี้ของครัวเรือน และมีการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง (LDEBT*BSDE)
OC1	ประกอบอาชีพเกษตร/ประมง
OC4	ประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว
OC6	ประกอบอาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน
OC5_BSDE	ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และมีการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง (OC5*BSDE)
DBA1	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DBA2	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน
DBA4	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ
DBA1_BSDE	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา และมีการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง (DBA1*BSDE)
DBA2_BSDE	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน และมีการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง (DBA2*BSDE)
DAS1	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DAS5	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว
DAS6	ซื้อสินทรัพย์เพื่อเป็นการออม
DBOG5	ออมโดยการลงทุนในพันธบัตร/หุ้น/กองทุนรวมรัฐบาล เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว

ผลจากการวิเคราะห์ปัจจัยกระทบการออมของครัวเรือนต่อเดือน (LSAV) พบว่า ปัจจัยที่กระตุ้นให้เกิดการออมสูงคือ

- มีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยในครัวเรือนสูง (EDUYR_M) มีรายได้ (LINC) สูง มีหนี้สิน (LDEBT) สูง มีความมั่งคั่งจากสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้ (LWEAL) สูง ซึ่งล้วนเกี่ยวเนื่องกันคือ ผู้ที่มีการศึกษามีความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการออม รวมทั้งมีโอกาสและความสามารถที่จะมีความมั่งคั่งจากสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สูง และมีรายได้ที่สูงพอที่จะเหลือไปเป็นการออมที่สูง รวมทั้งสามารถก่อหนี้ได้สูงด้วย
- ค่าความยืดหยุ่นของการออมต่อรายได้ เท่ากับ 0.28 (<1) นั่นคือการออมจะเพิ่มขึ้นน้อยกว่ารายได้ที่เพิ่มขึ้น เหตุที่มีค่าความยืดหยุ่นต่ำกว่า 1 ค่อนข้างมาก เพราะตัวแปรการออมที่ใช้มีลักษณะเป็นการออมสะสมไม่ใช่การออมรายปี (ซึ่งมักจะหักจากรายได้รายปีด้วย)
- การประกอบอาชีพการเกษตร/ประมง (OC1) การประกอบอาชีพค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว (OC4) การประกอบอาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชน (OC6) เป็นกลุ่มที่มีการออมที่สูงโดยเปรียบเทียบกับอาชีพอื่น (สมการที่ 1,3,4 (Eq1,3,4)) ซึ่งการเกษตร/ประมงในที่นี้น่าจะเป็นการทำเกษตรในระดับที่ใหญ่ไม่ใช่รายย่อยจึงเป็น

ผู้ที่มีการออมสูง ส่วนการประกอบอาชีพค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัวจะมีการออมสูงในแง่ที่เป็นทุนและสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจ ในขณะที่การประกอบอาชีพพนักงาน/ลูกจ้างเอกชนในกลุ่มที่ออมสูงนี้น่าจะเพราะเป็นกลุ่มที่มีเงินเดือนสูงโดยเปรียบเทียบกับอาชีพอื่นๆ

ส่วนปัจจัยที่ผลให้มีการออมที่ลดลงคือ

- มีการออมลดลงในปีใดปีหนึ่งในขณะที่มีหนี้สินสูงด้วย (LDEBT_BSDE) แสดงให้เห็นถึงความเสี่ยงของการมีหนี้สินที่สูง ที่จะทำให้การออมเป็นการออมที่ไม่ยั่งยืน การออมโดยรวมจะลดลงได้ง่ายหากมีปัจจัยกระทบให้เกิดการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง
- ผู้ประกอบอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจในที่มีการออมลดลงปีใดปีหนึ่ง (OC5_BSDE) (สมการที่ 2 (Eq2)) ซึ่งกลุ่มอาชีพนี้ไม่ได้มีการออมสูงกว่าการออมเฉลี่ยอยู่แล้ว (ดูได้จากการที่ตัวแปรหุ่นของอาชีพนี้ไม่สามารถอธิบาย LSAV ได้อย่างมีนัยสำคัญ) และการออมรายเดือนขึ้นอยู่กับการได้รายเดือนเป็นหลัก ดังนั้นหากมีปัจจัยมากระทบต่อรายได้จนมีการออมที่ลดลงปีใดปีหนึ่ง การออมโดยรวมจะลดลงอย่างรวดเร็ว

นอกจากนี้จากตารางจะแสดงให้เห็นว่า การออมที่สูงจะออมผ่านช่องทางต่างๆ และเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ ตามลำดับ (เรียงลำดับสัมประสิทธิ์จากแบบจำลอง จากมากไปน้อยในตารางที่ 5.14 สมการที่ 4 (Eq4)) ดังนี้

1. ออมผ่านธนาคารและสถาบันการเงินเพื่อเก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน (DBA2)
2. ออมโดยซื้อสินทรัพย์โดยตรง (เช่น บ้าน ที่ดิน) เพื่อเก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา (DAS1)
3. ออมโดยการลงทุนในพันธบัตร/หุ้น/กองทุนรวมรัฐบาล เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว (DBOG5)
4. ออมโดยซื้อสินทรัพย์โดยตรง (เช่น บ้าน ที่ดิน) เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว (DAS5)
5. ออมผ่านธนาคารและสถาบันการเงิน เพื่อเก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา (DBA1)
6. ออมผ่านธนาคารและสถาบันการเงิน เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ (DBA4)
7. ซื้อสินทรัพย์เพื่อการออม (DAS6)

ในกรณีที่เมื่อมีปัจจัยกระทบให้เกิดการออมที่ลดลงปีใดปีหนึ่ง (BSDE) ผู้ที่ออมสูงจะมีพฤติกรรมลดการออมที่สภาพคล่องสูงสุดก่อน เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มด้านอื่นๆ เช่น สินทรัพย์ทุนเพื่อการประกอบอาชีพ และพันธบัตร/หุ้น/กองทุนรัฐบาล กล่าวคือจะลดการออมเพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน และเก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา (DBA2_BSDE และ DBA1_BSDE มีสัมประสิทธิ์เป็นลบตามลำดับ) ลงอย่างรวดเร็วหากมีเหตุให้เกิดการออมที่ลดลง เช่น ต้องมีการใช้จ่าย เป็นต้น

จะสังเกตเห็นว่า จากผลของช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออมดังกล่าว จะไม่เห็นผลของช่องทางการออมในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวมเท่าที่ควร และไม่เห็นผลของช่องทางการออมทรัพย์สินผ่านการประกันชีวิตเลย ซึ่งเป็นการออมระยะยาว อาจกล่าวได้ว่าส่วนหนึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดของ

ข้อมูลดังกล่าวแล้วข้างต้นที่คำตอบเรื่องเงินออมอาจยังไม่ครอบคลุมเงินออมทั้งหมด อีกส่วนหนึ่ง น่าจะเป็นเรื่องของความรู้ความเข้าใจเรื่องการออมของผู้ออมเองที่ยังไม่ให้ความนิยมและเห็น ความสำคัญของการออมระยะยาว รวมทั้งยังไม่มีความรู้เรื่องช่องทางการออมใหม่ๆ เช่น ตลาดทุน ตราสารหนี้ กองทุนรวมต่างๆ อย่างดีพอนั่นเอง

5.3 ครั้วเรือนที่เปราะบางด้านการออม

ในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมกรรมการออมของครัวเรือนอีกกลุ่มหนึ่งที่แตกต่างจาก ครัวเรือนเป้าหมายในหัวข้อก่อนหน้านี้ โดยเป็นครัวเรือนที่ไม่เพียงไม่มีการออมสูงเท่านั้น แต่ยังมีการ ออมต่ำถึงระดับที่ก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อสวัสดิการของบุคคลในครัวเรือน กล่าวคือถึงระดับที่การออม อาจไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐาน ทำให้สมาชิกของครัวเรือนต้องพบกับความยากลำบากได้ โดยเฉพาะครัวเรือนที่มีเด็ก ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หรือผู้ว่างงานอยู่ในครัวเรือน เรียกกลุ่มครัวเรือนกลุ่มนี้ ว่ากลุ่มเปราะบางด้านการออม

5.3.1 การกำหนดกลุ่มที่เปราะบางด้านการออม

การประเมินว่าระดับการออมเท่าใดจึงเรียกว่าต่ำเกินไปนั้นยังไม่มีเกณฑ์ที่ชัดเจน ในประเทศ ที่พัฒนาแล้วอาจจะประเมินว่าการออมที่ต่ำกว่าการใช้จ่ายเมื่อชราภาพ (หมดรายได้จากการ ทำงาน) ถือว่าเป็นการออมที่ต่ำเกินไป เกณฑ์ดังกล่าวอาจจะไม่เหมาะกับการนำมาใช้กับประเทศที่ ประชากรมีรายได้ต่ำและมีความผันผวนสูง ทำให้ความสามารถในการออมต่ำไปด้วย ในที่นี้จะ กำหนดให้การออมต่ำกว่าเกณฑ์แบ่งออกเป็น 2 ระดับคือ

การออมต่ำรุนแรง

หมายถึง การที่ครัวเรือนมีการออมและสภาพคล่องของการถือครองสินทรัพย์ต่ำ โดยที่ สามารถนำเงินออมและสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ (net liquidity asset/wealth) ที่มีอยู่มาใช้จ่าย เพื่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้เพียง 6 เดือน

การออมต่ำปกติ

หมายถึง การที่ครัวเรือนมีการออมและสภาพคล่องของการถือครองสินทรัพย์ต่ำ โดยที่ สามารถนำเงินออมและสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ (net liquidity asset/wealth) ที่มีอยู่มาใช้จ่าย เพื่อความจำเป็นขั้นพื้นฐานได้เพียง 2 ปี เรายังถือว่าการที่สามารถนำเงินออมและสินทรัพย์มาใช้ได้ เพียง 2 ปีเป็นการออมที่ต่ำและไม่เพียงพอต่อการบริโภคยามชราภาพหรือทุพพลภาพได้

การใช้เกณฑ์ความจำเป็นขั้นพื้นฐานนั้นในที่นี้ใช้เส้นความยากจน (poverty line) ทาง การของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นเกณฑ์ค่าใช้จ่ายขั้นต่ำเพื่อความ จำเป็นขั้นพื้นฐานสำหรับประชากรไทย ส่วนสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้ที่นำมาใช้คำนวณนั้น

ประกอบด้วยบ้านและยานพาหนะ (รถและเรือที่มีเครื่องยนต์ทุกประเภท) ที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของ⁷ เนื่องจากสินทรัพย์ที่ครัวเรือนถืออยู่โอกาสในการเปลี่ยนเป็นสภาพคล่องที่แตกต่างกัน (เช่นมีความยากง่ายในการขายออกต่างกัน) ดังนั้น ในที่นี้จึงถือให้ร้อยละ 50 ของมูลค่าบ้านและร้อยละ 80 ของมูลค่ายานพาหนะที่ครัวเรือนถือครองนั้นเป็นสภาพคล่องของสินทรัพย์ ซึ่งสภาพคล่องที่แปลงได้นี้สามารถนำมาใช้จ่ายในยามฉุกเฉินในยามยากลำบากได้ และนำสินทรัพย์ที่คำนวณได้หักด้วยหนี้สินเพื่อให้ได้สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ (net liquidified asset or wealth)

การที่ครัวเรือนมีการออมต่ำและมีสภาพคล่องของสินทรัพย์สุทธิต่ำ เราถือว่าครัวเรือนเหล่านั้นเปราะบางต่อความยากลำบากเพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ทำให้ครัวเรือนขาดรายได้ (ตกงานหรือเกษียณอายุ) หรือต้องมีค่าใช้จ่ายสูงแล้ว ครัวเรือนจะต้องนำเงินออมหรือสินทรัพย์มาแปลงสภาพ แต่ทั้งเงินออมและสินทรัพย์สุทธินั้นมีน้อย ส่วนระดับ ‘ความน้อย’ ของการออมและสินทรัพย์สภาพคล่องสุทธิกำหนดไว้สองระดับ คือ ระดับที่สามารถเลี้ยงดูคนในครัวเรือนได้ไม่เกิน 6 เดือน และถือว่าครัวเรือนที่มีการออมบวกสินทรัพย์สภาพคล่องต่ำกว่านี้เป็นครัวเรือนเปราะบางด้านการออมรุนแรง อีกระดับหนึ่งคือระดับที่สามารถใช้เพื่อดำรงชีพได้ไม่เกิน 24 เดือน ครัวเรือนกลุ่มนี้เป็นครัวเรือนเปราะบางด้านการออมปกติ

เปราะบางรุนแรง: $(\text{Saving} + \text{liquidifiable wealth}) < 6 * \text{monthly poverty line}$

เปราะบางปกติ: $(\text{Saving} + \text{liquidifiable wealth}) < 24 * \text{monthly poverty line}$

ตารางที่ 5.16-5.18 แสดงสัดส่วนและการกระจายตัวของครัวเรือนที่เปราะบางทั้งสองระดับตามภูมิภาคในปี 2548-50 จากตารางที่ 5.16 จะเห็นว่าครัวเรือนไทยประมาณร้อยละ 15 มีความเปราะบางด้านการออมรุนแรงในปี 2548 และสถานการณ์ยิ่งแย่ลงไปอีกในปี 2549 โดยสัดส่วนครัวเรือนเปราะบางเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 17.7 แต่กลับดีขึ้นเป็นร้อยละ 16.3 ในปี 2550 โดยกรุงเทพและปริมณฑลมีสัดส่วนครัวเรือนเปราะบางด้านการออมรุนแรงมากที่สุด เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยในกรุงเทพและปริมณฑลมักจะเช่าบ้านอยู่ ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง ทำให้ไม่มีทรัพย์สินในรูปของบ้าน⁸

เช่นเดียวกับแนวโน้มของสัดส่วนครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรง ตารางที่ 5.16 แสดงให้เห็นว่าครัวเรือนไทยมีการออมเพื่อใช้ระยะยาวค่อนข้างต่ำ โดยมีสัดส่วนครัวเรือนที่เปราะบางต่อระดับการออมปกติร้อยละ 42 ในปี 2548 และเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 44 ในปี 2549 แต่ลดลงเป็นร้อยละ 41 ในปี 2550 นั่นคือครัวเรือนไทยมีการออมและสภาพคล่องของสินทรัพย์ไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเพื่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานได้เกินกว่า 2 ปี หรืออีกนัยหนึ่งคือ ครัวเรือนเหล่านี้มีการออมไม่เพียงพอต่อการใช้จ่ายเมื่อยามชราภาพ (ถ้าหากไม่ได้รับการอุดหนุนจากแหล่งรายได้อื่นๆ) ทั้งนี้

⁷ เป็นที่น่าเสียดายว่าข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนนั้น ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่าที่ดินที่ครัวเรือนเป็นเจ้าของอยู่

⁸ อย่างไรก็ตามครัวเรือนรายได้น้อยในกรุงเทพและปริมณฑลอาจมีบ้านเดิมอยู่ในต่างจังหวัด ดังนั้นหากต้องประสบภาวะยากลำบากทางการเงิน เช่นตกงาน ก็ยังสามารถกลับไปใช้ชีวิตในต่างจังหวัดและแปลงสภาพสินทรัพย์ในรูปบ้านได้ ทำให้ความเปราะบางที่นิยามไว้เปลี่ยนแปลงไปได้

ครัวเรือนในกรุงเทพและปริมณฑลและภาคกลางจะมีสัดส่วนการเปราะบางด้านการออมปกติมากที่สุด แต่ความแตกต่างระหว่างภาคจะไม่มากเท่ากับสัดส่วนของครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรง

ตารางที่ 5.16 สัดส่วนครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรง (ร้อยละ)

	กรุงเทพและ ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	รวม
ปี 2548						
ไม่เปราะบาง	70.0	80.0	91.4	92.4	81.2	84.7
เปราะบาง	30.0	20.0	8.6	7.6	18.8	15.3
ปี 2549						
ไม่เปราะบาง	65.5	74.9	90.2	90.5	81.1	82.3
เปราะบาง	34.5	25.1	9.8	9.5	18.9	17.7
ปี 2550						
ไม่เปราะบาง	67.7	79.6	89.9	90.8	81.5	83.7
เปราะบาง	32.3	20.4	10.1	9.2	18.5	16.3

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-50, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 5.17 สัดส่วนครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมปกติ (ร้อยละ)

	กรุงเทพและ ปริมณฑล	กลาง	เหนือ	ตะวันออก เฉียงเหนือ	ใต้	รวม
ปี 2548						
ไม่เปราะบาง	58.9	53.0	63.2	58.6	54.1	57.9
เปราะบาง	41.1	47.0	36.8	41.4	45.9	42.1
ปี 2549						
ไม่เปราะบาง	52.5	53.2	63.1	56.7	56.2	56.5
เปราะบาง	47.5	46.8	36.9	43.3	43.8	43.5
ปี 2550						
ไม่เปราะบาง	54.9	59.4	64.2	59.1	59.5	59.5
เปราะบาง	45.1	40.6	35.8	40.9	40.5	40.5

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-50, สำนักงานสถิติแห่งชาติ

เมื่อพิจารณาครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมกับความยากจน (ตารางที่ 5.18) พบว่า สำหรับครัวเรือนที่อยู่ใต้เส้นความยากจน (คำนวณจากด้านรายจ่าย) มีเพียงประมาณร้อยละ 15 ที่เป็นกลุ่มเปราะบางอย่างรุนแรง แสดงว่าครัวเรือนที่ยากจนกลุ่มนี้ยังพอมีทรัพย์สินและ/หรือเงินออมอยู่บ้างทำให้ไม่ได้ตกอยู่ในกลุ่มเปราะบางด้านการออม แต่เมื่อขยายระยะเวลาเพิ่มขึ้นเป็น 24 เดือนแล้ว สินทรัพย์และ/หรือเงินออมที่มีอยู่จะไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพได้ ทำให้ครัวเรือนที่ยากจนกลายเป็นกลุ่มเปราะบางปกติถึงร้อยละ 60 ซึ่งข้อค้นพบนี้ค่อนข้างน่าสนใจว่า ครัวเรือนที่ยากจนนั้นส่วนใหญ่จะยังสามารถดำรงมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำได้มากกว่าหกเดือนและอีกถึงร้อยละ 40 สามารถทนได้เกินกว่า 2 ปี

ตารางที่ 5.18 สัดส่วนครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมกับความยากจน (ร้อยละ)

	2548		2549		2550	
	ไม่จน	จน	ไม่จน	จน	ไม่จน	จน
ไม่เปราะบางรุนแรง	84.9	84.4	81.5	84.9	83.2	85.4
เปราะบางรุนแรง (เสี่ยง 6 เดือน)	15.1	15.6	18.5	15.1	16.8	14.6
ไม่เปราะบางปกติ	65.6	38.6	61.5	42.1	64.0	43.7
เปราะบางปกติ (เสี่ยง 24 เดือน)	34.4	61.4	38.5	57.9	36.0	56.3

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-50, สำนักงานสถิติแห่งชาติ และข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี 2549-50

5.3.2 คุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มเปราะบางด้านการออม

ในด้านคุณลักษณะทางการเงินของกลุ่มเปราะบางด้านการออมนั้น (ตารางที่ 5.19 และ 5.20) เมื่อเปรียบเทียบกับครัวเรือนกลุ่มเปราะบางด้านการออมรุนแรงหรือกลุ่มที่เสี่ยง 6 เดือนของแต่ละปีกับกลุ่มไม่เปราะบางในปีเดียวกันพบว่ากลุ่มที่เปราะบางรุนแรงมีรายได้ รายจ่าย และเงินออมต่ำกว่ากลุ่มไม่เปราะบางไม่มากนัก ในขณะที่สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้และหนี้สินจะมีความแตกต่างกันมากส่งผลให้สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิในกลุ่มนี้มีน้อยมากและในช่วงปี 2549-50 ถึงกับเป็นลบ ส่วนกลุ่มที่เปราะบางปกติ (เสี่ยง 24 เดือน) จะมีแนวโน้มเหมือนกันแต่ระดับความแตกต่างของตัวแปรต่างๆ จะมากกว่า อย่างไรก็ตามก็ตีกลุ่มนี้จะหนี้สินน้อยกว่ากลุ่มเปราะบางรุนแรงจึงทำให้มูลค่าสินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิเป็นบวก

ตารางที่ 5.19 รายได้ รายจ่าย และการออมของกลุ่มเปราะบางรุนแรง (บาท)

	กลุ่มเปราะบางรุนแรง			ไม่เปราะบางรุนแรง		
	2548	2549	2550	2548	2549	2550
รายได้ (ต่อเดือน)	13,033	14,310	16,244	18,958	19,643	19,999
รายจ่าย (ต่อเดือน)	7,803	9,954	10,695	9,553	10,479	11,681
สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้	25,534	109,280	185,086	380,690	432,568	422,426
สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ	2,674	-30,144	-59,570	373,902	394,864	379,760
มูลค่าบ้านและที่ดิน	32,118	166,825	278,076	500,076	544,168	531,016
มูลค่าพาหนะ	11,843	32,334	57,560	163,217	200,526	196,147
หนี้สิน	22,860	139,424	244,656	6,785	37,689	42,666
การออม (ต่อเดือน)	1,215	1,852	3,092	2,755	2,675	3,306

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-50

ตารางที่ 5.20 รายได้ รายจ่าย และการออมของกลุ่มเปราะบางปกติ (บาท)

	กลุ่มเปราะบางปกติ			ไม่เปราะบางปกติ		
	2548	2549	2550	2548	2549	2550
รายได้ (ต่อเดือน)	11,364	13,003	13,870	22,918	23,087	23,142
รายจ่าย (ต่อเดือน)	6,800	8,350	8,952	11,093	11,954	13,269
สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้	58,248	98,698	131,309	521,597	588,646	555,579
สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ	46,795	30,065	19,191	513,966	524,957	504,856
มูลค่าบ้านและที่ดิน	76,337	138,310	186,985	684,821	738,677	695,917
มูลค่าพาหนะ	25,099	36,928	47,271	223,774	273,946	259,526
หนี้สิน	11,453	68,632	112,118	7,627	45,662	50,723
การออม (ต่อเดือน)	1,077	1,550	1,962	3,569	3,284	4,163

ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548- 50

เมื่อพิจารณาคุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรง (ตารางที่ 5.21) จะเห็นว่าส่วนใหญ่แล้วจะมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นเพศหญิง มีสถานภาพสมรสแบบโสดและหย่า และอาศัยอยู่ในเขตเมือง เนื่องจากครัวเรือนในเขตเมืองมักจะเช่าบ้านอยู่เพราะบ้านและที่ดินมีราคาสูง จึงไม่มีทรัพย์สินในส่วนนี้ ครัวเรือนที่เปราะบางจะมีสัดส่วนเด็กสูง ในขณะที่สัดส่วนผู้สูงอายุไม่มากนัก ทั้งนี้ครัวเรือนที่ไม่เปราะบางมีสัดส่วนของสมาชิกที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปสูงกว่ามาก โดยผู้ที่มีรายได้สูงสุดของครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรงจะทำงานอยู่ในภาคการผลิตด้านอุตสาหกรรม และเป็นลูกจ้างเอกชน เพราะลูกจ้างเอกชนจะพึ่งเงินเดือนเป็นหลัก ไม่มีหลักประกันหรือสวัสดิการจากนายจ้าง และมักไม่มีทรัพย์สิน หากตกงานหรือไม่มีรายได้จะทำให้มีความเสี่ยงที่จะมีปัญหาด้านภาระค่าใช้จ่ายในการดำรงชีพขั้นพื้นฐานได้สูง

สำหรับคุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมปกติ (ตารางที่ 5.22) จะคล้ายกับกลุ่มเปราะบางรุนแรงเป็นส่วนใหญ่กล่าวคือหัวหน้าครัวเรือนจะมีสถานภาพสมรสแบบโสดและหย่า มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามัธยมปลาย เป็นครัวเรือนที่มีสัดส่วนเด็กสูง แต่สัดส่วนผู้สูงอายุไม่มากนัก และอาศัยอยู่ในเขตเมือง โดยผู้มีรายได้สูงสุดของครัวเรือนกลุ่มนี้จะมีสถานภาพเป็นลูกจ้างเอกชนเช่นกัน อย่างไรก็ตาม มีบางคุณลักษณะที่แตกต่างกันระหว่างสองกลุ่มได้แก่หัวหน้าครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมปกติส่วนใหญ่จะเป็นเพศชาย และผู้มีรายได้สูงสุดของครัวเรือนจะทำงานรับจ้างทั่วไปหรือกรรมกร โดยมีสัดส่วนของอาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจต่ำที่สุด เพราะเป็นอาชีพที่มีสวัสดิการที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับอาชีพอื่นๆ

โดยสรุป ครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมทั้งสองระดับ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเมือง ซึ่งมักไม่มีทรัพย์สินในรูปบ้านและที่ดินเป็นของตัวเอง และเป็นลูกจ้างเอกชนที่พึ่งรายได้เป็นหลักในการดำรงชีพ กลุ่มดังกล่าวเมื่อตกงานหรือเกษียณอายุทำให้ไม่มีรายได้จะทำให้ประสบภาวะยากลำบากในการชำระค่าใช้จ่ายได้ นอกจากนี้ แม้ระดับการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์ทางบวกกับรายได้และการออม แต่ก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กับความเปราะบางด้านการออมในรุนแรงอย่างชัดเจน โดยจะเห็นได้ว่าระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีการศึกษาสูงสุดในครัวเรือนไม่ได้ประกันว่าครัวเรือนจะไม่ตกอยู่ในภาวะเปราะบางหรือยากลำบากได้ (กลุ่มเปราะบางรุนแรงที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี

ขึ้นไปไม่แตกต่างจากกลุ่มที่มีการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีมากนัก) อย่างไรก็ตาม ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้มีการศึกษาสูงสุดในครัวเรือนมีผลต่อความเปราะบางด้านการออมปกติ กล่าวคือยิ่งระดับการศึกษามากขึ้นจะมีโอกาสที่เป็นกลุ่มเปราะบางปกติน้อยลง

ตารางที่ 5.21 คุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางรุนแรง

		2548		2549		2550	
		ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง
เพศ	ชาย	85.1%	14.9%	82.9%	17.1%	83.8%	16.2%
	หญิง	83.8%	16.2%	81.1%	18.9%	83.4%	16.6%
เขต	ชนบท	89.3%	10.7%	86.6%	13.4%	88.0%	12.0%
	เมือง	75.4%	24.6%	72.9%	27.1%	74.3%	25.7%
ระดับการศึกษา ของหัวหน้า	ต่ำกว่าประถมศึกษา	79.8%	20.2%	83.4%	16.6%	86.5%	13.5%
	ประถมศึกษา	86.6%	13.3%	83.6%	16.4%	85.7%	14.3%
	มัธยมศึกษาต้น	80.9%	19.5%	81.7%	18.3%	75.6%	24.4%
	มัธยมศึกษาปลาย	81.5%	18.5%	77.2%	22.8%	75.6%	24.4%
	ปวช./ปวส./อนุปริญญา	81.1%	18.9%	74.2%	25.8%	78.4%	21.6%
	ปริญญาตรีขึ้นไป	89.6%	10.4%	86.5%	13.5%	87.8%	12.2%
ระดับการศึกษา สูงสุดใน ครอบครัว	ต่ำกว่าประถมศึกษา	76.4%	23.6%	80.7%	19.3%	82.9%	17.1%
	ประถมศึกษา	84.7%	15.3%	82.9%	17.1%	81.9%	18.1%
	มัธยมศึกษาต้น	84.2%	15.8%	79.7%	20.3%	84.2%	15.8%
	มัธยมศึกษาปลาย	83.4%	16.6%	84.1%	15.9%	82.2%	17.8%
	ปวช./ปวส./อนุปริญญา	84.7%	15.3%	79.8%	20.2%	83.2%	16.8%
	ปริญญาตรีขึ้นไป	90.7%	9.3%	86.5%	13.5%	88.3%	11.7%
อาชีพ	เกษตร ประมง	92.7%	7.3%	91.1%	8.9%	94.0%	6.0%
	การผลิต (หัตถกรรม)	89.4%	10.6%	91.7%	8.3%	85.4%	14.6%
	การผลิต (อุตสาหกรรม)	72.5%	27.5%	62.6%	37.4%	80.0%	20.0%
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	86.5%	13.5%	82.4%	17.6%	82.2%	17.8%
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	88.6%	11.4%	86.5%	13.5%	88.4%	11.6%
	พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	75.6%	24.4%	72.5%	27.5%	73.8%	26.2%
	รับจ้างทั่วไป/กรรมกร	80.9%	19.1%	77.7%	22.3%	76.0%	24.0%
สถานภาพ การทำงาน	นายจ้าง	93.7%	6.3%	87.6%	12.4%	88.3%	11.7%
	ทำธุรกิจส่วนตัว	88.3%	11.7%	86.7%	13.3%	86.6%	13.4%
	ช่วยธุรกิจในครัวเรือน	95.5%	4.5%	92.5%	7.5%	96.8%	3.2%
	ลูกจ้างรัฐบาล	87.7%	12.3%	86.8%	13.2%	87.9%	12.1%
	ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	89.9%	10.1%	85.0%	15.0%	91.5%	8.5%

	2548		2549		2550		
	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	
ลูกจ้างเอกชน	76.5%	23.5%	73.1%	26.9%	75.2%	24.8%	
การรวมกลุ่ม	93.6%	6.4%	94.8%	5.2%	97.6%	2.4%	
สถานภาพสมรส	โสด	68.1%	31.9%	72.3%	27.7%	73.4%	26.6%
	สมรส	86.0%	14.0%	83.1%	16.9%	84.7%	15.3%
	ม่าย	87.3%	12.7%	86.6%	13.4%	85.4%	14.6%
	หย่า	79.2%	20.8%	68.2%	31.8%	75.5%	24.5%
	แยกกันอยู่	81.7%	18.3%	72.7%	27.3%	80.7%	19.3%
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	3.61	3.30	3.50	3.12	3.35	2.98	
จำนวนเด็กในครัวเรือน	0.92	0.94	0.85	0.89	0.77	0.79	
จำนวนคนชราในครัวเรือน	0.46	0.28	0.45	0.22	0.44	0.26	
จำนวนคนพิการ	0.04	0.06	0.04	0.02	0.06	0.04	

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548- 50

ตารางที่ 5.22 คุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางปกติ

		2548		2549		2550	
		ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง
เพศ	ชาย	57.0%	43.0%	55.4%	44.6%	57.7%	42.3%
	หญิง	60.2%	39.8%	59.1%	40.9%	63.6%	36.4%
เขต	ชนบท	57.5%	42.5%	56.6%	43.4%	60.3%	39.7%
	เมือง	58.8%	41.2%	56.3%	43.7%	57.8%	42.2%
ระดับการศึกษา ของหัวหน้า	ต่ำกว่าประถมศึกษา	52.4%	47.6%	55.1%	44.9%	57.7%	42.3%
	ประถมศึกษา	55.3%	44.7%	54.7%	45.3%	57.5%	42.5%
	มัธยมศึกษาต้น	55.2%	44.8%	56.3%	43.7%	55.9%	44.1%
	มัธยมศึกษาปลาย	63.8%	36.2%	55.6%	44.4%	62.6%	37.4%
	ปวช./ปวส./อนุปริญญา	70.9%	29.1%	63.6%	36.4%	64.5%	35.5%
	ปริญญาตรีขึ้นไป	81.9%	18.1%	73.6%	26.4%	75.3%	24.7%
ระดับการศึกษา สูงสุดใน ครอบครัว	ต่ำกว่าประถมศึกษา	49.1%	50.9%	51.9%	48.1%	54.9%	45.1%
	ประถมศึกษา	52.5%	47.5%	50.8%	49.2%	50.5%	49.5%
	มัธยมศึกษาต้น	49.5%	50.5%	50.0%	50.0%	52.9%	47.1%
	มัธยมศึกษาปลาย	55.8%	44.2%	56.7%	43.3%	61.1%	38.9%
	ปวช./ปวส./อนุปริญญา	65.1%	34.9%	63.1%	36.9%	64.3%	35.7%
	ปริญญาตรีขึ้นไป	80.0%	20.0%	74.8%	25.2%	77.2%	22.8%

		2548		2549		2550	
		ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง	ไม่ เปราะบาง รุนแรง	เปราะ บาง รุนแรง
อาชีพ	เกษตร ประมง	59.0%	41.0%	61.9%	38.1%	63.8%	36.2%
	การผลิต (หัตถกรรม)	65.5%	34.5%	64.0%	36.0%	44.2%	55.8%
	การผลิต (อุตสาหกรรม)	43.4%	56.6%	43.5%	56.5%	60.9%	39.1%
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	67.6%	32.4%	62.6%	37.4%	66.6%	33.4%
	ข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ	78.4%	21.6%	72.9%	27.1%	73.1%	26.9%
	พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน	47.3%	52.7%	42.8%	57.2%	47.7%	52.3%
	รับจ้างทั่วไป/กรรมกร	34.9%	65.1%	35.5%	64.5%	32.0%	68.0%
สถานภาพ การทำงาน	นายจ้าง	80.8%	19.2%	72.1%	27.9%	76.6%	23.4%
	ทำธุรกิจส่วนตัว	63.2%	36.8%	61.0%	39.0%	62.7%	37.3%
	ช่วยธุรกิจในครัวเรือน	62.8%	37.2%	63.1%	36.9%	62.6%	37.4%
	ลูกจ้างรัฐบาล	75.4%	24.6%	72.0%	28.0%	72.3%	27.7%
	ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ	86.4%	13.6%	77.2%	22.8%	77.0%	23.0%
	ลูกจ้างเอกชน	42.3%	57.7%	41.0%	59.0%	45.8%	54.2%
	การรวมกลุ่ม	70.2%	29.8%	80.5%	19.5%	90.7%	9.3%
สถานภาพสมรส	โสด	52.9%	47.1%	53.1%	46.9%	53.1%	46.9%
	สมรส	57.8%	42.2%	55.8%	44.2%	59.4%	40.6%
	ม่าย	60.7%	39.3%	61.9%	38.1%	63.7%	36.3%
	หย่า	56.2%	43.8%	52.5%	47.5%	45.7%	54.3%
	แยกกันอยู่	59.6%	40.4%	54.8%	45.2%	60.0%	40.0%
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		3.43	3.75	3.35	3.53	3.24	3.38
จำนวนเด็กในครัวเรือน		0.79	1.11	0.73	1.03	0.67	0.92
จำนวนคนชราในครัวเรือน		0.45	0.39	0.46	0.34	0.45	0.37
จำนวนคนพิการ		0.04	0.05	0.04	0.04	0.06	0.06

ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548- 2550

ตารางที่ 5.23 ช่องทางและวัตถุประสงค์การออมของกลุ่มเปราะบางด้านการออมแยกตามพื้นที่

	กลุ่มเปราะบางรุนแรง		กลุ่มเปราะบางปกติ	
	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล	ในเขตเทศบาล	นอกเขตเทศบาล
ช่องทางการออม (เฉลี่ยปี 2548-50)				
ฝากธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์	72.47%	64.18%	71.51%	63.99%
ลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวมรัฐบาล	0.20%	0.00%	0.53%	1.05%
ลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวมของเอกชน	0.26%	0.39%	0.24%	0.10%
ออมทรัพย์กับบริษัทประกันชีวิต	5.46%	5.73%	5.20%	4.32%
ซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน เป็นต้น)	9.86%	11.56%	9.77%	8.41%
เล่นแชร์	1.20%	2.40%	1.48%	3.17%
เก็บไว้ถือเงินสด	9.65%	10.42%	10.41%	13.56%
อื่นๆ (ระบุ)	0.91%	5.32%	0.85%	5.40%
วัตถุประสงค์การออม (เฉลี่ยปี 2548-50)				
เก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา	47.15%	37.46%	41.41%	29.59%
เก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน	22.83%	25.22%	23.58%	33.56%
เพื่อการศึกษา	5.19%	5.77%	6.56%	7.58%
เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ	2.31%	7.70%	3.82%	6.75%
เป็นหลักประกันให้กับครอบครัว	12.81%	6.97%	13.56%	10.02%
เพื่อซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน)	9.21%	15.56%	9.99%	10.87%
ต้องการดอกเบี้ย เงินปันผล	0.35%	1.33%	0.86%	1.63%
อื่นๆ (ระบุ)	0.15%	0.00%	0.22%	0.00%

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-2550

เมื่อพิจารณาถึงช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออมแล้วพบว่าครัวเรือนเปราะบางทั้ง 2 ประเภทออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน และสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นหลัก โดยในเขตเทศบาลจะมีสัดส่วนสูงกว่านอกเขตเทศบาล เพราะมีสาขาอยู่แพร่หลายกว่า ครัวเรือนเปราะบางให้ความสำคัญกับการซื้อสินทรัพย์เพื่อการออมสูงเป็นอันดับต้นๆ โดยสัดส่วนจะไม่ค่อยแตกต่างกันมากนักสำหรับทั้งครัวเรือนเปราะบางรุนแรงและปกติที่อยู่ในเขตและนอกเขตเทศบาล นอกจากนี้ครัวเรือนยังถือเงินสดในสัดส่วนที่สูงอยู่ ซึ่งเป็นการออมที่ไม่สร้างรายได้หรือมูลค่าเพิ่มให้แก่ครัวเรือน สำหรับการออมผ่านการเล่นแชร์ซึ่งน่าจะเป็นที่นิยมสำหรับกลุ่มครัวเรือนเปราะบางทั้ง 2 ระดับซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อยนั้นพบว่าสัดส่วนถึงแม้จะไม่มากนักแต่มีความแตกต่างกันมากสำหรับในเขตและนอกเขตเทศบาล กล่าวคือนอกเขตเทศบาลจะเป็นที่นิยมมากกว่า 2 เท่า เป็นที่น่าสังเกตว่าการออมระยะยาวซึ่งเป็นการสร้างความมั่นคงในช่วงชราภาพได้นั้น แต่ครัวเรือนมีการออมผ่านช่องทางนี้น้อยมากไม่ว่าจะเป็นช่องทางประกันชีวิต การลงทุนในพันธบัตร หุ้น กองทุนรวมรัฐบาลและเอกชนซึ่งน่าเป็นช่องทางที่ภาครัฐสามารถส่งเสริมการออมได้

ส่วนวัตถุประสงค์การออมนั้นพบว่ากลุ่มเปราะบางทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลให้ความสำคัญกับการออมเพื่อเก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชราเป็นอันดับแรกซึ่งเป็นสัญญาณที่ดี รองลงมา ก็เป็นการออมเพื่อวัตถุประสงค์เก็บไว้ใช้จ่ายในครัวเรือนซึ่งน่าจะอยู่ในรูปเงินสด การที่ครัวเรือนออมเพื่อซื้อสินทรัพย์ (เช่น บ้าน ที่ดิน) และเป็นหลักประกันให้กับครอบครัวในสัดส่วนที่สูง

นั้นสอดคล้องกับการที่ครัวเรือนออมเงินผ่านช่องทางการซื้อสินทรัพย์ ทั้งนี้ครัวเรือนไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการออมเพื่อดอกเบี้ยและเงินปันผลเท่าไรนักทำให้อาจเป็นอุปสรรคในการส่งเสริมการออมผ่านธนาคาร พันธบัตร หุ้น และกองทุนรวม อย่างไรก็ตามการที่ครัวเรือนให้ความสำคัญกับการออมเพื่อหลักประกันในระยะยาวในสัดส่วนที่สูงน่าจะเป็นช่องทางให้รัฐสามารถหามาตรการจูงใจให้ครัวเรือนออมเพิ่มขึ้นได้

หากนำข้อมูลครัวเรือนที่เปราะบางทั้งรุนแรงและปกติในแต่ละปีมาพิจารณารวมกัน โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มที่เปราะบางทั้ง 3 ปีติดต่อกัน (2548-50) และกลุ่มที่ไม่เปราะบางเลยทั้ง 3 ปี (ตารางที่ 5.24 และ 5.25) พบว่าคุณลักษณะของครัวเรือนกลุ่มที่เปราะบางทั้งรุนแรงและปกติทั้ง 3 ปีจะคล้ายกันมาก ยกเว้นในเรื่องของเพศหัวหน้าครัวเรือน โดยกลุ่มที่เปราะบางรุนแรงทั้ง 3 ปีจะมีสัดส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้หญิงมากกว่ากลุ่มที่ไม่เปราะบางเลย ในขณะที่กลุ่มเปราะบางปกติ ทั้ง 3 ปีจะมีสัดส่วนหัวหน้าครัวเรือนที่เป็นผู้ชายมากกว่ากลุ่มที่ไม่เปราะบางเลย

ตารางที่ 5.24 คุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางรุนแรงทั้ง 3 ปี

		เปราะบางรุนแรง ทั้ง 3 ปี			ไม่เปราะบางรุนแรง ทั้ง 3 ปี		
		2548	2549	2550	2548	2549	2550
เพศ (ร้อยละ)	ชาย	65.8	65.8	64.2	70.9	69.8	68.8
	หญิง	34.2	34.2	35.8	29.1	30.2	31.2
เขตการปกครอง (ร้อยละ)	นอกเขตเทศบาล	28.9	28.6	29.7	66.6	67.3	68.0
	ในเขตเทศบาล	71.1	71.4	70.3	33.4	32.7	32.0
จบการศึกษา (ร้อยละ)	ประถมศึกษา	39.2	46.4	38.3	38.0	48.3	37.6
	มัธยมศึกษา	48.6	41.4	46.4	43.8	33.7	42.8
	อุดมศึกษา	12.1	12.3	12.8	18.2	18.0	18.3
อายุ (ปี)		44	45	46	52	53	54
สถานภาพสมรส (ร้อยละ)	โสด	12.5	13.9	13.6	5.4	4.9	5.4
	สมรส	67.5	67.5	66.4	74.2	73.8	72.6
	ม้าย	12.8	13.1	12.5	16.0	17.7	18.3
	หย่า	2.8	2.8	3.9	2.0	1.6	1.4
	แยกกันอยู่	3.6	2.8	3.6	2.2	1.9	1.9
จำนวนเด็กเฉลี่ย		1.01	0.95	0.87	0.89	0.83	0.77
จำนวนผู้สูงอายุเฉลี่ย		0.21	0.23	0.24	0.48	0.50	0.52
อาชีพผู้มีรายได้สูงสุด (ร้อยละ)	เกษตร ประมง	7.8	4.7	5.3	26.8	29.7	29.2
	การผลิต (หัตถกรรม)	2.6	0.6	0.3	2.7	1.3	1.5
	การผลิต (อุตสาหกรรม)	10.4	5	4.1	4.2	2.1	2.3
	ค้าขาย ประกอบธุรกิจส่วนตัว	21.4	23.8	24.9	22.5	23.4	24.5
	ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ	7.5	8.2	8.8	12.7	13.0	13.4
	พนักงาน ลูกจ้างเอกชน	38.8	47.2	47.5	21.9	23.2	23.1
	รับจ้างทั่วไป กรรมกร	11.3	10.6	9.1	9.2	7.2	5.9

		เปราะบางรุนแรง ทั้ง 3 ปี			ไม่เปราะบางรุนแรง ทั้ง 3 ปี		
		2548	2549	2550	2548	2549	2550
สินทรัพย์ที่แปลงสภาพได้สุทธิ (บาท)		569	261	-1,734	133,486	154,853	143,461
รายได้ (บาท)	ค่าจ้างที่ได้รับเฉลี่ยรายเดือน	7,934	7,778	8,228	8,713	8,634	8,798
	รายรับจากขายสินค้าที่ผลิตได้	9,125	8,693	8,634	16,147	11,776	13,039
	บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด	14	17	17	507	566	640
	เงินชดเชยออกจากงาน หรือเงินทดแทน	0	0	2	110	34	30
	เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอกครัวเรือน	650	506	599	1,238	1,301	1,393
	เงินสงเคราะห์ เงินช่วยเหลือ	24	22	46	50	129	142
	รายรับจากการให้เช่าที่ดิน	0	55	5	569	319	417
	สินทรัพย์อื่นๆ						
ดอกเบี้ย เงินปันผล หุ้น พันธบัตร	46	42	24	256	262	349	

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548- 50

ตารางที่ 5.25 คุณลักษณะของครัวเรือนที่เปราะบางและไม่เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี

		เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี			ไม่เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี		
		2548	2549	2550	2548	2549	2550
เพศ (ร้อยละ)	ชาย	72.1	71.5	70.1	69.0	68.4	67.4
	หญิง	27.9	28.5	29.9	31.0	31.6	32.6
เขตการปกครอง (ร้อยละ)	นอกเขตเทศบาล	61.7	61.7	62.1	58.1	58.6	59.3
	ในเขตเทศบาล	38.3	38.3	37.9	41.9	41.4	40.7
จบการศึกษาสูงสุด (ร้อยละ)	ประถมศึกษา	48.1	57.3	44.4	30.8	38.6	30.3
	มัธยมศึกษา	45.5	36.4	46.2	41.8	34.3	41.2
	อุดมศึกษา	6.4	6.2	7.0	27.3	27.1	27.6
อายุ (ปี)		48	48	49	53	54	54
สถานภาพสมรส (ร้อยละ)	โสด	6.7	6.7	7.3	6.4	5.8	6.3
	สมรส	74.6	74.4	72.3	72.6	72.7	71.5
	ม่าย	13.5	14.7	15.1	16.0	17.4	18.3
	หย่า	2.4	1.8	2.7	2.2	1.8	1.4
	แยกกันอยู่	2.1	2.4	2.5	2.5	2.1	2.4
จำนวนเด็กเฉลี่ย		1.22	1.14	1.03	0.73	0.67	0.60
จำนวนผู้สูงอายุเฉลี่ย		0.37	0.38	0.38	0.48	0.50	0.52
อาชีพผู้มีรายได้ (ร้อยละ)	เกษตร ประมง	19.9	20.4	20.0	21.8	25.6	24.5
	การผลิต (หัตถกรรม)	2.7	1.2	1.1	2.7	1.0	1.1
	การผลิต (อุตสาหกรรม)	7.1	3.3	2.8	3.4	1.9	2.4
	ค้าขาย ประกอบธุรกิจส่วนตัว	15.9	17.0	17.7	28.1	28.4	29.2

		เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี			ไม่เปราะบางปกติทั้ง 3 ปี		
		2548	2549	2550	2548	2549	2550
ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ		5.6	6.5	6.6	17.7	17.8	18.1
พนักงาน ลูกจ้างเอกชน		31.1	36.6	36.4	21.0	21.5	22.1
รับจ้างทั่วไป กรรมกร		17.7	14.9	15.3	5.1	3.6	2.5
สินทรัพย์ที่แปลง		9,537	10,463	9,930	207,521	240,874	219,191
รายได้ (บาท)	ค่าจ้างที่ได้รับเฉลี่ยรายเดือน	6,214	6,228	6,470	11,507	11,386	11,766
	รายรับจากขายสินค้าที่ผลิตได้	6,932	5,651	5,967	23,333	16,049	18,568
	บำเหน็จ บำนาญ เบี้ยหวัด	9	15	46	848	945	1,060
	เงินชดเชยออกจากงาน หรือเงินทดแทน	9	13	10	187	52	49
	เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นนอก ครัวเรือน	626	644	794	1,403	1,488	1,546
	เงินสงเคราะห์ เงินช่วยเหลือ	46	76	96	48	119	122
	รายรับจากการให้เช่าที่ดิน สินทรัพย์อื่นๆ	37	36	13	940	382	676
	ดอกเบี้ย เงินปันผล หุ้น พันธบัตร	36	387	25	419	398	470

ที่มา: คำนวณจาก ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548- 50

สำหรับคุณลักษณะที่เหมือนกันของทั้งสองกลุ่มคือกลุ่มที่เปราะบางรุนแรงและเปราะบางปกติ ส่วนใหญ่จะอยู่ในเขตเมือง และมีสถานภาพเป็นลูกจ้างเอกชน ทั้งนี้คาดว่ากลุ่มที่เป็นลูกจ้างเอกชนในเขตเมืองจะอาศัยรายได้ในการดำรงชีพเป็นหลักและมักไม่มีบ้านและที่ดินเป็นของตนเอง เมื่อตกงานหรือเกษียณอายุจึงมีโอกาสสูงที่จะกลายเป็นกลุ่มเปราะบาง ส่วนกลุ่มที่ไม่เปราะบางเลยส่วนใหญ่จะอยู่นอกเขตเมือง และรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ นอกจากนี้กลุ่มที่เปราะบางจะมีอายุน้อยกว่าจึงยังไม่ค่อยมีการสะสมสินทรัพย์ได้มากเท่าที่ควร และเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนคนโสดสูงกว่า เพราะยังไม่มองถึงอนาคตมากเท่าไร หรือไม่สามารเลี้ยงดูคู่ชีวิต/ครอบครัวได้ สำหรับด้านอัตราการพึ่งพานั้นพบว่ากลุ่มเปราะบางจะมีจำนวนเด็กเฉลี่ยมากกว่ากลุ่มไม่เปราะบาง ในขณะที่มีจำนวนผู้สูงอายุเฉลี่ยน้อยกว่า แสดงถึงภาระเนื่องจากเด็ก แต่ผู้สูงอายุจะมีการสะสมสินทรัพย์ได้ระดับหนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่ากลุ่มเปราะบางจะมีสินทรัพย์สุทธิที่แปลงสภาพได้น้อยกว่ากลุ่มไม่เปราะบางเป็นจำนวนมาก โดยในบางปีกลุ่มเปราะบางมากมีสินทรัพย์แปลงสภาพได้สุทธิเป็นลบ อีกประเด็นที่น่าสนใจคือกลุ่มเปราะบางจะรายได้จากสวัสดิการ (เช่น บำเหน็จ บำนาญ เงินชดเชย เงินสงเคราะห์) รวมทั้งเงินได้ที่ไม่ใช่ค่าจ้าง (เช่น รายรับจากการให้เช่าที่ดิน ดอกเบี้ย เงินปันผล) ต่ำกว่ากลุ่มไม่เปราะบางมาก ดังนั้นเมื่อตกงานหรือเกษียณอายุจะไม่มีหลักประกันหรือสวัสดิการที่มาช่วยในการดำรงชีพจึงมีโอกาสสูงที่จะกลายเป็นกลุ่มที่เปราะบางด้านการออมรุนแรงและปกติ

ตารางที่ 5.26 เปรียบเทียบลักษณะครัวเรือนกลุ่มเปราะบางและไม่เปราะบางรุนแรงและกลุ่มเปราะบางและไม่เปราะบางปกติโดยใช้ข้อมูลปี 2548

	กลุ่มเปราะบางรุนแรง		กลุ่มเปราะบางปกติ	
	ไม่เปราะบางเลย	เปราะบาง ทั้ง 3 ปี	ไม่เปราะบางเลย	เปราะบาง ทั้ง 3 ปี
จ่ายค่าเช่าบ้านเอง	4%	57%	4%	25%
มีสวัสดิการรักษายาบาล	9%	7%	9%	8%
วัตถุประสงค์การออม				
- ออมไว้ยามเจ็บป่วยหรือชรา	18%	13%	22%	10%
- ออมเป็นหลักประกันแก่ครอบครัว	5%	3%	7%	3%
- ออมเพื่อซื้อสินทรัพย์	4%	2%	5%	3%
ได้รับเงินประกัน/เงินชดเชย/ทดแทน				
- ประกันว่างงาน	0.1%	0.6%	0.2%	0.2%
- เงินชดเชยให้ออกจากงาน	0.2%	0.3%	0.3%	0.2%
- กองทุนเงินทดแทน	0.4%	0.3%	0.5%	0.2%
- อื่นๆ (เช่น บริษัทประกันชีวิต)	0.2%	0.0%	0.3%	0.1%

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงลักษณะครัวเรือนของกลุ่มเปราะบางรุนแรงและไม่เปราะบางรุนแรงและกลุ่มเปราะบางปกติและไม่เปราะบางปกติโดยใช้ข้อมูลปี 2548 (ตารางที่ 5.26) เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายพบว่ากลุ่มเปราะบางรุนแรงและปกติทั้ง 3 ปีจะมีสัดส่วนที่จ่ายค่าเช่าบ้านเองสูงกว่ากลุ่มที่ไม่เปราะบางเลยทั้ง 3 ปีมาก (ร้อยละ 57 และ ร้อยละ 25 เทียบกับร้อยละ 4 ตามลำดับ) รวมทั้งการเข้าถึงสวัสดิการของรัฐในด้านต่างๆ เช่น การได้รับเงินประกัน (จากการว่างงาน) และเงินชดเชยหรือเงินทดแทน ของกลุ่มที่เปราะบางรุนแรงและปกติยังน้อยมากไม่ถึงร้อยละ 1 ส่วนข้อมูลด้านวัตถุประสงค์การออมของกลุ่มเปราะบาง แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนี้ยังมองถึงการออมในระยะยาวเพื่อความมั่นคงแก่ชีวิต โดยเฉพาะในเรื่องการออมเพื่อไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา

โดยภาพรวมแล้วจะเห็นว่าครัวเรือนเปราะบางมีการออมค่อนข้างต่ำ เรียกได้ว่าต่ำกว่าที่จะสามารถใช้จ่ายได้ดีในอนาคตโดยเฉพาะใช้จ่ายเพื่อการชราภาพหรือในยามขาดรายได้เป็นระยะเวลานาน ความสามารถในการออมของครัวเรือนมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับรายได้ การมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเป็นแนวทางหนึ่งที่เพิ่มศักยภาพของคนและช่วยให้มีรายได้สูงขึ้น อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่สูงไม่ได้เป็นเครื่องรับรองว่าคนจะออมมากขึ้นเพียงพอต่อการบริโภคในอนาคต การศึกษาของ Beverly and Sherraden (1999) เสนอว่าการบังคับตนให้ออม (self-control problem) เป็นปัญหาสำคัญต่อการออมซึ่งปัญหานี้อาจเป็นปัญหาเดียวกับพฤติกรรมการออมของผู้มีรายได้สูงพอต่อการออมในประเทศไทย เช่น ผู้ที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี ส่วนผู้มีรายได้ต่ำอาจจะเป็นปัญหาอื่นๆ เช่น รายได้ต่ำเกินกว่าที่จะสามารถออมได้ ต้นทุนการไปธนาคารและการใช้บริการสูงกว่าจำนวนเงินที่จะออม ซึ่งการแก้ปัญหาการออมต่ำในประเทศควรใช้เครื่องมือที่แตกต่างกันกับประชากรสองกลุ่มนี้

5.3.3 ปัจจัยที่กระทบต่อการออมของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางด้านการออม

แม้ว่าการเพิ่มการออมสำหรับครัวเรือนกลุ่มเปราะบางด้านการออมนั้นจะเป็นไปได้ยากกว่าครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย แต่เงินออมของครัวเรือนจะสามารถช่วยให้หลุดพ้นหรือลดความเปราะบาง

ด้านการออมลงได้ ดังนั้นเพื่อให้ถึงทราบปัจจัยที่กำหนดการออมของครัวเรือนกลุ่มนี้ก็จะอีกตัวแปรหนึ่งที่สามารถช่วยลดจำนวนครัวเรือนในกลุ่มนี้และช่วยกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการออมของประเทศให้มากขึ้นได้ ในส่วนนี้จะได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐมิติ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยดังกล่าว โดยวิเคราะห์เฉพาะเงินออมต่อเดือนต่อครัวเรือนของกลุ่มที่เป็นครัวเรือนเปราะบางด้านการออมรุนแรงอย่างน้อยหนึ่งปีจาก 3 ปีที่สำรวจ (ปี 2548-50)

ข้อมูล รูปแบบสมการ และตัวแปรอธิบายการออม

ในการวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดที่กระทบต่อการออมของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางด้านการออมนี้จะใช้ข้อมูลการสำรวจเพื่อติดตามภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (โดยใช้ตัวอย่างซ้ำ) ปี 2548-2550 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ โดยคัดเลือกเฉพาะครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรงอย่างน้อยหนึ่งปี และได้จัดทำข้อมูลให้อยู่ในรูปของ panel data และปรับข้อมูลที่เป็นมูลค่าทางการเงินให้เป็นมาตรฐานการนับเดียวกัน (การ normalize ข้อมูล) นอกจากนี้เพื่อให้การวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้นจึงได้มีการสร้างตัวแปรหุ่น (dummy variables) ที่แสดงถึง ‘การเข้าสู่ภาวะเปราะบางรุนแรง’ โดยเป็นตัวแปรที่แสดงว่าครัวเรือนมีสถานะแยลงจนกลายเป็นครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมในปีต่อมาและไม่ได้มีสถานะที่ดีขึ้น เช่นกลายเป็นครัวเรือนเปราะบางในปี 2549 และ 2550 จากที่ไม่ได้เป็นในปี 2548 หรือ กลายเป็นครัวเรือนเปราะบางในปี 2550 จากที่ไม่ได้เป็นในปี 2548 และ 2549 หรือ เป็นครัวเรือนเปราะบางทั้ง 3 ปี ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ก็เช่น ช่องทางการออม วัตถุประสงค์การออม สวัสดิการประเภทต่างๆ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ยังต้องพึงระวังประเด็นเรื่องความครบถ้วนของข้อมูลการออมที่ได้จากการสำรวจด้วย ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้ในเรื่องการออมของกลุ่มเป้าหมาย

เช่นเดียวกันกับในการวิเคราะห์ระดับมหภาค สมการการออมภาคครัวเรือนสามารถใช้ทฤษฎีการบริโภคเป็นแนวทางได้ กล่าวคือการบริโภคและการออมผันแปรทางตรงกันกับระดับรายได้ ซึ่งในที่นี้ใช้ตัวแปรรายได้ของครัวเรือน นอกจากนั้นแล้วการออมยังน่าจะขึ้นกับความมั่งคั่งสะสมของครัวเรือนเอง ซึ่งในที่นี้ได้ใช้ตัวแปรสินทรัพย์ที่แปรสภาพได้เป็นตัวแทน ตัวแปรอื่น ๆ ได้แก่ตัวแปรด้านประชากร (demographic) ที่น่าจะมีผลต่อการออมลงไปด้วย เช่น อายุ เพศ เขตที่อยู่อาศัย จำนวนเด็ก จำนวนผู้สูงอายุ และยังมีตัวแปรจำนวนปีการศึกษาและอาชีพ

นอกจากนี้ได้ทดลองตัวแปรเชิงนโยบายเพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดนโยบายในการส่งเสริมการออมสำหรับกลุ่มนี้ อันได้แก่ช่องทางการออม วัตถุประสงค์การออม สวัสดิการประเภทต่างๆ (เงินช่วยเหลือจากการประกันว่างงาน เงินชดเชยให้ออกจากงาน เงินจากกองทุนเงินทดแทน เงินชดเชยจากประกันชีวิต การใช้สวัสดิการรักษายาบาลคนไข้) ซึ่งพบว่าไม่มีปัจจัยด้านช่องทางการออม และวัตถุประสงค์การออมเท่านั้นที่สามารถอธิบายการออมของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางได้ดี ส่วนตัวแปรด้านสวัสดิการทุกตัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์โดยแบบจำลองการออม

การวิเคราะห์ด้วยแบบจำลองใช้การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการถามซ้ำ (panel data analysis) โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป Stata ด้วยวิธีการ least squares แบบ fixed effect⁹ ได้ผลดังในตารางที่ 5.26 และคำอธิบายตัวแปรในตารางที่ 5.27

ตารางที่ 5.27 ปัจจัยกำหนดการรวมของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางรุนแรงปีใดปีหนึ่งในช่วงปี 2548-50

Fixed-effects (within) regression		Number of obs	=	2492
Group variable (i): dynasty		Number of groups	=	1215
lsav	Coef.	Std. Err.	t	P> t
linc	0.247	0.059	4.200	0.000
eduyr_m	0.052	0.024	2.130	0.033
oc7	-0.419	0.134	-3.130	0.002
dba1	0.528	0.106	5.000	0.000
dba2	0.455	0.090	5.040	0.000
dba3	0.544	0.142	3.840	0.000
dba4	0.643	0.189	3.400	0.001
dba5	0.415	0.140	2.960	0.003
dba6	0.803	0.227	3.540	0.000
dba1_v	-0.186	0.119	-1.560	0.119
dca1	0.470	0.145	3.230	0.001
dca2	0.477	0.102	4.690	0.000
dca3	0.548	0.247	2.220	0.026
das1	1.235	0.516	2.390	0.017
das5	1.448	0.393	3.680	0.000
das6	0.895	0.131	6.840	0.000
das6_v	0.252	0.127	1.990	0.047
dsh1**	0.755	0.529	1.430	0.154
dsh2	0.528	0.288	1.840	0.067
dsh3**	0.728	0.530	1.370	0.170
constant	4.065	0.580	7.010	0.000
R-sq: within = 0.118		Obs per group: min = 1		
between = 0.5016		avg = 2.1		
overall = 0.4403		max = 3		
		F(21,1256) = 8.30		
corr(u i, Xb) = 0.4589		Prob > F = 0.0000		

หมายเหตุ: * ผ่านที่ระดับขอบเขตความเชื่อมั่นร้อยละ 90 **ผ่านที่ระดับขอบเขตความเชื่อมั่นร้อยละ 85

⁹ เลือกใช้ Fixed Effect ตามผลการทดสอบ Hausmann Test

ตารางที่ 5.28 คำอธิบายตัวแปรสมการการออมของครัวเรือนกลุ่มเปราะบางรุนแรง

ชื่อตัวแปร	คำอธิบาย
LSAV	log ของเงินออมของครัวเรือนต่อเดือน
Constant	ค่าคงที่
LINC	log ของรายได้
EDUYR_M	จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน
OC7	ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/กรรมกร
DBA1	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DBA2	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน
DBA3	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อการศึกษา
DBA4	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ
DBA5	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินสหกรณ์ เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว
DBA6	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อซื้อสินทรัพย์
DBA1_V	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา และกลายเป็นครัวเรือนเปราะบางในปีต่อมา (DBA1*V)
DCA1	ออมเป็นเงินสด เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DCA2	ออมเป็นเงินสด เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน
DCA3	ออมเป็นเงินสด เพื่อการศึกษา
DAS1	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DAS2	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน
DAS5	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว
DAS6	ซื้อสินทรัพย์เพื่อเป็นการออม
DAS6_V	ซื้อสินทรัพย์เพื่อเป็นการออม และกลายเป็นครัวเรือนเปราะบางในปีต่อมา (DAS6*V)
DSH1	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา
DSH2	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน
DSH3	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อการศึกษา

พบว่าปัจจัยที่มีผลการออมในกลุ่มครัวเรือนที่เปราะบางด้านการออมรุนแรงคือ

- รายได้ (LINC) ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่กระตุ้นให้เกิดการออมของครัวเรือนอย่างมีนัยสำคัญ
- จำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยของครัวเรือน (EDUYR_M) โดยการศึกษาที่สูงจะทำให้มีโอกาสที่จะสร้างรายได้สูงตามและส่งผลให้การออมที่สูงได้
- ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป/กรรมกร (OC7) จะมีผลทำให้การออมลดลงเนื่องจากกลุ่มอาชีพนี้มักจะมีภาระค่าใช้จ่ายที่สูงกว่ารายได้ จึงยากที่จะมีเงินออมได้เมื่อเทียบกับกลุ่มอาชีพอื่นๆ

สำหรับในด้านตัวแปรเชิงนโยบายในเรื่องช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออมนั้น ความสำคัญของแต่ละตัวแปรสามารถจัดลำดับได้ด้วยขนาดของค่าสัมประสิทธิ์ (เพราะสอดคล้องกับจำนวนเงินออมเฉลี่ยของแต่ละช่องทาง/วัตถุประสงค์) ซึ่งแสดงในตารางที่ 5.28

**ตารางที่ 5.29 ลำดับความสำคัญของช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออมสำหรับกลุ่มครัวเรือน
เปราะบางด้านการออมรุนแรง**

ตัวแปร	คำอธิบายตัวแปร	ค่า สัมประสิทธิ์
das5	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว	1.448
das1	ออมโดยการซื้อสินทรัพย์โดยตรง เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา	1.235
das6	ซื้อสินทรัพย์เพื่อเป็นการออม	0.895
dba6	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อซื้อสินทรัพย์	0.803
dsh1	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา	0.755
dsh3	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อการศึกษา	0.728
dba4	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ เพื่อเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ	0.643
dca3	ออมเป็นเงินสด เพื่อการศึกษา	0.548
dba3	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อการศึกษา	0.544
dsh2	ออมด้วยการเล่นแชร์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน	0.528
dba1	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา	0.528
dca2	ออมเป็นเงินสด เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน	0.477
dca1	ออมเป็นเงินสด เพื่อเก็บไว้ใช้ยามเจ็บป่วยหรือชรา	0.470
dba2	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์ เพื่อไว้ใช้จ่ายในครัวเรือน	0.455
dba5	ออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงิน สหกรณ์ เพื่อเป็นหลักประกันให้ครอบครัว	0.415

พบว่า ครัวเรือนกลุ่มเปราะบางจะออมด้วยการซื้อสินทรัพย์เป็นหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหลักประกันครอบครัว (das5) เพื่อใช้ในยามเจ็บป่วยหรือวัยชรา (das1) หรือแม้กระทั่งการออมผ่านธนาคาร สถาบันการเงินหรือสหกรณ์นั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดคือเก็บเล็กผสมน้อยแล้วนำไปซื้อสินทรัพย์นั่นเอง (dba6)

รองลงมาคือการเล่นแชร์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้จ่ายในยามเจ็บป่วยหรือวัยชรา (dsh1) โดยคาดว่าเพื่อใช้ในยามเจ็บป่วย (มากกว่าเพื่อชราภาพ) หรือเพื่อการศึกษา (dsh3) คาดว่าจ่ายค่าเทอมลูก ซึ่งเป็นช่องทางการออมที่สามารถได้เงินก้อนที่จำเป็นต้องใช้มาก่อนแล้วค่อยส่งเงินงวดคืนเป็นระยะ

การออมเพื่อประกอบอาชีพนั้นมีช่องทางเดียวที่มีนัยสำคัญคือผ่านการฝากธนาคารและสถาบันการเงิน (dba4) ซึ่งคาดว่าเพราะการลงทุนด้านการประกอบอาชีพนั้นช่องทางการได้เงินคือจากธนาคาร ดังนั้นผู้ที่วางแผนลงทุนในอนาคตจึงนิยมฝากเงินไว้กับธนาคารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ก่อน หรือในอีกกรณีหนึ่งคือได้รับเงินกู้จากธนาคารเรียบร้อยแล้วหลังจากนั้นจึงนำเงินออมที่ได้ในภายหลังคืนธนาคาร

การออมในรูปเงินสดนั้นวัตถุประสงค์ที่สำคัญที่สุดคือเพื่อการศึกษาของลูกหลาน (dca3) ซึ่งคาดว่าเป็ค่าใช้จ่ายด้านการศึกษาที่จ่ายบ่อยๆ เช่น เงินให้ลูกไปโรงเรียนซึ่งต้องจ่ายทุกวัน ดังนั้นการเก็บเงินไว้ในรูปเงินสดจึงมีความสะดวกกว่าช่องทางอื่น

กล่าวโดยสรุป ครัวเรือนที่เปราะบางนั้นแม้จะมีความเปราะบางด้านการออมและน่าจะเป็นผู้มีรายได้น้อย แต่ก็ให้ความสำคัญต่อการออมทั้งเพื่อเหตุฉุกเฉิน (precautionary saving) เพื่อประโยชน์ในระยะยาว ไม่ว่าจะเป็นการสร้างหลักประกันให้ครอบครัวที่สามารถรับมือกับเหตุการณ์ไม่คาดฝันได้ การออมเพื่อการรักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย การออมเพื่อใช้จ่ายในวัยชรา โดยรูปแบบการออมเพื่อการนี้มักเป็นการสะสมสินทรัพย์ (เช่น ซื้อทองคำจำนวนแม้มจะไม่มากแต่ก็เป็นหลักประกันที่ดี หรือผ่อนซื้อบ้านเพื่อให้แน่ใจว่ามีความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัยในวัยชรา) ส่วนวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษานั้นมีสองช่องทางคือสำหรับรายจ่ายก้อนใหญ่จะใช้เวลาเล่นแชร์ ส่วนรายจ่ายรายวันใช้เงินสด

อีกสองตัวแปรที่น่าสนใจคือการวิเคราะห์ผลทางลบต่อการออมของการเข้าสู่ภาวะเปราะบาง (หรือเปราะบางถาวร) ว่าเกิดขึ้นกับช่องทางและวัตถุประสงค์ใด พบว่ามีครัวเรือนสองกลุ่ม คือ (ก) ครัวเรือนที่ออมโดยเพื่อเก็บไว้ในเวลาเจ็บป่วยหรือชราผ่านการฝากเงินธนาคาร (dba1) และ (ข) ครัวเรือนที่ซื้อสินทรัพย์เพื่อการออมเท่านั้นไม่มีวัตถุประสงค์อื่นชัดเจน (das6) โดยครัวเรือนสองกลุ่มนี้เมื่อประสบภาวะเข้าสู่ภาวะเปราะบาง จะมีการออมลดลงอย่างมีนัยสำคัญ (เพราะค่าสัมประสิทธิ์ของ dba1_v เป็นลบ และ das6_v ลดลงกว่ากรณีไม่เข้าสู่ภาวะเปราะบางเกือบ 4 เท่า) ซึ่งแสดงว่าครัวเรือนสองกลุ่มนี้เป็นครัวเรือนที่มีความอ่อนไหวสูงและน่าเป็นห่วงเพราะเมื่อเข้าสู่ภาวะเปราะบาง (เช่น เกิดจากการเป็นหนี้ทำให้ net wealth ลดลง) การออมก็ยิ่งลดลงไปด้วย ยิ่งซ้ำเติมสถานการณ์ให้เลวร้ายลงไปอีก

บทที่ 6

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

การศึกษาในบทก่อนหน้าทั้งหมดนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายได้หลายประการในเรื่องการส่งเสริมการออมทั้งในระดับมหภาคและในระดับจุลภาค โดยอาจแยกกล่าวได้ดังต่อไปนี้

6.1 การส่งเสริมการออมระดับมหภาค

ผลการศึกษาในบทที่ 4 ซึ่งใช้แบบจำลองมหภาคอย่างง่าย ในการประเมินผลของการส่งเสริมการออมหรือมาตรการอื่นๆ สามารถใช้เป็นแนวทางในการเสนอแนะมาตรการได้ โดยมีรายละเอียดคือ

1. รัฐบาลควรเพิ่มสัดส่วนการใช้จ่ายด้านสังคมมากยิ่งขึ้น เพราะจะมีผลไปทดแทนรายจ่ายของประชาชนในส่วนหนึ่ง และทำให้การออมภาคครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ดังตัวอย่างของผลต่อการออมของการเพิ่มการใช้จ่ายด้านสุขภาพจากแบบจำลองในบทที่ 4 และที่คาดหมายได้ว่ารายจ่ายสังคมด้านอื่นๆ ก็น่าจะมีผลใกล้เคียงกัน ไม่ว่าจะเป็นรายจ่ายด้านการศึกษา สวัสดิการสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตามรายจ่ายรัฐบาลบางประเภทอาจมีผลในทางตรงกันข้ามที่ทำให้การออมครัวเรือนลดลงก็เป็นได้ เช่น สวัสดิการต่อผู้สูงอายุ และเด็ก อาจทำให้ครัวเรือนรู้สึกว่าได้รับการดูแลจนไม่จำเป็นต้องเก็บออมเพื่อการนั้นมากเหมือนแต่ก่อน (ดังตัวอย่างของผลต่อการออมของอัตราการพึ่งพิง ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เป็นบวก หมายความว่าครัวเรือนที่มีอัตราการพึ่งพิงสูงจะมีการออมสูง ค่าสัมประสิทธิ์นั้นอาจมีค่าลดลงหากรัฐบาลให้การช่วยเหลือเด็กและคนชรามากขึ้น)
2. การส่งเสริมให้ครัวเรือนมีรายได้จากสินทรัพย์ (property income) เพิ่มขึ้น จะเป็นช่องทางให้เกิดการออมสูงขึ้นด้วย เนื่องจากรายได้จากสินทรัพย์มีลักษณะไปเพิ่มการออมส่วนท้าย (marginal saving) ได้ดี
3. ควรส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตลาดทุนมากยิ่งขึ้น เพราะมีผลในการเพิ่มการออมภาคธุรกิจ โดยคาดว่าเป็นผลประสิทธิภาพในการบริหารเงินที่เพิ่มขึ้นรวมทั้งผลตอบแทนทางการเงินที่เพิ่มขึ้น (เช่น ส่วนต่างของดอกเบี้ยรับกับดอกเบี้ยจ่ายน่าจะลดลงตามประสิทธิภาพของระบบธนาคารที่ดีขึ้น ทำให้ธุรกิจที่ใช้บริการทางการเงินสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ และการออมเพิ่มขึ้นได้)
4. รัฐบาลควรเคร่งครัดในการวางแผนงบประมาณ โดยเฉพาะในส่วนของการใช้จ่ายประจำ ทั้งนี้เพื่อเพิ่มการออมภาครัฐให้มากยิ่งขึ้น
5. ควรส่งเสริมประสิทธิภาพการใช้จ่ายของประเทศ เพราะจากผลการศึกษาการเพิ่มประสิทธิภาพเพียง 1% มีผลปรับปรุงช่องว่างการออมการลงทุนให้ดีขึ้นอย่างชัดเจน

6.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการออมกลุ่มเป้าหมาย

ส่งเสริมช่องทางการออมที่หลากหลาย

จากข้อมูลและผลการวิเคราะห์จากแบบจำลองกลุ่มเป้าหมาย ผู้ที่ออมสูงจะเป็นกลุ่มที่มีการศึกษา ซึ่งนอกจากจะหมายถึงโอกาสการมีรายได้สูงพอสำหรับการออมแล้ว ยังรวมถึงการมีความรู้ในเรื่องความสำคัญของการออม และช่องทางการออมต่างๆ รัฐจึงควรสร้างจิตสำนึก และให้ความรู้เรื่องการออม และช่องทางการออมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการออมให้มีประสิทธิภาพผ่านช่องทางการออมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์การออม และสภาพคล่องที่ต้องการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ออมและประเทศ เช่น หากต้องการสภาพคล่องสูงก็ฝากธนาคาร อีกส่วนหนึ่งไม่ต้องการสภาพคล่องมากนักและจะเก็บไว้ใช้ในระยะเวลาควรเลือกออมในช่องทางออมระยะยาวที่จะให้ผลตอบแทนมากกว่า ซึ่งอาจเป็นช่องทางการออมที่ยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก เช่น ตลาดทุน กองทุนรวม พันธบัตรตราสารหนี้ (ระยะยาว) ประกันชีวิต ซึ่งเป็นการออมระยะยาว (นอกเหนือจากสถาบันการเงินที่เป็นที่นิยมอยู่แล้ว) ภาครัฐจึงควรส่งเสริมช่องทางเหล่านี้ให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการประชาสัมพันธ์ การกำกับดูแลไม่ให้เกิดการเอาเปรียบผู้ออม (ซึ่งจะสอดคล้องกับข้อมูลที่ผู้ออมส่วนใหญ่ต้องการออมเพื่อวางแผนระยะยาว (ยามเจ็บป่วย ชรา หลักประกัน)) โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ (young generation) ที่มีแนวโน้มที่จะออมสูงขึ้นเรื่อยๆ และจะช่วยสร้างสังคมการออมของประเทศในระยะยาว

ปัจจุบันหน่วยงานรัฐและเอกชนได้เล็งเห็นความสำคัญในการส่งเสริมความรู้และปลูกจิตสำนึกด้านการออม โดยได้ก่อตั้งหน่วยงานดูแล และดำเนินกิจกรรมส่งเสริมความรู้และสร้างจิตสำนึกด้านการออมต่างๆ อย่างต่อเนื่อง อาทิเช่น

สถาบันพัฒนาความรู้ตลาดทุน (Thailand Securities Institute, TSI) ภายใต้ตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย ที่ทำหน้าที่เผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะชนเกี่ยวกับตลาดเงินตลาดทุน ผ่านสื่อต่างๆ ทั้ง internet e-learning มุมความรู้ (SET corner) ในมหาวิทยาลัย และชุมชนในกรุงเทพมหานคร

ศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมครอบครัว ภายใต้กรุงเทพมหานคร โดยจัดให้มีในทุกเขตพื้นที่ เพื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งความรู้สำหรับชุมชน การบริหารจัดการด้านการเงิน การวางแผนการใช้เงินผ่านการทำบัญชีรายรับรายจ่าย

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ร่วมกับตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย พัฒนาหลักสูตร “เงินทองของมีค่า” ซึ่งเป็นหลักสูตรที่เน้นเกี่ยวกับความรู้เรื่องการเงินพื้นฐานสำหรับเด็กตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 6 และจัดอบรมครูผู้สอนด้วย

ทั้งนี้การดำเนินงานของหน่วยงานข้างต้นถือเป็นจุดเริ่มต้นที่ดี และเดินมาถูกทางสำหรับการส่งเสริมการออม การพัฒนาในลำดับต่อไปควรจะเน้นที่ความทั่วถึง ครอบคลุมทั่วประเทศ เช่น

- การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการบริหารเงินออมให้ครบทุกจังหวัด ภายใต้องค์การบริหารส่วนจังหวัด

- พัฒนาหลักสูตร เช่นเดียวกับ “เงินทอง ของมีค่า” ให้เป็นหลักสูตรภาคบังคับในทุกสถานศึกษา
- พัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการออมที่หลากหลายเหมาะสมกับพื้นที่ เช่น
 - ในเมือง เพิ่มบทบาทธนาคารพาณิชย์ในการส่งเสริมการออม และมีผลิตภัณฑ์การออมที่หลากหลาย เหมาะกับวัตถุประสงค์การออม เช่น การออมระยะยาวเพื่อการศึกษาแบบปลอดภาษี ประกันชีวิตแบบออมทรัพย์
 - นอกเมือง เพิ่มบทบาท สหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส) ธนาคารออมสิน ให้สามารถเข้าถึงชุมชนและผู้ออมได้มากขึ้น เช่น การมีสาขาเคลื่อนที่
 - ชนบท ส่งเสริมการออมภายในชุมชน เช่น กลุ่มการออมต่างๆ ให้มีกฎหมายรองรับ เพื่อลดความเสี่ยงที่จะเสียหาย และเพิ่มโอกาสในการขยายกลุ่มการออมได้
- เพิ่มการออมในรูปแบบใหม่ เช่น การออมผ่านทางไปรษณีย์ ที่ทำการอำเภอ ร้านสะดวกซื้อที่มีเครือข่ายทั่วประเทศ

อย่างไรก็ดีในเรื่องช่องทางการออม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงระบบประกันเงินฝากในสถาบันการเงิน โดยปี 2551 ยังจะคุ้มครองเต็มจำนวน และจะเริ่มลดลงทุกปีตั้งแต่ปี 2552 ที่จะคุ้มครองเงินฝากไม่เต็มจำนวน จนในที่สุดจะคุ้มครองเพียงบัญชีละ 1 ล้านบาทต่อบัญชีต่อคนต่อสถาบันการเงิน เพื่อให้ผู้ออมตระหนักถึงความมั่นคงของสถาบันการเงิน ด้วยเหตุนี้อาจจะทำให้ผู้ออมมีการกระจ่ายเงินออมไปยังช่องทางการออมอื่นๆ นอกเหนือจากสถาบันการเงิน เช่น พันธบัตรรัฐบาลที่มีความมั่นคง ดังนั้นจึงเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมในการที่รัฐจะส่งเสริมช่องทางการออมอื่นๆ นอกเหนือจากสถาบันการเงิน เช่น พันธบัตร หุ้น กองทุน ตราสารหนี้ ทั้งภาครัฐและเอกชน

ทั้งนี้ตลาดทุนที่มีความเสี่ยงในการลงทุนมากกว่า ภาครัฐควรเข้ามาสนับสนุน โดยการช่วยให้ข้อมูลและดูแลผู้บริโภค (ผู้ออม) โดย

- เพิ่มหน่วยงานจัดอันดับความน่าเชื่อถือของตัวพันธบัตร หุ้น กองทุน ตราสารหนี้ และความน่าเชื่อถือของบริษัท ให้มากขึ้น เพิ่มเติมจากที่มีอยู่ คือ TRIS เพื่อเป็นข้อมูลที่มากขึ้นให้กับผู้ออม
- เพิ่มความเข้มข้นของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (กลต.) ในการกำกับดูแลการออกพันธบัตร หุ้น กองทุน ตราสารหนี้ใหม่ๆ เพื่อไม่ให้เอาเปรียบผู้ออม

ดูแลหนี้ครัวเรือนไม่ให้สูงเกินไป

จากผลการศึกษาที่พบว่า ผู้ที่ออมสูงจะเป็นกลุ่มที่สามารถก่อหนี้ได้สูงด้วย แต่การมีหนี้ที่สูงก็เสี่ยงที่จะทำให้การออมโดยรวมลดลงได้อย่างรวดเร็วเช่นกัน หากมีปัจจัยมากระทบสถานะที่จะออมได้ลดลง โดยเฉพาะหนี้ที่อยู่อาศัย ซึ่งแม้จะเป็นช่องทางการออมที่ดีช่องทางหนึ่ง แต่ก็อาจก่อให้เกิดความเสี่ยงต่อครัวเรือนได้หากมีการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าหรือการเพิ่มขึ้นของอัตราดอกเบี้ย ดังนั้นการออมสูงบนหนี้สินที่สูงจะเป็นการออมที่ไม่ยั่งยืน นอกจากจะก่อให้เกิดความเสี่ยงในระดับครัวเรือนแล้วยังส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมเสี่ยงไปด้วย การดูแลหนี้สินของครัวเรือนจึงเป็นหน้าที่หนึ่งที่รัฐพึงต้องมีมาตรการดูแลและจัดการที่รัดกุม รวมทั้งเฝ้าติดตามอย่างระมัดระวังให้หนี้อยู่ในระดับที่เหมาะสมก่อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาระดับโครงสร้างได้

ปัจจุบันข้อมูลหนี้ครัวเรือนสามารถติดตามได้จากข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน (Socio-Economic Survey, SES) ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สสช.) โดยมีหน่วยงานต่างๆ ได้ทำการวิเคราะห์วิจัยในเรื่องนี้เป็นระยะๆ อย่างไรก็ตามหากมีหน่วยงานที่วิเคราะห์และติดตามภาวะดังกล่าวอย่างเป็นระบบจะมีส่วนช่วยสนับสนุนให้มีการออมที่มีคุณภาพและยั่งยืนได้ ธนาคารแห่งประเทศไทย (ธปท.) เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มีศักยภาพในด้านนี้ ทั้งมาตรการด้านอัตราดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมด้านการเงินต่างๆ ที่ ธปท. ดูแลยังมีผลกระทบโดยตรงต่อภาระหนี้ของครัวเรือน จึงเป็นการเหมาะสมที่ ธปท. จะติดตามดูแลในเรื่องหนี้ครัวเรือนเพิ่มเติมด้วยอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้หากวิเคราะห์ถึงการก่อหนี้ครัวเรือน เป็นที่ทราบกันดีว่าปัจจุบันนี้จากการปล่อยสินเชื่อของ ธุรกิจที่ปล่อยสินเชื่อแก่ประชาชนแต่ไม่ได้รับเงินฝาก (non-bank) เช่น อีออน อีซีบาย มีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว ซึ่งถือเป็นการเพิ่มโอกาสในการก่อหนี้ที่เกินตัว เกินความสามารถที่จะใช้หนี้ได้จริง ซึ่งจะส่งผลเสียต่อระบบเศรษฐกิจในเชิงโครงสร้างได้ ปัจจุบันหน่วยงานที่มีอำนาจโดยตรงในการกำกับดูแลในส่วนนี้ยังไม่มี ธปท. ยังเป็นเพียงหน่วยงานที่รับเรื่องร้องทุกข์และคนกลางในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างลูกหนี้และเจ้าหนี้เท่านั้น จึงควรพิจารณาเพิ่มเติมอำนาจในการกำกับดูแลแก่ ธปท. ในเรื่องนี้ ต่อไป

อย่างไรก็ดีการให้ความรู้เรื่องการออมและการไม่ก่อหนี้เกินตัวก็จะเป็นมาตรการระยะยาวที่ช่วยสนับสนุนในส่วนนี้ได้เช่นกัน ดังที่ได้กล่าวแล้วในหัวข้อก่อนหน้านี้

พัฒนามาตรการในการกำหนดให้มีการออมอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ

ที่สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันคือ การศึกษาพบว่าในกลุ่มผู้ที่ออมสูงส่วนใหญ่ก็ยังเป็นการออมสูงที่ไม่สม่ำเสมอ ไม่แน่นอน จึงควรมีการสนับสนุนและพัฒนามาตรการในการกำหนดให้มีการออมอย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการ กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (กบข.) เงินสำรองเลี้ยงชีพสำหรับลูกจ้างเอกชน ให้ครอบครัวและชดเชยมากขึ้น ในกลุ่มผู้ที่พึ่งเงินเดือนเป็นหลัก หรือที่เรียกว่ามนุษย์เงินเดือน โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพรับราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ และอาจรวมถึงพนักงาน/ลูกจ้างในภาคเอกชนที่มีรายได้ไม่สูงนัก เห็นได้จากผลการศึกษาที่พบว่าแม้กลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มที่มีการออมสูงแต่ก็มีความอ่อนไหวที่จะออมลดลงสูงด้วย จึงต้องการการออมที่สม่ำเสมอและเป็นระบบที่จะช่วยให้เกิดการออมที่ยั่งยืน ทั้งในแง่ที่

เพิ่มความมั่งคั่งสำหรับผู้ที่ยอมสูงและลดโอกาสในการเป็นคนเปราะบางในกรณีที่ไม่คาดคิด เช่น การเจ็บป่วยที่เรื้อรังและร้ายแรง เป็นต้น ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั้งกับผู้ยอมเองและสังคมโดยรวมของประเทศ

โดยในส่วนของข้าราชการมีทั้งการออมระบบบังคับ และออมด้วยตนเอง คือ

1. กบข. ปัจจุบันนอกจากจะมีการจัดอบรมให้ความรู้ด้านการออม โดยเฉพาะการออมเพื่อยามเกษียณ เพื่อลดความเสี่ยงจากปัญหาทางเศรษฐกิจในบั้นปลายของชีวิต กบข.ยังได้ขยายช่องทางการออมให้กว้างขึ้น โดยให้ผู้ออมสามารถเลือกออมเพิ่มได้ร้อยละ 1-12 (แต่ไม่เกินร้อยละ 15) ของเงินเดือน เพิ่มเติมจากที่นำส่งตามกำหนดของกระทรวงได้ โดยรัฐยังคงให้เงินสมทบ (ร้อยละ 3) และเงินชดเชย (ร้อยละ 2) ในอัตราเดิม ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการที่ดีในการสนับสนุนการออมเพิ่มเติมจากระบบบังคับ สำหรับผู้ที่สามารถออมได้สูง

ทั้งนี้ กบข. นอกจากจะส่งเสริมวินัยการออมอย่างต่อเนื่อง และมีการพิจารณาอัตราเงินสมทบชดเชย และช่วงการออมที่เหมาะสมแล้ว อาจจะมีการพิจารณาเพิ่มเติมในเรื่องเงินช่วยเหลือฉุกเฉิน (emergency component) เพื่อลดความเสี่ยงและบรรเทาผลกระทบ

2. สหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีอยู่ในเกือบทุกหน่วยงานราชการ และองค์กรของรัฐ ก็เป็นระบบการออมด้วยตนเองที่รัฐส่งเสริมโดยไม่เก็บภาษีจากผลตอบแทนดอกเบี้ยยและเงินปันผล

ทั้งนี้ดังที่กล่าวแล้วว่าในกลุ่มนี้จะมีความอ่อนไหวที่จะยอมลดสูงหากมีปัจจัยมากระทบ ดังนั้นในระบบการออมภาคข้าราชการ เช่น กบข. นอกจากจะส่งเสริมวินัยการออมอย่างต่อเนื่อง และมีการพิจารณาอัตราเงินสมทบชดเชย และช่วงการออมที่เหมาะสมแล้ว อาจจะมีการพิจารณาเพิ่มเติมในเรื่องมาตรการ/เงินช่วยเหลือฉุกเฉิน (emergency component) ด้วย เพื่อลดโอกาสในการเป็นคนเปราะบางในกรณีที่ไม่คาดคิดดังกล่าว

ในส่วนของภาคเอกชนจะเป็นระบบการออมด้วยตนเองเป็นหลัก คือ กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ซึ่งหากภาครัฐจะเข้ามาส่งเสริมและช่วยเหลือ จะทำได้โดย

- ในระหว่างนี้กำกับดูแลให้กองทุนสำรองเลี้ยงชีพ สำหรับพนักงานลูกจ้างเอกชนครอบคลุมพนักงานลูกจ้างทุกคนอย่างแท้จริง ซึ่งในความเป็นจริงยังมีผู้ที่ยังไม่ได้เข้ากองทุนและได้รับการสมทบจากนายจ้างตามกฎหมาย
- ในอนาคตเพิ่มระดับกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ ให้เป็นการออมระบบบังคับ เช่นเดียวกับ กบข. ซึ่งปัจจุบันได้มีแนวคิดเรื่อง กองทุนบำเหน็จบำนาญแห่งชาติ (กบข.) ขึ้นแล้ว รัฐก็ควรจะพัฒนาให้เป็นรูปธรรม
- ส่งเสริมสหกรณ์ออมทรัพย์ในภาคเอกชน เช่นเดียวกับข้าราชการ ก็จะเป็นช่องทางเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมการออมได้

6.3 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการออมกลุ่มเปราะบาง

ผลการศึกษาในบทที่ 5 ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น (ตารางที่ 5.23 และ 5.26) และแบบจำลองการออม (ตารางที่ 5.27 และ 5.29) สามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะทางนโยบายได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

- เนื่องจากกลุ่มเปราะบางรุนแรงและปกติทั้ง 3 ปีจะมีสัดส่วนที่จ่ายค่าเช่าบ้านเองสูง ซึ่งเป็นภาระค่าใช้จ่ายประจำชั้นพื้นฐานที่จำเป็นของครัวเรือน รัฐจึงควรมีมาตรการกำกับดูแลค่าเช่าบ้านที่เป็นธรรม ควบคู่ไปกับนโยบายด้านที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยที่มีความยั่งยืนเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยที่กำลังซื้อพอควรสามารถมีบ้านเป็นของตนเองได้
- การเข้าถึงสวัสดิการรัฐในหลายด้านของกลุ่มที่เปราะบางรุนแรงยังน้อยมากไม่ถึงร้อยละ 1 ตัวอย่างเช่น การได้รับเงินประกัน (จากการว่างงาน) เงินชดเชยหรือเงินทดแทน ดังนั้นรัฐบาลควรเร่งส่งเสริมความครอบคลุมของสวัสดิการเหล่านี้ให้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น ส่วนสวัสดิการด้านรักษาพยาบาลมีความเท่าเทียมกันค่อนข้างดีอยู่แล้ว โดยคาดว่าเป็นผลจากนโยบายประกันสุขภาพถ้วนหน้า
- จากการวิเคราะห์ข้อมูลด้านช่องทางการออมและวัตถุประสงค์การออมของกลุ่มเปราะบางนำไปสู่ข้อเสนอที่ว่า รัฐควรมหามาตรการที่มาจูงใจให้ครัวเรือนกลุ่มนี้ออมผ่านช่องทางการซื้อสินทรัพย์ ประกันชีวิต พันธบัตร หุ้น และกองทุนรวมของรัฐและเอกชนมากขึ้นซึ่งสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของกลุ่มเปราะบางที่ต้องการออมเพื่อเป็นหลักประกันในระยะยาว (เก็บไว้ใช้เวลาเจ็บป่วยหรือชรา เพื่อซื้อสินทรัพย์และเป็นหลักประกันให้ครอบครัว) แต่ยังมีสัดส่วนอยู่น้อยมาก
- นอกจากนี้การที่ครัวเรือนเปราะบางรุนแรง และปกติโดยเฉพาะในพื้นที่นอกเขตเทศบาล มีการเล่นแชร์นั้น รัฐควรมหามาตรการเพื่อกำกับดูแลการออมช่องทางนี้ไม่ให้สร้างปัญหาซ้ำเติมกลุ่มนี้ให้แย่ลงไปอีกหรือหามาตรการเพื่อนำการเล่นแชร์ให้เข้ามาสู่ในระบบเพื่อง่ายต่อการกำกับดูแล โดยอาจสร้างช่องทางออมใหม่หรือปรับปรุงจากช่องทางการออมที่มีอยู่แล้วให้มีคุณลักษณะเด่น (feature) เช่นเดียวกับแชร์เพื่อจูงใจให้ครัวเรือนเปราะบางเข้ามาออม
- รัฐควรส่งเสริมให้ครัวเรือนตระหนักถึงวัตถุประสงค์ของการออมเพื่อดอกเบี้ยยและเงินปันผลซึ่งสามารถนำมาเป็นรายได้เสริมหรือเงินทุนในกรณีที่ประสบปัญหาฉุกเฉินทางการเงินได้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายจากการวิเคราะห์แบบจำลองการออม

- ผลจากแบบจำลองที่พบว่าแรงจูงใจหลักเพื่อการออมของครัวเรือนเปราะบางรุนแรงเป็นไปเพื่อเหตุฉุกเฉินและเพื่อประโยชน์ในระยะยาว ยืนยันว่านโยบายรัฐบาลที่ควรเป็นคือการสร้างระบบสวัสดิการที่ครอบคลุม โดยเป็นระบบสวัสดิการที่ตอบสนองความต้องการนี้ คือให้ความช่วยเหลือเมื่อครัวเรือนเหล่านี้ประสบเหตุที่ไม่คาดหมาย เช่น

ตกงาน เจ็บป่วย อีกทั้งมีระบบประกันสุขภาพที่เพียงพอต่อความต้องการพื้นฐานของผู้สูงอายุ

- ช่องทางการออมที่ครัวเรือนเปราะบางนิยมใช้ ยังเป็นการซื้อสินทรัพย์ ซึ่งแสดงว่ารัฐบาลควรสนับสนุนนโยบายที่ส่งเสริมให้ผู้มีรายได้น้อยสามารถเป็นเจ้าของสินทรัพย์ที่เป็นที่ต้องการของครัวเรือนกลุ่มนี้ เช่น หากเป็นกรณีของคำรูปพรรณ ก็ควรมีการกำกับดูแลการซื้อขายให้เป็นธรรมกับลูกค้าทุกคน หรือนโยบายพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อยก็จะช่วยให้สามารถเป็นเจ้าของบ้านได้ง่ายขึ้นและในทำเลที่เป็นที่ต้องการ
- อีกช่องทางหนึ่งที่รัฐสามารถเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนโดยเฉพาะในกลุ่มค้าขายและประกอบธุรกิจส่วนตัวคือ มาตรการเพื่อให้ครัวเรือนเหล่านั้นเข้าถึงเงินออมเพื่อประกอบอาชีพได้สะดวก รวดเร็วมากขึ้น เช่น การปล่อยสินเชื่อเพื่อการค้าขาย/ประกอบธุรกิจผ่านธนาคารของรัฐ (ธนาคารประชาชน) ให้ทั่วถึงมากขึ้น ซึ่งเมื่อครัวเรือนสามารถมีรายได้จากการประกอบอาชีพมากขึ้นก็จะเป็นการช่วยเพิ่มเงินออมได้อีกด้วย
- การที่ครัวเรือนเปราะบางรุนแรงมีความจำเป็นต้องเล่นแชร์เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายเพื่อการศึกษาค่อนข้างสูงนั้นน่าจะมีความเสี่ยงของการบริหารสินเชื่อ ดังนั้นรัฐบาลควรมีนโยบายด้านสินเชื่อเพื่อการศึกษาในระบบที่แพร่หลายและเข้าถึงคนจนอย่างแท้จริง ทั้งอาจทำการปรับปรุงนโยบายที่มีอยู่แล้วคือกองทุนเงินให้กู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) และ/หรือกองทุนเงินให้กู้ยืมที่ผูกกับรายได้ในอนาคต (กรอ.)

บรรณานุกรม

- กอบศักดิ์ ภูตระกูลและคณะ, “การออมในประเทศไทย: ความพอเพียงและความเสี่ยง” ธนาคารแห่งประเทศไทย, พฤศจิกายน 2548.
- กอบศักดิ์ ภูตระกูล และ อนรรฆ เสรีเชษฐพงษ์, “ทางรอดของระบบประกันสังคมไทย: แนวทางการปฏิรูปสู่ความยั่งยืน. บทความเสนอในการสัมมนาวิชาการ ธนาคารแห่งประเทศไทย, 3-4 ตุลาคม 2550.
- ปกรณ วิชยานนท์ และ ยศ วัชรคุปต์, “การสร้างภูมิคุ้มกันและลดความเสี่ยงจากการผันผวน” (บทสำรวจความรู้และข้อเสนอแนะทางนโยบาย) รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาวิจัยเชิงนโยบายเศรษฐกิจมหภาคเพื่อประกอบการกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจมหภาคในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549), สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, มีนาคม 2545.
- มัทนา พานิชรัมย์, “การเปลี่ยนแปลงในวิธีการปิดบิตขาดดุลรายได้ของคนไทยและนัยต่อการเข้าสู่รัฐสวัสดิการ” บทความเสนอในงานสัมมนาวิชาการประจำปี 2550 สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 10-11 พฤศจิกายน 2550
- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง, การศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อพฤติกรรมออมของประเทศไทย” การวิจัยในโครงการภาพรวมการออมและการลงทุน กระทรวงการคลัง, 2547.
- Attanasio P., Orazio and Paiella Monica. 2001, “Households savings in the U.S.A.” Research in Economics, University of Venice.
- Banks James and Rohwedder. 2001, “Life-cycle saving patterns and pension arrangements in the U.K.”. Research in Economics, University of Venice.
- Barro J., Robert and MacDonald M., Glenn. 1979, “Social Security and Consumer Spending in an International Cross Section”. Journal of Public Economics, June 1979.
- Deaton, Angus. 1997, “Saving and Growth”. Research Program in Development Studies, Princeton University.
- Edwards, Sebastien. 1995, “Why are saving rates so different across countries? : An International Comparative Analysis”. NBER Working paper No. 5097, National Bureau of Economic Research.
- Fledstein Martin. 1974, “Social Security, Induced Retirement, and Aggregated Capital Accumulation”. Journal of Political Economy, Vol 82. No. 5.
- Koskela Erkki and Viren Matti. 1983, “Social Security and Household Saving in an International Cross Section”. The American Economics Review, Vol 73, No. 1, American Economics Association.

- Maki Atsushi. 2006, “Changes in Japanese household consumption and saving behavior before, during and after the bubble era: empirical analysis using NSFIE micro-data sets”. Japan and the World Economy, Elsevier.
- Mills Gregory, Gale G. William, Patterson Rhiannon, Engelhardt V. Gary, Eriksen D. Michael, Apostolov Emil. 2007, “Effects of individual Development accounts on asset purchases and saving behavior: Evidence from a controlled experiment”. Journal of Public Economics, Elsevier.
- Paxson H., Christina. 1993, “Consumption and Income Seasonality in Thailand”. The Journal of Political Economy, Vol 101, No. 1, The University of Chicago Press.
- Pootrakool Kobsak, Ariyaprachya Kiatpong, Sodsrichai Thammanoon. 2005, “Long-term Saving in Thailand”. Bank of Thailand.
- Power T., Elizabeth. 1998, “Does means-testing welfare discourage saving? Evidence from a change in AFDC policy in the United States”. Journal of Public Economics No. 68, Elsevier.
- Paiella Monica. 2007, “Does wealth affect consumption? Evidence for Italy”. Journal of Macroeconomics, Elsevier.
- Sussangkarn Chalongphob. 1989, “Literature Review of Household Consumption and Saving in Thailand”. Thailand Development Research Institute.
- Venti F., Steven. 2004, “Choice, Behavior, and Retirement Saving”. Department of Economics, Dartmouth College.